

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume VIII / 2015

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume VIII / 2015

**"The Lower Danube" University of Galați, Romania
Faculty of History, Philosophy and Theology
Department of History, Philosophy and Sociology**

**Address: Romania, Galați, Str. Domnească nr. 111,
code 800.201, room AS 007
e-mail: studium.ugal@gmail.com
website: www.studium.ugal.ro**

SCIENTIFIC COMMITTEE:

Ph.D. Constantin ARDELEANU
(Galați, Romania)
Ph.D. Ionel CÂNDEA
(Brăila, Romania)
Ph.D. Ovidiu COTOI
(Piatra Neamț, Romania)
Ph.D. George ENACHE
(Galați, Romania)
Ph.D. Mihaela Denisia LIUȘNEA
(Galați, Romania)
Ph.D. Cristian LUCA
(Venice, Italy)
Ph.D. Silviu LUPAȘCU
(Galați, Romania)
Ph.D. Decebal NEDU
(Galați, Romania)
Ph.D. Constantin I. STAN
(Buzău, Romania)
Ph.D. Ion ȘIȘCANU
(Cahul, Republic of Moldavia)
Ph.D. Arthur TULUȘ
(Galați, Romania)

EDITORIAL BOARD:

Editor in Chief:
Cristian CONSTANTIN
(“The Lower Danube” University of Galați)

Scientific secretary:
Corina BUȚEA
(“The Lower Danube” University of Galați)

Editors:
Mihai CHIRIAC
(“The Lower Danube” University of Galați)
Cristina-Georgiana IVAN
(Institute of Political Sciences and
International Relations, Romanian Academy)
Bogdan RUSU
(Buzău, Romania)

**STUDIUM journal is indexed in international databases such as EBSCO;
Central and Eastern European Online Library [CEEOL]; Index Copernicus
and Directory of Open Access Journals [DOAJ].**

ISSN 2248 – 2164

ISSN – L 2248 – 2164

CUPRINS / CONTENTS

Arheologie / Archaeology

Mihai CHIRIAC

Plastica antropomorfă din complexe de cult cu rol de sanctuar din aria culturilor Precucuteni-Cucuteni

The anthropomorphic plastic from the cult complexes serving as sanctuaries in the area of the Precucuteni-Cucuteni culture..... 5

Cronica / Chronicle

Mihai SAFTA

Studiu asupra situației, juridice, economice și sociale a Republicii Florentine în a doua jumătate a secolului al XIII-lea

Study on the economical, juridical, and social structural changes in the Republic of Florence during the second half of the 13th century..... 19

Marinela-Diana MARINESCU

Devoluțiunea succesorală pe linie feminină în Evul Mediu

The Successoral Devolution on the Female Line during the Middle Ages..... 33

Sergiu CIOBANU

Patrimoniul funciar deținut de Andrei Corcodel

The Landed Estate of Andrei Corcodel..... 45

Florența TELEMĂN & Teodora LAZĂR

O contribuție documentară privind istoricul mănăstirii Radu Vodă

A Documentary Contribution to the History of the Radu Vodă Monastery... 61

Cristian CONSTANTIN

Deschiderea și dezvoltarea Dunării maritime pentru navigația internațională (1829-1853)

The Opening and Development of the maritime Danube for International Navigation (1829-1853)..... 107

Cristian-Tudor ȘERBAN

Activitatea de divertisment din București în timpul ocupației germane din 1916-1918. Teatrul și cinematograful

Entertainment Activities in Bucharest during the German Occupation of 1916-1918. Theatres and Cinemas..... 119

Paradigme / Paradigms

Alexandra RADU

Redefinirea opțiunilor politicii de securitate națională a Statelor Unite ale Americii în contextul amenințării teroriste (2001)

Redefining the National Security Policies of the United States of America in the Context of the Terrorism Threats..... 135

Daniel DOJAN

Consideratii cu privire la Statul islamic din Irak si Levant

Considerations Regarding the Islamic State of Iraq and the Levant..... 147

Miruna-Maria COCOLAN & Cristina-Georgiana IVAN

Transformarea securității în secolul XXI. Impactul asupra infrastructurilor critice

Security Transformation in the 21st century. The Impact on Critical Infrastructures..... 157

Mihai CHIRIAC*

**PLASTICA ANTROPOMORFĂ DIN COMPLEXELE
DE CULT CU ROL DE SANCTUAR DIN ARIA
CULTURILOR PRECUCUTENI-CUCUTENI**

The anthropomorphic plastic from the cult complexes serving as sanctuaries in the area of the Precucuteni-Cucuteni culture

Abstract: *This paper aims to present the anthropomorphic plastic from several Precucuteni-Cucuteni sanctuaries. The anthropomorphic plastic is important for the study of prehistorical cultures as it helps us understand certain spiritual ideas and their spread during that age. By researching the religious concepts from the Cucuteni world, this paper refers to the presence of the Great Goddess or Mother Goddess theme. The anthropomorphic plastic presented below is divided into two categories, round-bosse statuettes and anthropomorphic plates.*

Keywords: *Precucuteni, Cucuteni, sanctuaries, anthropomorphic plastic, religious concepts.*

* * *

Complexul Precucuteni-Cucuteni face parte din marele complex cultural Ariușd-Cucuteni-Tripolie, evoluția lui întinzându-se pe o perioadă de aproximativ 1500 de ani. Ca și răspândire, întâlnim descoperiri Precucuteni-Cucuteni pe o suprafață vastă ce ocupă sud-estul Transilvaniei, colțul de nord-est al Munteniei, aproape întreaga Moldovă, cu excepția extremității de sud-est, și regiunile din vestul și sud-vestul zonei de stepă a Ucrainei. Prin plastică antropomorfă înțelegem acele piese ce imită o formă omenească sau anumite părți ale corpului uman. Marea majoritate a pieselor antropomorfe din arealul culturilor Precucuteni-Cucuteni sunt reprezentări feminine (67,6%), cele masculine fiind în proporție de doar 3,3%, restul având sexul nedeterminat¹. Din fericire, descoperirile rituale au fost atent documentate, cum ar fi cazul celor de la Poduri sau Isaia.

* B.A. Student, "The Lower Danube" University of Galați, Romania; chiriac.mihai10@yahoo.com.

Date submitted: 12 May 2015

Revised version submitted: 23 May 2015

Accepted: 29 June 2015

¹ Ursu 2014: 13.

Plastica *round-bosse*

Prin plastică *round-bosse* înțelegem acele piese ce pot fi privite de jur-împrejur, fără ca vreuna din părți să fie încastrată într-o altă suprafață, cum ar fi cazul basoreliefurilor sau altoreliefurilor. În cadrul acestei categorii putem întâlni atât piese mobile, ce erau de obicei depozitate într-un vas și scoase cu ocazia unor ceremonii, cât și piese fixe ce erau prinse pe un pedestal.

În nivelul Precucuteni II târziu de la Poduri-Dealul Ghindaru s-au găsit, în timpul campaniei din 1981, în locuința L36 ce avea cel mai probabil rol de sanctuar, două complexe statuare. Ambele complexe se aflau în apropierea unor vetre. Primul complex, aflat lângă prima vatră, denumit și *Sfânta familie*, era format dintr-o statueta mai mare și alte șase figurine mai mici, pe lângă acestea descoperindu-se și un vas-miniatură și un tron de lut ars²(fig. 1). Tronul îi era destinat statuetei mai mari ce se afla în poziție șezândă. Această statueta măsoară 4,2 cm înălțime, având un gât scurt și o masiv și un pântec proeminent ce prezintă o incizie, dând impresia unei femei în preajma nasterii³. Celelalte figurine sunt mai mici, cea mai mică având 2,1 cm înălțime, și prezintă incizii ce indică sexul feminin.

Al doilea complex de statuete s-a găsit în preajma unei a doua vetre, piesele aflându-se într-un vas mare care fusese distrus de prăbușirea pereților, și era compus din 21 de statuete feminine, 14 tronuri rituale și două obiecte de cult⁴(fig. 2). Autorii descoperirii au împărțit cele 21 de statuete în două grupuri, primul fiind format din șase figurine mai mici și nepictate, iar al doilea grup fiind compus din 15 statuete pictate, cel mai probabil acestui grup aparținându-i și tronurile⁵. Ceea ce remarcă și echipa de arheologi e faptul că fiecare statueta avea trăsături ce le deosebea de celelalte, cea mai importantă dintre ele fiind o statueta ce avea mâna dreaptă modelată pe gât, orizontal, palma fiindu-i prinsă de cotul mâinii stângi ce este sprijinită pe obraz, conferindu-i astfel o expresie gânditoare⁶(fig. 3). Mai trebuie adăugat și faptul că acestei figurine îi era rezervat tronul cu spătar în formă de coarne.

O altă descoperire importantă ce aparține culturii Precucuteni este cea de la Isaiia. Aici s-a găsit, în al doilea nivel de evoluție al unui sanctuar, un vas ce conținea 21 de statuete feminine și acoliții lor, 13 tronuri, precum și un colier de 42 de mărgelile de lut⁷. Și aici putem împărți statuetele în două grupuri, statuete cu tron(fig. 4) și statuete fără tron(fig. 5). E posibil ca piesele din vas să fi fost protejate de un strat de paie. Interesant e și faptul că pasta unor piese conținea grăunțe⁸.

² Monah *et alii*. 1983: 15.

³ Monah *et alii*. 1983: 15.

⁴ Monah *et alii*. 1983: 19.

⁵ Monah *et alii*. 1983: 20.

⁶ Monah *et alii*. 1983: 20.

⁷ Ursulescu *et alii*. 2001a: 110.

⁸ Ursulescu & Tencariu 2006: 36.

Descoperirile de la Poduri-Dealul Ghindaru și Isaiia pot fi puse în legătură cu descoperirile din sanctuarul de la Sabatinovka II(L3), din Ucraina, acesta fiind tot un sanctuar precucutenian (Tripolie A). Aici s-a descoperit, pe un podium de lut (2,75m X 6m) aflat pe latura vestică a sanctuarului, 16 statuete antropomorfe, două tronuri de lut ars și câteva vase. În centrul încăperii se afla un cuptor lângă care s-au găsit alte 5 statuete ce aceau alături câte o râșniță⁹(fig. 6).

La Trușești-Țuguieta, în cadrul locuinței L60, s-a descoperit, răsturnat pe platformă, fragmentul unei mari piese de cult, cu capul în formă de recipient, ce măsoară 45 cm¹⁰(fig. 7). Trebuie precizat că în cadrul acestei locuințe a fost identificate și resturile unei vetre *in situ*, precum și resturile din baza unei construcții cu caracter religios, posibil o masă de cult¹¹, ceea ce îi poate conferi acestui edificiu rolul de sanctuar. Această afirmație poate fi susținută și prin forma statuetei ce putea fi folosit ca vas pentru ofrande, dar și poziția centrală a locuinței în cadrul așezării. Spre sud-vest față de L10/60 întâlnim o situație asemănătoare, descoperindu-se, pe lângă resturile unui altar jertfelnic și un fragment mare de la o masă de cult, doi idoli antropomorfi cu capul în formă de pâlnie joasă¹²(fig. 8).

O descoperire interesantă întâlnim în stațiunea de la Ghelăiești-Nedeia unde, în cadrul locuinței L5, a fost scos la iveală un vas piriform protejat de un vas mai mare ce-l acoperea, în interiorul căruia se aflau patru statuete prinse de peretele vasului în direcția celor patru puncte cardinale¹³(fig. 9). Vasul se afla în centrul unui cerc format din alte șase vase pictate. Statuetele se aflau în stare bună, doar uneia dintre ele lipsindu-i partea superioară, iar două dintre cele patru figurine aveau suprafața corodată(fig. 10). Alte două piese prezentau motive pictate cu negru pe fond alb și negru pe fond brun cărămiziu. Aceste statuete se pare că au și capul și extremitățile picioarelor pictate cu negru. Descoperitorul acestui complex e de părere că acest grup statuar are o semnificație cu caracter agrar¹⁴.

O situație similară cu cea de la Ghelăiești-Nedeia întâlnim la Buznea-Târgu Frumos. În expedițiile din anii 1971-1972, în zona satului Buznea a fost descoperit un complex statuar format din trei statuete feminine și una masculină(fig. 11) într-o locuință ce nu prezintă obiecte de uz casnic dar în care întâlnim o vatră de-altar, ceea ce i-a convins pe descoperitori că au de a face cu un edificiu cu rol de sanctuar¹⁵. Complexul de cult se afla sub un vas tronconic ce era poziționat, la rândul lui, în centrul unui cerc format din șase cupe. Și în cadrul acestei descoperiri statuetele

⁹ Monah 1997: 35.

¹⁰ Florescu & Florescu 1960: 83.

¹¹ Monah 1997: 38.

¹² Florescu & Florescu 1960: 83.

¹³ Cucoș 1999: 48.

¹⁴ Cucoș 1999: 49.

¹⁵ Mihai & Boghian 1985: 429.

sunt dispuse cardinal, de această dată statuetele fiind așezate orizontal, cap la cap. Trebuie remarcat că și aici unei statuiete îi lipsește capul. Și aici complexul e asociat cu cultele agricole, în același timp fiind propuse chiar și tema succesiunii anotimpurilor sau ciclurile vieții¹⁶.

O descoperire unică în lumea cucuteniană întâlnim în stațiunea de la Mărgineni-Cetățuia. Într-un mic sanctuar din această stațiune s-a găsit, în preajma unui cuptor, un cap antropomorf prăbușit pe podea. Acesta era prevăzut cu un soclu circular, fixarea pe soclu făcându-se cu ajutorul unui suport de lemn. Capul era modelat din chirpic amestecat cu pleavă și boabe de cereale, modelarea pornindu-se de la un miez peste care s-a adăugat strat peste strat. Partea superioară a capului era modelat sub forma unei cupe cu un interior acoperit cu un strat fin de lut(fig. 12). Această descoperire este considerată drept o perpetuare a tradiției vincene în mediul Cucuteni A¹⁷.

În cazul sanctuarului L1 de la Scânteia întâlnim un inventar extrem de bogat: 75 de idoli atât feminini cât și masculini, 30 de idoli zoomorfi, 7 protome zoomorfe și multe alte fragmente din diferite obiecte¹⁸.

Plăci antropomorfe

Alte piese reprezentative pentru plastica antropomorfă descoperită în cadrul sanctualelor cucuteniene sunt plăcile antropomorfe. Deși nu sunt multe, impresionează prin mărimea și rolul jucat în cadrul comunităților. În aria culturilor Precucuten-Cucuteni întâlnim astfel de piese în special la Trușești-Țugueta.

Prima piesă provine din sanctuarul L24, o construcție mică ce ocupa doar 40 mp. Placa antropomorfă, denumită și *fațadă de templu*, măsura aproximativ 1mp și a fost găsită în centrul încăperii, prăbușită cu fața în sus, iar în partea superioară era terminată cu două capete inegale¹⁹(fig. 13). Capetele erau modelate sub formă de cupă, iar în partea centrală prezenta o adâncitură deasupra căreia se găseau trei idoli-coloane, același număr fiind prezent și de o parte și de alta a acelei adâncituri. O piesă asemănătoare întâlnim în L40, unde o placă modelată din chirpic și multă pleavă dă impresia unei ființe cu mâinile ridicate²⁰(fig. 14). Piesa măsoară 73 cm în înălțime și 70 cm în lățime.

Într-un alt sanctuar de la Trușești (L38) s-a descoperit partea inferioară a unui idol antropomorf ce era modelat cu picioarele separate și terminate cu vârfuri ascuțite(fig. 15). Fragmentul, ce măsoară 65 cm, prezenta un decor incizat în partea superioară, iar în partea inferioară era decorat cu caneluri. Cel mai probabil placa era fixată pe un perete.

¹⁶ Mihai & Boghian 1985: 434.

¹⁷ Monah 1997: 37.

¹⁸ Lazarovici 2007: 220.

¹⁹ Monah 1997: 37.

²⁰ Monah 1997: 38.

Sanctuarele cu plăci antropomorfe au analogii și în cadrul altor culturi de pe teritoriul țării noastre, cum este cazul celui de la Parța, unde a fost descoperită o statuie cu două busturi și două capete, modelată din lut amestecat cu pleavă²¹

Semnificații religioase

Important în cercetările plasticii antropomorfe este aflarea contextului descoperirilor, ce poate ajuta la clasarea pieselor ca fiind descoperiri în condiții rituale sau nerituale, astfel arheologii putând desluși modul în care erau puse în practică ritualurile religioase. În cazul construcțiilor cu rol de sanctuar, foarte important e numărul pieselor, mărimea acestora, precum și poziția acestora.

Astfel, putem observa o simbolistică a numerelor, în special în cazul descoperirilor precucuteniene de la Poduri, Isaiia și Sabatinovka II, unde întâlnim numărul 21, ce reprezintă simbolul atotputerniciei²². Foarte interesantă este explicația domnului Nicolae Ursulescu ce prezintă numărul 21 ca multiplicarea cifrei 7, simbol al supranaturalului, al divinității, cu cifra 3, simbolul triumphiului, al echilibrului, al treimii, ceea ce ar marca atotputernicia divinității²³. Și numărul statuetelor cu tron, 13, și cel al statuetelor fără tron, 8, reprezintă, conform tradiției cabbalistice, principiul morții, respectiv al creației materne²⁴.

Observăm în pasta unor piese prezența cerealelor, simbol al fertilității, dar și protejarea statuetelor din vase cu un strat de paie. Cel mai probabil, această practică presupunea încărcarea figurinelor cu o energie spirituală. Însă și forma unor statuete ce ilustrează femei cu pântecul proeminent fac trimitere la cultul fecundității.

Ștefan Cucuș susține în cazurile descoperirilor de la Buznea și Ghelăiești prezența unor culte atât chtoniene cât și uranice²⁵, idee contestată de Silvia Marinescu-Bîlcu care este de părere că nu pot exista două concepții cosmogonice²⁶. Pentru susținerea teoriei lui Ștefan Cucuș vine însă în ajutor și ipoteza care susține că în spațiul românesc putem întâlni două răsărituri și două apusuri, cel de primăvară și cel de iarnă²⁷.

Unele stațiuni jucau probabil și rolul de centre religioase, precum cele de la Isaiia, Poduri, Sabatinovka, ce sunt legate între ele de o numerologie sacră, chiar dacă între ele exista o distanță de minim 140 km. Trebuie să ținem cont și de materialele și tehnicile folosite în modelarea și arderea statuetelor. În cadrul sanctuarelor acestor stațiuni, statuetele prezentau urme de ardere oxidantă și completă, pe când în alte stațiuni

²¹ Monah 1997: 32.

²² Ursulescu 2001b: 57.

²³ Ursulescu 2001b: 65.

²⁴ Ursulescu 2001b: 65.

²⁵ Cucuș 1999: 125.

²⁶ Monah 1997: 43.

²⁷ Monah 1997: 45.

întâlnim o ardere incompletă, ceea ce presupune prezența unor meșteri experimentați. Putem considera centre religioase și stațiunile de la Târpești și Trușești, ce prezintă un număr mare de sanctuare în cadrul așezărilor, dar și un inventar cu totul deosebit ce îmbogățesc aceste construcții de cult.

În concluzie, plastica antropomorfă a jucat un rol important în viața spirituală a omului cucutenian, reprezentând sub diferite forme conceptele religioase ale lumii neo-eneolitice, putând fi observate deja anumite idei ce se vor răspândi în Epoca Bronzului odată cu pătrunderea unor populații nord-pontice. Prin cercetarea ideilor religioase se poate determina și legătura neo-eneoliticul românesc cu cel anatoliano-balcanic. Plastica antropomorfă ne ajută să reconstituim și modul de punere în practică a ritualurilor religioase, chiar dacă uneori unele practici rămân învăluite în mister.

BIBLIOGRAFIE

- Cucoș, Șt. (1999). *Faza Cucuteni B în zona supcarpatică a Moldovei*. Piatra-Neamț, România: Editura „Constantin Matasă”.
- Florescu, A.C. & Florescu, M. (1960). Șantierul arheologic Tușești. *Materiale și cercetări arheologice*, 7. 79-90.
- Lazarovici, Gh. & Lazarovici, C.M. (2007). *Arhitectura neoliticului și epocii cuprului din România. II. Epoca cuprului*. Iași, România: Editura Trinitas.
- Mihai, C. & Boghian, D. (1985). Complexul cucutenian de cult descoperit la Buznea. *Memoria Antiquitatis*, 9-11. 429-452.
- Monah, D. (1997). *Plastica antropomorfă a culturii Precucuteni-Cucuteni*. Piatra-Neamț, România:
- Ursu, C.E. (2014). *Plastica antropomorfă a culturii Precucuteni (Rezumat teză doctorat)*. Institutul de Arheologie Iași
- Ursulescu, N., Merlan, V. & Tencariu, F.A. (2001a). Isaiia, com. Răducăneni, Jud. Iași. *Cronica cercetărilor arheologice din România. Campania 2000*. 101-105.
- Ursulescu, N. (2001b). Dovezi ale unei simbolistici a numerelor în cultura Precucuteni. *Memoria Antiquitatis*, 22. 51-69.
- Ursulescu, N. & Tencariu, F.A. (2006). *Religie și magie la est de Carpați acum 7000 de ani: tezaurul cu obiecte de cult de la Isaiia*. Iași, România: Casa Editorială „Demiurg”.

ANEXE

Fig. 1. Sfânta familie de la Poduri, după Monah

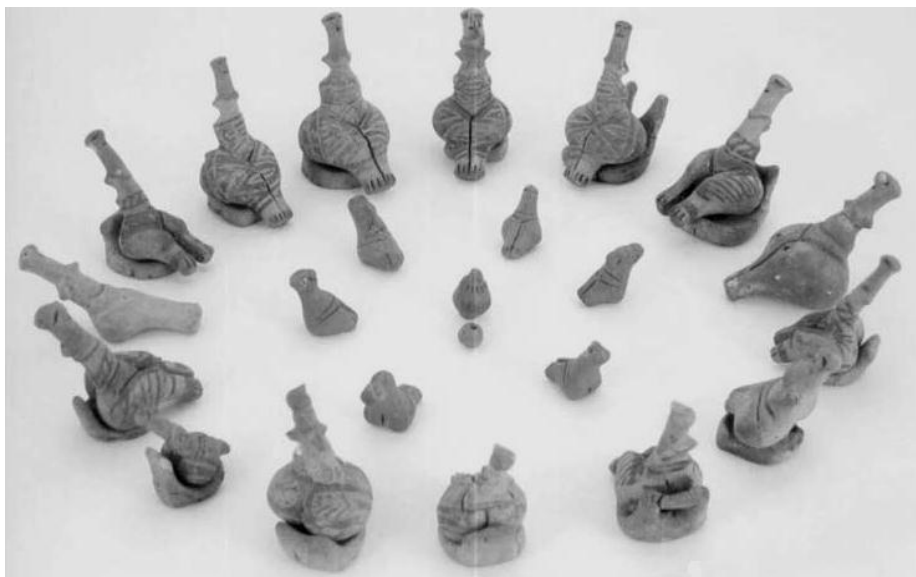

Fig 2. Soborul Zeițelor de la Poduri, după Monah

Fig. 3. Statuetă antropomorfă de la Poduri, după Monah

Fig. 4. Grupul de statuete cu tron de la Isaiia, după Ursulescu

Fig. 5. Grupul de statuete fără tron de la Isaiia, după Ursulescu

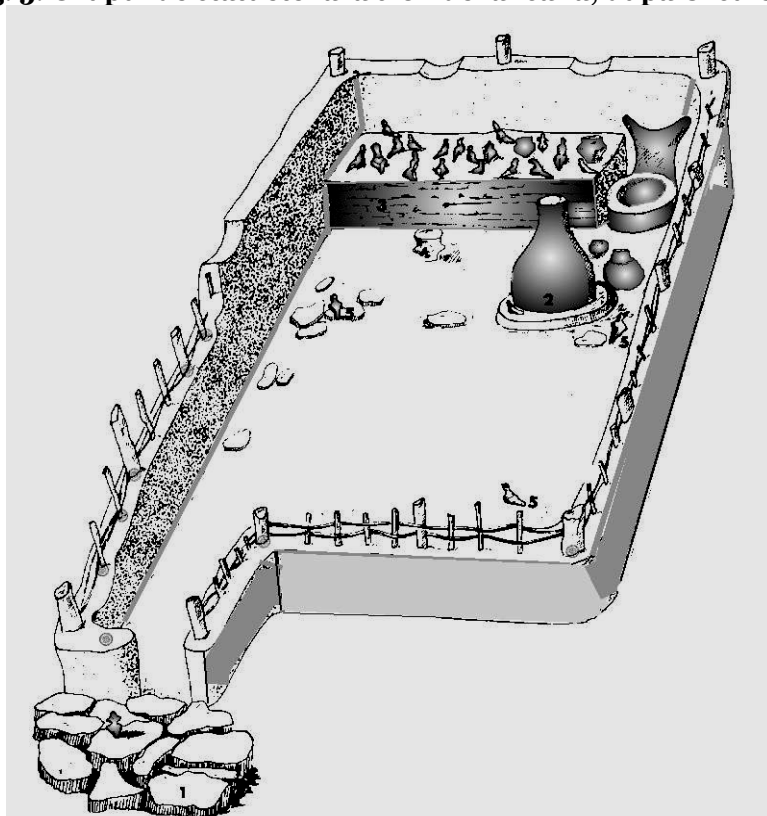

Fig. 6. Sanctuarul de la Sabatinovka II, după Zbenovi

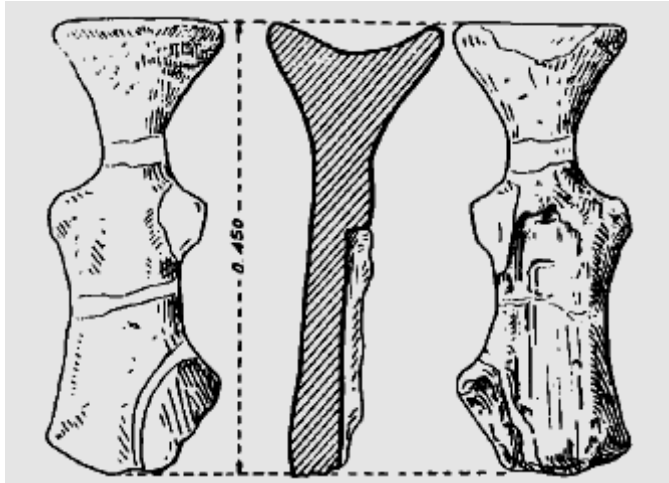

Fig. 7. Piesă de cult de la Trușești, după A.C. Florescu, M. Florescu

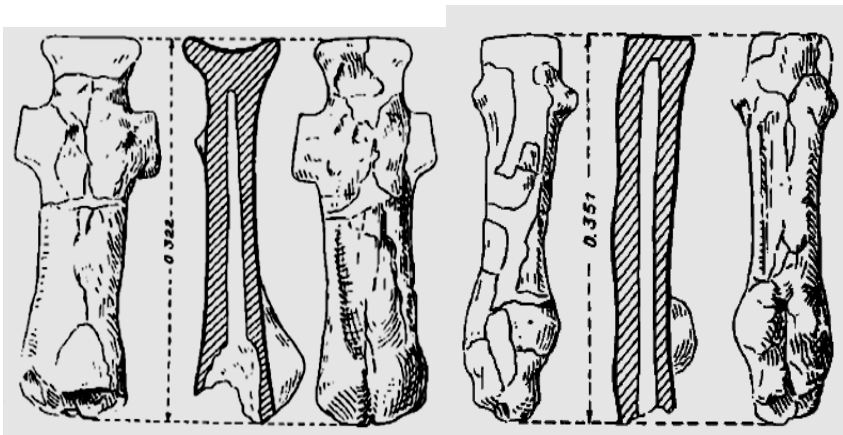

Fig. 8. Idoli antropomorfi de la Trușești

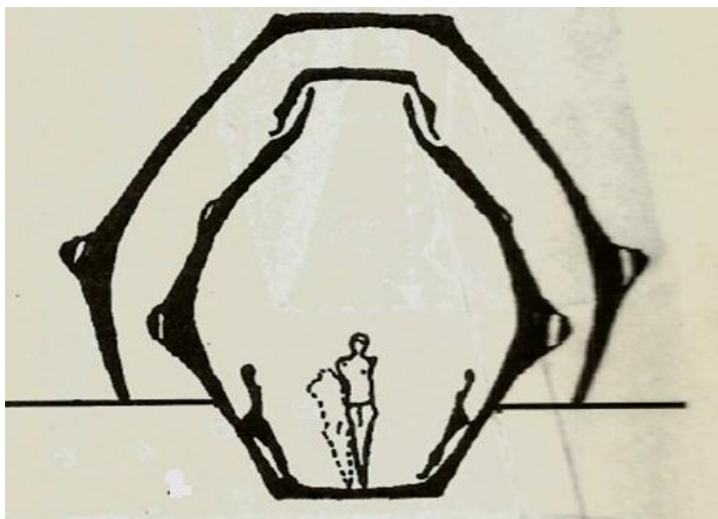

Fig. 9. Vasul cu statuete de la Ghelăiești-Nedeia, după Șt. Cucos

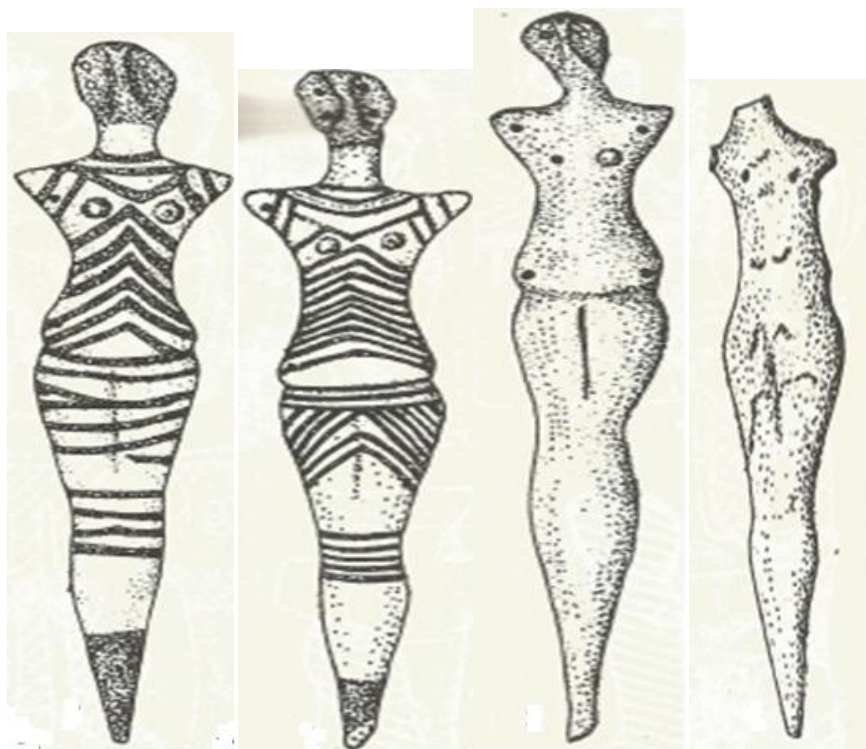

Fig. 10. Statuile din complexul de cult de la Ghelăiești, după Șt. Cucos

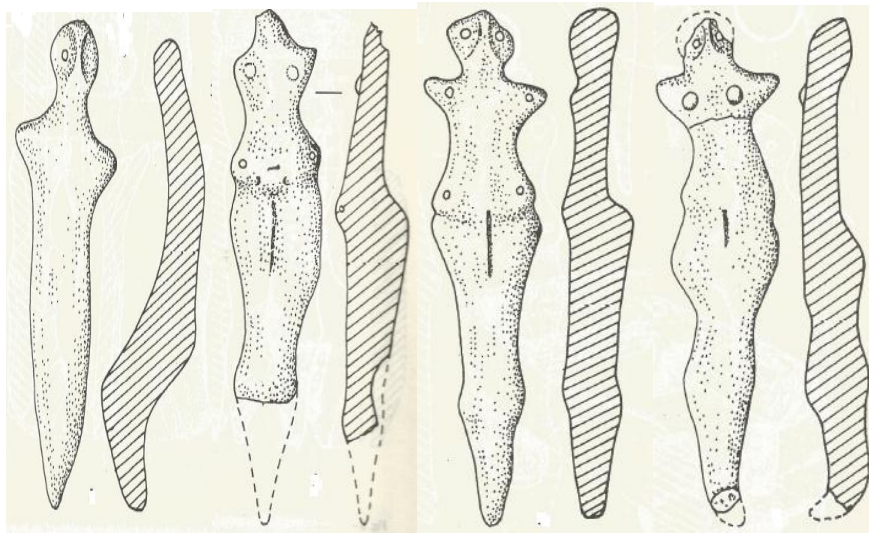

Fig. 11. Statuetele din complexul de cult de la Buznea, după C. Mihai, D. Boghian

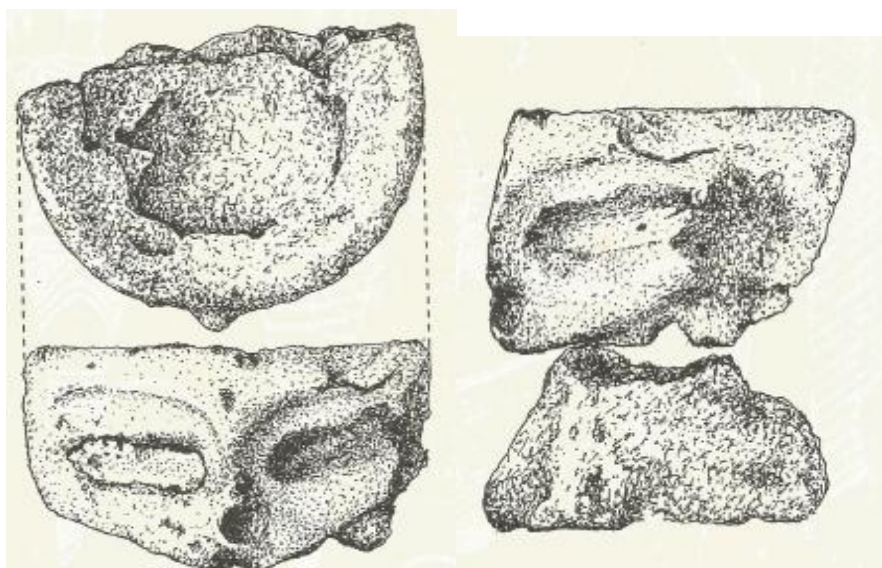

Fig. 12. Cap antropomorf de la Mărgineni-Cetățuia, după Monah

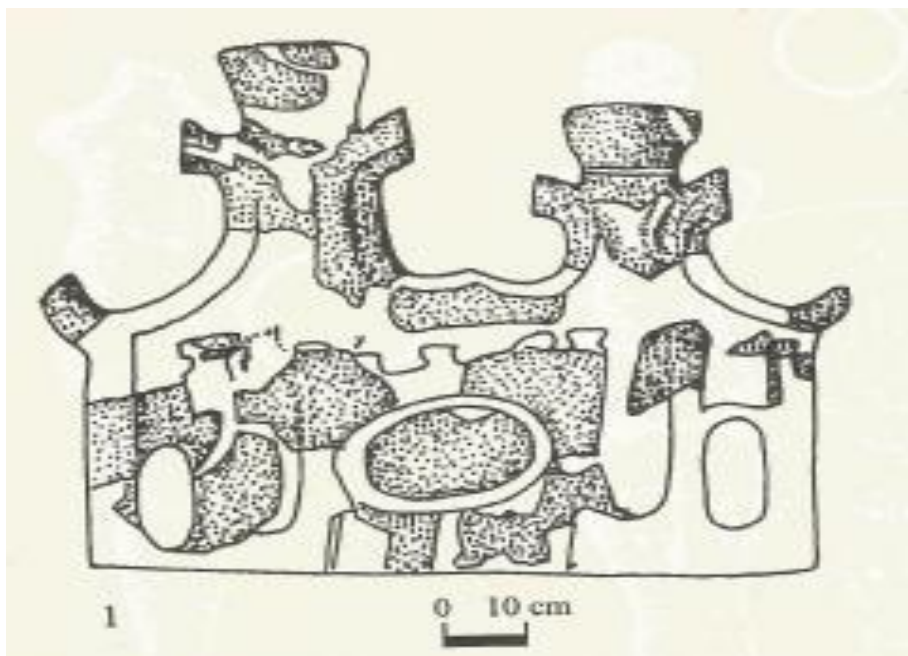

Fig. 13. Fațadă de temple de la Trușești, după Petrescu-Dîmbovița

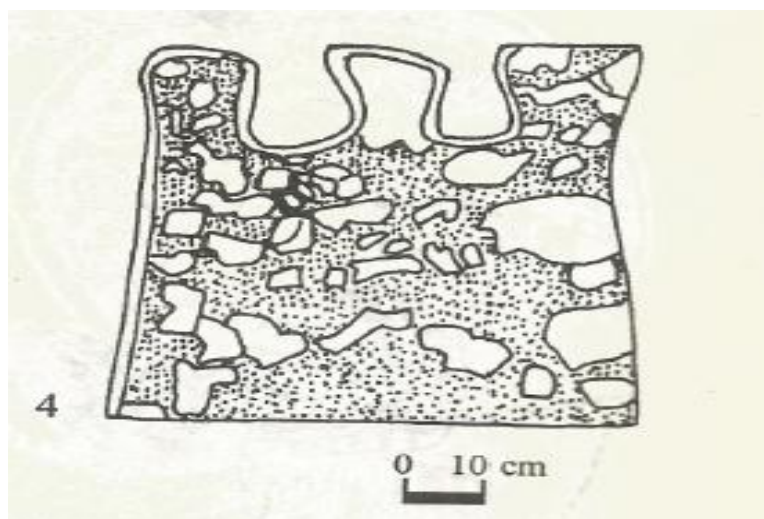

Fig. 14. Placă antropomorfă de la Trușești, după Monah

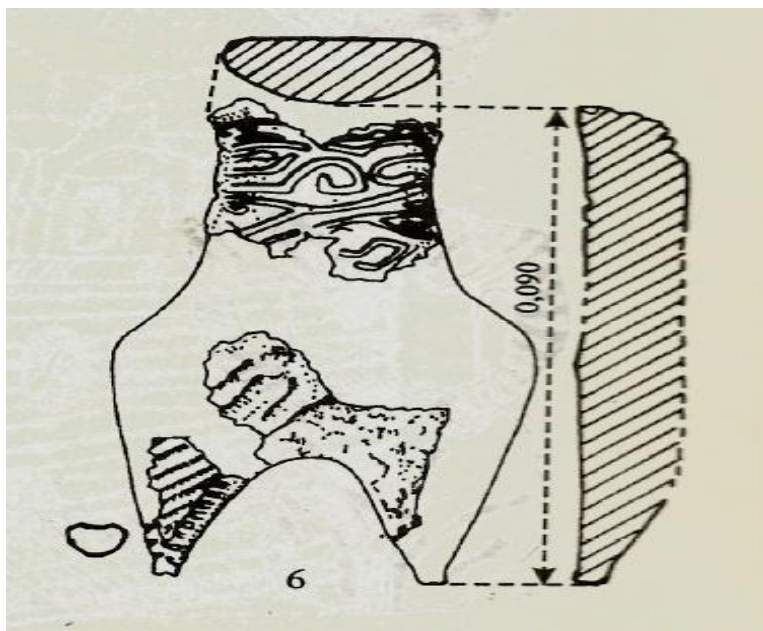

Fig. 15. Idol antropomorf de la Truşeşti, după Monah

Mihai SAFTA*

**STUDIUL ASUPRA SITUAȚIEI, JURIDICE,
ECONOMICE ȘI SOCIALE A REPUBLICII FLORENTINE
ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIII-LEA**

***Study on the economical, juridical, and social structural changes in
the Republic of Florence during the second half of the 13th century***

Abstract: *This paper follows the history of the Republic of Florence during one of its most challenging periods. The topic is approached from a historical and historiographical point of view, and the paper brings into focus the structural mutations of the republic in relation to the conflict surrounding the institutions of the Primo Popolo and the creation of the Italian League.*

Keywords: *medieval law, ius commune, ordinances, justice.*

* * *

Viața economică florentină a fost monopolizată de exponenții minori ai lumii mercantile, poate chiar îngustată în propriile sale convingeri politice de presiuni papale în momentul în care interesele lor se opreau în interiorul zidurilor citadine, dar centrul activității comerciale cu cea mai mare consistență era situat în afara orașului: campania militară pe care Carol de Anjou, brațul armat al papei, se pregătea să colaboreze cu partidul ghibelin ce va da un nou impuls operațiunilor financiare a marilor companii. Bancherii florentini prevăd în această mișcare o posibilitate concretă de câștiguri grandioase din momentul în care o expediție militară precum aceasta era în pregătire împotriva lui Manfredi ce necesita cu siguranță împrumuturi consistente și imediate¹. Odată victorioși Carol și Clemente al IV-lea aveau apoi să recompenseze substanțial finanțatorii unei

* Ph.D. Candidate, “Babeș-Bolyai” University of Cluj-Napoca, Romania; mihaisaftas.259@gmail.com.

Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală”, cod contract: POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Date submitted: 5 June 2015

Revised version submitted: 20 June 2015

Accepted: 20 July 2015

¹ Dintre cele mai importante lucrări utile pentru a contura o imagine clară a situației florentine amintim: Alland și alții, 2003; Ascheri 2000; Ascheri 2013; Baddeley 1897; Balon 1959; Monumenta Iuris Canonici 2006; Bras 1965; Chiffolleau și alții 2007; Csukovits 2013; Deprez și alții 1958; Hefele 1915; Istituto Storico Italiano per il Medio Evo 1998; Spearing 1918.

asemenea acțiuni, iar marii bancheri erau destul de încrezători în poziția lor de a cere, în noul regim născut în Florența pe cenușa mișcării ghibeline, recunoașterea politică câștigată prin dreptul cuceritorului fiind astfel artizanii indispensabili ai succesului guelf. Momentul ales pentru finalizarea campaniei militare expusă încă riscurilor, s-a dovedit a fi unul extrem de avantajos fie pentru că expediția a fost încoronată de succes cu victoria împotriva lui Svevo la Benevento pe 29 februarie 1266, fie pentru că imediat după, situația din interiorul Florenței a atins aspecte politice foarte periculoase pentru guvernarea ghibelină. În baza premiselor ce cuprindeau conflictele din structura ghibelină, înfrângerea lui Svevo a provocat cum era de așteptat, o puternică bucurie pentru sfârșitul ghibelin și un puternic sentiment de confuzie politică în interiorul Florenței, o confuzie ce avea să fie menținută multe luni, sfârșind abia aproape de acel an nefast pentru soarta ghibelină. Trei grupuri politice se aflau în competiție în aceste luni pentru hegemonia celui mai important centru din Toscana: ghibelinii ce încercau cu disperare să își mențină puterea, încrezându-se chiar și în cavalerii germani sub controlul contelui; poporul care se afla într-o situație privilegiată din momentul în care contrar guelfilor mulți dintre membrii săi au rămas de fapt în oraș și aveau posibilitatea imediată de a se reîntoarce la conducerea comunei profitând de statul de incertitudine și de criza ghibelinilor; guelfii în schimb deși aflați în exil, puteau conta pe sprijinul papei Clement al XIV-lea și se așteptau la un ajutor armat de la Carol de Anjou².

Se instaurează astfel pe scena politică florentină un fel de joc între părți în care fiecare actor (fie papă, ghibelin sau cetățean) încerca să mențină controlul asupra orașului. Era o situație aflată într-un echilibru precar până în 11 noiembrie 1266, când ghibelinii au fost înlăturați în mod definitiv de pe această scenă³.

Primii ani ai războiului

Reorganizarea clasei dirigente florentine ce a fost frânată începând cu instituirea prioratului din 1282 se apropia de sfârșit. Marile familii din înaltele cercuri mercantile, protagoniste în afirmația guvernului prioral au fost implicate foarte mult în gestiunea puterii citadine. Prioratul, în perioada imediat precedentă Ordinamentelor de Justiție, era în mâna

² *Il Feudalesimo nell'Alto Medioevo*: 1057.

³ În perioada de sub dominație ghibelină, artele au fost defavorizate și decăzute din primatul pe care îl dețineau anterior în cultura orașului. Astfel, în cei șapte ani de guvernare ghibelinii au transformat Florența într-o simplă societate economică cu interese și afaceri redimensionate la acelea din timpul „Primo Popolo”. Organizarea internă a corporațiilor artizane nu a suferit subit mutații cel puțin în plan structural și în orice caz, consilierii au rămas pe post. Probabil odată ajunși la putere ghibelinii în loc să interzică artelor să aibă proprii reprezentanți în consiliu, au preferat să numească oameni credincioși lor. În consecință poporul nu putea cere în 1266 restaurarea unui oficiu ce nu a fost niciodată abolit. Într-adevăr au înaintat cereri în acest sens dar pentru a reclama în favoarea lumii artizane un mai mare spațiu politic și o libertate de mișcare în lumea comercială citadină.

acelor tipuri de familii care își justificau originile în baza asimilării lor de către vechile familii aristocratice. În consecință au stârnit nemulțumirea populară prin hegemonia ce o exercitau asupra guvernului orașului.

Lungul război anti-ghibelin împotriva orașelor Pisa și a Arezzo se bucură de victoria Campaldino din 1289, în sine mai răsunătoare decât decisivă din punct de vedere militar, nu a oferit beneficii concrete și tangibile cetățenilor din Florența. Mare parte din populație și în special cea implicată în acțiunile majore politice a început să fie propriul său dușman în lupta pentru putere dusă în paralel cu războiul ce a condus la grave sacrificii financiare din partea orașului. Cu toate că îndelungatul război guelf, dintre anii 1288-1292, s-a bucurat la început de consensul poporului chiar și din partea celor cu puțini reprezentanți în priorat și în consiliu⁴, partea citadină ce într-adevăr s-a bucurat de majoritatea beneficiilor datorate acestei interpretări militare, era formată din antica oligarhie guelfă și din familiile cele mai potente din punct de vedere economic.

Între 1287-1289 noile arte minore (viticultura, silvicultura, vânzătorii de sare, ulei și vânat, fierari, armurari, etc.) au obținut drepturi fundamentale, codificate, ce le-au permis propria organizare militară; jurisdicția consulilor lor a rămas în schimb din cât se poate de descoperit din documentele publice, foarte restrânsă⁵.

Un alt eveniment semnificativ ce poate atesta procesul de ascensiune publică al cetelor poporaniste din decembrie 1292: când patru din cele cinci arte medii (i beccai, i calzolari, i fabbri ed i maestri di pietra e di legname) s-au reunit într-o unică *societas*⁶.

Consecințele ordinamentelor de justiție asupra magnaților

Listele cu familiile proscrișe supuse sancțiunilor ordinamentelor se regăsesc în multe documente fundamentale. În lista promulгатă în timpul prioratului lui Giano della Bella sunt specificate noile mijloace de catalogare a proscrișilor și se pot subdivide în două mari categorii: prima fiind compusă din antica nobilime feudală și implicit aparținând tradiționalei aristocrații citadine iar a doua incluzând acele mari familii mercantile care începând cu anul 1267 au susținut maturarea procesului de asimilare spre clasa aristocratică⁷. Situația externă a avut propria contribuție. Am prezentat până acum suficiente conflicte inconcludente pe care Republica Florentină le-a întâlnit în ultimii ani provocând un resentiment ce a sfârșit prin sufocarea și exasperarea cetățenilor artizani. Pe tronul Sfântului Petru a fost Nicolo al IV-lea până în aprilie 1292; după moartea sa s-a deschis un conclav îndelungat, plin de întreruperi, de tumultum al pieții, transfer de officii și intrigi pentru o durată de 27 de luni până în 5 iunie 1294 când

⁴ Ottocar 1962: 129-134.

⁵ Ottocar 1962: 129-134.

⁶ Ottocar 1962: 134.

⁷ Caggese Florența 1921.

principii bisericii l-au numit papă pe Pietro da Morrone, ce își asumă numele de Celestin al 5-lea. În vârstă de 72 de ani îngreunat de fragilitatea caracteristică anilor săi înaintați și de intrigile politice în decembrie 1294 renunță la încărcătura insuportabilă⁸. După câteva zile de: „sedes vacantes” îl succede Benedetto Caetani, Bonifaciu al VIII-lea, un om cu un temperament și o atitudine total diferite. În mai puțin de trei luni Giano era constrâns să fugă din Florența.

În decembrie 1294, după cum am văzut mai devreme, un nou mare papă apare pe scena politică, noul pontif influențând substanțial situația internă a Florenței din anii următori.

„Il Primo Popolo” s-ar fi putut afirma cu succes în perioada de după 1250 când odată sfârșită hegemonia puterii imperiale în spațiul italian sub Frederic al II-lea a rămas un vid de putere de care noul regim ar fi putut profita să se organizeze și să își creeze o bază și o durabilitate. Acest secondo popolo aparent mult mai radical decât primul în reclamarea propriilor drepturi (este vorba despre drepturile cutumiare de importanță capitală pentru dezvoltarea economică a comunei și despre mutațiile condițiilor de viață al unei artizane ce îi determină la o participare activă în sfera publică), s-a afirmat și datorită unei situații particulare ce i-a permis libertatea de a duce o politică inovatoare, autonomă, câteodată chiar revoluționară. Dar un oraș precum Florența servea de acum înainte drept rampă de lansare extrem de importantă din punct de vedere economic și politic deoarece i-a fost concesionat fără remușcări dreptul la o proprie dezvoltare instituțională autonomă; aportul internațional pe care bancheri împreună cu rolul lor în politică oferă o formidabilă dezvoltare citadină⁹.

Istoria florentină ce urmează imediat după exilul lui Giano este istoria unei involuții nu foarte bruscă, aparentă dar concretă. Luptele interne au fost în mare parte oglinda contrastelor economice și sociale ce s-au finalizat printr-o strictă diviziune politică: contrastul între *bianchi* și *neri* este întâlnirea dintre două facțiuni interclasiste în care nu este alocat niciun spațiu mării majorității a populației exclusă prin naștere din viața politică a democrației burgheze citadine din secolul al XIII-lea.

Dezvoltarea politicii judiciare și de represiune

Sistemul represiv și judiciar care s-a consolidat între secolul al XIII-lea și al XIV-lea în urma acțiunilor de supraveghere precum și a dezvoltărilor apărute în baza structurilor parohiale și de activitate de protecție a ordinii publice a acelor *compagnie* armate a *popolo*. Munca judiciară executată de un ansamblu de tribunale încredințate unui personal specializat și străin se reflectă în această pluritate de organisme și de jurisdicții din cadrul structurii comunale. Pentru a combate violența magnaților și a disciplina revendicările suprapuse a claselor inferioare,

⁸ Ottocar 1962: 129-134.

⁹ Ideea este dezvoltată în Baddeley 1897.

regimul comunal de negustori și artizani a fost supus măsurilor imediate de represiune. Corpul de poliție a colaborat la aceste măsuri ce cuprindeau abuzul legilor, interdicția de uz de arme și recompensa, precum și încarcerare bazată pe acuzații secrete. Efectul combinat al acestor dispoziții și decăderea politicii administrative a organismelor comunitare care nu aveau nicio politică fiabilă vor conduce la transformările structurale din a doua jumătate a secolului al XIV-lea.

În 1378 este creat *Otto di Guardia*, ce reprezenta o magistratură colegială formată exclusiv din cetățeni florentini și care era emanația directă a colegiilor guvernamentale însărcinate de a dirija și coordona forțele de menținere a ordinii publice, care va marca debutul unei noi faze în politica represivă și judiciară. Elementul de fractură care a apărut în ultimele decenii ale secolului mai sus menționat rezidă în ruptura dintre mișcările sociale armate și reprezentarea lor instituțională: acest liant a fost deseori caracterizat prin experiența comunală. De fapt aceste noi structuri judiciare ce s-au afirmat începând cu 1378 au participat la ranforsarea aparatelor oficiale de natură statală ce au fost cele mai profund marcate. Au menținut astfel un lung proces de translație de la un sistem judiciar de natură privată și comunitară la un sistem fondat pe importanța penală de comportamente și pe centralizarea aparatelor publice.¹⁰

Paralel acestor transformări, noul sistem judiciar florentin se bazează pe activitatea noilor magistraturi colegiale, încredințate direct cetățenilor membrii ai clasei conducătoare și strâns legat de executivul guvernamental. Aceste noi organe vor submina pe parcursul secolului al XV-lea puterile și identitatea vechilor tribunale încredințate echipelor de judecători profesioniști străini (non-citadini). Va începe un proces de concentrare jurisdicțională și de raționalizare birocratică ce va solidifica fragmentarea tipică structurilor comunale. Transformarea sistemului judiciar are la bază de asemenea o procedură inchizitorială mult mai arbitrară, detașată de normele statului, după un model de control social mai lejer. Un astfel de instrument de o asemenea noutate politică, aflat în serviciul unei organizații autoritare, se baza pe recursul sistematic la denunțarea anonimă sau secretă, la activitățile de spionaj, informatori.

Turbulențele politicii de compromis florentine

În decada imediat următoare instituționalizării noului regim florentin, din 1343, politica a fost caracterizată de instabilitate și turbulențe, de conflicte intense între partizani și de către emergența problemelor de

¹⁰ „Restructurarea habitatului împreună cu concentrarea buticurilor și comerțul din centrul orașului precum și deplasarea la periferie a atelierelor și a manufacturilor va contribui la declinul solidarității populare. Dispariția structurilor de autocontrol social a fost în cele din urmă consacrată de creația la începutul secolului al XVI-lea a corpurilor de poliție subdivizate din punct de vedere administrativ în cartiere dar fără niciun raport direct cu comunitățile din cartierul succesiv, aici de asemenea o evoluție comună cu alte centre urbane din aceeași epocă, exemplul elocvent fiind Parisul”; Brucker 1962: 148.

guvernământ. În contrast, următorii zece ani ai istoriei comunale au fost relativ stabili¹¹. Comportamentul politic al oamenilor, ca individ sau grup, a devenit mai regulat și previzibil, iar disputele au fost clarificate și stabilizate de timp și experiență. Forțele politice din interiorul regimului se aflau într-un echilibru astfel încât niciun grup nu predomina în ciuda unor ascendențe și descendențe temporare. Datorită răbdării și cumpătării, politicienii au avut tendința să evite acțiunile precipitate ce se puteau întoarce împotriva lor sau ce ar putea destabiliza echilibrul precar. Echilibrul nu a însemnat sfârșitul tensiunilor și a conflictelor din interiorul comunei. Apeluri la unitate și armistițiul din cadrul războiului partizan au fost aproape mereu prezente în minutele din cadrul consiliilor întrunite. „Permite-le cetățenilor să numească doleanțele¹²”, îndemna Simone Perozzi în 1355, când Carol de Boemia amenința să atace orașul, iar „Caută mijloace prin care cetățenii să fie reconciliați fără ranchiună¹³”, a fost sfatul lui Filippo Magalotti cinci ani mai târziu în aprilie 1360. „Este de datoria priorilor să caute cu vigilență discordiile dintre cetățeni și să elimine animozitățile ce îi divid¹⁴”, erau vorbele lui Piero Canigiani, în noiembrie 1363, în timpul conflictului cu Pisa¹⁵.

Aceste sugestii de a promova unitatea au fost deseori conturate în termeni generali; dacă era specificat un remediu anume, era prerogativa unei comisii speciale de a rezolva problema. Sunt puține dovezi însă, care să ateste că acest aparat deseori advoca și ocazional realiza o contribuție pozitivă cauzei păcii civice¹⁶. Ostilitățile împotriva sistemului însă nu au sistat. Ca un așa zis critic al guvernământului comunal, Matteo Villani își presăra cronică cu ironii la adresa oamenilor ce controlau administrația. Numește pe unul dintre grupurile de priori (din mai și iunie 1354) ca fiind „fără niciun fel de sentiment de virtute, glotonie și ... dependenți de băutură”. Rectorii îi acuza de a-și „urmări propriile avantaje și pe acelea ale prietenilor lor cu atâta dedicație încât ignorau nevoile comunei noastre, și nu era nimeni preocupat de libertatea acesteia, de prosperitatea și onoarea acesteia¹⁷”. În vara lui 1354 a avut loc o răzmeriță în interiorul orașului și în *contado* destul de serioasă pentru a cauza o investigație și pedepsire a ofensorilor. În următoarele luni pline de tensiune datorită amenințării imperiale asupra orașului, voci din cadrul conclavului denunțau frecvent criticii (*oblocutores*) ce atacau regimul și politica acestuia¹⁸. Inamicul comun devenea ținta pasiunilor și a urii, care în timp de pace erau

¹¹ Brucker 1962: 148.

¹² Brucker 1962: 148.

¹³ Brucker 1962: 148.

¹⁴ Brucker 1962: 148.

¹⁵ Brucker 1962: 148.

¹⁶ O „*balia*” pentru a promova reconcilierea în 1351 a înregistrat un succes în aranjarea păcii dintre familia de Medici și Guasconi, și între familia de Manneli și de Gherardini.

¹⁷ Brucker 1962: 149.

¹⁸ Brucker 1962: 149.

directionate împotriva opozantului domestic. O altă sursă a stabilității politice a fost prezența moderațiilor în cadrul consiliului. Majoritatea proveneau din familii de patricieni, rămâneau de cele mai multe ori separați de facțiuni, urmăreau o politică independentă și aveau o concepție clară asupra mecanismelor publice ce depășea interesele lor personale și de clasă. Donato Velluti este un exemplu. Cu mândrie el descrie în *ricordanze* cum el a rezistat asalturilor din partea ambelor facțiuni, luptând să le dezbine. Dar a observat totuși prețul plătit pentru poziția neutră. Facțiunile căutau să ruineze și să discrediteze pe acei *cari e antichi cittadini* ce refuzau să li se alăture¹⁹. Alți importanți independenți erau Filippo Bastari, Simone dell'Antella și Filippo Magalotti. Bastari era un politician experimentat a cărui carieră publică aproape că se identifica cu durata de viață a regimului. Ca singur reprezentant al familiei sale în politică, a compilat un remarcabil record de servicii comunale. A fost un participant frecvent în politica externă iar opiniile sale sunt înregistrate în *Pratiche*²⁰. Filippo Magalotti și Simone dell'Antella aparțineau familiilor patriciene ce de obicei susțineau facțiunea conservatoare Albizzi dar aceștia au fost remarcați pentru opiniile lor independente în discuțiile consiliului și pentru opoziția lor *sette-i*²¹.

În incidentul ecleziastic din 1340 s-a realizat o stridentă diviziune între patriciat și *gente nuova*²². În 1350, biserica a încetat să fie o problemă pertinentă în Florența. Relațiile dintre papalitate și comună au fost destul de amiabile în acești ani cu excepția unor mici dispute sporadice și aceasta a redus oportunitatea unor disensiuni domestice pe probleme clericale. Cele două legi ce restricționau libertatea ecleziastică, o moștenire a altercațiilor din decadele precedente, erau un gest de opoziție clericală și un simbol al determinării comunei de a menține cel puțin în teorie supremația puterii seculare. Deși rar invocate, aceste măsuri deranjau curia ce solicita abrogarea lor. Ambele părți ale acestei controversă au fost mereu grăbite. Nici curia, nici comuna nu doreau o concluzie. Comuna căuta să evite conflictele interne și astfel să favorizeze o posibilă ruptură de aliații săi Guelfi, iar papalitatea nu era dispusă să compromită acțiunile sale de a recupera teritoriile italiene, ce depindeau într-o foarte mare măsură de suportul și aprobarea Florenței. Dar această toleranță reciprocă nu a însemnat sistarea conflictelor și eliminarea diferențelor²³. Problemele taxării clericale versus justiția seculară au rămas surse de tensiune între biserică și regimul comunal. Conflictul cauzat de disputa ghibelină este bine conturat în cronici și documente. Stratagemele și manevrele facțiunilor opozante și personalitățile implicate reies clar din arhive. Mai puțin clară este însă controversa ce se dezvoltă asupra relațiilor comunei cu papalitatea

¹⁹ Velluti 2014: 241-242.

²⁰ Brucker 1962: 152.

²¹ Brucker 1962: 160-167.

²² Brucker 1962: 160-167.

²³ Brucker 1962: 160-167.

începând cu anii 1350. Cronicile conțin puține informații despre acest subiect, și sunt puține dovezi ce conțin relevante statistici a scrutinilor, cu predilecție pentru politica externă. Corespondența diplomatică din care doar câteva fragmente sunt relevante, nu denotă nimic despre disputele sau maniera în care politica a fost conturată. Un factor de mare semnificație pentru viitorul relațiilor florentino-papale a fost decizia papei Clement al VI-lea de a-l trimite pe cardinalul Egidio Albornoz în Italia, cu sarcina de a recuceri statele papale²⁴. Pentru a garanta succesul misiunii Albornoz avea nevoie de asistența activă a guelfilor în peninsula, în special aceea a Florenței. La această reînviere a puterii temporale papale, comuna nu putea să rămână indiferentă sau neutră.

Cu puțin după anunțarea lui Albornoz în oficiul delegat, Signoria a primit o cerere de a trimite un contingent de trupe împotriva lui Giovanni di Vico, prefectul Romei, ce era primul dintre țintele campaniei papale desfășurate împotriva „tiranilor”.²⁵ În faza timpurie a proiectului de recuperare teritorială, opinia comunală era în favoarea ajutorului militar și financiar pentru legat, în limitele resurselor orașului. Această schimbare de la poziția neutră din decadele precedente poate fi atribuită în mare măsură influenței aflate în creștere a patricienilor conservatori din interiorul regimului și de asemenea fricii față de amenințarea familiei Visconti ce se apropia din nord.

Un alt important factor în această schimbare bruscă au fost contribuțiile florentine în finanțele papale în timpul anilor 1350. Odată cu inaugurarea campaniilor militare ale lui Albornoz în 1353 a devenit necesar transferul de mari sume de bani de la Avignon la armatele papale din teritoriu. Matteo Villani²⁶ relatează că mari sume de bani erau colectate în oraș de oficialii papali ce ofereau indulgențe contribuitorilor²⁷ dar fiecare aspect al campaniei lui Albornoz a câștigat aprobarea Florenței. Când în 1354 legatul planifica un atac asupra lui Galeotto Malatesta, lord de Rimini, Signoria i-a cerut să rezolve disputa cu despotul Romagniei pe cale amiabilă²⁸. Vechia prietenie pentru familia guelfă ai cărei membrii au servit orașul în calitate de condotieri a fost principalul factor declanșator în apărarea lui Malatesta de către comună.

La cinci ani după ce Albornoz și-a inițiat recucerirea, un stat sub control direct al papalității a devenit o realitate, o majoră entitate politică în centrul Italiei. De-a lungul vârfurilor Apeninilor de la Bologna la Bibbiena, frontierele Florenței atingeau teritoriul papal. Pe măsură ce implicațiile acestei dezvoltări deveneau tot mai vizibile, relația comunei cu papalitatea a devenit subiectul unei discordii. Cooperarea cu Avignon a realizat un tablou

²⁴ Brucker 1962: 173.

²⁵ Brucker 1962: 173.

²⁶ Baron 1960: 440–451. Hyde 1979: 109–128.

²⁷ M. Villani, VI, 14, VII, 84

²⁸ Brucker 1962: 175.

de avantaje tangibile și concrete ale unei politici externe bazate pe obligații cutumiare, ce oferea protecție Florenței față de Visconti și alte potențiale forțe ostile armate. Aflată sub scutul bisericii comuna nu mai era vulnerabilă atacurilor bandelor de jefuitori atrași de bogăția orașelor toscane.

Nu toți florentinii erau în schimb convinși de aceste argumente. Mulți considerau îndoielnică o alianță cu statele papale sub pretextul unei protecții adecvate a orașului. Acești critici se temeau de asemenea de posibilitatea transformării comunei într-un satelit al bisericii astfel pierzându-și inițiativa și libertatea de acțiune în diplomatie, irosind toate resursele sale pe obiectivele papale ce nu coincideau cu interesele florentine.

În vara anului 1358 argumentele în favoarea unei alianțe cu Sf. Scaun au fost prezentate în discuțiile consiliului întrunit, când comuna era amenințată de trupele conduse de cavalerul german contele Landau. În iulie un decret ce autoriza negocierea unui pact între Signorie și legat a fost acceptat cu puțină opoziție²⁹.

În noiembrie Albornoș vizitează Florența unde este primit cu onorurile și respectul datorat în calitate sa de prinț al Bisericii și un valoros aliat³⁰. Decizia legatului de a face pace cu contele Landau a avut numeroase consecințe semnificative pentru imaginea puterii temporale a papalității în Italia, dar și pentru politica florentină. În primul rând a reprezentat sfârșitul colaborării dintre Florența și proiectele politice ale Avignon-ului în Italia, de acum înainte curia nu mai putea depinde de asistența florentină în eforturile sale de a construi și apăra un puternic stat papal. Pentru prima dată în zeci de ani, motivele și obiectivele papale în peninsulă au fost public denunțate în Florența guelfă. Comentariile lui Villani sunt semnificative: „s-ar părea că legatul dorește să direcționeze comuna și să o preia sub tutelajul său și să pună bazele unei suveranități ascunse, astfel că poporul l-a criticat franc”³¹ Florentinii au fost furioși la încălcarea principiilor de credință de către Albornoș, de eșecul său de a proteja orașul împotriva companiilor armate, de refuzul său de a recompensa comuna pentru asistența furnizată și de către asumția sa că orașul va accepta pasiv deciziile sale³².

Un puternic nucleu de partizani guelfi și-a menținut credința că Florența nu ar putea supraviețui în afara orbitei papale, dar advocații unei independențe politice externe creșteau în număr și influență. Un lider al acestei facțiuni, Giorgio de Ricci a sugerat ratificarea unei legi prin care se interzicea comunei să se alăture oricărei ligi sau federații. Pentru Giorgio și pentru cei ce erau în acord cu el, evenimentele de la 1359 au dovedit că

²⁹ Brucker 1962: 176.

³⁰ M. Villani, VII, 103.

³¹ M. Villani, VIII, 103.

³² M. Villani, IX, 7.

alianțele aveau o importanță redusă și că orașul de pe Arno era acum destul de puternic să se protejeze fără recurs la asistență exterioară³³.

Florența însă avea alături state precum Napoli, Padova și Ferrara, aflate sub influența guelfilor, iar guvernul a cooperat îndeaproape cu temutul inamic al guelfilor Bernabo Visconti lordul de Milano. În perioada primăverii și verii anului 1359 relațiile Florenței cu despotul au devenit cordiale.

Istoria comunei florentine din anii 1350, relevă faptul că după fațada de compromis și reconciliere, niciun adevărat progres nu a fost făcut față de soluționarea permanentă a problemei majore. Deși ura și antagonismele din interiorul grupurilor aflate la conducere nu au explodat în revoluții sau violențe nici nu au sistat. Acele forțe ce mențineau discordia în limite manevrabile, prosperitate economică, crize externe și eforturi de pacificare, nu au avut un caracter permanent. Odată cu anii 1360 erau deja semne evidente că tensiunile politice și sociale erau într-o creștere exponențială, iar guvernământul comunal se afla din nou sub un atac puternic și susținut.

Nu există o explicație simplă care să clarifice motivele pentru care regimul a eșuat în a realiza o stabilitate deși în această perioadă tulburată și instabilă un guvernământ stabil ar fi părut un miracol. Patricienii ultra-conservatori nu s-au împăcat niciodată cu ideea de a împărți oficiul cu membrii breslelor considerați inferiori, atâta timp cât *gente nuova* nu putea să accepte magnații ca parteneri egali în comună³⁴. Practic fiecare cetățean trăia sub iluzia convingătoare că era nedreptățit, decăzut din drepturile sale, mutat din locul său legitim în cadrul regimului și că vecinul său era predispus să obțină influență politică mult mai multă decât merita sau i se cuvenea. În spatele acestor atitudini se aflau diferențele ireconciliabile dintre clasele sociale, condițiile competitive intense ale vieții urbane și de către violența infuzată în toate păturile societății.

Liga Italiană și raportul de puteri

Celebrul pasaj al lui F. Guicciardini despre Lorenzo Magnificul ca și arhitect al echilibrului puterii în politica italiană la sfârșitul secolului al XV-lea este cea mai adecvată introducere a acestei teme: „*Conoscendo che alla repubblica florentina e a se proprio sarebbe molto pericoloso se alcuno de amggiori potentati ampliasse piu la sua potenza, procurava con ohni studio che le cose d Italia in modo bilanciato si mantenessino, che piu in una che in un altra parte non pendessino: il che senza la conservazione della pace e senza vegghiare con somma diligenza ogni accidente benche minimo succedere non poteva*³⁵”.

³³ Discuțiile consiliului din toamna și primăvara lui 1359 reflectă convingerea faptului că comuna era capabilă de a-și înfrunta singură dușmanii.

³⁴ Wicksteed 1906.

³⁵ Guicciardini 1981: 40.

Florența și-a asumat rolul de arbitru și s-a bucurat de un prestigiu și o influență fără precedent în politica italiană. Un prim indiciu pentru a înțelege cum a reușit Lorenzo acest lucru este alianța sa matrimonială cu familia Orsini, inițial tratată ca o garanție a recente sale alianțe cu regele de Neapole și totodată *condotta* pe care personal a încheiat-o cu Virginio Orsini, capul familiei, în 1486. Să ne amintim însă familia Orsini a fost una dintre cele mai eficiente arme ale lui Alfonso de intimidare a papei³⁶.

Lorenzo a încercat cât posibil să se limiteze la scena politică italiană, spre deosebire de Cosimo și generațiile mai bătrâne. Una dintre marile lui preocupări a fost să limiteze inițiativă politică a bisericii, intrând astfel evident în contradicție cu efortul papei de a promova confederația Italiană. Scopurile contradictorii a lui Lorenzo și a papei erau evidente în tratatul de la Roma, la 13 martie 1480, nominal pentru a reînnoi *lega generale*. De această dată autorii documentului au fost reconstituita liga a Neapolelui, Milan, Florența, și papa Sixtus al IV-lea. Dar refuzul Veneției de a semna a cauzat imediată invalidare a tratatului atât de jure cât și de facto, din moment ce scopul era „ad pacem et felicitatem totius Italiae.” Precum tratatul din 1455, acesta trebuie să dureze douăzeci și cinci de ani. Dar în mod paradoxal, pentru un tratat ce îl avea ca actor principal pe papa însuși, repeta aceleași transgresiuni din 1470 și 1474 despre care Sixtus al IV-lea s-a plâns împăratului: „Pro statibus ipsarum (partium) quos possident in Italia, contra omnes de cetero non lacessitos aut provocatos...turbantes seu turbare volentes...neminem...excipiendo undecunque venerit cuiuscunque gradus et dignitatis existat, etiam si suprema quacunque fulgerent dignitate temporalis vel spiritualis³⁷”. Această prima clauză conține o aluzie la atacul suferit de Florența din partea papalității. Dar după următoarea clauză invită Veneție și pe Ercole d Este, duce de Ferrara, există ampla recunoaștere a prerogativelor papale „predicte partes...promiserunt quod predicti Sanctissimi Domini Nostri Pape et suorum successorum canonice intransium ac prefate Sacrosancte Romane Ecclesie auctoritas, dignitas, preheminentia, honor et status....conservabitur et manutenebitur pacificus et tranquillus,” și fără ”directe vel indirecte in dannum, iactarum, prejudicium vel dedecus ipsius Sanctissimi Domini nostri et dicte Sacrosancte Romane Ecclesie aliquid attentetur, innoventur vel moveatur³⁸”.

Consider acest tratat politic ca furnizând explicit protecția prerogativelor spirituale a papei: „quod circa spiritualia prefatus Sanctissimus Dominus Noster manuteneatur et conservetur ac etiam reintegretur sicut est de iure approbata consuetudine secundum determinationem Dei et Sanctorum Patrum³⁹”. Aceste cuvinte sunt o aluzie

³⁶ Palmarocchi 1993: 23-25.

³⁷ Extras din Lorenzo, Lettere, V: 281.

³⁸ Lorenzo, Lettere, V: 281.

³⁹ Lorenzo, Lettere, V: 281.

transparentă a faptului ca Lorenzo a apelat la regele Franței pentru a-l chema pe papă să răspundă în fața consiliului. Elementele implicite și conflictuale cuprinse în esența Ligii Italiene au fost astfel aduse la suprafață și în consecință criza ligii a fost definitiv anunțată. Așa numita politică de echilibru, deschis sfidătoare a prerogativelor supreme a bisericii și a imperiului („etiam si suprema quacunque fulgeret dignitate temporalis vel spiritalis”)⁴⁰ a reprezentat înlocuirea ligii și nu continuarea ei.

Lorenzo a fost pe bună dreptate considerat autorul acestei înlocuiri, chiar dacă premisele pot fi găsite în evenimentele anilor 1466-67, anume în timpul succesiunilor lui Francesco Sforza și Cosimo, a căror strânsă legătură politică a contribuit atât de mult la „Tratatul de la Lodi”. Lorenzo și-a asumat acest rol și din primele momente a formulat o strategie de la care nu s-a abătut și abandonat niciodată. Succesul său poate fi măsurat în achiziția Florenței a unei securitate și influențe fără precedent, după cum Machiavelli recunoaște fără dubii⁴¹. Cel mai tipic și extraordinar produs al acestei politici a fost influența exersată asupra papalității, din partea căreia a reușit să obțină un oficiu de cardinal pentru fiul său; era consacrarea ecleziastică paradoxală a unei conduite generale seculare agresive.

Rubinstein își concluzionează recenta reevaluare a Ligii Italiene cu o referință la Sfânta Liga formată la 31 martie, 1495, împotriva francezilor: „pro quiete Italiae...pro conservanda dignitate et auctoritate Apostolicae Sedis, pro Sacri Romani Imperii iuribus tuendis proque defensione et conservatione communium statuum partium praedictarum⁴²”.

Participarea imperiului (ducele de Milan, Ludovico il Moro a obținut, deși prea târziu, lung dorita învestitură) marchează începutul unei noi epoci. Conflictele europene de care Liga a încercat să protejeze peninsula, foloseau acum Italia ca și teatru de război. Singura noutate era, odată ce au fost expulzați Mediceii, Florența și-a asumat rolul tradițional pro-francezi. Linia „italiană și princiară” de conduită era acum o concepție a trecutului. Poate în baza acestor evenimente, judecata nostalgică exprimată de Guicciardini și alți contemporani vor apărea mai puțin simpliste decât istoriografia modernă a încercat să le facă să pară.

⁴⁰ Lorenzo, Lettere, V: 281-282.

⁴¹ Machiavelli 1927.

⁴² Rubinstein 1988: 119.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de specialitate:

- Becker, Marvin B. "Notes from the Florentine Archives," *Renaissance News* (Volume 17, Number 3, 1964).
- Gene A. Brucker, „Florentine Politics and Society 1343-1378, Prinnton New Jersey, 1962.
- La cronica domestica di Messer Donato Velluti*, Nabu Press, 2014.
- N. Ottocar, *Il Comune di Firenze alla fine del Dugento*, Torino 1962.
- Statuto del Podesta dell'anno 1325, editat de G. Caggese, Florența 1921.
- Wicksteed, Philip H. (1906). *Villani's Chronicle: Being Selections from the First Nine Books of the Croniche Fiorentine of Giovanni Villani*. Translated by Rose E. Selve. London: Archibald Constable & Co. Ltd.

Lucrări generale:

- Alland, Denis and Rials, Stephane. 2003. *Dictionnaire de la culture juridique*. Paris : Presses Universitaires de France, 2003.
- Arancio-Ruiz, Vincenzo. 1947. *Instituzioni di Diritto Romano*. Napoli : Casa Editrice Dott. Eugenio Jovene, 1947.
- Ascheri, Mario. 2000. *I Diritti Del Medioevo Italiano; Secoli XI-XV*. Roma : Carocci, 2000.
- Baddeley, St. Clair. 1897. *Robert the Wise and his Heirs 1278-1352*. London : William Heinemann, 1897.
- Balon, Joseph. 1959. *Ius Medii Aevi*. Namur : Les Anc. ets Godenne, 1959.
- Bras, Gabriel Le. 1965. *Histoire du Droit et des Institutions de l'Eglise en Occident*. Paris : Sirey, 1965. Vol. VII.
- Chiffolleau, Jacques, Gauvard, Claude and Zorzi, Andrea. 2007. *Pratiques Sociales et Politiques Judiciaires*. Rome : Ecole Francaise de Rome, 2007.
- Csukovits, Eniko. 2013. *L'Ungheria angioina*. Roma : Viella, 2013.
- Deprez, E., Glenisson, j. and Mollat, J. 1958. *Clement VI(1342-1352), Lettres se Rapportant a la France*. Paris : Publiee sous les auspice du Ministere de l'Education Nationale, 1958.
- Hefele, Charles-Joseph. 1915. *Histoire des Conciles*. [trans.] Dom H. Leclercq. Paris : Librairie Letouzey et Ane, 1915. Vol. VI.
- Instituto Storico Italiano per il Medio Evo*. 1998. Roma-Naples : Ecole Francaise de Rome, Palais Farnese, 1998. L'État angevin. Pouvoir, culture et société entre XIIIe et XIVe siècle.
- Jordan, Edouard. 1939. *Histoire du Moyen Age*. Paris : Presses Universitaires de France, 1939. Vol. IV.
- Monumenta Iuris Canonici*. Bellomo, Manlio and Condorelli, Orazio. 2006. Catania : Biblioteca Apostolica Vaticana, 2006. Proceedings of the Eleventh International Congress of Medieval Law. Vol. 12, p. 804.

- Nuovi Studi Storici* - 45. 1995. Rome-Naples : s.n., 1995. L`Etat Angevin. p. 725.
- Rubinstein, Nicolai (1988). Das politische System Italiens in der zweite Halfte des 15 Jahrhunderts. In *Bundnissysteme und Außenpolitik im späteren Mittelalter*, ed: von Peter Moraw, Berlin, 105-119.
- Settimane di Studio del Centro Italiano di Studi sull`Alto Medioevo*. 2000. Spoleto : Centro italiano di studi sull`alto medioevo, 2000. Il Feudalesimo nell`Alto Medioevo (8-12 aprile 1999). p. 1057.
- Spearing, Edward. 1918. *The Patrimony Of The Roman Church In The Time Of Gregory The Great*. Cambridge : Cambridge University Press, 1918.
- Ullmann, Walter. 1966. *Principles of Government and Politics in the Middle Ages*. London : Methuen&Co LTD, 1966.
- Vallerani, Massimo. 2012. *Medieval Public Justice*. [trans.] Sarah Rubin Blanshei. Washington : The Catholic University of America Press, 2012.
- Vismara, Giulio. 1987. *Scritti di Storia Giuridica*. [ed.] Dott. A. Giuffrè Editore. Milano : Tipografia Mori & C. S.p.A., 1987. Vols. 1, Fonti Del Diritto nei Regni Germanici.
- Winkelmann, Eduard. 1885. *Acta Imperii Inedita, Seculi XIII et XIV*. Innsbruck : Wagner`Schen Universitats-Buchhandlung, 1885.
- *** 1939. *Studi di Storia e Diritto in onore di Enrico Besta*. Milano : Dott.A Giuffrè- Editore, 1939.
- *** 1976. *The Papacy and Political Ideas in the Middle Ages*. London : Variorum Reprints, 1976.
- *** 2013. *The Laws of Late Medieval Italy (1000-1500)*. Boston : Leiden, 2013.

Marinela-Diana MARINESCU*

**DEVOLUȚIUNEA SUCCESORALĂ
PE LINIE FEMININĂ ÎN EVUL MEDIU**

***The Successoral Devolution on the Female Line
during the Middle Ages***

Abstract: *The status of women in the Middle Ages is related not only to the roles attributed to them by the society or by the Church, but it also has to do with their economic power and implicitly with what they used to receive from their parents or from their husbands after their deaths or at their weddings. Given the importance of the dowry and the inheritance for the medieval women's status in a society in which women did not work (in a contemporary sense), this paper aims to present the most important features of the inheritance system on female line in the Middle Ages in Europe and in the Romanian Countries.*

Keywords: *inheritance, Middle Ages, male privilege, dowry, primogeniture, Salic law.*

* * *

În Occident: *exclusio foeminarum* și înzestrarea fetelor

Pentru o mai bună înțelegere a devoluțiunii succesorale pe linie feminină în Evul Mediu și a pricipiilor care stau la baza acesteia este necesar să facem un salt considerabil înapoi, în vremea Evului Mediu timpuriu, când valurile de migratori s-au așezat pe teritoriile fostului Imperiu Roman. Felul în care migratorii, și în special germanicii, priveau aceste aspecte este de o importanță majoră pentru tema de față întrucât dreptul și cutumele acestor populații au influențat puternic organizarea socială ulterioară a țărilor europene, cu ecouri până în spațiul locuit de români.

* Ph.D. Candidate, "Babeș-Bolyai" University of Cluj-Napoca, Romania; marineladianamarinescu@gmail.com.

Cercetare finanțată prin intermediul Programului Sectorial Operațional - Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, în cadrul proiectului POSDRU 159/1.5/S/137832 „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetare doctorală și post-doctorală”.

Date submitted: 5 June 2015

Revised version submitted: 20 June 2015

Accepted: 16 July 2015

La aceste populații migratoare, succesiunea pe linie feminină este în strânsă legătură cu statutul pământului: pe măsură ce acest regim al pământului se schimbă, se schimbă și principiile după care moșteneau femeile. Germanicii erau organizați ca o mare familie, aglutinată în jurul solidarității de neam, iar pământul pe care îl stăpâneau era indivizibil, stăpânit de toți membrii clanului, prin urmare nu putea fi transmis separat, cu titlu de proprietate individuală; dimpotrivă, pe măsură ce apare individualismul, iar pământul este asociat cu istoria clanului respectiv, apar și principii stricte de transmitere a pământului de la care, în majoritatea cazurilor, femeia era exclusă.

Dintre toți germanicii, vizigoții avea cel mai liberal principiu de devoluțiune succesorală: egalitatea sexelor. Fetele veneau la succesiunea părinților în deplină egalitate cu frații lor, atât în ceea ce privește natura bunurilor (*in omni parentum facultate*) cât și în ceea ce privește cantitățile (*equali divisione*), ele având inclusiv dreptul de a moșteni coroana¹. Această viziune egalitară se datorează faptului că, dintre toate legile barbare, *lex wisigothorum* au fost cele mai influențate de dreptul roman. O altă caracteristică a dreptului vizigot, inexistentă la celelalte triburi germanice, este regula *materna maternis, paterna paternis*, preluată de la romani: în caz de deces fără moștenitori, bunurile lui *de cujus* merg la ascendenții de la care a moștenit acele bunuri.

Deși *lex burgundionum* era și ea puternic influențată de dreptul roman, totuși în materie succesorală legislația burgunzilor este eminent germanică, excluzând femeia de la moștenirea pământului, dar nu și de la moștenirea celorlalte bunuri paterne. Explicația constă în relația pe care comunitatea familială o avea cu pământul (*sors*) pe care războinicii burgunzi îl primeau de la romanii cu care făcuseră o înțelegere asupra stăpânirii pământului, astfel încât *sors* era considerat bunul de familie prin excelență, care aparținea liniei masculine și care, prin urmare, era rezervat doar fiilor². Un alt aspect demn de menționat e faptul că în dreptul burgund fetele aveau vocație succesorală la bunurile tatălui doar dacă nu aveau frați care să vină în concurență cu ele: existența fraților le excludea pe surori nu doar de la moștenirea pământului, ci și de la moștenirea tuturor celorlalte categorii de bunuri. O singură categorie de bunuri era destinată exclusiv moștenirii feminine, și anume bijuteriile, podoabele și veșmintele materne, cu excepția veșmintelor numite *vestimenta matronalia*, pe care le moșteneau băieții în virtutea funcției economice și politice cu care se considera că erau investite aceste bunuri³.

În legislația francilor salieni (*lex salica*) pământul salic, cel primit de la regalitate pentru prestarea unor servicii, capătă în timp un caracter

¹ Sizaret 1975: 62-63.

² Sizaret 1975: 75.

³ Sizaret 1975: 85.

patronimic, după cum atestă însăși denumirea de *pământ salic*: acest termen provine de la *salla*, locuința de la țară a stăpânului familiei, bunul cel mai important din punct de vedere economic și politic, sediul comunității domestice și al organizației familiale, reședința șefului familiei, ca atare nu putea fi destinat decât moștenirii pe linie masculină, singura care putea să ducă mai departe spița și prestigiul neamului⁴. Acest principiu se va influența puternic legislația medievală ulterioară (mai ales după apariția feudalismului) ducând până la excluderea totală a femeilor de la succesiunea la tron, ca în cazul Franței⁵. Principiile succesoriale ale francilor, deși rigide în teorie, totuși nu erau întotdeauna aplicate în practică: în lipsa moștenitorilor masculini, bunurile patrimoniale puteau fi moștenite inclusiv de fete.

O dată cu apariția feudalismului și a unei noi categorii de bunuri, *bunurile vasalice* sau *senioriale*, în practica devoluției succesoriale apare ingerința factorului politic. Pe de o parte, cel care lăsa moștenire trebuia să capete acordul suzeranului, pe de altă parte moștenitorul, pentru a-i fi confirmată moștenirea și succesiunea la demnitatea tatălui, trebuia să depună față de suzeran omagiul vasalic, care îi aducea o serie de obligații precum cele militare (*auxilium*), obligații imposibil de îndeplinit de către o femeie. Așadar fetele sunt excluse de la moștenirea patrimoniului și a demnității publice a tatălui nu în virtutea unui misoginism cinic, cum am fi tentați să credem, ci pentru că, pe de o parte, femeile nu își puteau îndeplini obligațiile vasalice⁶, iar pe de altă parte datorită vulgarizării unui model regal ce privilegia în succesiune primogenitura masculină⁷. Dorința de a păstra intactă moștenirea în familie a avut ca efect nu doar excluderea fetelor, ci și excluderea de la moștenire a celorlați băieți din familie (obligați să își caute rostul în Biserică sau armată), situație care a dus ulterior la ceea ce Georges Duby numea *epoca celibatarilor*: un excedent al populației

⁴ Sizaret 1975: 98.

⁵ De remarcat faptul că, în cazul Franței, excluderea femeilor de la tron nu se datorează legii salice (care, de altfel, se referă la pământul salic, nu și la coroană), aceasta fiind doar o găselniță ulterioară conflictului inițial asupra succesiunii la tron din prima jumătate a secolului al XIV-lea (Olivier-Martin 1988: 309). În realitate, excluderea femeii de la tronul Franței a fost o necesitate politică, singura soluție pe care o puteau adopta juriștii pentru a evita ca regatul francez să ajungă sub stăpânirea unui prinț englez: după stingerea fără moștenitori a celor trei fii ai lui Filip IV cel Frumos, coroana ar fi trebuit să îi revină regelui Angliei, Eduard II Plantagenet, nepotul lui Filip de la fiica sa, Elisabeta, lucru pe care francezii doareau să îl evite cu orice preț. De altfel, acest conflict pentru succesiunea la tronul Franței a stat la baza declanșării Războiului de 100 de ani.

⁶ În unele cazuri, în absența fraților, fetele căsătorite puteau transmite demnitatea paternă soților lor, capabili să îndeplinească obligațiile vasalice, aceștia fiind practic cei ce veneau la moștenirea soților (Sizaret 1975: 156).

⁷ Duby 1992: 22.

feminine, un deficit de populație masculină și, prin urmare, partide mai bune pentru întâii-născuți⁸.

Exclusio foeminarum este întâlnită și în spațiul italian, principiul datorându-se felului în care era organizată societatea patriarhală a orașelor italiene. Elementul fundamental care stătea la baza organizării sociale, politice și economice a comunei medievale și moderne italiene era familia: o familie patriarhală rigidă, văzută ca o creație a bărbatului, purtător al numelui și vehicul de transmitere a sângelui și a legăturilor de înrudire⁹, o familie care se învârtea în jurul a două noțiuni fundamentale: *auctoritas* de care se bucură *pater familias* (chiar dacă mult diluată față de ceea ce se înțelegea prin acest concept la romani) și *patrimonium*¹⁰. Patrimoniul era cel care conferea familiei putere economică și politică, precum și recunoaștere socială, de aceea se căuta conservarea lui intactă în sânul familiei, or acest lucru nu se putea realiza decât printr-un sistem succesoral patriliniar care favoriza primogenitura masculină: *per masculos conservantur agnationes et familiae*, pe când succesiunea pe linie feminină *ucide* numele și splendoarea familiei¹¹. Prin urmare erau excluși fiii și fiicele intrați în mănăstire, fiicele căsătorite (se considerau că aceștia toți făceau parte din categoria *exfamiliati*), dar și ceilalți fii ai familiei. Prin căsătorie și prin intrarea sub puterea soțului, se considera că femeia căsătorită rupea orice legătură structurală cu familie de origine¹², excluderea femeii de la moștenirea părintească fiind o constantă a devoluțiunii succesoriale în Italia până în secolul al XVI-lea.

Ca o compensație că erau excluse de la moștenirea tatălui, fetele erau înzestrate, dota fiind considerată singura parte ce li se cuvenea din averea tatălui. Într-o societate în care prestigiul social și onoarea familiei jucau un rol covârșitor, în care căsătoria nu era altceva decât un schimb de bunuri între familii, „un joc de daruri și contradaruri”¹³ menite de multe ori să pună capăt vrajbei între două familii și să pecetluiască pacea sau alianța dintre ele, dota avea o importanță majoră.

Dota în Occident presupunea două direcții de înzestrare: dinspre viitorul soț și dinspre familiei miresei. Pe de o parte, cu prilejul logodnei, mirele plătea socrilor o sumă de bani care simboliza răscumpărarea puterii pământeste (*mundium*) pe care tatăl o avea asupra fetei, iar logodnica primea o dotă (*sponsalium*) constând în animale domestice, veșminte, bujuterii, pietre prețioase, bani, lăzi de zestre, scule și alte bunuri mobile¹⁴,

⁸ Duby 1992: 24.

⁹ Guerra Medici 1996: 51.

¹⁰ Romano 1994: 19.

¹¹ *Foeminarum successio familiarum nomen et splendor occidit* era o idee vehiculată chiar la început de secol XVII! (Duby 1992: 47).

¹² Duby 1992: 21.

¹³ Le Goff 1999: 267.

¹⁴ Aries & Duby 1994: 17.

darurile fiind obligatorii și irevocabile. În plus, în dimineața de după nuntă soția primea de la soț darul nupțial (*morgengabe*), care nu era altceva decât expresia mulțumirii soțului de a-și fi aflat soția fecioară: într-o societate puternic marcată de tabu-ul sângelui, virginitatea miresei era garantul legitimității viitorilor moștenitori, urmașii și succesiunea fiind mai importanți decât căsătoria în sine. Tot din aporturile soțului făcea parte și *donatio propter nuptias*, o sumă alocată pentru supraviețuirea femeii în caz de deces al soțului. Pe de altă parte, familia fetei îi dădea acesteia o *dotalicium*, compusă din bunuri imobile și bani, a cărei valoare trebuia să fie mai mare decât cea venită de la soț, și care era concepută ca o compensație a faptului că fetele erau excluse de la moștenirea propriu-zisă a familiei paterne. În Italia s-au introdus chiar pacturi renuciative expruse prin care fata, o dată dota constituită cu prilejul logodnei, renunța la orice pretenție ulterioară la averea tatălui¹⁵.

Cu trecerea timpului independența economică a femeii, dată de dota sa și de darurile făcute de soț, se înrăutățește. Multe din aporturile soțului sunt abolite în mod autoritar (precum *tertia*, dreptul văduvei la o treime din bunurile soțului decedat, în uzufruct, pentru supraviețuire), zestrea adusă de femeie fiind principala miză a raporturilor patrimoniale dintre soți, astfel încât când această evoluție se oprește în sec. XIV-XV, femeile căsătorite din Franța, Italia și Spania se defineau în general prin zestrea dată de familie¹⁶. Aceasta este administrată de soț, tot el dispune de venituri, iar în cazul decesului acestuia, văduva se bucură doar de uzufruct, nu și de dreptul de a-și transmite prin testament propritețile și bunurile, astfel încât la sfârșitul Evului Mediu femeile sunt mult mai puțin stăpâne pe averea lor decât înainte¹⁷.

În Imperiul Bizantin: perpetuarea dreptului roman în materie succesorală

Spre deosebire de situația din Occidentul european, în Imperiul Constantinopolitan legislația proteja drepturile femeii de a moșteni și de a lăsa moștenire, fii și fiicele având drepturi egale asupra moștenirii părinților datorită faptului că *ambele sexe contribuie la procrearea copiilor*, și că dreptul roman anterior nu face nicio deosebire între ele, chemându-le fără deosebire la succesiunea *ab intestat*¹⁸. Deasemenea, femeii îi era garantată posesia dotei oferită de familia sa cu prilejul căsătoriei, ceea ce face ca multe femei să se îmbogățească, averile lor fiind folosite apoi în scopuri caritabile, în acțiuni de mecenat, în acte ctitoricești etc.

¹⁵ Romano 1994: 45.

¹⁶ Le Goff 1999: 267.

¹⁷ Le Goff 1999: 268.

¹⁸ *Justiniani Institutiones* 2002: cartea II, XII, 5; cartea III, I, 2, 15.

La fel ca în Occident, căsătoriile erau aranjate de părinți, iar fata primea de la soț, cu ocazia logodnei, mai multe daruri: *arra sponsalicia* (pe care trebuia să îl returneze împreună cu echivalentul în bani în caz că rupea logodna sau îl păstra dacă cel care rupea logodna era bărbatul), *donatio propter nuptias* (numit *hypobolon* din sec. IX, echivalent într-o primă fază cu dota, apoi cu jumătate și o treime din dotă, cu același rol ca și în Occident) și *theôrêtron* (a douăsprezecea parte din dotă, ce rămânea sub controlul total al soției chiar în caz de divorț)¹⁹. Cu ocazia căsătoriei propriu-zise, familia îi dădea fetei o zestre, care rămânea în proprietatea ei până la moarte, soțului revenindu-i uzufructul unui echivalent în bani sau al unei proprietăți, cu drept de administrare. Dacă avea copii, aceștia o moșteneau, dacă murea fără copii, dota revenea familiei sale²⁰.

Un aspect demn de menționat este faptul că în Bizanț femeile puteau moșteni chiar tronul (lucru care nu se întâmpla în Franța, de exemplu), ele erau depozitarele unei legitimități pe care nimeni nu o pune la îndoială, legitimitate pe care o puteau transmite mai departe prin căsătorie sau adopție, așa cum a făcut, de pildă Zoe Porphyrogeneta, fiica lui Constantin VIII (căsătorită pe rând cu Roman III, Mihail IV Calafatul, Constantin IX Monomahul), sau în virtutea căreia puteau domni singure (precum Theodora, sora sa, scoasă din mănăstire pentru a fi unsă împărăteasă)²¹. Și aceasta pentru că legitimitatea nu aparținea unui anumit membru al familiei, ci întregii familii, fie la nivelul aceleiași generații, pe orizontală, fie pe verticală²².

În Țările Române: principiul masculinității vs. principiul egalității sexelor

În Țările Române existau norme cutumiare diferite în ceea ce privește succesiunea: pe de o parte vorbim de criterii egalitare (în Moldova), iar pe de altă parte de criterii diferențiale *sub specie sexus*, și anume privilegiul masculinității în Țara Românească și în Transilvania, cu nuanțele de rigoare: în aceste teritorii existau porțițe de scăpare (ficțiuni juridice) care să le permită familiilor să le desemneze pe fiice ca moștenitoare în lipsa descendenților masculini, ajungându-se în Țara Românească chiar la principiul egalității sexelor.

Țara Românească. Privilegiul masculinității se referă la privilegiul fiilor și al descendenților lor masculini de a intra doar ei în stăpânirea moștenirii lăsate de părinți²³. Privilegiul masculinității a funcționat în neapărat în virtutea unei viziuni patriarhale asupra societății,

¹⁹ Cavallo 2000: 144.

²⁰ Cavallo 2000: 144.

²¹ Brezeanu 2004: 155.

²² Brezeanu 2004: 155.

²³ Sachelarie 1970: 93.

discriminatoare la adresa femeii, ci se datorează, ca și în Occident, viziunii asupra pământului în feudalism și urmărilor care decurg din această viziune.

În sistemul vasalic vorbim despre un suveran care are drept de *dominium eminens* asupra întregului fond funciar al țării, pe care îl împarte vasalilor săi sub formă de beneficii în schimbul prestării unor servicii din partea acestora (*consilium et auxilium*), or femeile nu puteau îndeplini îndatorirea principală a vasalului față de senior, aceea de *auxilium* (participarea la oaste)²⁴, așadar ele nu puteau moșteni sau lăsa ca moștenire pământul. Alte explicații leagă privilegiul masculinității de situația politică precară a Țării Românești la începuturile sale statale, când domnul a recompensat cu pământ pe participanții la succesele sale militare, luând totodată măsuri aspre pentru păstrarea moșiei familiale²⁵. În același timp s-a propus și o cauză de natură patrimonială: fetele erau doar înzestrate pentru a nu se altera caracterul arhaic al obștii prin introducerea unor străini în grupul familiei²⁶.

Dacă în societatea medievală occidentală a funcționat principiul primogeniturii masculine din dorința feudalilor de a transmite mai departe intact patrimoniul familial, dar și ca expresie a îndatoririlor militare ale primilor născuți, în societatea românească a funcționat principiul ultimogeniturii masculine (sau feminine, atunci când moșteneau și fetele): casa părintească și mai ales moșia patronimică, de care se lega numele familiei, era lăsată mezinului²⁷, reflex al concepției de continuitate a familiei și al datoriei de a asigura cultul morților²⁸.

Ca o contrapondere la privilegiul masculinității, fiicelor li se dădea o zestre în bani și bunuri imobile, iar aceasta o dată primită, fetele nu mai puteau ridica pretenții la moștenirea părinților, deci înzestrarea avea un caracter definitiv²⁹. Zestrea cuprindea bunuri mobile (bunuri mișcătoare sau *zestrea cu carul*³⁰), în funcție de starea socială a fiecărei familii: animale de povară, bijuterii și accesorii, blănuri și îmbrăcăminte, tacâmuri și obiecte de uz casnic, stupi, vite, așternuturi, bani, robi țigani sau chiar sate, cu mențiunea că în general, când fetele erau înzestrate cu bunuri imobile, acestea provenea de obicei fie din zestrea mamei, fie din bunuri de achiziție de după căsătoria părinților, fie erau cumpărate special pentru căsătoria fetelor³¹.

²⁴ Sachelarie 1970: 93; Fotino 1972a: 102.

²⁵ Fotino 1972a: 104-105.

²⁶ Fotino 1972a: 106.

²⁷ Hanga 1993: 95.

²⁸ Fotino 1972a: 107.

²⁹ Sachelarie 1970: 497.

³⁰ Fotino 1972a: 106.

³¹ Solcan 2005: 42-43.

VI. Hanga remarca pe bună dreptate faptul că privilegiul masculinității se aplica fondurilor moștenite, patronimice, în timp ce regula egalității sexelor imobilelor cumpărate³². Istoriografia acceptă îndeobște că în Țara Românească au existat două reguli concomitente de devoluțiune succesorală (privilegiul masculinității și egalitatea sexelor) în perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XIV-lea și sfârșitul secolului al XVII-lea³³, într-o primă fază cu preeminența primeia dintre ele, urmând ca în doua fază, în urma unor etape juridice intermediare de care vom vorbi în cele ce urmează, să se recunoască drepturile succesoriale egalitare.

Privilegiul masculinității nu apare nicăieri numit ca atare în documente, ci este dedus din existența *prădalnicii*, realitate specifică Țării Românești și absentă în Moldova. Practic prădalnica nu este altceva decât dreptul de retract feudal al domnitorului pentru pricini de *hiclenie* sau de desherență feudală, interpretat ca o manifestare a dreptului domnesc de *dominium eminens* asupra întregii țări³⁴. Mai pe scurt: dacă nu există moștenitori masculini care să îndeplinească pe mai departe obligațiile vasalice, moșia se reîntoarce în patrimoniul domnitorului. Pentru a preîntâmpina această situație în familiile care aveau doar fete s-a recurs la un artificiu, la o ficțiune juridică, anume transformarea judiciară a fiicelor în fii³⁵ prin menționarea în act a formulei *să-mi fie în loc de fiu*. Practic domnul renunța la dreptul său de retract succesoral în schimbul unui *cal bun* (ulterior darea calului va fi iertată), simbol al suveranității patrimoniale a domnului³⁶. În cazurile în care existau și băieți și fete, iar părinții doreau ca la moștenire să vină și fetele, procedau, tot pe cale juridică, la *înfrățirea pe moșie* a fiicelor cu fiii (*să-i fie alături de fii, să fie doi frați Tudora și Crăciun*)³⁷.

Cum remarca G. Fotino, sistemul succesoral din Țara Românească a cunoscut o evoluție treptată spre egalizarea sexelor prin derogări succesive de la primogenitura masculină: mai întâi prin înzestrările fiicelor cu moșii,

³² Hanga 1993: 99, nota 4.

³³ Hanga 1993: 95.

³⁴ Sachelarie & Stoicescu 1988: v. *prădalnica*.

³⁵ Această transformare juridică a fiicelor în fii cred că este suficient de grăitoare pentru a putea să ne dăm seama care era, de fapt, norma generală a succesiunii în Țara Românească: principiul masculinității. Dacă este să lăsăm la o parte realitatea și să gândim strict în termenii juridici din acte, practic nu fiica moștenește, ci tot fiul, de vreme ce, din punct de vedere juridic, fiica era fiu. Vorbim, așadar, de o situație de compromis: fetele nu moșteneau în calitatea lor de femei, de fiice, ci în virtutea noii lor condiții juridice, aceea de fii, de bărbați. Deasemenea se poate remarca faptul că fetele veneau la succesiunea părinților doar pentru că nu aveau frați (în multe documente este inserată expres precizarea ca fiica să nu aibă niciun amestec atâta timp cât mai există cel puțin un fiu în viață).

³⁶ Sachelarie & Stoicescu 1998: v. *darea calului*

³⁷ Sachelarie 1970: 497; Hanga 1993: 95. Vedem că și în cazul procedurii înfrățirii, ca și în acela al transformării fetelor în fii, femeia moștenește pentru că era adusă, juridic, la statutul de frate, cu alte cuvinte de fiu, de bărbat.

prin transformarea fetelor în fii, prin înfrățiri, pentru ca după o perioadă de coexistență a celor două sisteme să triumfe principiul egalității sexelor³⁸. Cauzele care au dus la aceste transformări sunt complexe și sunt legate de trecerea dinspre statul voievodal spre statul aristocratic (deci de creșterea puterii boierilor), de decăderea caracterului militar al organizării feudale³⁹, de destrămarea obștilor și de apariția testamentului⁴⁰.

Moldova. Deși se presupune că privilegiul masculinității ar fi existat în vechime și în spațiul de la răsărit de Carpați⁴¹, documentele scrise rămase atestă faptul că în Moldova devoluțiunea succesorală s-a făcut după principii egalitare (absența noțiunii de *prădalnică* din actele de cancelarie moldovenesti cred că este revelatoare în acest sens). Pentru a explica această stare de fapt, istoriografia a propus diferite teorii, de la influența dreptului roman până la teza lui P. P. Panaitescu a creșterii importanței vitelor mari, în raport cu agricultura⁴² (conform acestei teze, în Moldova nu era necesar să se stopeze înstrăinarea solului întrucât averea cea mai importantă erau vitele mari, boii și vacile).

Încercând și el să descifreze originea dreptului egal de moștenire al fiilor și fiicelor în Moldova, Al. Gonța pornește de la constatarea că această egalitate succesorală nu mai există nicăieri la popoarele din jur și lansează premisa că de fapt acest drept al femeilor de a veni la concurs cu frații lor în materie succesorală este unul autohton, format la confluența a două instituții primordiale de ordin social, familia și proprietate⁴³.

Argumentația istoricului amintit pornește de la faptul că în cadrul satului devălmaș femeile erau răzeși cu drepturi egale cu frații lor, deci veneau în concurs cu aceștia la moștenirea părinților, această egalitate costându-le respectarea jurămintelor depuse de părinți/soți (în caz contrar pierdeau orice drepturi și erau acuzate de hiclenie). Așadar acest drept este datorat faptului că fata este fiică de războinic. De aici Al. Gonța conchide că „obiceiul și capacitatea juridică a femeii în Moldova s-a format ca o consecință a unor obligații de serviciu pe care le contractau persoane de sex feminin, alături de cele de sex bărbătesc în serviciul apărării în cadrul instituției *dom*, adică *casă*, în jurul căreia se organiza apărarea comunității sătești și securitatea ei”, acest obicei al pământului fiind preluat de către populațiile autohtone de la vizigoți (unde exista, după cum am văzut mai sus, egalitatea în drepturi a fiilor și a fiicelor în materie succesorală) care s-au stabilit în secolul al IV-lea la răsărit de Carpați⁴⁴.

³⁸ Fotino 1972a: 107.

³⁹ Fotino 1972a: 112; Sachelarie 1970: 496.

⁴⁰ Sachelarie & Stoicescu 1988: v. *moștenitor*.

⁴¹ Fotino 1972a: 97, nota 8.

⁴² Gonța 1998: 270.

⁴³ Gonța 1998: 271.

⁴⁴ Gonța 1998: 272-273.

Transilvania. În Transilvania, ca și în Țara Românească, ne lovim de același principiu al privilegiului masculinității, apărut după cucerirea maghiară, sub influența feudalismului. Principiul s-a impus în vederea conservării fondului funciar primit de la rege în schimbul serviciilor militare, în virtutea ideii că „femeile și fetele nu obișnuiesc și nu pot să ostășească cu armele și să lupte cu dușmanii” (*mulieres autem et puellae, armis militare, cum hostibusque decertare non solent, neque possunt*)⁴⁵. Ca și în cazul Țării Românești, regele avea drept de *dominium eminens* asupra bunurilor donative, ceea ce legitima reîntoarcerea lor în patrimoniul regal în caz de desherență (*defectum seminis*) sau în caz de trădare (*nota infidelitatis*).

Un prim act care reglementează moștenirile în Ungaria este *Bula de Aur* a lui Andrei al II-lea din 1222: *Dacă vreun slujitor va muri fără a lăsa vreun fiu, fiica va dobândi a patra parte din averea sa, iar cu privire la rest va hotărâ cum va voi el. Iar dacă surprins de moarte nu va putea hotărâ, atunci restul îl va primi rudele sale cele mai apropiate. Și dacă nu va avea niciun fele de rude, îl va dobândi regele*⁴⁶. Actul instituie, practic, *quarta puellaris* sau *quartalitium*, în strânsă legătură cu privilegiul masculinității, prin care s-a urmărit conservarea bunurilor imobile în mâinile descendenților masculini. Conform acestei norme, fiica avea dreptul la un sfert din averea tatălui (mai precis din bunurile avitice⁴⁷), în bani, nu în natură, iar în cazul în care existau mai multe fete, nu exista câte un sfert pentru fiecare, ci fiecare își lua partea cuvenită din sfertul comun.

Într-un document din 4 august 1298, emis de cancelaria lui Andrei al III-lea, hotărâște că *dacă vreun nobil se va fi stins din viață fără vreun moștenitor de parte bărbătească și moșiile sale ar trebui să treacă de drept în mâinile regelui, atunci dreptul filial al fetei și al surorii celui mort trebuie să se dea acestor fiice sau surori împreună cu posesiunea într-un singur loc și o singură regiune spre veșnică stăpânire*⁴⁸. Din acest document reiese că fetele puteau moșteni doar în absența băieților. De altfel și în Transilvania a existat acel artificiu juridic al transformării fetelor în fii, numit *praeffectio in filios*, care dădea fiicelor dreptul să își moștenească

⁴⁵ Vladimir Hanga 1993: 96.

⁴⁶ *Documente privind istoria României. Seria C: Transilvania*, vol. 1, 1951, 190.

⁴⁷ În Ungaria, în Tripartitum-ul din 1517, care încorporează cutume mai vechi, se făcea distincție între bunurile donative (dobândite de la rege pentru serviciile militare prestate și pe care le moșteneau doar băieții), între bunurile moștenie, *bona avitica*, care nu puteau fi înstrăinate deoarece se considera că aparțin întregii familii, nu doar proprietarului actual (din acesta se calcula și sfertul fetelor) și între bunurile achiziționate, *bona aquisita*, pe care le moșteneau deopotrivă și fetele și băieții (Sachelarie & Stoicescu 1988: v. *moștenitor și proprietate feudală*). Legea avicității, conform căreia bunurile se transmiteau doar în linie descendentă *per masculos*, definitivă în secolul XIV și reluată ulterior de legislația din sec. XV, a fost valabilă în Ungaria până la ordonanța imperială din 20 mai 1859 (Gonța 1998: 271).

⁴⁸ *Documente privind istoria României. C. Transilvania*, vol 2, 453.

părintele, însă doar cu acordul regelui, care le dădea *litterae privilegiales* în acest scop⁴⁹.

Chiar dacă principiul egalității sexelor nu a existat de la început pe teritoriile românești, totuși el a sfârșit prin a se impune, fiind un drept unic între popoarele din această parte a Europei. Viziunea despre femeie din dreptul cutumiar românesc nemaexistând nicăieri în Orient în dreptul public până la 1700, fie că vorbim de slavi, poloni, ruși, bulgari, sârbi, cehi sau croați, G. Fotino remarca faptul că imaginea inoculată de praviile scrise românești (femeia incapabilă, mai proastă decât bărbatul) este de fapt o concepție introdusă din afară, străină de *ius valachicum*⁵⁰.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare:

- Ionașcu, I. (ed.), (1951-1952), *Documente privind istoria României. Seria C: Transilvania*, vol. I-II, București: Academia R. P. R.
- Hanga, Vladimir (ed.), (2002), *Iustiniani institutiones*, București: Lumina Lex.

Lucrări generale și speciale:

- Arriès, Ph. & Duby, G. (coord.), (1994). *Istoria vieții private*, vol. II-III, București: Meridiane.
- Brezeanu, S. (2004). *O istorie a Bizanțului*, București: Meronia.
- Cavallo, G. (coord.), (2000), *Omul bizantin*, Iași: Polirom.
- Duby, G. (1992). *Evul mediu masculin*, București: Meridiane.
- Fotino, G. (1972a). *Vechiul drept succesoral românesc*, în Cronț, Gh. & Fotino, S., 1972, *Pagini din istoria dreptului românesc*, București: Academia R. S. R., pp. 92-151.
- Fotino, G. (1972b). *Studiu asupra situației femeii în vechiul drept românesc*, în Cronț, Gh. & Fotino, S., 1972, *Pagini din istoria dreptului românesc*, București: Academia R. S. R., pp. 56-72.
- Gonța, A. (1998). *Femeia și drepturile ei la moștenire în Moldova după „obiceiul pământului”*, în Gonța, A., 1998, *Studii de istorie medievală*, Iași: Dosoftei, pp. 115-126.
- Guerra Medici, M. T. (1996). *L'aria di città. Donne e diritti nel comune medievale*, Napoli: Edizioni Scientifiche Italiani.
- Hanga, Vl. (1993). *Istoria dreptului românesc. Dreptul cutumiar*, Iași: Fundația „Chemarea”.
- Le Goff, J. (coord.), (1999). *Omul medieval*, Iași, Ed. Polirom.

⁴⁹ Fotino 1972b: 62.

⁵⁰ Fotino 1972b: 71.

- Olivier Martin, Fr. (1988). *Histoire du droit français des origines à la Révolution*, Paris : Editions du Centre National de la Recherche Scientifique.
- Romano, A. (1994). *Famiglia, successioni e patrimonio familiare nell' Italia medievale*, Torino : G. Giappichelli.
- Sachelarie, O. (1970). *Privilegiul masculinității în Țara Românească până la jumătatea secolului al XVII-lea*, „Studii”, tom 23(3), pp. 493-499
- Sachelarie O. & Stoicescu N. (coord.), (1988), *Instituțiile feudale din Țările Române. Dicționar*, București: Academia R. S. R.
- Sizaret, L. (1975). *Histoire de la dévolution successorale ab intestat (du Ve au Xe siècle dans les pays de l'ancienne Gaule romaine)*, Dijon: Centre de Recherches Historiques.
- Solcan, Ș. (2005). *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*, București : Editura Universității din București.

Sergiu CIOBANU*

**PATRIMONIUL FUNCİAR DEȚINUT
DE ANDREI CORCODEL**

The Landed Estate of Andrei Corcodel

Abstract: *This study briefly presents the role played by the boyar Andrei Corcodel in Moldavia's and Wallachia's political life during the second half of the 16th century, as a result of his important positions within the princely council and of his landed estates gathered throughout his life, which represented his wealth and power. The study refers to his landed estates, the way they were acquired and their geographical distribution.*

Keywords: *16th century, Wallachia, Moldavia, Alexandru Corcodel, Romanian Nobility.*

* * *

Aventura politică a lui Andrei Corcodel a debutat cel mai probabil în momentul înscăunării lui Petru Șchiopul, când a ocupat o dregătorie mai puțin vizibilă în Sfatul domnesc. Un document din epocă îl prezintă în calitate de postelnic (actul poartă data 1578 - 7 aprilie 1579)¹. Cel mai probabil, acesta deținea dregătoria de postelnic al II-lea sau al III-lea, deoarece în timpul domniei lui Petru Șchiopul, Bartolomeo Brutti este cel care deținea dregătoria de vel postelnic². Postelnicul al II-lea „ține locul marelui postelnic și supraveghează curtea domnească. Treaba lui cea mai de seamă este să introducă la domn pe marii boieri mazili și pe cei de alte stări (decât prima), să aducă la domn plângerile acestora și să le aducă răspuns”³. Al doilea postelnic locuia și noaptea în palatul domnesc, veghând somnul domnului. Al treilea postelnic ocupă primul loc între boierii de starea a treia. Tot cel de-al treilea postelnic „se află zi și noapte la curtea domnului, împreună cu alți doi postelnici. Ei duc poruncile domnului către marele postelnic. Tot ei au grijă să fie îndeplinite diverse porunci domnești primite și duc răspuns domnului”⁴. Valoarea acestor informații este

* M.A. Student, "The Lower Danube" University of Galați, Romania; fsk.sergio@yahoo.com.

Date submitted: 11 April 2015

Revised version submitted: 18 May 2015

Accepted: 27 June 2015

¹ *Documente privind istoria României, A. Moldova, veacul XVI, vol. III, doc. 121: 94-95. (în continuare se va cita: DIR, A, XVI/III).*

² Bulboacă 2006: 11.

³ Stoicescu 1968: 270.

⁴ Stoicescu 1968: 270-271.

indiscutabilă, în privința pierderii dregătoriei de postelnic, deoarece, „în ziua de 30 august un lotru oarecare” a intrat în Moldova și a prădat satele, scopul lui final fiind accederea la tronul Moldovei⁵. De aici rezultă faptul că Andrei Corcodel, a participat la luptele din vara anului 1577. În funcția de postelnic, a rămas cu siguranță până la lupta de lângă Iași, din anul 1577, atunci când Petru Șchiopul, a cedat scaunul lui Nicoară, zis Potcoavă⁶. Ulterior, personajul nostru a deținut numeroase dregători și a știut mereu să-și facă simțită prezența în sfera politică a epocii sale.

Andrei Corcodel l-a trădat pe Mihai și a luat legătura cu fostul om de încredere a lui Petru Șchiopul, Ieremia Movilă. Aceste lucruri aducându-i moartea. Aceiași soartă au avut-o și boierii nemulțumiți din Țara Românească, în frunte Mitrea (Dumitru) vornicul și Chisar logofătul, tăiați de Mihai, la mijlocul lui august 1595. Ei complotaseră înlocuirea domnului cu Radu Mihnea sau cu Simion Movilă. În Moldova s-au mai refugiat și alți boieri munteni, în frunte cu Dan vistierul, care au trădat după victoria de la Călugăreni⁷.

„Domnind Pătru vodă țara Moldovii ca un domn vrednic, cum să cade, cu di toate podobiile cîte tribuiesc unui domnu de cînte, că boiarilor le era părinte, pre carei la cînte mare-i ținea și din sfatul lor nu ieșia. Țărîi era apăsătoriu, spre săraci milostivu, pre călugări și pre mănăstiri întăria și miluia, cu vecinii de prin prejur viețuia bine, de avea de la toți nume bun și dragoste, de nu era a zice cum nu iaste harnic de domnie. Judeca cu blîndețe și fără fățăriia o facia⁸.”

Aceasta este descrierea lui Grigore Ureche despre grija lui Petru Șchiopul față de săraci, călugări și oamenii lui de casă. Fiind apropiat de slujitorii săi, când a plecat în exil, domnul Moldovei a fost urmat de majoritatea celor pe care i-a ajutat.

Documentația despre Andrei Corcodel, om de încredere a lui Petru Șchiopul, este foarte sumară, iar o monografie a acestui dregător, nu a fost publicată până în prezent. Cele mai multe informații au fost reunite de Nicolae Stoicescu în cadrul binecunoscutului său *Dicționar al marilor dregători*. Aici se găsesc în mod special informații de ordin genealogic și date despre *cursus honorum*⁹. În perioada regimului comunist, studiile referitoare la istoria dregătorilor români erau considerate „subiecte tabu”¹⁰, iar la aceea vreme nu se regăseau printre preocupările istoricilor români. În broșura lui I. Ionașcu (*Despre hatmanul moldovean Andrei, ajuns mare*

⁵ Corfus 1979: 336-338.

⁶ Rezachevici 2001: 712.

⁷ Rezachevici 1979: 57.

⁸ Grigore Ureche 1961: 204.

⁹ Stoicescu 1971: 290.

¹⁰ Bulboacă 2006: 5.

logofăt a lui Mihai Viteazul)¹¹ se regăsește ideea că Andrei Corcodel este același personaj care a fost hatman, pârcălab și portar de Suceava al domnilor Petru Șchiopul și Aron Tiranul. De asemenea, mai sunt prezentate și informații de ordin genealogic. Andrei Eșanu și Valentin Eșanu în lucrarea *Pârcălabi de Hotin*¹², oferă informații despre dregătoriile ocupate, luptele duse împotriva cazacilor, dar și despre patrimoniul funciar. Virgil Paslariuc (în lucrarea *Raporturile politice dintre marea boierime și domnie în Țara Moldovei în secolul al-XVI-lea*) indică plecarea în exil a lui Andrei Corcodel, alături de Petru Șchiopul, revenirea acestuia în Moldova în calitate de hatman și portar de Suceava, în sfatul domnesc a lui Aron, dar și fuga la Constantinopol în urma răscoalei „sorocenilor și orheenilor”¹³. Daniel Nedeloiu (*Sate și boieri în ținutul Neamț de la sfârșitul secolului al XIV-lea până la jumătatea secolului al XVII-lea*)¹⁴ trece în revista satele deținute de Andrei Corcodel din Neamț, dar și confiscarea lor de către Aron, și ulterior vândute lui Drăghici Bogza.

Izvoarele documentare interne, cele mai numeroase și consistente ca volum de informații, au furnizat nucleul datelor de bază din timpul domniilor lui Petru Șchiopul, Aron Tiranul și Mihai Viteazul. Printre lucrările care trebuie menționate în acest sens, se regăsesc: culegerea *Documente privind istoria României* (DIR, A și DIR, B), publicată la mijlocul secolului al XX-lea, volumele *Documente privind istoria României* (DIR)

Andrei Corcodel a deținut mai multe proprietăți funciare cumpărate sau primite ca răsplată pentru muncile săvârșite și credința cu care l-a slujit pe Petru Șchiopul (vezi fig. 1. și fig. 2 de la anexe).

Alexeni, sat pe Răut, în ținutul Iași: cumpărat de la boierii „... Roman și Pane și frații lor, de bună voia lor, nesiliți de nimeni nici asupra și au vândut dreapta lor ocină”¹⁵, cneaghinei Tudosca (soția lui Andrei Corcodel) pentru 150 taleri de argint.

Bălțile, sat cu loc de mori pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul pentru „slujba lui ce a slujit domniei mele și țării domniei mele, când au venit acești lotri Căzaci asupra domniei mele și asupra țării domniei mele”¹⁶, la 20 august 1588.

Begeani, sat pe Căinari, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588¹⁷; ajuns în stăpânirea lui Costea Băcioc mare vornic, la 12 aprilie 1620¹⁸.

¹¹ Florescu 1936: 3.

¹² Eșanu & Eșanu 2004: 31.

¹³ Paslariuc 2005: 207.

¹⁴ Nedeloiu 2012: 13.

¹⁵ DIR, A, XVII/ I, doc.204: 141.

¹⁶ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

¹⁷ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

¹⁸ DIR, A, XVII/IV, doc. 575: 445.

Bobeni, sat pe Răut în hotar cu Soloneț și Zăvideni¹⁹, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588²⁰.

Broșteni, sat din ocolul Pietrei, în ținutul Neamț: dăruit de Petru Șchiopul, la 11 martie 1586, în urma capturării boierilor Simion și Grigore, care veneau în țară cu un „domnișor”, Petru²¹.

Bucșani, sat din Dâmbovița (Țara Românească): dăruit de Mihai Viteazul la data de 23 iunie 1594 ca să-i fie „loc de baștină”. Bălea logofătul împreună cu jupâneasa Stanca, îi va vinde 800 de stânjani pentru 12000 aspri²². După cumpărarea acestui sat, îl vom găsi în documentele feudale sub titlatura de *Andrei din Bucșani*. În urma dispariției lui Andrei logofăt, moșia din Bucșani i-a fost confiscată²³. La trecerea a peste 20 de ani, boierii divanului domnesc „*Jupan Ivașco mare dvornec și jupan Papa mare logofăt și jupan Stoica mare vistier și jupan Vintilă fost mare dvornec și jupan Miho mare spatâr și buzinca mare comis și Vlad mare păhâr nec și Paraschiva al doilea logofăt*” hotărâsc în ianuarie - martie 1620, încredințarea moșiei din Bucșani, cneaghinei Todosia. „*Toți boierii carii sântem mai sus scriși, am făcut aciastă carte a noastră de mărturie*”²⁴.

Budăiești, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588.

Bursuceni, sat pe Căinar, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588²⁵.

Bursucani (Bursuceni), sat cu loc de mori pe Siret, în ținutul Suceava: cumpărat pentru 3000 de zloți tătărești de la doi veri, Pătrașcu Vătaf și Gavril. În timpul domniei lui Ștefan Tomșa al II-lea, Todosia cneaghina Andrei hatman, împreună cu ginerele ei, Vasile Ureche au fost nevoiți să se judece „*cu călugării de la sfânta Mânăstire Voroneț*”, din pricina satului Bursucani. Acești călugări specificau faptul „*că acest sat a fost luat de Alexandru voievod, pentru viclenie de la niște boieri, ce au pribegit în Țara Leșească*”. În cele din urmă, după moartea lui Alexandru Lăpușneanu, în vremea fiului său, Bogdan Lăpușneanu, acești boieri au revenit în țară și și-au cerut „*ocinile și dedinele înapoi*”, stăpânindu-le până în preajma domniei lui Petru Șchiopul²⁶. Astfel, la data de 23 iulie 1622, Ștefan Tomșa al II-lea, după toată judecata, îi va întări lui Todosiei Andreiasca, și ginerelei său Vasile Ureche, satul Bursucani de pe Siret, din ținutul Suceava²⁷.

¹⁹ Gonța 1995: 97.

²⁰ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

²¹ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 309.

²² DRH, B, XVI/XI, doc. 70: 95.

²³ Corfus 1935: 35.

²⁴ DIR, B, XVII/III, doc. 412: 455.

²⁵ DIR, B, XVII/III, doc. 490: 394.

²⁶ DIR, A, XVII/V, doc. 212: 151.

²⁷ DIR, A, XVII/V, doc. 212: 152.

Buzeni, lângă Gura Covasnei, în ținutul Iași: cumpărat de la Buzea și de la fiul său, Ionașcu, de „bună voia lor, nesiliți de nimeni, nici asupriți și au vândut dreapta lor ocină”²⁸ pentru 300 de zloți tărăști, la 11 martie 1586.

Căcăceni, sat pe Crăcău, în ținutul Neamț: dăruit de Petru Șchiopul, la 11 martie 1586, în urma capturării boierilor Simion și Grigore, care veneau în țară cu un „domnișor”, Petru²⁹. La 11 februarie 1593, Aron Tiranul îi va confisca însă satul, și îl va vinde lui Drăghici Bogza³⁰. La 7 mai 1597, cneaghina Todosia (Teodosia) împreună cu fiul și fiica ei, Lupașcu și Magda, au fost nevoiți să se judece cu Drăghici Bogza, pentru stăpânirea satelor Lăiești și Căcăceni din ținutul Neamț. Eremia Movilă îi va da dreptate în cele din urmă lui Dăghici Bogza, deoarece Aron Vodă le vânduse când a fost tulburare în țară³¹. Probabil când a avut loc răscoala „sorocenilor și orheiienilor”. În urma fugii la Constantinopol, o parte din proprietățile funciare i-au fost confiscate, de către Aron Tiranul. Gaspar Graziani, la 5 aprilie 1620, îi va întări satul Căcăceni lui Vasile Bogza³². În cele din urmă satul Căcăceni va ajunge în mâinile lui Simion Stroici. La 25 iunie 1623, Miron Barnovski, hatman și pârcălab de Suceava, va oferi satul Căcăceni, Mănăstirii Solca, pe care „îl avea de la „răpousatul moșul meu vistiernicul Simion Stroici”³³ care nu a avut copii.

Climăuți, sat pe Nistru, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul la 11 martie 1586. Stăpâni ai satului au fost frații Simion și Grigore, care „...au pribegit în Țara Leșească, la cazaci și de acolo ei au ridicat pe un care lotru, ca domnișor anume Petru, și au venit cu sabia asupra domniei mele și asupra țării domniei mele”³⁴. Satul a fost confiscat pentru hiclenie.

Colunești, sat pe Căinar, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588³⁵.

Coșiug, sat pe Căinar, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588³⁶.

Cotnari, trei fâlcii de vie și optsprezece jirebii de vie, aflate în Dealul Țundubric, între „Mașco și între niște vii ce le-a stăpânit pan Iane vistier”: dăruite de Petru Șchiopul (1578 - 7aprilie 1579). Via a fost confiscată de la Vasile Bălțatul logofăt, ginerele lui Alexandru Lăpușneanu, care „n-a slujit cu credință domniei mele, și s-a ridicat cu Crețul și cu fratele lui Ioan Crețul și a venit cu mulți lotri cazaci asupra domniei mele”. Domnul

²⁸ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 309.

²⁹ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 309.

³⁰ DIR, A, XVI/IV, doc. 89: 69.

³¹ DIR, A, XVI/III, doc. 217: 162-163.

³² DIR, A, XVII/IV, doc. 570: 440.

³³ DIR, A, XVII/V, doc. 309: 232-233.

³⁴ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 308.

³⁵ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 394.

³⁶ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 394.

dăruiește aceste vii „...pentru că a slujit domniei mele cu dreptate și credință”³⁷.

Dăncăuți, seliște, în ținutul Hotin: dăruită de Petru Șchiopul la 11 martie 1586³⁸.

Drojdiești, sat pe Căinar³⁹ în hotar cu Miron, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul la 20 august 1588.

Feredeni (Feredeiani, Ferediani, Feredieni), sat și iaz (Leahul): dăruit de Radu Mihnea lui Vasile Ureche și cneaghinei Magda pentru „vislujenia” părintelui lor, la 17 februarie 1617.

Goienesti, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul la 20 august 1588⁴⁰.

Gura Căenarului, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul la 20 august 1588⁴¹.

Helciul, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul la 20 august 1588⁴². Gavril Movilă dăruiește Mănăstirii Balica, satul Helciu „cu loc de hălășteu și mori”⁴³, la 12 februarie 1618. La 3 aprilie 1620, Gașpar Graziani întărește Mănăstirii Sfântul Sava din Iași, deoarece „Isac Balica nu a avut copii din trupul și au rămas toate ocinile lui domnești”⁴⁴.

Iuriceni, sat pe Ciuhur, în ținutul Iași: dăruit de Petru Șchiopul, la 16 decembrie 1588⁴⁵.

Joldești, sat pe Căinar între Trifan și Miron, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁴⁶.

La Oprea, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁴⁷.

Lălești, sat pe Crăcău, în ținutul Neamț: dăruit de Petru Șchiopul, la 11 martie 1586⁴⁸. În urma răscoalei „sorocenilor și orheienilor”, mai multe proprietăți au fost confiscate pentru hiclentie, printre care s-a aflat și satul Lăiești. La 7 mai 1597, cneaghina Todosia (Teodosia) împreună cu fiul și fiica ei, Lupașcu și Magda, au fost nevoiți să se judece cu Drăghici Bogza, pentru stăpânirea satului. Eremia Movilă îi va da dreptate în cele din urmă lui Dăghici Bogza, deoarece Aron Vodă le-a vândut când a fost tulburare în țară⁴⁹. Gaspar Graziani, la 5 aprilie 1620, îi va întări satul Vasile Bogza⁵⁰.

³⁷ DIR, A, XVI/III, doc. 121: 94-95.

³⁸ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 308.

³⁹ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

⁴⁰ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

⁴¹ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

⁴² DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

⁴³ DIR, A, XVII/IV, doc. 291: 229.

⁴⁴ DIR, A, XVII/IV, doc. 569: 439.

⁴⁵ DIR, A, XVI/III, doc. 500: 410.

⁴⁶ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

⁴⁷ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

⁴⁸ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 309.

⁴⁹ DIR, A, XVI/III, doc. 217: 162-163.

⁵⁰ DIR, A, XVII/IV, doc. 570: 440.

Lozile, sat pe Răut în hotar cu Cosiug și Nemțcani, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁵¹.

Mărculești, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁵². Gaspar Graziani, la 12 aprilie 1620, îi va întări satul Mărculești lui Costea Bucioc cu „*heleștei și cu loc de mori în Răut și cu bălți*”⁵³.

Micești, sat și vale pe Răut în hotar cu Zăvideni, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁵⁴.

Miron, sat pe Căinar în hotar cu Drojdiești, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁵⁵.

Nemțeni, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁵⁶. Ieremia Movilă, la 15 aprilie 1604, le va întări mai multor razeși, satul Nemțeni „*cu loc de iazuri și demoară pe Răut*”⁵⁷, deoarece și-au pierdut privilegiile ce au avut de la Ion voievod. *Gaspar Graziani*, la 12 aprilie 1620, îi va întări satul Nemțeni lui Costea Bucioc cu „*heleștei și cu loc de mori în Răut și cu bălți*”⁵⁸.

Odăile, sat pe Răut în hotar cu Zăvideni, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁵⁹.

Podoleni, sat pe Prut, în ținutul Fălciu: dăruit de Petru Șchiopul, la 8 septembrie 1589⁶⁰. Radu Mihnea va întări satul Mănăstirii Solca, la 15 aprilie 1618⁶¹. Evloghie, episcop de Rădăuți și Eremia Murguleț, vor face schimb de sate, cel din urmă primind satul Mihalciul, din ținutul Cernăuți⁶².

Prajila, sat pe Răut între Trifanși Miron, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁶³.

Prindeni, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁶⁴.

Putinești, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁶⁵.

Schindirești, sat pe Răut în hotar cu satul Zăvădeni, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁶⁶.

⁵¹ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

⁵² DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

⁵³ DIR, A, XVII/IV, doc. 575: 445.

⁵⁴ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

⁵⁵ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

⁵⁶ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

⁵⁷ DIR, A, XVII/I, doc. 196: 137.

⁵⁸ DIR, A, XVII/IV, doc. 575: 445.

⁵⁹ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

⁶⁰ DIR, A, XVI/III, doc. 534: 445.

⁶¹ DIR, A, XVII/IV, doc. 321: 267.

⁶² DIR, A, XVII/V, doc. 416: 315

⁶³ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

⁶⁴ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

⁶⁵ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394.

Soloneț-Roșiatic, sat pe Răut în hotar cu Zăvădeni și Bobeni, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁶⁷.

Rujiniți, sat pe Ciuhur, în ținutul Iași: dăruit de Petru Șchiopul, la 11 martie 1586⁶⁸, confiscat pentru hiclenie de la niste pani. Ajuns în stăpânirea Mănăstirii Golia din Iași, în septembrie - octombrie 1614, egumenul îi va vinde satul Rujiniți lui Nichifor Beldiman fost mare logofat, pentru 500 zloți tătărești⁶⁹. La 12 mai 1616, Nichifor Berldiman va face schimb cu Mănăstirea Sucevița, primind în schimb satul Negoiești din ținutul Neamț, oferind și 100 de galbeni ungurești⁷⁰.

Socol, sat pe Nistru, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 11 martie 1586⁷¹. Radu Mihnea va întări împărțeala dintre nepoții lui Glăvan vistier și nepoții lui Cozma Șarpe poestelnic, la 25 noiembrie 1616. Cei din urmă vor deveni stăpâni ai satului Socol⁷².

Șapteliceeni, sat la Fântâna Caplei cu mazuri și mori, în ținutul Soroca: cumpărat de la Șaptelici armaș pentru 1500 zloți tătărești, la 12 iunie 1589⁷³.

Tecuci-Cămilești, vad de moară în apa Bârladului, în ținutul Covurlui: dăruit de Petru Șchiopul, la 25 iunie 1590, vad pe care „*l-au cumpărt de la Sava mare slonic*”⁷⁴.

Trebușul, sat pe Trebeș, în ținutul Bacău: dăruit de Petru Șchiopul, la 5 iulie 1591, după „*...ce au dat întrebele țării, 30000 de aspri*”⁷⁵.

Trifan, sat pe Căinar, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁷⁶.

Turbureni, seliște, în ținutul Hotin: dăruită de Petru Șchiopul la 11 martie 1586⁷⁷.

Țiplicești, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁷⁸.

Vădureni, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁷⁹.

Vistiernici, sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁸⁰.

⁶⁶ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

⁶⁷ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 393.

⁶⁸ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 309.

⁶⁹ DIR, A, XVII/III, doc. 271: 176.

⁷⁰ DIR, A, XVII/IV, doc. 9: 6.

⁷¹ DIR, A, XVI/III, doc. 374: 308.

⁷² DIR, A, XVII/IV, doc. 90: 64.

⁷³ DIR, A, XVI/III, doc. 517: 428.

⁷⁴ DIR, A, XVI/III,, doc. 564: 401.

⁷⁵ DIR, A, XVI/IV, doc. 32: 31.

⁷⁶ DIR, A, XVI/IV, doc. 490: 394.

⁷⁷ DIR, A, XVI/IV, doc. 374: 308.

⁷⁸ DIR, A, XVI/IV, doc. 490: 394.

⁷⁹ DIR, A, XVI/IV, doc. 490: 394.

⁸⁰ DIR, A, XVI/IV, doc. 490: 393.

Vorniceni, seliște, în ținutul Hotin: dăruită de Petru Șchiopul la 11 martie 1586⁸¹.

Zăvideni (Zavidini, Zavadeni, Zăvădinele, Zivadinele, Zovadinele), sat pe Răut, în ținutul Soroca: dăruit de Petru Șchiopul, la 20 august 1588⁸².

Creșterea bovinelor avea o veche tradiție la aceea vreme, Alexandru Lăpușeanu fiind primul voievod despre care avem informații c-ar fi înființat o fermă domnească⁸³. Izvoarele indică faptul că satul Zavadini, cuprindea în cea mai mare parte fosta braniște domnească, care se întinde pe ambele maluri ale Răutului⁸⁴. Hrisovul emis de Petru Șchiopul la 20 august 1588, indică faptul că Alexandru Lăpușeanu „*a risipit toate satele, câte au fost pe Răut, pe amândoua părțile Răutului până la Nemțemi*” și până la Gura Căenarului, iar din sus „*cât au putut cuprinde din destul, pentru că în sus de Zăvadini era loc pustiu*”. Petru Șchiopul, i-a făcut lui Andrei Corcodel „*uric*” pentru „*vislujenia lui ce a slujit domniei mele și țării, când au venit acești lotri cazaci, și pentru că a dat domniei mele 55000 de aspri și greutate țării*”⁸⁵. După răscoala „*sorocenilor și orheienilor*”, Aron Tiranul îi va confisca Zăvădinele pentru hiclentie. La 2 august 1609, Constantin Movilă a „*miluit și am întorsu satul Zăvidini, jupănesii răposatului Andrei fost hatman și feciorilor lor, care sat au fost lor miluirea și compurăturara-i dela Petre v<oe>vodu, precum au arătat înaintea și a lor dres și urecu dela Petre v<oe>vodu*”⁸⁶.

Petru Șchiopul l-a mai miluit pe credinciosul său boier cu douăzeci de sălașe de țigani, și anume: „*Țilınca cu femeia și cu copii și cu fratele lui, Frățilă, cu femeia și cu copiii și Taras, fratele lor, cu femeia și cu copiii și Nicula, cu femeia și cu copiii și Gliga, cu femeia și cu copiii și hlip Buzea, cu femeia și cu copiii și Petrea cu femeia și cu copiii și Vanea Nefuratuk, cu femeia și cu copiii și Cârstea, fiul lui Nastru, cu femeia și cu copiii și Ion, cu femeia și cu copiii și Berbeaca, cu femeia și cu copiii și mintitealea, cu femeia și cu copiii și Petrică, cu femeia și cu copiii și Tabac Coșlea, cu femeia și cu copiii și Fădor Ciorita, cu femeia și cu copiii*”, la data de 20 august 1588⁸⁷.

În răstimpul 1586 - 15 august 1589, în cuantumul tributului, domnul Moldovei, trebuia să trimită un număr de 500 de cai, prin care domnia îi procura prin diferite căi: o metodă utilizată la aceea vreme, era „*vânzarea proprietăților domnești*” către diferiți boieri. În modul acesta, Stănilă Șoimarul cumpără un sat „*Popești*”, din ocolul Romanului, dând domniei 12 cai: „*pe i-au prețaluit cinstiți credincioși boieri noștri, Andrei hatman și*

⁸¹ DIR, A, XVI/IV, doc. 374: 308.

⁸² DIR, A, XVI/IV, doc. 490: 393.

⁸³ Pungă 1994: 65.

⁸⁴ Pungă 1994: 68.

⁸⁵ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 395.

⁸⁶ DIR, A, XVII/II, doc. 310: 236-237.

⁸⁷ DIR, A, XVI/III, doc. 490: 394-395.

*Ștefan mare comis și Iancul mare ușăriu, drept douăzeci și patru mii bani. Pe care cai, domnia i-am trimis în trebuința domniei mele la Țarigrad, dimpreună cu birul*⁸⁸. Caii erau necesari în primul rând pentru prestațiile în natură și muncă ce constituiau una din cele mai împovărătoare obligații la care erau supuse țările române⁸⁹.

Din analiza documentelor, Gavrilaş logofăt a fost tatăl Teodosiei, nimeni alta decât consoarta fostului hatman. Acesta a avut la rândul lui o avere impresionantă: satul Horbinești în ținutul Hotin⁹⁰, seliștele Bursumeni și Lățcani pe Jijia⁹¹, mai multe părți din satul Holohoreni⁹² pe Racovăț⁹³, seliștea Biolarele în ținutul Dorohoi⁹⁴, jumătați din satele Melisăuți și Mărăței⁹⁵, satul Vlădenii cu vad de moară pe Siret⁹⁶ (ulterior va face schimb cu Mănăstirea Râșca)⁹⁷, jumătate din satul Bursumeni⁹⁸, vii în Dealul Domnesc și ocine în Orășeni și Răvăcăuți⁹⁹, seliștea Andreicăuți (Vărticeanii) în ținutul Hotin¹⁰⁰, satul Bândești¹⁰¹, satul Grigorești cu mori pe Siret¹⁰². Nici unul dintre aceste domenii funciare nu le-a moștenit Teodosia. De aici rezultă faptul că a primit zestre mobilă potrivit obiceiului¹⁰³.

Bibliografia marelui hatman-moldovean Andrei ne destăinuie un personaj cu mare influență la sfârșitul secolului al XVI-lea. Personajul este un *homo novus*, deoarece nu are trecut familial și nici patrimonial. Anii copilăriei și tinereții sale sunt învăluiți în mister din această perioadă mai puțin zbuciumată a vieții sale. Câștigându-și respectul boierimii autohtone, în urma luptelor cu cazacii, și totodată prin scoaterea robilor de la turci, Andrei Corcodel devine unul dintre cei mai de seama boieri a lui Petru Șchiopul. Într-un interval scurt de timp, aceasta va deține mai multe funcții în diferite dregătorii: postelnic al II-lea sau al III-lea, logofăt al III-lea, pârcălab de Hotin, portar de Suceava, pârcălab de Neamț, hatman și pârcălab de Suceava și vornic al Țării de Sus. După plecarea în exil a lui Petru Șchiopul, Andrei Corcodel va face cale întoarsă, deoarece îl vom găsi în sfatul lui Aron Tiranul.

⁸⁸ DIR, A, XVI/III, doc. 394: 326.

⁸⁹ David 1984: 151.

⁹⁰ DIR, A, XVI/III, doc. 85: 66.

⁹¹ DIR, A, XVI/III, doc. 91: 72.

⁹² DIR, A, XVI/III, doc. 112: 90.

⁹³ DIR, A, XVI/III, doc. 114: 90.

⁹⁴ DIR, A, XVI/III, doc. 151: 151.

⁹⁵ DRH, A, vol. VII, doc. 353: 325-426.

⁹⁶ DRH, A, vol. VII, doc. 408: 493.

⁹⁷ DRH, A, vol. VII, doc. 409: 394.

⁹⁸ DRH, A, vol. VII, doc. 432: 526.

⁹⁹ DIR, A, XVI/III, doc. 291: 236.

¹⁰⁰ DIR, A, XVI/III, doc. 414: 339-340.

¹⁰¹ DIR, A, XVI/III, doc. 419: 343.

¹⁰² DIR, A, XVI/III, doc. 420: 344.

¹⁰³ *Istoria dreptului românesc* 1980: 519.

În afară faptului că era una dintre puținele persoane știutoare de carte ale acelor vremuri alături de Luca Stroici (neavând darul slovelor în aceea perioadă, nu puteai fi ridicat în anumite dregătorii), se poate deduce că personajul a fost și negustor. Acesta se pricepea la cai și la vite, având legături strânse cu Constantinopolul, în lumea bursierilor orientali, care erau atunci gelepii și casapii (furnizorii de carne ai capitalei împărătești). În urma comerțului cu animale pare să se fi îmbogățit. Să nu omitem faptul că era unul dintre cei mai mari latifundiați de la aceea vreme. O parte dintre proprietăți vor fi danie de la Petru Șchiopul, iar pe anumite proprietăți va plăti sume exorbitante pentru acele vremuri.

BIBLIOGRAFIE

- Andreescu, Ștefan (1980). *Restitutio Daciae*, vol. I, București, Editura Albatros.
- Bulboacă, Sorin (2006). *Bartolomeo Brutti în Moldova. Politică, diplomatie și religie*, Arad, Vasile Goldiș University Press.
- Corfus, Ilie (1935). „Corespondență asupra relațiilor între Mihai Viteazul și Polonia”, *Codrul Cosminului*, IX.
- Corfus, Ilie (1975). „Intervenția polonă în Moldova și consecințele ei asupra războiului lui Mihai Viteazul cu tătarii”, *Revista de Istorie*, tom 28, 1975, nr.4.
- Corfus, Ilie. (1979). *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone – secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România,.
- David, Gheorghe (1984). *Petru Șchiopul*, București, Editura Militară.
- Dicționar, Instituții feudale din Țările Române*, (1988) coord: Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Documenta Romaniae Historica* (DRH), B. Țara Românească, vol. XI, 1593-1600, București, 1975.
- Documente privind istoria României* (DIR), A. Moldova , veacul XVI/III, 1571-1590, București, 1951; veacul XVI/IV, 1591-1600, București, 1952; veacul XVII/I, 1601-1605, București, 1953; veacul XVII/II, 1606-1610, București, 1953; veacul XVII/III, 1611-1615, București, 1954; veacul XVII/IV, 1616-1620, București, 1956; veacul XVII/V, 1621-1625, București, 1957.
- Documente privind istoria României* (DIR), B. Țara Românească (DIR), veacul XVII/III, București, 1954.
- Documenta Romaniae Historica* (DRH), A. Moldova, vol. VII, 1571-1584, București, 2012.
- Eșanu, Andrei, eșanu Valentina (2004). *Pârcălabi de Hotin (sec. XIV-1714)*, partea a-II-a, București, Editura Institutului Cultural Român.

- Florescu, G.D. Andrei (1936). *Andrei vistierul și Andrei hatmanul-logofătul de la sfârșitul secolului al XVI-lea*. Rectificări și precizări la broșura d-lui I. Ionașcu despre acești boieri, București.
- Giurescu, C. Dinu (1974). *Ioan Vodă cel Viteaz*, București, Editura Militară.
- Gonța, Alexandru I. (1989). *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII- XVII*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Gonța, Alexandru I. (1995). *Documente privind istoria României. A. Moldova (IV-XVII), Indicele numelor de persoane*, București, Editura Academiei Române.
- Holban, Theodor (1976). „Documente românești din arhivele polone și franceze”, *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie <<A.D. Xenopol>> din Iași, tom XIII*.
- Hurmuzaki, Eudoxiu de. (1911). *Documente privitoare la istoria românilor, Acte din secolul al XVI-lea relative mai ales la domnia și viața lui Petru Vodă Șchiopol: 1517-1612*, vol. XI, București, 1900; XV/I, *Acte și scrisori din arhiva orașelor ardelene Bistrița, Brașov, Sibiu*, București.
- Istoria dreptului românesc* (1980) .vol. I, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Nedeloiu, Paul, Daniel (2012). *Sate și boieri în ținutul Neamț de la sfârșitul secolului al XIV-lea până la jumătatea secolului al XVII-lea* - teză de doctorat, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” - Iași.
- Paslariuc, Virgil (2005). *Raporturile politice dintre marea boierime și domnie în Țara Moldovei în secolul al-XVI-lea*, Chișinău, Editura Pontus.
- Pungă, Gheorghe (1994). *Țara Moldovei în vremea lui Alexandru Lăpușneanu*, Iași, Editura Universității <<Al. I. Cuza>>.
- Pungă, Gheorghe (1999). *Contribuții la bibliografia marelui logofăt Luca Stroici, în Gheorghe Pungă - Studii de istorie medievală și de științe auxiliare*, Iași, Casa Editorială Demimurg.
- Pușcașu, Voica Maria (2001), *Actul de ctitorire ca fenomen în Țara Românească și Moldova până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Editura Vremea.
- Rezachevici, Constantin (1979). „Gândirea politică lui Mihai Viteazul și etapele elaborării planului de dobândire a Moldovei”, Mihai Viteazul – Culegere de studii, București.
- Rezachevici, Constantin (2001). *Cronologia domnilor din Țara Românească și Moldova (a. 1324-1881)*, vol. I, București, Editura Enciclopedică.
- Stoicescu, Nicolae (1968). *Sfatul domnesc și marii dregatori din Țara Românească și Moldova: sec. XIV și XVII*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.

- Stoicescu, Nicolae (1971). *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova în secolele XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română.
- Szekely, Maria Magdalena (1993), „Neamul lui Nestor Ureche”, *Anuarul Institutului de Istorie «A.D. Xenopol» din Iași*, 30.
- Szekely, Maria Magdalena (2002). *Sfetcii lui Petru Rareș. Studiu prosografic*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2002.
- Szekely, Maria Magdalena (2011). „Biserica din Zahorești și ctitorii ei. O revenire necesară”, *Studii și Materiale de istorie Medie*, nr. 29.
- Ureche, Grigore (1961). *Letopisețul Țării Moldovei*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă.
- Vătămanu, Adrian (1976). „Logofătul Luca Stroici”, *Carpica VIII*, Bacău.
- Veress, Andrei (1930). *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești. Acte și scrisori*, vol. II, (1573-1584), București.

ANEXE

Fig. 1. Patrimoniul funciar a lui Andrei Corcodel

Fig. 2. Patrimoniul funciar a lui Andrei Corcodel

Florența TELEMAN*
Teodora LAZĂR**

**O CONTRIBUȚIE DOCUMENTARĂ PRIVIND
ISTORICUL MĂNĂSTIRII RADU VODĂ**

***A Documentary Contribution to
the History of the Radu Vodă Monastery***

Abstract: *Ivir Monastery located at Mount Athos preserves a rich "Romanian archive", in which important moments from the common past of these two geographical areas are described. From this documentary collection, 77 documents refer to the period in which the Radu Vodă Monastery, one of the oldest, richest, but also damaged by time monasteries in Bucharest, was dedicated to the settlement from Mount Athos. Access to these documents was facilitated by their editing, under the form of Greek summaries, made by Florin Marinescu, a member of the Institute of Neo-Hellenic Studies. Pending the integral publication of these archival sources, we introduce into the scientific circuit the translation of these summaries, sometimes with additional notes and comments.*

Keywords: *Radu Vodă Monastery, Ivir Monastery, Mount Athos, archival document, dedicated monastery.*

* * *

Autorii se îndatorează domnului Florin Marinescu, membru al Institutului de Studii Neolenice al Fundației Naționale de Studii și devotat cercetător al mărturiei istorice de la Muntele Athos¹, pentru lăudabilul său efort de a edita, în rezumat și cu respectarea rigorilor științifice, toate

* Archivist; Ph.D. Candidate, "Nicolae Iorga" Institute of History, Romanian Academy, Bucharest, Romania; florentamitelu@yahoo.com.

** Archivist; Graduate M.A. Faculty of Archives, "Alexandru Ioan Cuza" Police Academy Bucharest, Romania; todorutza_micutza@yahoo.com.

Cercetare finanțată prin proiectul „MINERVA – Cooperare pentru cariera de elită în cercetarea doctorală și post-doctorală”, cod contract: POSDRU/159/1.5/S/137832, proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Date submitted: 15 April 2015

Revised version submitted: 13 May 2015

Accepted: 30 June 2015

¹ Din bibliografia aceluiași autor: Marinescu 1997; Idem 1998; Idem 2001; Idem 2002 ș.a.

documentele ce compun „arhiva românească” păstrată la Mănăstirea Ivir de la Muntele Athos. Documentele românești reprezintă însă numai o mică parte din bogăția culturală adunată în arhiva istorică a așezământului monastic dar, în ceea ce ne privește, ca mărturie a identității trecutului istoric românesc, este cea mai valoroasă². Este vorba de 1837 unități arhivistice, ce provin din Țara Românească și Moldova, grupate de autor în două volume cu titlul *Πορμανικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο Ιερής Μονής Ιβήρων (Documente românești de la Muntele Athos. Arhiva Sfintei Mănăstirii Ivir)*³. Valoarea informațiilor cuprinse în aceste documente, ce acoperă o perioadă de aproximativ cinci secole - din veacul XV până în veacul XX⁴ -, crește, dacă amintim frecvența redusă a acestora în Fondul Arhivistic Național al României⁵. Or, istoricul unui trecut comun, ce a legat reprezentanții unor spații geografice îndepărtate – cel al Athosului sacru, prin călugării de la Mănăstirea Ivir, și cel românesc, prin personalități ale epocii, dar și prin personaje mai puțin cunoscute – nu poate fi complet fără cercetarea ansamblului documentar rezultat. În completarea surselor de documentare, respectiv în facilitarea accesului la izvoare, tinde să își găsească justificarea și contribuția noastră.

Mai exact, intenția autorilor a fost aceea de a dezvolta efortul domnului Florin Marinescu, traducând din limba greacă - în care au fost publicate - toate rezumatele documentelor referitoare la Mănăstirea Radu Vodă din București, cu adnotări și observații pe alocuri, menite să contribuie la întregirea informațiilor transmise de documentele în rezumat. Numărul rezumatelor transcrise, în urma identificării lor cu ajutorul indicelui toponimic ce însoțește *ediția de rezumate grecești ale documentelor românești de la Mănăstirea Ivir*, se ridică la 77⁶. Pentru că nu aprecierea numerică este cea mai relevantă pentru evaluarea contribuției aduse documentării, îndrăznim să formulăm invitația spre cercetarea *veacurilor trecute* pe care o înlesnește publicarea surselor istoriei de la Mănăstirea Ivir de către domnul Marinescu, în aceeași direcție, de

² Se impun a fi amintite aici și darurile făcute așezămintelor religioase de reprezentanți din cele două Principate române în decursul timpului, constând în odoare de cult, cărți bisericești, icoane ș.a., care și ele completează și accentuează contribuția românească la moștenirea culturală a Muntelui Athos. Vezi Beza 1934; Bodogae 1940; Bogdan 1941 ș.a.

³ Marinescu 2007.

⁴ Un singur document este din secolul XX.

⁵ Verificarea a fost făcută de Florin Marinescu și indicațiile în acest sens completează caracteristicile notate de cercetător pentru fiecare document expus în rezumat. În ceea ce ne privește, am limitat concluziile verificării la rezumatele ce fac obiectul acestei contribuții de documentare, pe care le prezentăm în continuare, și ele au arătat că un singur document - primul din șirul rezumatelor atașate - se găsește păstrat, sub formă de copie, și în țara noastră. Rămâne de verificat măsura în care informațiile din celelalte rezumate se regăsesc în alte înscrisuri ale vremii sau în documente ulterioare (precum în cărțile domnești de întărire).

⁶ Au fost traduse toate rezumatele documentelor care cuprindeau referiri la *Mănăstirea Sfânta Treime sau Radu Vodă din București*.

accesibilizare a surselor, înscriindu-se și sarcina asumată în aceste pagini. Altfel spus, aportul autorilor este unul modest și se impune dezvoltat prin cercetări care să valorifice informațiile cuprinse în rezumate printr-o analiză a documentelor în contextul în care au fost create. Doar așa poate deveni posibilă identificarea contribuției aduse reconstituirii imaginii trecutului în toată amploarea și complexitatea lui.

Informațiile culese din aceste documente, chiar dacă și numai în rezumat, completează istoricul uneia dintre cele mai vechi, mai înstărite, dar și mai greu încercate mănăstiri bucureștene⁷. Aprecierea noastră se bazează pe cunoștințele despre o parte din acest trecut, accesibil nouă prin intermediul înscrisurilor ce compun astăzi o bogată arhivă mănăstirească păstrată la Arhivele Naționale din București⁸. Potrivit acesteia, Mănăstirea Radu Vodă este o rectitorire a ceea ce a fost odată Sfânta Troiță, lăcașul de închinare cu statutul de mitropolie în cetatea de scaun a lui Alexandru al II-lea Mircea. Arsă de turcii lui Sinan Pașa, mănăstirea a fost refăcută de domnul Radu Mihnea - sub al cărui nume a rămas cunoscută până azi - ca „cea mai frumoasă și cea mai de frunte” dintre „bisericele de zid” ale orașului⁹. Era începutul unei noi istorii: istoria Mănăstirii Radu Vodă. Prin grija ctitorilor și a numeroșilor dăruitori, edificiul monastic avea să ajungă, în scurt timp, nu doar „una din cele mai frumoase” mănăstiri ci, „mai cu seamă, una din cele mai bogate biserici ale Bucureștilor și chiar ale țărilor române”¹⁰.

Despre noul parcurs, sub noua identitate dată de reîntemeiere, se impune o abordare particulară a informației transmise de surse, cea definită de statutul de mănăstire închinată¹¹. Căci acesta a marcat nu doar

⁷ Despre istoricul așezământului ne vorbesc o serie de studii și articole, dintre care amintim: Ionescu-Gion 1899; Săndulescu-Verna 1930; Nicolaescu 1939; *București. Rezultatele săpăturilor arheologice...* 1954; Balș 1975: 45-52; Ionescu & Popescu 1992: 70-92; Chițulescu 2009; Popescu 2011: 191-218 ș.a.

⁸ Documentele Mănăstirii Radu Vodă se găsesc grupate într-un fond cu numele edificiului. Numai actele diplomatice din acest fond totalizează 8662 documente, la care se adaugă cele constituite în dosare, potrivit Leonte 1948. Totodată, informații relative la trecutul edificiului se găsesc și în alte fonduri și colecții păstrate la S.A.N.I.C., precum în fondul *Mitropoliei Țării Românești* sau în colecțiile *Achiziții Noi*, *Documente diplomatice*, *Documente istorice*, *Condici mănăstirești*, *Manuscrise*, *Catastife mănăstirești*, *Peceți*, *Planuri*, *Suluri* ș.a. Documente legate de istoricul lăcașului se mai găsesc și la B.A.R., la M.I.A.M.B., dar și în colecții particulare, precum cea aparținând Anei Lahovary. Din ultima categorie a publicat Nicolaescu 1939: 17-43.

⁹ Despre frumusețea bisericii mănăstirii rectitorite de Radu Vodă pe ruinele Sfintei Troițe ne vorbește, în anul 1636, un membru al soliei polone conduse de G. Krasinski, cu ocazia trecerii prin reședința domnească a lui Matei Basarab. Vezi Panaitescu 1930: 30. Pentru descrierile altor călători străini, vezi *Ibidem*: 40 și *Călători străini despre Țările Române* 1976: 257, 261-265.

¹⁰ Potrivit lui Ionescu-Gion 1899: 40-41. Un reper important pentru aprecierea bogăției lăcașului este condica mănăstirii cu nr. 256 în evidențele S.A.N.I.C., care ne indică, pentru anul 1794, un întins domeniu mănăstiresc.

¹¹ Vezi Brezoianu 1861; Bolliac 1862; *Memoriu asupra monastirilor române puse sub invocăția Locurilor-Sante din Orient* 1863; Popescu-Spineni 1936 ș.a.

începutul¹², ci și evoluția acestei istorii¹³. Inițiativa întemeietorului, de „afierosire” a lăcașului de cult către unul din prestigioasele așezăminte de la „Sfintele Locuri” - nu un altul decât mănăstirea Ivir -, a însemnat inaugurarea unei perioade de strictă dependență a mănăstirii domnești față de așezământul beneficiar¹⁴. Totodată, această formă de manifestare a credinței, evaluată prin însemnătatea cuprinderii metohului în ierarhia comunităților monastice reprezentative pentru susținerea materială a acestora, a influențat decisiv dezvoltarea așezământului închinat¹⁵. Mai mult, a însemnat și consolidarea noii practici cu finalitate religioasă abia inaugurată în spațiul românesc¹⁶ – cea a închinărilor de așezăminte de cult către locurile sfinte din afara granițelor –, a cărei extindere „primejdioasă”, cu efecte care s-au întins până la secularizarea, îndeamnă spre cercetare.

Documentele ale căror rezumate ne-au atras atenția recompun – este adevărat că mult fragmentat – tocmai intervalul în care Mănăstirea Radu Vodă s-a găsit între mănăstirile închinare Athosului. Așa se explică de ce data de 10 februarie 1613, data hrisovului de închinare păstrat în original la Ivir, deschide seria documentelor referitoare la acest parcurs. Totodată, întrucât calitatea de mănăstire închinată a fost revocată de măsura reformatoare a lui Alexandru Ioan Cuza din 1863, documentele păstrate la Muntele Sfânt nu depășesc secolul al XIX-lea.

Temeiul pentru care istoricul, în interpretarea dovezilor scrise necesare reconstituirii trecutului Mănăstirii Radu Vodă, trebuie să-și extindă cercetarea asupra arhivei românești păstrate la Ivir, poate fi analizat din mai multe puncte de vedere. În primul rând, perioada cât Mănăstirea Radu Vodă s-a aflat sub administrație ivirită este prea puțin analizată în studiile cu caracter monografic apărute până în prezent și cu atât mai puțin din această perspectivă. Este probabil că acest lucru se datorează și faptului că volumul materialului de arhivă referitor la trecutul

¹² Radu Mihnea a închinat mănăstirea fără a aștepta finalizarea lucrărilor de construcție, conform *DIR*, B, XVII, II, nr. 147: 151.

¹³ Statutul de mănăstire închinată a fost revocat de reforma privind secularizarea averilor mănăstirești adoptată de Alexandru Ioan Cuza în anul 1863.

¹⁴ Ctitorii, prin actele de închinare, confereau mănăstirii beneficiare a daniei autoritatea de a numi egumenii metohului. Și în cazul nostru ctitorul stabilește ca „părinții și preoții și călugării dela sfânta mănăstire din sfeta Goră dela Iver, ei să trimeată aicea la sfânta mănăstire la sfânta Troiță, preoți și oameni buni și înțelepți, ca să fie vrednici de a căutare de a ține lucrurile și trebuințele sfintei mănăstiri, cum ar fi mai cu cinste”, în *DIR*, B, XVII, II, nr. 147: 151.

¹⁵ Pentru o imagine generală asupra situației materiale a metohului Radu Vodă, am consultat *Tabel de numirea și județul unde se află fiecare mănăstire și metohu, de numărul moșilor fiecăria, de venitul ei anual, și de numirea mănăstirii unde se zice a fi dedicată*, publicat de Brezoianu 1861: 134. Evidența poziționează Mănăstirea Radu Vodă pe locul doi ca venit anual și moșii deținute (680.000 venit anual și 21 de moșii), după mănăstirea Cotroceni (1.073.600 venit anual și 25 moșii, 3 metohuri), între mănăstirile închinare așezămintelor monastice de la Muntele Athos.

¹⁶ Mihai Viteazul și Radu Mihnea sunt primii domni care închină ctitoriile lor unor mănăstiri de la muntele Athos. Vezi Iorga 1929: 217.

așezământului este impresionant și cuprinde, în cea mai mare parte, documente inedite¹⁷. Pentru identificarea modificărilor sensibile care au marcat evoluția lăcașului, începând cu anul 1613 până la mijlocul secolului al XIX-lea, stau măturie documentele românești păstrate la beneficiarul „afierosirii” mănăstirii bucureștene. Acestea completează, pentru cinci veacuri, funcțiile raporturilor determinate de actul închinării. În sensul celor expuse, dovezile scrise și trimise, nu fără motiv, călugărilor iviriți, trebuie să aibă, astăzi, aceeași semnificație și utilitate în interpretarea surselor, cu cele care au motivat întocmirea și transmiterea lor la momentul considerat oportun. Și asta pentru că denotă natura și complexitatea raporturilor generate de statutul de mănăstire închinată la Ivir al Mănăstirii Radu Vodă și subliniază particularitățile acestei legături, în ciuda identității unor termeni generali care au definit fenomenul închinărilor.

Totodată, se impune o privire mai largă asupra fenomenului închinării, mai exact o cercetare a acestuia ca o nouă direcție de manifestare a politicii de ctitorie, Mănăstirea Radu Vodă fiind – conform investigațiilor întreprinse până în prezent și deja menționate –, a doua mănăstire domnească închinată unui așezământ religios de prestigiu din Orient. Se conturează astfel imaginea mănăstirii Radu Vodă ca metoh, dar și ca deținătoare de metohuri într-un context clar determinat, care a influențat consolidarea unei noi practici de obținere a bunăvoinței divine și asigurare a mântuirii, ce a atins dimensiuni îngrijorătoare în Principate¹⁸. Iar concentrarea cercetării asupra punctului de plecare al închinărilor contribuie, fără dar și poate, la înțelegerea fenomenului în ansamblul său, cu toate implicațiile și dezvoltarea care i-au urmat.

Din alt punct de vedere, studiarea rezumatelor atașate este motivată de diversitatea genurilor de înscrisuri ce fac obiectul studiului, de varietatea informațiilor conținute, ca și de ineditul unei părți a acestora din urmă prin raportare la cele cuprinse în documentele accesibile prin sala de studiu a Arhivelor Naționale ale României. Astfel, lângă hrisoave domnești¹⁹ și porunci ale Divanului Țării Românești²⁰, întâlnim anaforale, rapoarte,

¹⁷ Deși cantitatea materialului documentar relativ la trecutul mănăstirii - asupra căruia s-au făcut deja observații - este însemnată, nu trebuie pierdut din vedere faptul că o parte a văzut lumina tiparului. Între principalele culegeri de documente în care găsim publicate documente despre Mănăstirea Radu Vodă amintim: colecțiile *DIR* și *DRH*, *Cataloagele documentelor Țării Românești din Arhivele Statului/Arhivele Naționale ale României* (întocmite pentru diverse perioade de timp), *Documente privind istoria orașului București* 1960, Potra 1961, Idem 1975, Idem 1982 ș.a.

¹⁸ Potrivit statisticilor din preajma secularizării, mănăstirile din Muntenia ajunseseră să stăpânească mai bine de un sfert din suprafața rurală a țării, mai exact 27,69%, din care 16,55% stăpâneau mănăstirile neînchinăate, iar cele închinăate 11,14%, conform lui Giurescu 1959: 155.

¹⁹ Doc. 1-2, 31 între documentele ce fac obiectul contribuției noastre. Observația este valabilă și pentru următoarele trimiteri.

²⁰ Doc. 8.

informări, jalbe și cereri ale Mitropolitului Ungrovlahiei²¹, ale beizadelei Dimitrie Moruzi²², ale consulului grec la Thesalonic²³, ale egumenilor radulioți²⁴ ori ale mărunților arendași²⁵, inventare cu averea mobilă și imobilă²⁶, catastife de venituri și cheltuieli²⁷, contracte de arendare²⁸, de reparații²⁹ sau pentru alte servicii³⁰, împuterniciri³¹, chitanțe³² și inventare ale actelor³³. Iar acestea sunt numai o parte. Fiecare din rezumatele expuse surprinde realitățile epocii din diferite perspective, ce țin de istoria politică, de istoria economică, de cea socială sau religioasă, de istoria instituțiilor, de dreptul ctitoricesc, de domeniul geografiei, de cel administrativ ori fiscal ș.a.. Din domeniile enunțate și doar cu titlul de exemplu, informațiile ce fac obiectul relaționării reprezentanților Mănăstirii Radu Vodă cu auditoriul ivit privesc activitatea metohului Radu Vodă în raporturile cu instituțiile Țării Românești ori cu metohurile subordonate ei, modul de constituire, componența și administrarea domeniului mănăstiresc, formele de exploatare și veniturile obținute, cheltuielile implicate de activitățile curente și ocazionale ale metohului, modul de numire, îndatoririle și activitatea unor egumeni, anumite pricini care au implicat ca parte metohul, reprezentarea în instanță și sentințele stabilite, exploatarea pădurilor, seceta sau inundațiile care au lovit Bucureștiul etc. Se conturează astfel, cu ajutorul mărturiilor documentare atașate în rezumat, imaginea unei epoci în care autoritatea Bisericii în plan spiritual a consacrat prezența și rolul major al acesteia în principalele sectoare de activitate ale societății românești. Totodată, remarcăm participarea directă a călugărilor străini în trasarea drumului evolutiv al unor importante așezăminte de cult din țară. Trecutul și activitatea Mănăstirii Radu Vodă București, prin informațiile de detaliu transmise de sursele de arhivă, stau mărturie acestei concluzii.

O ultimă posibilă abordare în analiza surselor documentare atașate, pe care ne-am propus să o evidențiem în economia acestei părți introductive, presupune completarea cunoștințelor despre personajele care au contribuit la trăinicia edificiului de cult sau care și-au legat numele, într-un context sau altul, de trecutul Mănăstirii Radu Vodă. Nu ne referim doar

²¹ Doc. 7, 32.

²² Doc. 3.

²³ Doc. 71, 72.

²⁴ Doc. 4-5, 35, 41, 46, 49, 64-65, 67.

²⁵ Doc. 16, 66.

²⁶ Doc. 33-34, 39.

²⁷ Doc. 9, 15, 17, 19, 22, 24, 28, 43-44, 54, 63, 69, 74, 77.

²⁸ Doc. 13, 59.

²⁹ Doc. 38, 42.

³⁰ Doc. 60.

³¹ Doc. 52, 53.

³² Doc. 36-37, 58, 68.

³³ Doc. 57.

la personalitățile epocii – domni³⁴, exarhi³⁵, mitropoliți³⁶, dregători ai statului³⁷, egumeni³⁸, boieri³⁹ –, ci și la mărunții călugări, slujbași ai mănăstirii⁴⁰ ori arendași⁴¹ care, prin credința, truda sau propriul interes, au făcut posibilă curgerea vieții monastice. Toți aceștia însuflețesc astăzi istoria unuia dintre importanțele așezăminte ale capitalei.

Atașăm în continuare traduceri al căror conținut ne-au îndemnat spre retrospectiva unei istorii cu multe file lipsă și a căror viitoare valorificare nu trebuie eludată.

Nu pierdem însă din vedere o serie de observații metodologice, pe care le găsim utile orientării în cercetare. Organizarea traducerilor respectă întocmai ordinea cronologică a rezumatelor din ediția domnului Florin Marinescu, cu menționarea volumului, a numărului de ordine al rezumatului reprodus în traducere, așa cum autorul l-a stabilit, dar și a paginilor din volum unde se regăsește rezumatul grecesc. Totuși, pentru sistematizarea rezumatelor ce fac obiectul acestei contribuții în raport cu ediția rezumatelor grecești ce compun arhiva românească de la Mănăstirea Ivir, am recurs la o numerotare proprie a traducerilor, cu cifre arabe, și redarea între paranteze rotunde a elementelor de identificare a rezumatelor în volumul domnului Marinescu.

Totodată, conștiința subiectivității implicată de formularea rezumatelor, dar și cea prezentă în reproducerea traducerilor, în condițiile unui vocabular al documentelor specific limbilor vechi, a avut drept consecință evidențierea, alături de traduceri și cu ajutorul notelor de subsol, a oricăror observații au fost găsite necesare unei detalieri suplimentare a informațiilor. Prin aceasta s-a dorit complinirea „imaginii” redată de rezumat, uneori afectată de lipsa cursivității în formulare, în condițiile dorinței de păstrare a unei fidelități cât mai mari față de rezumatele grecești.

În fine, s-a procedat la introducerea referințelor suplimentare, cu ajutorul notelor de subsol și în cazurile în care datarea rezumatelor nu a

³⁴ Precum Radu Mihnea (doc. 1), Alexandru Șuțu (doc. 7); Ioan Caragea (doc. 7) sau Alexandru Ioan Cuza (doc. 31).

³⁵ Precum Mina, exarhul M-rii Ivir, (doc. 4) ori Mina și Nichifor, exarhii M-rii Trei Ierarhi din Iași (doc. 5).

³⁶ Precum Mitropoliții Ungrovlahiei, Dionisie (doc. 7) și Nifon (doc. 32).

³⁷ Precum Gheorghe Filipescu, mare logofăt, (doc. 7); Manolache Florescu, logofătul Trebilor Bisericești (doc. 10-11); Ioan Crețulescu, reprezentant al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice (doc. 20).

³⁸ Precum arhimandriții: Ignat Raduliotul (doc. 4-5); Grigorie Ivireanul (doc. 8- 9); Ioachim Raduliotul (doc. 15, 19, 24, 28-29, 31, 33-34, 39); Nil Efigmenitul (doc. 39, 46); Averchie Iviritul (doc. 64-65); Damaschin Iviritul (doc. 69) ori Serafim (doc. 13-14, 17) și Grigorie Iviritul (doc. 31, 33-34, 39, 43, 44-46, 50-51, 53-54, 56, 64, 77), egumeni ai Mănăstirii Radu Vodă.

³⁹ Precum banul Constantin Filipescu (doc. 7).

⁴⁰ Vezi doc. 24- 27, 38, 40, 42, 47, 50, 52, 60 ș.a.

⁴¹ Vezi doc. 13- 14, 16, 21, 45, 48, 58- 59, 62, 66 ș.a.

ținut cont și de conținutul informațiilor din cuprinsul acestora, de unde reiese clar că problematica expusă se referă, în fapt, la un interval temporar. Este vorba de acele genuri de înscrisuri întocmite și datate la finalul unei retrospectii a situației consemnate, pentru care am găsit necesară aplicarea normelor arhivistice românești, potrivit cărora datarea unității arhivistice trebuie să reflecte intervalul cronologic în care este înscrisă problema expusă. Și asta pentru ușurarea activității de documentare.

Aflarea răspunsurilor la întrebările despre trecutul nostru a reprezentat, de multe ori, o provocare, pe care doar izvoarele cercetării istoriei, atâtea câte ne-au mai rămas, ne-au îndemnat să ne-o asumăm și să o depășim cu succes. Căci știința istoriei este deschisă unor multiple metode de cercetare și se bazează mai ales pe folosirea ipotezele de lucru în căutarea răspunsurilor. Însă, fără mărturiile epocii care să confirme veridicitatea fiecărei premise de lucru, rămâne îndoielnică oricare din concluziile la care am fi ajuns. Iar atâta timp cât sursele ne mai pot vorbi încă despre perioadele îndepărtate nouă, suntem datori să le folosim ca repere ale memoriei în reconstituirea acelor vremuri. Doar astfel putem avea certitudinea unei imagini cât mai apropiate de realitatea anilor care s-au scurs. Valabilitatea regulilor de lucru pentru intervalul în care Mănăstirea Radu Vodă a îndeplinit funcția de metoh al Mănăstirii Ivir de la Muntele Athos ne motivează spre o aplecare conștiincioasă asupra înscrisurilor create în perioada respectivă. Răsplata unor eforturi documentate nu poate fi decât descoperirea realității complexe în care se scurgea viața monahală într-unul din importantele centre monastice muntene. Rezumatele documentelor atașate confirmă această supoziție.

1

(vol. I, doc. 37: 154-155)

1613 (7121), 10 februarie, Târgoviște

Radu, domnul Țării Românești, fiul lui Mihnea Voievod, închină Mănăstirea Sfânta Treime, ctitorie a domnului Alexandru, la Mănăstirea Ivir de la Muntele Sfânt.

În timpul domniei lui Mihnea, mănăstirea a ajuns în mare sărăcie și a suferit multe stricăciuni. Satele și diferitele bunuri pe care i le dăruise au fost risipite, ajungând în proprietatea altor mănăstiri⁴².

⁴² După alte izvoare, acest lucru s-a petrecut în timpul domniei lui Mihai Viteazul. Astfel, documentele amintesc cum, „în zilele lui Mihail Voevod..., multe și grele oști turcești au stat pe lângă mănăstire (DIR, B, XVII, III, nr. 67: 79) și aceasta „a ars de foc din cuiburile de sus până la temelie de jos și au ars până la temelie și toate părțile de pe împrejur, trapezăria și toate chiliile” (DIR, B, XVII, II, nr. 233: 254). Tot atunci „s-au risipit toate averile, satele și Ațigani” (DIR, B, XVII, III, nr. 67: 79), „au rămas (mănăstirea) pustie și s-au pierdut și cărțile...de moșie” (DIR, B, c XVII, III, nr. 435: 479), Mihail Vodă mutând călugării „cu toate satele și țiganii și averile ei... la mănăstirea domniei sale, ce o făcuse din sus de orașul

Când Radu a venit la domnie a reparat-o, a înzestrat-o și acum o închină la Mănăstirea Ivir. Călugării de acolo trebuie să trimită la Sfânta Treime, în calitate de preoți, oameni buni și învățați, care să îngrijească de treburile mănăstirii. Urmează alte prevederi cu privire la îndatoririle călugărilor de la Ivir în legătură cu găzduirea pelerinilor străini.

Martori boierii: Pană vistier, Vintilă mare vornic, Nica mare logofăt, Dediu mare vistier, Cârstea mare spătar, Panait mare stolnic, Bratu mare comis, Lupu mare paharnic, Fote mare postelnic. Ispravnic Nica mare logofăt.

Cel care a scris: Ieremia logofăt.

Original, slavă, nr. 1786. Pergament (58,7 x 42,7). Cerneală neagră. Cu aceeași culoare semnătura olografă a domnului. Cu roșu prima literă a textului și repetarea acesteia. Ștampilă aplicată în ceară roșie, diametru 10,1 cm, în stare excelentă.

Copie, română, nr. 1824, probabil din anul 1857. Altă copie nr. 908. Alte două traduceri în greacă, una în franceză și o copie în română în documentul nr. 1243. Alte copii la Arhivele Naționale din București în condica 256, f. 36-37, și în fondul *Mănăstirea Radu Vodă* (XXV/7).

Publicații: Rezumat în limba greacă în volumul *Θησαυροί τοῦ Ἀγίου Ὁποῦς*, p. 495, nr. 16.8. Rezumat în limba română în volumul *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II, nr. 516, pp. 261-262. Vezi acolo și alte publicații (rezumate, mențiuni).

2⁴³

(vol. I, doc. 41: 156-157)

1621 (7129), 14 iunie, Târgoviște

Radu Mihnea, domnul Țării Românești, întărește Mănăstirea Sfânta Treime, care se află la sud de București (egumen acolo fiind Grigore), ca metoh al ei, Mănăstirea Tutana împreună cu satele, țigani, vile, morile.

Mănăstirea Tutana a fost ctitorită de către bunicul domnului, Alexandru Voievod, și de către părintele său, Mihnea, ca și Sfânta Treime. În timpul primei sale domnii, Radu Mihnea a ridicat din nou, din temelii, Sfânta Troiță și a închinat-o la Mănăstirea Ivir. Dându-i acum Tutana drept metoh, domnul le închină pe amândouă la Mănăstirea Ivir.

București" (*DIR*, B, XVII, II, nr 233: 254). Menționarea numelui lui Mihnea în acest context o punem pe seama faptului că Mihnea Turcitul a însoțit armata turcească în campania împotriva lui Mihai Viteazul. În legătură cu acest lucru N. Bălcescu 1908: 81 notează cum „între ei toți se deosebea un român, un trădător de țară și lepădat de lege” și acesta era nimeni altul decât Mihnea al II-lea, fecior al lui Alexandru Vodă al II-lea. „Acum lepădatul Mihnea povățuia armia otomană, care venise să înjunghie patria sa”.

⁴³ Actul de închinare în original este datat 02 iunie 1621 și se găsește la S.A.N.I.C., Mănăstirea Radu Vodă, XIX ter/I.

Martori boierii: Vintilă mare vornic, Papa mare logofăt, Aslan vistier, Necula mare spătar, Bartolomeu stolnic, Goga comis, Ioan paharnic, Trufanda mare postelnic.

Cel care a scris: Lepădat.

Original, română, nr. A3. Pergament (44 x 36) în stare excelentă. Cerneală neagră. Cu roșu prima literă de mari dimensiuni a textului, repetarea titlului domnului în partea de jos a paginii și alte ornamente distinctive. Ștampilă aplicată în ceară roșie, diametru 13,5 cm, în stare bună, care atârnă de document cu șnur multicolor.

Copie, limba română, nr. 1826, legalizată în 1857. Traducere în greacă nr. 909. Alte două traduceri în greacă și una în franceză în documentul nr. 1243. Rezumat în documentul nr. 1243.

3 (vol. I, doc. 676: 404)

1791, 1 august

Document pe care îl semnează beizadeaua Dimitrie Moruzi⁴⁴ adresat părinților de la Mănăstirea Ivir:

- Face referire la faptul că dintotdeauna a manifestat smerenia cuvenită față de mănăstirea lor și probabil, la un moment dat, va urma și vocația lui personală.

- Le recomandă să dea ușor votul lor decisiv (în legătură cu cheștiunea cunoscută) de pe urma căreia va avea de câștigat, în final, și mănăstirea.

- Îi informează că are cunoștință de îndelungată ședere la Șiștov a beizadelei, marelui dragoman al Imperiului⁴⁵, care depunea eforturi în toată acea perioadă pentru reușita înțelegerilor dintre Principate și Curtea austriacă, precum și de rezultatul pozitiv al acestor eforturi.

- Laudă personalitatea cancelarului mitropolitului⁴⁶, Ignat, căruia domnul în discuție⁴⁷ i-a dat multe sarcini de primă importanță și

⁴⁴ Se cunoaște că Dimitrie Moruzi avea să fie numit în funcția de mare dragoman abia peste 17 ani, în data de 27 septembrie 1808, calitate în care a influențat decisiv rezultatul tratativelor ruso-otomane de la București, din 1812. La vremea întocmirii acestui document, familia Moruzi ocupa un loc important în viața politică a Imperiului Otoman: după ce tatăl său, Constantin Moruzi, la rândul său fost dragoman, ocupase tronul Moldovei (1777-1782), curând avea să primească firmanul pentru a-i călca pe urme fratele său, Alexandru Moruzi, care, din 1793, era mutat în Țara Românească. În această ultimă calitate a acordat mile nu doar Mănăstirii Ivir, ci și metohurilor sale, între care și mănăstirilor Radu Vodă și Tutana; vezi Moldoveanu 2002: 202-203. Dimitrie Moruzi s-a mai remarcat în viața socio-politică, prin ajutorul acordat compatrioților săi greci, și prin rolul jucat în viața sanitară; vezi Mischevca & Marinescu 2012: 53-66. Grație documentului discutat, aflăm despre marea influență pe care familia Moruzi a avut-o și în alegerea egumenilor unuia dintre metohurile importante ale Mănăstirii Ivir.

⁴⁵ Am tradus expresia „Κρατία Βασιλεία” prin termenul „Imperiu” cu trimitere la Imperiul Otoman.

⁴⁶ Am tradus termenul “Πρωτοσύγκελλος” prin expresia „cancelarul mitropolitului”.

subliniază faptul că prin zelul și perseverența pe care le-a arătat, s-a dovedit pe drept vrednic.

- Îl propune pe chir Ignat în funcția de egumen al Mănăstirii Radu Vodă, care are nevoie de economie și supraveghere, și cere să îl numească în cel mai scurt timp posibil, fără să amâne consimțământul lor, întrucât acest lucru este cerut de către domn.

Original, greacă, nr. 1810. Hârtie (31 x 20,4). 2 file. Textul cuprinde prima filă. Cerneală neagră.

4
(vol. I, doc. 700: 414-415)

1794, 6 octombrie

Document semnat de către arhimandritul Ignat Raduliotul, prin care se adresează exarhului Mănăstirii Ivir, Mina:

a) Îl informează: că a primit scrisoarea lui din 19 septembrie și a înțeles că este bine; că toate scrisorile i le-a trimis la Constantinopol prin poștă și câte răspunsuri i-au venit de acolo, le-a trimis la Iași; că speră că au ajuns toate scrisorile care i-au fost trimise de la mănăstire și îi exprimă nedumerirea în legătură cu faptul că nu a primit niciun răspuns.

b) Îl roagă să scrie unde crede că ar putea fi vândute animalele unui răposat, căruia nu îi este menționat numele.

c) Își exprimă regretul cu privire la lipsa de verdeață, care a condus la deznădejdea populației locului.

d) Speră să fie prielnică călătoria confratelui său, părintele Nichifor, și să se bucure de revederea lui în cel mai scurt timp, împreună cu starețul Chirilă.

e) Îi recomandă ca cele două scrisori să fie date acolo unde sunt adresate.

f) La sfârșit, subliniază că a trecut prin multe și că doar cu binecuvântarea Fecioarei Maria Portărița⁴⁸ se găsește aici, la Pitești, la moșia Valea Vălenilor.

Original, greacă, nr. 1797. Hârtie (30,9 x 21), 2 file. Textul cuprinde prima filă și fața celei de-a doua. Cerneală neagră.

5
(vol. I, doc. 707: 419)
1795, 10 ianuarie

⁴⁷ În rezumat se face referire la „domnul în discuție”, însă nu rezultă de nicăieri despre cine este vorba. Știm, însă, că pe tronul Țării Românești s-a aflat în acea perioadă domnul Mihai Șuțu (mart. 1791 – ian. 1793), în vreme ce Moldova era sub ocupație austriacă (iun. 1788-24 iul. 1791) și rusă (oct. 1788 - 29 dec. 1791), conform Giurescu *et alii* 1971: 456, 459.

⁴⁸ „Παναγία η Πορταίτισσα”- Icoană făcătoare de minuni, care se găsește la Mănăstirea Ivir.

Document pe care îl semnează arhimandritul Mănăstirii Radu Vodă, Ignat Iviritul, și prin care se adresează exarhilor Mina și Nichifor (ai Mănăstirii Trei Ierarhi⁴⁹), făcându-le cunoscut că:

- A primit scrisoarea lor și se bucură de veștile bune privind sănătatea lor; regretă însă că nu au reușit să rezolve problema lor internă, astfel încât să se bucure și să fie mulțumit din punct de vedere spiritual împreună cu ei;

- În ziua de 4 a lunii curente a primit scrisoare de la mănăstirea lui, prin intermediul căreia i-au trimis vești cu privire la sănătatea lor și i-au descris nenorocirea care a cuprins locul;

- Ultimii i-au menționat și de anuală⁵⁰, care să le fie trimisă la timp, la Constantinopol, astfel încât să agonisească o parte din cele necesare lor și că a pregătit-o;

- L-au informat despre epistola care le-a fost trimisă, în legătură cu cheștiunea răposatului Chirilă, fost Valinu⁵¹;

- Are nevoie de recomandări pentru ierodiaconul Hrisant, care dorește să devină preot paroh și să vină lângă el.

Perpendicular, în partea stângă a zonei nescrise din jurul textului, există o notă a arhidiaconului Meletie, în care îi salută pe numiții exarhi, menționează că se află la Mănăstirea Radu Vodă, unde este găzduit de arhimandritul de acolo și regretă că nu se vor întâlni.

Original, greacă, nr. 803. Hârtie (31 x 21). 2 file. Textul cuprinde prima filă și fața celei de a doua. Cerneală neagră.

6

(vol. I, doc. 708: 420)

1795, 26 martie

Inventar al țișanilor Mănăstirii Radu Vodă (bărbați și câteva femei).

Original, greacă, nr. 1788. 2 file. Textul cuprinde prima filă. Cerneală neagră.

7

(vol. I, doc. 987: 527-528)

1819, 11 iunie

Document semnat de către Mitropolitul Ungrovlahiei, Dionisie, și de către marele logofăt Gheorgache Filipescu, la 11 iunie 1819, și adresat domnului Ioan Alexandru N. Suțu, prin care îl informează că o

⁴⁹ Conform Indicilor de la sfârșitul ediției de documente semnată de Marinescu, este vorba de Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași.

⁵⁰ Probabil este vorba de o sumă de bani, dar în textul rezumatului nu se menționează nimic.

⁵¹ În Indicele onomastic de la sfârșitul lucrării lui Marinescu este menționat „Κύριλλος Ἱβηρίτης, πρῶην (Μητροπολίτης) Βαλλιανού”.

delegație a exarhilor de la Ivir a încercat să anuleze un schimb care a avut loc între Mănăstirea Radu Vodă și paharnicul Nicolae Tresnia, sub pretextul unor așa-zise probleme, după cum urmează:

a) Se referă la invitația pe care au făcut-o paharnicului, chemându-l să depună declarația scrisă a arhimandritului Ignat (care a avut funcția de egumen la Mănăstirea Radu Vodă), în care se menționează că mănăstirea a avut două moșii, Iliana și Purlita (n.n. Pârlita)⁵² în județul Ilfov, care se învecinau cu moșia Suliman a numitului paharnic și, întrucât aveau loc dispute între acesta și mănăstire cu privire la granițele moșiilor, paharnicul a dat-o la schimb, oferind în paralel o moară-baraj cu douăsprezece roți și patru case pe râu, precum și 15.000 de groși ajutor pentru acoperirea datoriilor mănăstirii.

b) În continuare menționează că declarația de înțelegere amintită mai sus a fost semnată de către răposatul arhimandrit de la Cotroceni, Visarion, care era atunci epitrop, de către doi episcopi, de către șase mari boieri, între care și banul Constantin Filipescu, ctitor al Mănăstirii Radu Vodă, de către mitropolitul Ignat, de către exarhul Candora, și a fost validată de către Divanul Vlahiei.

c) Atrag atenția asupra faptului că paharnicul recunoaște validitatea schimbului, de vreme ce a cheltuit și o sumă mare de bani pentru înfrumusețarea acestor două moșii.

d) Subliniază că acest schimb a fost avantajos pentru mănăstire și cer medierea sa, să nu fie ascultați exarhii acuzatori și să nu fie anulată înțelegerea, deoarece: pe de o parte, mănăstirea va fi îngropată în datorii iar, pe de altă parte, se va da motiv de anulare și a altor înțelegeri anterioare dintre mănăstiri și boieri.

Acestui document îi este anexat un altul, cu aceeași dată, semnat de către Filipescu. Prin acesta se face cunoscut că Ioan Caragea, după ce a verificat cauza precum și declarația schimbului, a constatat valabilitatea celei din urmă, pe care a și confirmat-o. Tot el a respins raportul episcopilor de la Argeș și al boierilor numiți pentru cercetarea socotelilor și datoriilor Mănăstirii Radu Vodă, care susțineau că acest schimb s-a produs spre paguba mănăstirii – de vreme ce a constatat că nu doar schimbul, dar și starea morilor pe care le-a oferit paharnicul au fost în bună ordine.

Original, greacă, nr. 912.

8

(vol. I, doc. 1073: 555)

1828, august

Divanul Țării Românești îl chemă pe noul numit în funcția de egumen al mănăstirii Radu Vodă, arhimandritul Grigorie Ivireanul, să pregătească, conform indicațiilor generalului Pahlen, un catastif cu averea

⁵² Nota noastră = n.n.

mobilă și imobilă a mănăstirii. Îl cheamă, de asemenea, să se îngrijească de bunăstarea mănăstirii.

Original, română, nr. 1484.

9

(vol. II, doc. 1109: 16-17)

1832, după 5 decembrie⁵³

Catastif de venituri și cheltuieli al Mănăstirii Radu Vodă din timpul exarhului german și egumenului Grigorie. Este vorba de perioada de timp cuprinsă între 5 august 1828 și 5 decembrie 1832, pentru patru ani și patru luni. Veniturile provin din darea în arendă a proprietăților, din vânzarea lemnului și din încasarea împrumuturilor. Între cheltuielile mănăstirii se numără: achitarea vechilor datorii și a obligațiilor, cumpărarea de moșii, reparații la biserică și la construcțiile anexe.

Original, greacă, nr. 4. Cu același conținut, documentul în greacă nr. 29.

10

(vol. II, doc. 1170: 40)

1845, 27 iulie

Document semnat de către Manolache Florescu, logofătul Trebilor Bisericești și adresat egumenului Mănăstirii Radu Vodă, cu următorul conținut: a) îi cere o notă în care să fie cuprinse toate moșiile mănăstirii cu anul și suma arendării, precum și cu orice alt venit anual de care dispune mănăstirea; b) îl roagă ca în notă să fie cuprinse toate denumirile moșiilor, deoarece unele dintre acestea au două sau trei nume.

Original, greacă, nr. 215.

11

(vol. II, doc. 1171: 40)

1845, 3 august

Document semnat de către logofătul Trebilor Bisericești, Manolache Florescu și adresat egumenului Mănăstirii Radu Vodă, informându-l că orice construcție mănăstirească sau orice fel de reparație trebuie să se facă în conformitate cu regulile arhitecturale și cu știința Departamentului, astfel încât să nu se facă cheltuieli importante și inutile.

- Impune mănăstirii să nu întreprindă pe viitor nicio acțiune de construcție sau reparație fără aprobarea oficială a Logofeției.

- De vreme ce Logofeția are un arhitect numit, mănăstirea este datoare să-l consulte.

Original, greacă, nr. 215 A.

⁵³ Datele extreme ale documentului sunt 1828, 5 august – 1832, 5 decembrie.

12**(vol. II, doc. 1183: 45-46)****1846, 4 decembrie, Cazan-Cotil**

Ieromonahul Damaschin, duhovnic la metohul Cazan, trimite raport către Comitetul Mănăstirii Ivir, în care se menționează următoarele:

A primit scrisorile pe care i le-au trimis de Paști, unde i-au scris să nu se întoarcă în acest an la mănăstire, ci să rămână să încheie cei trei ani, moment în care îl vor chema. Întreabă care este, de fapt, perioada micii călătorii. Pentru un metoh mare, precum Radu Vodă din București sau Moshă, este trimis un mare episcop/protoieru/egumen cu suita lui pentru o perioadă de cinci ani. Pentru un metoh mic, cum este cel din Cazan, din Rahovița și altele asemenea, este trimis un duhovnic pentru o perioadă de trei ani. El câți ani va mai rămâne?

Din cei 200 de lei pe care i-a luat cu împrumut, de la mănăstire, Dobre din Varbița a întors doar 150, deoarece este sărac, și a cerut să nu mai plătească restul sau să-i întoarcă Damaschin, după cum s-a și întâmplat.

A luat cinci cărți slavo-bulgare din cele care au venit de la Constantinopol, pentru care a plătit 90 lei (18 lei/fiecare) din banii de la Dobre, iar restul, de 110 lei, îi trimite cu prezenta scrisoare. Cere să-i fie trimisă chitanța ruptă privind împrumutul lui Dobre.

Trimite la mănăstire încă 390 lei din care, cu 300 fusese împrumutat, de acolo, Teodor din Cazan, 50 sunt din partea lui Zaci, drept ajutor pentru săraci iar, 40 din partea sa, ca să fie dați, de către părinți, bătrânului David din București. Aceștia sunt destinați achiziționării stofelor și altor lucruri.

Banii toți (390 lei) i-a trimis în galbeni de aur, înfășurați în piele, prin intermediul lui Hagi Rainar Dragoș. Acesta i-a predat la Comitet, dar nu a primit nicio adeverință.

Conducătorul din Șumla vrea să îl avanseze în gradul de arhimandrit pentru a-i mulțumi pentru cei 500 de lei pe care i-a trimis. El însă consideră că este nevrednic de acest grad și a amânat să răspundă până ce primește încuviințarea mănăstirii. Dar, întrucât nu vrea acest titlu, roagă Comitetul să scrie în limba greacă cum că nu este permis acest lucru. Explică faptul că poate să citească în limba greacă, dar nu știe să scrie. Astfel, scrie în limba română, deoarece nu are logofăt care să îl ajute.

Nu arată nimănui scrisorile pe care le-a primit, deoarece sunt secrete, în special aceea unde se menționează banii pe care i-au dat pelerinii.

Original, română, nr. 1775.

13**(vol. II, doc. 1215: 58-59)**

1852, 1 decembrie

Contract semnat de către N. Mimis, prin care declară că, având cunoștință, din data de 22 a lunii trecute, de înștiințarea publică a Ministerului Bisericesc către egumenul Mănăstirii Radu Vodă, Serafim, prin care s-a permis celui din urmă să arendeze, fără licitație, proprietățile mănăstirești Țora și Lacu Tătaru, a cerut de la acesta și a luat în arendă⁵⁴, pentru 5 ani, de la 25 iulie 1853 până la 25 aprilie 1858, morile de la Foișori cu următoarele condiții:

1) Este dator să plătească drept arendă, în data de 23 mai a fiecărui an, suma de 17.000 groși, dintre care jumătate în florini cezaro-regești și cealaltă jumătate în monede de argint, primind în schimb chitanță de achitare de la mănăstire.

2) Este chemat să repare sau să reconstruiască orice este stricat la locul morilor, pe cheltuiala lui, și să supravegheze, în paralel, funcționarea corectă a morilor.

3) Este dator să repare toate podurile din lemn, fără ca mănăstirea să fie deranjată.

4) Este îndreptățit să beneficieze, pe toată perioada luării în arendă, de toate veniturile morilor în discuție.

Origina, greacă, nr. 34.

14**(vol. II, doc. 1216: 59-60)****1852, 1 decembrie**

Contract semnat de către N. Mimis, prin care face cunoscut că, având cunoștință, din data de 22 a lunii trecute, de înștiințarea publică a Ministerului Bisericesc către egumenul Mănăstirii Radu Vodă, Serafim, prin care i s-a permis, celui din urmă, să arendeze, fără licitație, proprietățile mănăstirești Țora și Lacu Tătaru și cu fragmentele lor, respectiv Murțaca din zona Brăilei, Popești, Bora și Pisculescu din zona Ialomitei, a cerut de la acesta și le-a luat în arendă, pentru cinci ani, de la 23 aprilie 1853 până la 23 aprilie 1858, cu următoarele condiții:

a) Este dator să plătească drept arendă anuală, în data de 23 februarie a fiecărui an, suma de 1.100 florini cezaro-regești, primind în schimb chitanță de achitare de la mănăstire.

⁵⁴ Opinem că termenul *εκμισθώνω*, care se referă la acțiunea de a da cu chirie/în arendă, specifică proprietarului, nu este folosit aici potrivit de către autorul rezumatului grecesc, întrucât, în text, acțiunea se referă la luarea în chirie/în arendă a unui bun, specifică chiriașului. Observația este valabilă și pentru alte rezumate.

b) Este îndreptățit să beneficieze fără nicio piedică, în calitate de celălalt proprietar, de venitul moșiilor în discuție, mereu în conformitate cu reglementările în vigoare. În caz de reformă guvernamentală, să fie îndatorat el însuși de măsuri, fără nicio pretenție din partea mănăstirii.

c) Este dator să păzească hotarele moșiilor, astfel încât să nu fie călcate de vecini. În cazul în care acest lucru s-ar întâmpla, să nu fie îndreptățit la nicio despăgubire din partea mănăstirii.

d) Este chemat să reglementeze, în cursul a trei ani, toate problemele nerezolvate ale mănăstirii privind hotarele moșiilor, fie cu hotărâri judecătorești definitive, fie cu acorduri, îngrijindu-se în același timp să le pună în practică cu paharnici și hotarnici și să suporte cheltuielile.

e) Are datoria ca, pe cheltuiala sa, să demareze, în cursul a trei zile ridicarea din temelii a bisericii distruse de pe moșia Lacu Tătaru.

f) Are datoria să predea în stare bună, la sfârșitul perioadei contractului, construcțiile care se găsesc pe moșiile de mai sus. De asemenea, orice va construi sau va repara, pe de o parte, se va face pe cheltuiala sa iar, pe de altă parte, nu va revendica vreodată privilegiul de proprietar și nu va cere vreo despăgubire. Totodată, este chemat să se îngrijească de lipsurile noii biserici de la Țora.

g) În sfârșit, este dator să ducă la îndeplinire, dânsul sau reprezentanții săi, toate obligațiile de mai sus, care i-au fost impuse de către stăpânire.

Original, greacă, nr. 33.

15

(vol. II, doc. 1225: 63)

1853, după 10 mai

Socoteală generală a veniturilor și a cheltuielilor Mănăstirii Radu Vodă pe anul 1853, până la data de 10 mai, perioadă în care a fost egumen arhimandritul Ioachim. Este vorba de venituri care provin din arendarea moșiilor, grădinilor, caselor, morilor. Cheltuielile s-au făcut, în principal, pentru plata salariilor, dar și pentru organizarea licitațiilor pentru arendarea moșiilor.

Catastiful este întocmit cu ocazia numirii unui nou egumen și constituie dovadă a ceea ce predă fostul arhimandrit, Serafim, și a ceea ce primește egumenul din prezent, arhimandritul Ioachim. În catastif se găsesc semnăturile celor doi.

Original, greacă, nr. 5.

16

(vol. II, doc. 1232: 65)

1853, 21 octombrie, București

Document semnat de către N. Mimis, în care se face referire la următoarele: a) la repararea unei mori, lucru care i-a fost impus pentru

perioada de cinci ani, în care a luat în arendă morile Mănăstirii Radu Vodă; b) la suma exagerată (de 50.762 groși) pe care a cheltuit-o cu această reparație; c) la acceptul egumenului Ioachim de a-l scuti, pe trei ani, de la plata arendei, permițându-i, în paralel, să beneficieze de venitul morilor și legându-l ca, după trecerea celor cinci ani, să predea morile în stare bună.

Original, greacă, nr. 32.

17

(vol. II, doc. 1277: 80)

1854, 14 octombrie

Act contabil în care sunt trecute cheltuielile personale ale arhimandritului Serafim, în timpul perioadei de șase ani, în care a fost egumen la Mănăstirea Radu Vodă, precum: cumpărarea unui ceas, încasarea cecurilor, achiziția unei case, reconstruirea unui hambar, construirea unei catapetesme mănăstirești.

Original, greacă, nr. 115.

18

(vol. II, doc. 1398: 126)

1856, 31 ianuarie

Circulară a Logofetei Pricinilor Bisericești din București, semnată de către traducătorul A. Protogheridi, prin care se adresează egumenului de la Mănăstirea Radu Vodă, informându-l și prezentându-i dispozițiile în legătură cu numirea pădurarilor la proprietățile statului și mănăstirești, în scopul păzirii și salvării pădurilor, după cum urmează:

a) cercetarea detaliată a situației pădurilor și stabilirea exactă a întinderii acestora;

b) limitarea tăierii pădurilor doar pentru nevoile mănăstirești;

c) subordonarea totală a paznicilor de păduri față de pădurari;

d) domiciliul obligatoriu al pădurarilor la periferia pădurilor și informarea de către aceștia a superiorilor lor în timp util;

e) în sfârșit, punerea la dispoziția pădurarilor a mijloacelor de deplasare necesare și numirea unor persoane pentru conducerea acestora.

Original, greacă, nr. 183.

19

(vol. II, doc. 1408: 129-130)

1856, 12 aprilie⁵⁵

Catalog general cu veniturile anuale ale Mănăstirii Radu Vodă, semnat de către arhimandritul Ioachim Raduliotul, pentru perioada cuprinsă între 23 aprilie 1852 și 23 aprilie 1858, rezultate din arendarea

⁵⁵ Semnalăm neconcordanța dintre data documentului și perioada înscrisă în text. Dacă perioada înscrisă în text este cea corectă, datele extreme ale documentului sunt 1852, 23 aprilie – 1858, 23 aprilie.

proprietăților mănăstirești după închirierea trăsurilor, animalelor, grădinilor, caselor, atelierelor, hanurilor, morilor și culturilor acestor moșii cu reducere de prețuri (micșorare a valorii de cumpărare).

Valoarea totală a venitului se ridică la 414.900 groși.

Original, greacă, nr. 6. Cu același conținut, documentul în limba greacă nr. 110.

20

(vol. II, doc. 1455: 144-145)

1857, 5 ianuarie, București

Ioan Crețulescu, reprezentant al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, se adresează egumenului de la Mănăstirea Radu Vodă cu privire la starea jalnică a pădurilor.

De acum încolo, exploatarea acestora se va face sub supravegherea ministerului și a inspectorilor silvici responsabili, astfel încât să fie stopate abuzurile.

Mănăstirea trebuie să respecte această decizie.

Copie, text în paralel în limba greacă și în limba română, nr. 178.

21

(vol. II, doc. 1519: 169)

1858, 19 mai

Catalog care cuprinde cantitățile de cherestea pe care le-au transportat 331 locuitori de pe moșia Tutana până la Mănăstirea Radu Vodă din București, conform indicațiilor egumenului. De asemenea, este ținută evidența chiriei pe care a plătit-o țăranilor arendașul moșiei Tutana, Gheorghe Papadopol (în total 7.657 lei și 30 parale).

Original, română, nr. 36.

22

(vol. II, doc. 1549: 179)

1858

Catastif cu evidența venitului obținut de la moșiile diferitelor mănăstiri cu ocazia licitației din 1858. Este vorba de mănăstirile Cotroceni (25 moșii), Radu Vodă (21 moșii), Mihai Vodă (13 moșii), Slobozia (13 moșii), Jitia (9 moșii), Clocociov (5 moșii), Sfinților Apostoli (6 moșii), Roba (2 moșii), Plumbuita (5 moșii), Hotărani (5 moșii), Căscioarele (4 moșii), ale schitului Spirea lui Grigorie (2 moșii) și Baia de Aramă a lui Hilandariu (1 moșie). Venitul total se ridică la 3.809.100 groși.

Original, greacă, nr. 9.

23

(vol. II, doc. 1550: 179)

1858

Catalog cu moșiile Mănăstirii Radu Vodă. În catalog este înregistrat prețul cu care erau deja arendate și prețul la care s-a ajuns după licitația din 1858. Acestea sunt următoarele: Căldărari și Gona, Burdușelu, Găunoși, Otopeni, Valea Văleni, Trimțani, Săpunari, Tutina, Dragonești, Ghistești, Cusoni, Cunești, Batoci, Țora, Lupești, Voinești și Gemena, Ceptura, Ghitire, Zidăricea și morile de la Foișori. Suma totală veche era de 404.600 groși, în timp ce, la 1858, se ridică la 703.200 groși.

Original, greacă, nr. 11.

24

(vol. II, doc. 1551: 180)

1858⁵⁶

Catastif cu cheltuielile pentru reparațiile de la Mănăstirea Radu Vodă (1858-1860), în perioada în care a fost egumen arhimandritul Ioachim Iviritul.

În catastif sunt notate cheltuielile pentru cumpărarea materialelor de construcție (cărămidă, var, sfoară, cuie, nisip, fier, apă, ipsos, lemne, pietre) și pentru transportul acestora. De asemenea, cheltuielile pentru recompensarea meșterilor. În timpul lucrărilor s-au făcut reparații la biserică (reparații la acoperiș, la catapeteasmă) la mori, dar și la alte clădiri ale mănăstirii. Sunt menționați și arhitecții responsabili pentru proiectarea și pentru supravegherea lucrărilor. Este vorba de Arcadio, Trescu și Slater.

Original, greacă, nr. 28.

25

(vol. II, doc. 1572: 187)

1859, 5 iulie, București

Arhitectul P. Zeucianu adeverește primirea a 7.000 lei de la egumenul mănăstirii Radu Vodă [pentru reconstruirea bisericii].

Original, română, nr. 37 A.

26

(vol. II, doc. 1573: 187-188)

1859, 10 iulie, București

Arhitectul P. Zeucianu adeverește primirea a 20 lire turcești, de la egumenul Mănăstirii Radu Vodă (în baza contractului) pentru reconstruirea bisericii.

Copie, română, nr. 37 Γ.

⁵⁶ Datele extreme ale documentului sunt 1858-1860.

27

(vol. II, doc. 1575: 188)

1859, 19 iulie, București

P. Zeucianu adeverește că a primit suma de 1.707 lei de la egumenul Mănăstirii Radu Vodă, pentru plata muncitorilor care lucrează la biserică.

Original, română, nr. 37 B.

28

(vol. II, doc. 1582: 190)

1859

Act contabil în care sunt înregistrați banii pe care arhimandritul Ioachim urmează să-i încaseze din arendarea următoarelor moșii: Coslozeni, Cadina, Ghitioara, Săpunari, Voinești, Tutana, Otopeni, Drăgoești, Chiznești, Lupești, Valea Văleni, [toate proprietăți ale Mănăstirii Radu Vodă].

Sunt menționate, de asemenea, și sume de bani pe care le datorează pentru cumpărarea lemnului și a altor lucruri, pentru socotelile arhimandriților și ale persoanelor particulare, pentru achitarea datoriilor.

Original, greacă, nr. 107.

29

(vol. II, doc. 1584: 191)

[după 1859]⁵⁷

Catalog cu diferitele datorii către Mănăstirea Radu Vodă înregistrate în cursul anului 1859, care nu au fost încasate în timpul egumeniei arhimandritului Ioachim. Toți datornicii (12 persoane) au achitat o parte a datoriei lor, însă există încă o diferență pe care continuă să o datoreze. Suma totală este de 171.966 groși.

Documentul este semnat de către arhimandritul Grigorie Raduliotul și de către călugărul Veniamin Iviritul. Cuprinde data controlului 1861.

Original, greacă, nr. 26.

30

(vol. II, doc. 1585: 191)

[după 1859]

Inventar al datoriilor pe care le-a lăsat arhimandritul Ioachim [Mănăstirii Radu Vodă], pentru a fi încasate de la diferite persoane, și anume:

- de la arendașul P. Bițcovano, pentru banii întârziați pentru arenda pe anul 1859;

⁵⁷ Datele extreme ale documentului sunt 1859-1861.

- din arendarea moșiei Cadina, bani din urmă pe anul 1859;
 - de la arendașul moșiilor Ghitioara, Săpunari, Voinești, Psemena (n.n. Gemena) și Tutana, bani întârziați pe anul 1859;
 - de la arendașul Protogheridi.
- Original, greacă, nr. 109.

31**(vol. II, doc. 1615: 202)****1860, 9 iunie**

Alexandru Ioan I, domnul Principatelor Unite, îl numește – în urma înțelegerii dintre Mitropolit și Ministrul Cultelor - egumen la Mănăstirea Radu Vodă pe arhimandritul Grigorie Iviritul, în locul arhimandritului Ioachim.

Original, română, nr. 1473.

32**(vol. II, doc. 1617: 202-203)****1860, 11 iunie**

Mitropolitul Ungrovlahiei, Nifon, ratifică numirea arhimandritului Grigorie în funcția de egumen la Mănăstirea Radu Vodă.

Original, română, nr. 1472.

33**(vol. II, doc. 1618: 203-204)****1860, 16 iunie**

Inventar cu averea mobilă și imobilă a Mănăstirii Radu Vodă. Inventarul este întocmit cu ocazia succesiunii la egumenie a arhimandritului Grigorie Raduliotul, după arhimandritul Ioachim Iviritul.

Biserica mănăstirii se găsește în reparații, în timp ce clopotnița cu cele trei clopote a fost deja reparată. Ceasul clopotniței, pe care egumenul care pleacă l-a găsit în stare foarte bună, este distrus.

Urmează broderiile și obiectele de cult ale altarului. În continuare sunt inventariate odăjdiile sfinte, stiharele, epitrahilele, mânecutele, acoperămintele Sfintelor Vase, învelitoarele, acoperămintele mormintelor bisericii etc. Urmează vasele din argint (candele, cădelnițe, pahare, tăvi), cărțile bisericești, în total 115, în limbile greacă, vlahă (= română) și sârbă (= slavonă), 68 icoane, catapeteasma sculptată în lemn a bisericii, vasele de aramă (tigăi, cazane, vase de bucătărie, tăvi) și alte lucruri (butoaie, pânii, saci). Urmează inventarul cailor și al diferitelor obiecte ale grajdului.

În continuare sunt descrise camerele mănăstirii și starea în care se găsesc. Urmează mobila din încăperile egumenului.

În continuare este descrisă biserica Sfântul Athanasie, care se găsește în afara curții mănăstirii, și sunt notate icoanele și obiectele acesteia.

Urmează inventarul moșiilor mănăstirii. Acestea se găsesc în județele: Ilfov (Pupești, Otopeni, Vadu Ani, Coțochi, Calotătari), Vlașca (Ghistești, Crețanca, Țora, Bucșa, Bora, Cunești, Găunoși, Carapenu, Săpunari), Muscel (Valea Văleni), Dâmbovița (Voinești, Gemena), Mehedinți (Purvulești, Dragoești, Batoți).

În continuare sunt notate viile și obiectele care se găsesc la acestea (cazane, butoaie, recipiente de in⁵⁸, hârdaie etc.). Urmează metohurile mănăstirii. Este vorba de biserica Stelea din București, care a fost distrusă în totalitate într-un incendiu în anul 1841⁵⁹ și, astfel, locul este gol. Din aceeași categorie fac parte și cinci moșii ale mănăstirii din județul Argeș, și anume: Alimănești, Țigănești, Albotă, Dăiana, Morotasca. În continuare sunt notate 21 de locuri pe care mănăstirea le are cu embatic. După acestea, sunt inventariate documentele care demonstrează proprietatea asupra moșiilor enumerate mai sus și zece condici ale mănăstirii⁶⁰. Prima are 727 file, poartă pecetea domnului Alexandru C. Moruzi și validarea Ministerului de Justiție cu data de 25 februarie 1794. Cea de-a doua are 27 file și este legalizată cu semnătura autografă a domnului Caragea. Restul de opt au și acestea ratificarea domnului Caragea, cu data de 10 august 1815. Urmează inventarul a 11 documente, în care sunt descrise hotarele moșiilor Coțochi, Săpunari, Ghistești, Metora, Țora, Trimșani, Botoți, Găunoși, Cunești și Tutana.

Urmează un catalog al sfintelor odăjdii noi, care nu sunt cuprinse în vechiul inventar.

Catalogul a fost întocmit în trei exemplare, dintre care primul rămâne la mănăstire, cel de-al doilea la mitropolie și cel de-al treilea la Ministerul Treburilor Bisericești. Are semnăturile arhimandritului Grigorie Raduliotul, a arhimandritului Ioachim, fost Raduliot, a lui Hr. Dimitrescu, reprezentant al Mitropoliei, și a lui A. Vazaranu⁶¹, reprezentat al Ministerului Treburilor Bisericești.

Original, greacă, nr. 12.

34
(vol. II, doc. 1619: 204-206)
1860, 16 iunie

⁵⁸ Cuvântul „λινάρι, το” înseamnă „in” iar „λινός, -ή, -ό” „de in”, de unde presupunem că termenul „λινός” se referă la un recipient din in.

⁵⁹ În documentul nr. 34 (vol. II, doc. 1619: 204-206) se menționează faptul că incendiul a avut loc în anul 1847. De altfel, chiar Marinescu menționează, în Introducerea celor două volume cu documente românești păstrate la Ivir, că Biserica Stelea a fost incendiată la 23 martie 1847. Același an al incendiului și în Cioran 1947: 157.

⁶⁰ La cele 10 condici, s-au mai adăugat în decursul trecerii timpului până la 35, păstrate astăzi în Fondul Mănăstirii Radu Vodă; vezi Leonte 1948: 5-11.

⁶¹ În Indicele onomastic întocmit de Marinescu se precizează că ar fi vorba de *Bozoranos*, A. (Μποζοράνοσ, A.), reprezentat al Ministerului Treburilor Bisericești din Țara Românească.

Document în care este înscrisă averea mobilă și imobilă a Mănăstirii Radu Vodă, al cărei inventar a fost preluat de către arhimandritul Ioachim, fost Raduliot, și pe care o adevăresc reprezentanții mitropoliei, Hr. Dimitrescu, și al Ministerului Treburilor Bisericești, A. Bozoganos, în vederea predării acestei averi noului egumen, arhimandritului Grigorie.

Astfel:

- La început este prezentată pe scurt starea actuală a bisericii și sunt menționate cantitățile de materiale (cărămidă, var, nisip, fier, pietre) necesare finalizării reparațiilor.

În continuare sunt inventariate:

a) Diferite obiecte ale altarului precum: antimise, epitafuri, tăvi de argint, linguri, pahare, candele, vase de argint pentru anafură, linguriță de argint sculptată și împodobită cu aur care se folosește la împărțășanie, cutie de tablă pentru depozitarea sfintei împărțășanii.

b) Sfinte odăjdii precum: feloane; stihare; veșminte ale diaconilor; epitrahile; orare; mânecuțe; *aerides*⁶²; pieptare; veșminte din stofă.

c) Acoperăminte ale mormintelor bisericii, candele de argint, cădelnițe, cununi, tăvi etc.

d) Cărți bisericești precum: Evangheliile; Tetraevangheliare; exemplare ale Apostolului; Mineie; Trioduri; Penticostare; Octoihuri; Evhologhii; exemplare ale Tipicului bisericesc; exemplare ale Orologiului; Psaltiri; exemplare ale Theotokarion-ului.

e) Alte obiecte ale bisericii mănăstirii, precum: sfeșnice mari, cazane pentru botez, pernuțe, pieptare, agheasmatare; candelabre; iconostase; cruci etc.

f) Obiecte care se folosesc zilnic, precum: cazane⁶³; ligheane⁶⁴; recipiente din metal; uscătoare pentru vase; *tzanakes*⁶⁵; farfurii, tipsii, pahare, tăvi etc. Icoane grandioase cu Hristos, cu Fecioara Maria și cu Sfinții.

g) Recipiente ale mănăstirii precum: butoaie pentru vin, pentru oțet, pentru legume, pietre pentru caii de moară, pâlnii etc.

h) Obiectele grajdului precum: o pereche de cai de culoarea cărămizii, o căruță, două perechi de hamuri, două țesale și perii.

- Urmează descrierea camerelor mănăstirii, a căror stare se caracterizează de la rea până la extrem de rea.

i) Mobila încăperilor egumenului, precum: perne pentru perete, taburete, canapele, tron, mese de lemn, oglinzi, dulapuri, sfeșnice.

⁶² „αερήδες, οι” - substantiv la plural pentru care nu am găsit semnificația.

⁶³ „τετραπεδες, οι” - substantiv la plural, pentru care nu am găsit semnificația; presupunem că ar fi un fel de recipiente/cazane mari din metal.

⁶⁴ „σιδηροστιές οι” - substantiv la plural, pentru care nu am găsit semnificația; presupunem că ar fi vorba de un recipient din fier, folosit pentru frământatul pâinii sau pentru spălatul rufelor.

⁶⁵ „τζανάκες, οι” - substantiv la plural, pentru care nu am găsit semnificația.

- Urmează descrierea bisericii Sfântul Athanasie, care se numește și a Bucurului, și care se găsește în afara curții mănăstirii, și inventarul lucrurilor din interiorul acesteia, precum: pahare, icoane, sfeșnice, candelabre, iconostase.

j) Moșiile mănăstirii:

- în județul Ilfov: Lupești, Otopeni, Răuani, Coțochi, Căldărari;

- în județul Vlașca: Ghistești, Zidăriți;

- în județul Prahova: Ceptura, Ghitiora;

- în județul Ialomița: Hotari, Tomoani, Crețanca, Țora, Bucoa, Bora, Conești (n.n. Cunești), Găunoși, Murzanca, Piscu, Săpunari;

- în județul Muscel: Valea Vălenilor;

- în județul Dâmbovița: Voinesti, Zemenia (n. n. Gemena);

- în județul Mehedinți: Purvulești, numită și Dragoești, Batoți.

j-1) Viile mănăstirii:

- aproximativ 34 hectare la Pliasa și Scaeni, în județul Prahova, cu casele și locurile amenajate pentru strivirea strugurilor. La fel, aproximativ 40 hectare în Valea Meilor și Valea Turcului.

j-2) Recipientele care se găsesc la viile de mai sus: cazane, butoaie, recipiente din in, hârdaie, cuve.

j-3) Metohurile mănăstirii:

- Biserica Stelea din București care a fost distrusă de incendiul din 23 martie 1847.

- Tutana, în județul Argeș, care are cinci moșii, după cum urmează: Alimănești, Țocanești (n.n. Ciocănești), Albotă, Dăiana, Morotasca.

j-4) Locurile mănăstirești care au fost date în arendă, precum: Stelia, Cheramidari (n.n. Căramidari), Dobrotasa, Apostolu, Foișori, Țoplia, Staicu, Tăbagi, Sârbi.

j-5) Documente, condici, inventare cu planurile hotărnicilor moșiilor mănăstirești.

j-6) Lucrurile care s-au găsit nefolositoare din vechiul inventar, precum: antimise, feloane, patrafire, mânecuțe, pieptare etc.

j-7) Lucrurile care lipseau din vechiul inventar.

j-8) Lucrurile prevăzute în vechiul inventar care au fost excluse, întrucât nu se considerau folositoare.

Original, greacă, nr. 1707.

35

(vol. II, doc. 1620: 206-207)

1860, 20 iunie, București

Document semnat de către egumenul Mănăstirii Radu Vodă prin care se adresează mitropoliei și Ministerului Treburilor Bisericești, aducând la cunoștință următoarele:

a) Îndeplinirea cu conștiinciozitate a îndatoririlor funcției de egumen;

- b) Administrarea excelentă a averii mănăstirii și încercarea de sporire a acesteia;
 - c) Repararea oricăror stricăciuni;
 - d) Trimiterea către Mănăstirea Ivir a surplusului din venitul mănăstirii pentru acoperirea diferitelor nevoi;
 - e) Numirea paznicilor pentru protecția pădurilor mănăstirești;
 - f) Înscrierea daniilor particulare în condica bisericească.
- Original, greacă, nr. 154.

36**(vol. II, doc. 1624: 208)****1860, 28 iulie**

Chitanță referitoare la primirea sumei de 165 lei, ce reprezintă taxa pentru drumuri și poduri achitată de 55 țărani dependenți din satul Săpunari, județul Ialomița, proprietate a Mănăstirii Radu Vodă (câte trei lei de familie), pe anul 1860.

Tipărit, română, nr. 1482B. Cu un conținut asemănător, documentul nr. 1483.

37**(vol. II, doc. 1625: 208)****1860, 28 iulie**

Chitanță privind primirea sumei de 150 lei, ce reprezintă taxa pentru drumuri și poduri achitată de 50 țărani dependenți din Odaia, proprietate a Mănăstirii Radu Vodă (câte trei lei de familie), pe anul 1860.

Tipărit, română, nr. 1482A.

38**(vol. II, doc. 1626: 208-209)****1860, 1 septembrie, București**

Contract încheiat între arhitecții C. Enterle, I. Shlater⁶⁶ și egumenul de la Mănăstirea Radu Vodă pentru construirea clădirilor auxiliare ale mănăstirii, conform planului, contra sumei totale de 31.500 lei.

Este vorba de un grajd pentru șase cai, de un șopron cu două uși pentru două-trei căruțe, trei camere pentru căruțaș, o cămară pentru harnașamente, una pentru orz, o toaletă, un aplecător și o podea.

⁶⁶ Johann Schlatter (1808-1865), arhitect elvețian care și-a desfășurat activitatea în Țara Românească pe parcursul a mai bine de două decenii, între 1843 și 1865. În paralel cu implicarea în unele dintre cele mai însemnate proiecte publice (Grădina Kiseleff, Universitatea și Teatrul Național din București etc.), Schlatter s-a ocupat de câteva zeci de ansambluri monastice și biserici, în calitate de arhitect mănăstiresc, precum: Tismana, Bistrița, Arnota, Dealu, Cozia, Negoști, Snagov, Mitropolia din Târgoviște sau cea din București, Antim, Radu Vodă etc.; vezi lucrarea lui Moldovan 2013.

Sunt notate grosimea pereților și alte dimensiuni, dimensiunile clădirilor, materialele de construcții etc. Banii îi vor primi pe parcursul lucrărilor.

În calitate de martor semnează Alexandru Orescu⁶⁷.
Original, română, nr. 1467.

39

(vol II, doc. 1632: 210-211)

1860, 25 octombrie⁶⁸

Catalog nominal cu moșiile Mănăstirii Radu Vodă, cu arendașii acestora, cu banii plătiți de aceștia și cu cei întârziați, pentru anul 1859. Proprietățile sunt următoarele: Căldărari, Burdușelu, Găunoși, Otopeni, Valea Văleni, Coslozeni, Cadina, Măgureni, Săpunari, Tutana, Drăgoești, Ghitești, Cunești, Batocea, Țora, Lupești, Vadu Ani, Voinești și Gem (n.n. Gemena), Tuplura, Ghitiora, Coțochi.

Suma totală se ridică la 173.566 groși. Documentul a fost întocmit la 25 octombrie 1860 și este semnat de către arhimandritul Grigorie Raduliotul, de Veniamin Iviritul, de arhimandritul Ioachim Iviritul și de arhimandritul Nil Esfigmenitul.

Original, greacă, nr. 27.

40

(vol. II, doc. 1636: 212)

1860, 29 noiembrie

Radu Mitru, Ioaniță Ioan și Dumitrachi Petre adeveresc primirea sumei de 300 galbeni pentru renovarea părții de prăvălie a Mănăstirii Radu Vodă, care se găsește lângă hanul lui Zamfir.

Original, română, nr. 1471.

41

(vol. II, doc. 1645: 217)

[după 1860]

Protestul scris al unui egumen de la Mănăstirea Radu Vodă. Trimis de către Mănăstirea Ivir, acesta s-a îndepărtat de egumenie după ce a fost acuzat.

⁶⁷ Probabil este vorba de celebrul arhitect Alexandru Orăscu (1817-1894), autor al „Planului Orăscu” al Bucureștilor, între creațiile sale numărându-se sediul vechi al Universității din București și Mitropolia Nouă din Iași; vezi Bădescu 2015.

⁶⁸ Datele extreme ale documentului sunt 1859-25 octombrie 1860.

Ministerul Cultelor a numit o comisie care a controlat situația financiară pe ultimii trei ani. După cercetare, s-a solicitat înlăturarea egumenului a cărui avere a fost sechestrată.

Ciornă, română, nr. 1470 A. Traducere în greacă nr. 1470B.

42

(vol. II, doc. 1678: 226)

1861, 10 iunie

Ioaniță Constantin se înțelege cu egumenul Mănăstirii Radu Vodă să execute anumite lucrări: să despartă salonul de primire de încăperile egumenului, să facă sobe și să repare alte obiecte.

Răsplata lui avea să fie de 100 de galbeni, în vreme ce promite să termine lucrările în trei săptămâni.

Original, română, nr. 1475.

43

(vol. II, doc. 1681: 227-228)

1861, 5 iulie⁶⁹, București

Bilanț cu veniturile și cheltuielile Mănăstirii Radu Vodă pe anul 1860. Documentul cuprinde:

a) Catalog cu proprietățile mănăstirii și cu venitul anual încasat de la acestea. Sunt menționate proprietățile: Burdușelu, Căldărari, Otopeni, Rislojeni, Mogureni (n.n. Măgureni), Cadina, Cuntești, Lupești, Drăgoești, Voinești, Tzimena (n.n. Gemena), Tutana, Coțochi, Valea Valeni, Ghistești, Săpunari, Batoți, Țora, Ceptura, Ghitiora, Vadu Ani, Zidariți. Pentru fiecare dintre acestea, se menționează arendașii, eventualele datorii și unele probleme care au apărut.

b) Sunt inventariate succint diferite cheltuieli ale mănăstirii: cheltuielile de călătorie ale egumenului la Constantinopol; cheltuielile pentru biserica Sfântul Athanasie; renovarea bisericii din satul Săpunari; salariile preoților, diaconului și psaltistului; cheltuielile pentru diferite procese legate de proprietățile mănăstirii; salariul avocatului pe nouă luni; diferitele cheltuieli pentru corespondență; cheltuielile pentru îngrijirea viilor; cumpărarea unor cai, a unei trăsuri; repararea vechii trăsuri; cumpărarea a diverse lucruri casnice; achiziționarea unei cutii de fier pentru bani; cheltuielile pentru alimente și lemne; salariile bucătarului și spălătoresei; ajutoarele pentru săraci și văduve; diferitele abonamente la ziare; cheltuielile pentru construirea unui grajd și repararea atelierului de la Zamfir; cheltuielile pentru repararea camerelor mănăstirii, salariile a cinci călugări, salariul anual al egumenului etc.

Veniturile mănăstirii au fost de 367.312 groși și 29 parale, în vreme ce cheltuielile s-au ridicat la 211.596 groși și 21 parale. Documentul

⁶⁹ Datele extreme ale documentului sunt 1860 – 1861, 5 iulie.

este semnat de către arhimandritul Grigorie Raduliotul și călugărul Veniamim Iviritul.

Original, greacă, nr. 14.

44

(vol. II, doc. 1736: 247-248)

1861, 5 decembrie⁷⁰

Inventar cu cheltuielile Mănăstirii Radu Vodă pe anii 1860 și 1861. La început sunt inventariate în detaliu cheltuielile egumenului, arhimandritul Grigorie Raduliotul, în timpul călătoriei acestuia de la București la Constantinopol. Este vorba de cheltuieli de transport, pentru cazare și hrană, dar și de bacșișuri care au fost date funcționarilor care au inventariat averea mănăstirii.

Urmează cheltuielile bisericilor și salariile clericilor mănăstirii. Cheltuielile privesc Biserica Sfântul Athanasie și încă o biserică de pe moșia Săpunari. Este vorba de cheltuieli pentru reparații și pentru cumpărarea celor necesare îndeplinirii ceremoniilor religioase la cele două biserici (ulei, tămâie, lumânări, smirnă, aloe etc.). Preoții parohi ai bisericilor, pentru care se plătește salariul pe un an, sunt trei. În continuare sunt înregistrate sumele de bani, care s-au plătit pentru procesele mănăstirii și pentru diferite bacșișuri, către funcționari ai statului. Bacșișurile s-au dat logofeților pentru întocmirea rapoartelor, a copiilor de pe documente și a documentelor. Este vorba de aspecte care privesc averea imobilă a mănăstirii. În catalog sunt cuprinse și recompensele avocaților și ale funcționarilor din administrație, dar și cheltuielile de călătorie ale acestora, întrucât se deplasează pe loc pentru a rezolva problemele.

Catalogul continuă cu cheltuielile pentru vii (îngrijirea acestora, culesul viilor, butoaie, diferite recompense pentru munca pe o zi și cheltuielile de transport), cheltuielile pentru repararea carelor și întreținerea cailor, cheltuielile pentru mobilierul casnic, pentru cumpărarea vaselor, cheltuielile pentru alimente și spălarea hainelor, pentru cumpărarea lemnului, pentru gătit și pentru încălzire. Urmează cheltuielile pentru diferite ajutoare pentru săraci. Este vorba de închirierea de locuințe pentru săraci și pentru plata unui ajutor lunar către văduve. În continuare sunt notate cheltuielile pentru plata abonamentelor la trei ziare, și anume: „Spectatorul”, „Ziua” și ziarul oficial al statului.

La final sunt inventariate sumele care au fost cheltuite pentru diferite lucrări de construcție la mănăstire. Este vorba de reparații ale caldarâmurilor, acoperișurilor, sobelor, atelierelor, construirea unui grajd nou, cumpărarea materialelor de construcții și plata recompensei zilnice pentru zidarii și meșterii care s-au ocupat de respectivele lucrări.

Totalul cheltuielilor este de 211.596 groși și 21 parale⁷¹. Documentul este semnat de către arhimandritul Grigorie Raduliotul.

⁷⁰ Datele extreme ale documentului sunt 1860 – 1861, 5 decembrie.

Original, greacă, nr. 13.

45

(vol. II, doc. A 1740: 249)

1861, 14 decembrie

Înțelegere între arhimandritul Grigorie, egumenul Mănăstirii Radu Vodă, și Hagi Alecu Bogdan, arendașul proprietăților mănăstirii Găstești-Romani-Sârbi. Prin această înțelegere egumenul se îndatorează să-i plătească lui Bogdan 16.700 lei, pentru pagubele pe care i le-au provocat locuitorii moșiilor prin neîndeplinirea condițiilor contractului cu arendașul.

La rândul său, Bogdan se îndatorează să nu mai ridice alte pretenții.

Original, română, nr. 1491, legalizat la 18 decembrie.

46

(vol. II, doc. 1742: 250)

1861, 15 decembrie, București

Document semnat de către arhimandriții Grigorie Raduliotul, Averchie Iviritul, Dionisie Iviritul și Nil Esfigmenitul, prin care se adresează episcopilor Mănăstirii Ivir, anume arhimandriților Serafim și Daniel, informându-i în legătură cu primirea scrisorii lor, din data de 8 septembrie 1862⁷², prin care se subliniază necesitatea organizării și reglementării interne a Mănăstirii Radu Vodă. În plus, îi asigură de consimțământul arhimandritului Grigorie de a realiza, în conformitate cu dispozițiile mănăstirilor lor dominante, schimbarea avocatului sau a secretarului și administrarea normală a afacerilor comerciale și a catastifurilor, cu colaborarea colegilor lui.

Original, greacă, nr. 142.

47

(vol. II, doc. 1774: 261)

1862, 22 februarie

Iacob Neculae, Haralambie Dimitrie, Vasile Constantin și Tănase Stoica se pun de acord cu egumenul Mănăstirii Radu Vodă să înceapă din ziua următoare curățarea gheții din jurul podului de la Foișor, îndepărtând zi și noapte bucățile de gheață ca să nu se producă inundații.

Răspлата lor va fi de trei sfaști pe zi, pe o perioadă de cât va fi nevoie.

⁷¹ De aici și din documentul nr. 43 (vol. II, doc. 1681: 227-228) rezultă că suma cheltuielilor pe anii 1860 și 1861 este egală cu suma cheltuielilor pe anul 1860. Nu știm dacă este o greșeală de tehnoredactare strecurată în volumul de rezumate grecești sau dacă aceeași sumă apare, într-adevăr, în cuprinsul celor două documente, ca o greșeală a celui care a întocmit documentul.

⁷² Probabil o greșeală de tehnoredactare, având în vedere faptul că documentul este datat 15 decembrie 1861.

Original, română, nr. 1488.

48

(vol. II, doc. 1778: 262)

1862, 26 februarie, București

Dumitru Tudor Oprean, arendaș al proprietăților Săpunari și Odaia Protopopului, se pune de acord cu ne-numitul arhimandrit al Mănăstirii Radu Vodă, să îi scadă 400 de galbeni din suma pe care trebuie să o plătească în acest an.

Original, română, nr. 1478.

49

(vol. II, doc. 1790: 267)

1862, 19 martie

Document bisericesc nesemnat, întocmit de către ne-numitul ieromonah [al Mănăstirii Radu Vodă] și trimis egumenului Mănăstirii Ivir, pentru a-l informa cu privire la următoarele aspecte mănăstirești:

a) Referitor la cheltuielile care s-au făcut pentru spargerea gheții la mori și pentru inițiativa Guvernului de a demola toate morile din zona Bucureștiului, a Cotroceniului, a Mitropoliei, a (n.n. Bisericii) Sfântul Ioan, din (n.n. cartierele) Gusi și Vitan și pe cele mănăstirești, întrucât au fost considerate responsabile pentru inundațiile din capitală, care au distrus trei mii de case.

b) Privind numirea de către Mitropolie a arhimandritului Grigorie în funcția de al treilea preot paroh și despre încercările, fără rezultat, ale arhimandritului Nil de a împiedica acest lucru.

c) Cu privire la consfătuirea cu arhimandritul Nil, în legătură cu neintervenția Guvernului pentru trimiterea de pictori de icoane, ceea ce ar duce la cheltuieli fără rost.

d) Despre faptul că primirea spre executare, de către arhimandritul Nil, a sarcinilor funcției de egumen al Mănăstirii Cotroceni, va fi adusă la cunoștință prin intermediul arhimandritului Policarp Simonopetrili.

e) Referitor la întârzierea trimiterii bilanțului (a registrului contabil de venituri și cheltuieli), care se datorează nefinalizării strângerii încasărilor de la arendași și a lipsei chitanțelor pentru impozitele plătite către stat.

- Cere să i se clarifice felul probelor care arată faptul că trebuie să fie luate de către Mimi, astfel încât să se rezolve această celebră problemă.

- La sfârșit îi trimite la bilanțul pe anul 1861 pentru a se informa în legătură cu producția de vin pe anul 1860.

Original, Greacă, nr. 100.

50

(vol. II, doc. 1799: 270)

1862, 5 aprilie

I. Chițoran adeverește că a primit de la egumenul Mănăstirii Radu Vodă, Grigorie, suma de 40 galbeni care reprezintă salariul lui pe cele două luni, februarie și martie, în calitate de avocat al mănăstirii.

Original, greacă, nr. 1486.

51

(vol. II, doc. 1815: 275)

1862, 26 aprilie, București

A. Ciculescu se înțelege cu arhimandritul Grigorie, egumenul Mănăstirii Radu Vodă, să reprezinte mănăstirea în fața Tribunalului județului Ialomița, în pricina care privește hotarele moșiei Tângani. Răsplata lui va fi de 50 de galbeni.

Original, română, nr. 1459.

52

(vol. II, doc. 1825: 278)

1862, 11 mai

D. Bârcan este numit de către Mănăstirea Radu Vodă (egumenul mănăstirii este Grigorie) reprezentant al ei în pricina cu N. A. Nicolaescu pentru unele mori pe moșia Kotsiok (n.n. Coțochi). A primit drept răsplată 25 de lire turcești.

Original, română, nr. 1493.

53

(vol. II, doc. 1834: 280)

1862, 18 iunie

Contract prin care arhimandritul Grigorie, egumenul Mănăstirii Radu Vodă, îl numește pe Ioan Florescu reprezentant al mănăstirii, în pricina cu casa răposatului Enache Cuțov pentru moșiile Bălteni și Kotsiok (n.n. Coțioc).

Va primi drept răsplată 200 de galbeni în două tranșe. Florescu semnează de primirea sumei de 50 de lire turcești.

Original, română, nr. 1460.

54

(vol. II, doc. 1836: 281)

1862, 22 iunie⁷³

Catastif cu veniturile și cheltuielile Mănăstirii Radu Vodă din perioada 23 aprilie 1861-23 aprilie 1862. Cuprinde:

1) Cheltuieli ale bisericilor (diferite cheltuieli cu ocazia sărbătorii Bisericii Sfânta Treime, cheltuieli pentru repararea și întreținerea Bisericii

⁷³ Datele extreme ale documentului sunt 1861, 23 aprilie – 1862, 22 iunie.

Sfântul Athanasie, cheltuieli pentru repararea bisericii din satul Valea Văleni, salarii ale preoților parohi, al diaconului și al dascălului).

2) Cheltuieli pentru diferite reparații. Este vorba de diferite lucrări de construcție, care au avut loc la mănăstire, și de plata muncii pe o zi a meșterilor.

3) Cheltuieli pentru vii (curățare, săpare, lăstari, legare, cules, butoaie, plata muncii, cheltuieli de transport).

4) Cheltuieli pentru depozitarea vinului (repararea butoaielor vechi și achiziționarea unor butoaie noi, cheltuieli de transport).

5) Cheltuieli pentru hrană, lemne etc.

6) Cheltuieli pentru cai și vehicule (hrana pentru cai, potcovire, plata celor doi vizitii, repararea vehiculelor).

7) Cheltuieli pentru obiectele necesare gospodăriei.

8) Cheltuieli ce privesc pricinile în care mănăstirea este parte (răsplata avocaților, a secretarilor și a funcționarilor care au fost trimiși la moșii să cerceteze chestiunile. Este vorba de moșiile: Văleni, Tutana, Cuniești, Hotărnicia Câm lung, Săpunari, Lupești, Tinersichi și pădurea Coțochi).

9) Cheltuieli pentru diferite bacșișuri. Acestea au fost date unor preoți, diaconi, servitori, secretari, supraveghetori ai moșiilor și diferiților ostași și oameni ai Mitropoliei.

10) Diferite ajutoare pentru săraci.

11) Abonamente la ziare. Este vorba de ziarele „Bizanțul” „Ziua”, „Spectatorul”. Depunerea ajutorului pentru înființarea Tipografiei grecești.

12) Cheltuieli ale biroului și pentru salariile funcționarilor (avocatului, conțopistului, pădurarului).

13. Cheltuieli poștale.

14. Salariile administratorilor și egumenului.

Veniturile anului 1861 provin de la diferite moșii (Căldărari, Coțochi, Otopeni, Vadu Ani, Lupești, Burdușelu, Găunoși, Coslozeni, Cadina, Măgureni, Săpunari, Cunești, Voinești, Gemena, Ghistești, Ceptura, Batoți), din chiria atelierului de la Hanul lui Zamfir, de la grădina de la Isvori, de la grădinile mănăstirii, din vânzarea recoltei anului 1860. Totalul acestor venituri se ridică la suma de 648.623 groși. Din această sumă se scad taxele care împovărează proprietățile și cheltuielile pentru licitații (262.763 groși). Venitul mănăstirii este de 385.860 groși, în vreme ce totalul cheltuielilor se ridică la 494.370 groși și 28 parale⁷⁴.

Catastiful este semnat de arhimandritul Grigorie Raduliotul și de starețul Dionisie Iviritul.

Original, greacă, nr. 18.

⁷⁴ Rezultă faptul că venitul anual era mult mai mic decât cheltuielile.

[circa 1862], 30 septembrie

Epitropii Mănăstirii Ivir și întreaga Adunare se adresează Ministerului Cultelor.

Fac cunoscut faptul că Averchie, care pentru o perioadă de timp a fost ajutor al egumenului din prezent de la Mănăstirea Radu Vodă, Grigorie, a fost izgonit de către mănăstirea de la Muntele Sfânt.

În realitate nu a aparținut niciodată acolo, ci a fost făcut postrig de către Mănăstirea Sfântul Pavel.

Traducere în română din limba greacă, nr. 1492.

56

(vol. II, doc. 1878: 294-295)

1862, 19 octombrie, București

Un anume [...] promite să meargă, în calitate de reprezentant al Mănăstirii Radu Vodă, la Curtea de Casație ca să ceară anularea hotărârii din 29 iunie 1858 în pricina pe care o are mănăstirea cu Nicolae Nicolescu pentru proprietatea Periș.

Dacă va fi necesar, va deschide și alte procese.

A primit drept răsplată de la arhimandritul Grigorie, egumenul mănăstirii, 100 de lire turcești și va primi și alți bani dacă se va prezenta și la alte procese.

Original, română, nr. 1485.

57

(vol. II, doc. 1880: 295)

1862, 20 octombrie, București

Catalog al documentelor pe care l-a primit spre cercetare I. Atanasiu, în pricina dintre Mănăstirea Radu Vodă și N. A. Nicolescu, pentru proprietatea Periș.

Original, română, nr. 1469.

58

(vol. II, doc. 1882: 296)

1862, 21 octombrie

Chitanță semnată de către I. C. Constantinescu, în calitate de reprezentant al arendașului proprietății Otopeni până a se înfățișa el însuși, pentru primirea sumei de 675 lei de la arhimandritul Mănăstirii Radu Vodă.

Original, română, nr. 1468.

59

(vol. II, doc. 1902: 302)

1862, 11 noiembrie⁷⁵

⁷⁵ Datele extreme ale documentului sunt 1862, 11 noiembrie – 1868, 22 aprilie.

Contract de arendare a moșiei Căldăraru-Ghinu, proprietate a Mănăstirii Radu Vodă (egumen al mănăstirii arhimandritul Grigorie Raduliotul) pentru 5 cinci ani (23 aprilie 1863-22 aprilie 1868).

Arendașul este Anton Protogheridi și prețul total este de 40.800 lei.

Tipăritură, română, adaptare pentru Mănăstirea Radu Vodă, nr. 1815.

60

(vol. II, doc. A1907: 303-304)

1862, 1 decembrie, București

Contract prin care C. Boerescu preia toate cauzele Mănăstirii Radu Vodă în fața tuturor instanțelor de judecată, procese, hotărnicii, încălcări de hotare, revendicări, venituri ale mănăstirii, precum și cauze care privesc persoana egumenului.

Răsplata lui va fi de 450 galbeni pe an, în două tranșe.

Original, română, în 2 exemplare, nr. 1528.

61

(vol. II, doc. 1927: 309)

1863, 4 ianuarie

Ilinca [...] întocmește document contabil pentru arendarea moșiei Cadana (n.n. Cadina), din județul Ialomița, pentru perioada 1858-1862 până la 23 aprilie 1863. Moșia este proprietate a Mănăstirii Radu Vodă.

Rămân aspecte nerezolvate achitarea impozitului agricol și a celui pentru transfer, precum și trimiterea lor la mănăstire.

Original, română, nr. 1476.

62

(vol. II, doc. 1982: 326)

1863, după 23 aprilie

Andreas Tzava (n.n. Andrei Țava) scrie arhimandritului Grigorie, egumenul Mănăstirii Radu Vodă, că a câștigat, la licitația care a avut loc la Mănăstirea Sfinților Apostoli, luarea în arendă a proprietăților mănăstirilor Radu Vodă, Căldăraru și Glina, pentru 5 ani (23 aprilie 1863-23 aprilie 1868), cu prețul de 40.800 lei pe an.

Contractul se va încheia pe numele lui Anton Protogheridi și la semnarea acestuia va fi înștiințat și Ministerul Cultelor.

Origina, română, nr. 120, traducere în greacă nr. 121.

63

(vol. II, doc. 2011: 335-336)**1863, 10 iunie⁷⁶**

Catastif cu veniturile și cheltuielile Mănăstirii Radu Vodă pe anul 1862. Catastiful cuprinde următoarele înregistrări:

a) Cheltuieli cu ocazia sărbătorii bisericii (pâine, ulei, diferite mile, răsplata arhierelui, preoților și diaconilor pentru două liturghii).

b) Cheltuieli anuale ale bisericii Sfântul Athanasie (reparații, procurarea lumânărilor, uleiului, salariile preoților, diaconilor și dascălului).

c) Cheltuieli ale altor bisericilor care se găsesc în sate ale mănăstirii. Este vorba de satele Valia Văleni, Otopeni, Săpunari, Kotzake (n.n. Coțochi), Tutana.

d) Cheltuieli pentru diferite reparații (procurarea materialelor de construcție și diferite munci la mănăstire).

e) Cheltuieli pentru vii (plata muncii cu ziua pentru îngrijirea viilor, cules etc.) și pentru depozitarea vinului.

f) Cheltuieli pentru hrană, curățenie și lemne (înregistrarea lor pe fiecare lună).

g) Cheltuieli pentru cai și vehicule (hrana animalelor, repararea vehiculelor).

h) Cheltuieli pentru obiectele necesare gospodăriei.

i) Cheltuieli ce privesc pricinile în care mănăstirea este parte (răsplata avocaților, diferite bacșișuri, copii de pe documente).

j) Cheltuieli pentru diferite bacșișuri (la birou, către funcționari ai statului și demnitari, supraveghetori, ostași, dascăli etc.).

k) Cheltuieli cu ajutoare pentru săraci.

l) Cheltuieli pentru abonamente la ziare. Este vorba de ediții cu legea agrară și ziarele „Ziua”, „Veacul” „Monitorul Oficial”.

m) Cheltuieli poștale.

n) Cheltuieli și salarii ale funcționarilor Biroului.

o) Taxele plătite la stat pentru proprietățile mănăstirii în perioada 1/1/1862 – 1/4/1863.

Venitul mănăstirii provine de la proprietățile ei. Este vorba de următoarele moșii: Căldărari, Kezaki (n.n. Cazaci), Otopeni, Vadu, Lupești, Burdușel, Găunoși, Coslozeni, Cadina, Magakrenin (n.n. Măgureni), Săpunari, Cundești, Tutana, Dragaesti (n.n. Drăgoești), Vainesti (n.n. Voinești), Gemena, Ghistești, Gidarizti (n.n. Ghidăriți), Ceptura, Ghitiora, Bategi (n.n. sau Bațoți), Țara (n.n. Țora), Valea Văleni.

Alte venituri provin de la atelier, grădini, din vânzarea vinului, din încasarea datoriilor către mănăstire.

Totalul cheltuielilor este de 115.981 groși și al veniturilor de 612.232 groși.

⁷⁶ Anii extremi ai documentului sunt 1862 - 1863, 25 iunie.

Catastiful a fost întocmit la 10 iunie 1863 și a fost verificat la 25 iunie 1863.

Original, greacă, nr.15.

64

(vol. II, doc. 2045: 347-348)

1863, 29 iulie, București

Act semnat de către arhimandritul Grigorie Raduliotul prin care se adresează egumenului de la Mănăstirea Ivir:

a) Îl informează despre primirea scrisorii sale în care se găseau chitanțele arhimandritului Averchie, precum și despre acelea privind primirea banilor de la Nicoliescu.

b) Își exprimă nedumerirea privind utilitatea chitanțelor arhimandritului Averchie, de vreme ce acesta din urmă a reușit să-și primească recompensa și să se implice în aspectele ce țin de egumenie, și își exprimă temerile referitoare la colaborarea acestuia cu forțele de la guvernare pentru atingerea scopurilor sale ilegale.

c) Menționează că absența, până în prezent, a Ministrului Cultelor în Moldova a împiedicat pretențiile Guvernului asupra banilor lui Nicoliescu și subliniază că nu cunoaște măsurile pe care acesta le va lua la reîntoarce, cu toate că, după părerea lui, cu chitanțele care i le-au trimis s-ar putea să scape.

d) Îi aduce la cunoștință vizita lui Averchie la domn, unde a fost primit cu bunăvoință.

e) Își exprimă neplăcerea în legătură cu faptul că este obligat să se îngrijească de Averchie, încercând, în paralel, să împiedice orice acțiune dăunătoare a acestuia împotriva mănăstirii.

f) Prezintă încercarea lui Averchie de a învinovăți mănăstirea pentru destituirea lui și pentru neputința de a-și procura cele necesare vieții și cere găsirea unei soluții pentru îndepărtarea acestuia de la uneltirile zilnice.

g) Îl informează în legătură cu intervenția ilegală a Guvernului la mănăstirile Radu Vodă, Cotroceni și Mihai Vodă pentru reținerea hrisoavelor lor, despre faptul că el nu a arătat rezistență și a predat imediat documentele mănăstirii și despre faptul că refuzul arhimandritului Policarp și al egumenului Dionisiati de a preda documentele mănăstirilor lor a dus la înlăturarea acestora din funcția de egumen.

h) Acuză Guvernul de indiferență față de întărirea economică a mănăstirilor și subliniază finanțarea limitată din partea acestuia doar pentru acoperirea cheltuielilor mănăstirești neapărat necesare.

i) Cere îngăduința Sfintei Înfrățiri să nu le trimită surplusul de la mănăstire, ce ar urma să fie folosit pentru pictarea de icoane, pentru procurarea de strane și pentru repararea de catapetesme.

Original, greacă nr. 133.

65
(vol. II, doc. 2054: 351)
1863, 19 august

Document semnat de către arhimandritul Averchie Iviritul prin care se adresează Ministrului [Cultelor]:

- Îl informează în legătură cu propunerea egumenului Mănăstirii Radu Vodă, Grigorie Vugatza, de a-l angaja în funcția de consultant, precum și pe confratele lui, călugărul Dionisie, astfel încât să se sfătuiască cu ei cu privire la teme mănăstirești și cu acordul lor să ia fiecare hotărâre.

- Se plânge că după numirea sa pe trei ani lângă sus numitul egumen, acesta nu numai că nu se conformează, dar și urmează acțiunile înaintașilor lui, ceea ce provoacă catastrofe Mănăstirii Radu Vodă și îl acuză pe acesta de sustragere de bani din veniturile anuale ale mănăstirii, de neglijență în repararea clădirilor mănăstirești și de nepăsare în îndeplinirea responsabilităților lui preoțești, de vreme ce, după încetarea folosirii limbii grecești în oficierea sfintei liturghii, refuză să officieze serviciul divin, deoarece este dezgustat de limba română, care ar contamina canoanele bisericești.

- Cere intervenția sa, astfel încât să evite în viitoare orice abuz al egumenului Grigorie Vugatza în legătură cu veniturile mănăstirești.

Original, greacă, nr. 124.

66
(vol. II, doc. 2095: 365-366)
1863, București

Anton Protogheridi cere egumenului Mănăstirii Radu Vodă, Grigorie, să preia el însuși arendarea proprietăților Căldărari și Glina din județul Ilfov, pe care până acum le da în arendă – după recenta licitație–Andrei Țava.

Drept garanție ipotechează casele lui din București, a căror valoare a fost estimată la 55.282 lei și 20 parale.

Original, română, nr. 122, traducere în greacă nr. 123.

67
(vol. II, doc. 2098: 366-367)
[1863]

Document în care este descrisă cauza negustorului Anton Protogheridi din București, căruia arhimandritul Grigorie Raduliotul i-a dat în arendă, în luna aprilie a anului 1863, o moșie a Mănăstirii Radu Vodă, cu prețul de 40.800 groși, procedând apoi la redactarea înțelegerii. Neguțătorul în discuție, chiar dacă era dator să dea anual suma de 9.300 groși, a plătit doar 98 monede de argint⁷⁷, în timp ce a cerut și dobânzile

⁷⁷“μὴντζικὰ”- monedă din argint, conform Glosarului de la sfârșitul lucrării lui Marinescu.

celor cinci ani, precum și suma de 1.250 monede de argint pentru cheltuieli și pagube. Astfel, cazul a fost supus cercetării Tribunalului Comercial. Acolo s-a prezentat Anton Protogheridi împreună cu tâlmaciul Guvernului grec și cu epitropul numit al arhimandritului Grigorie Raduliotul, călugărul Atanasie, unde a fost prezentat contractul. S-a constatat că, deși inițial moșia fusese arendată contra sumei de 40.800 groși „valahi” împuternicitului epitrop, Andrei Țava, acesta a micșorat în cele din urmă prețul dării în arendă la 31.500 groși, din recunoștință pentru numitul cetățean, în contul serviciilor din trecut. Dacă acum însă această moșie va fi pusă sub sechestru de către autoritățile locale, Anton Protogheridi va fi dator să plătească contravaloarea celor 40.800 de groși, adică 9.300 groși anual. Dacă nu va fi pusă sub sechestru, va rămâne la acesta cu înțelegerea arenzii de 31.500 groși. Însă, deoarece călugărul Atanasie urmărește să mențină situația nerezolvată și întrucât prezentarea documentelor lui ar produce anularea înțelegerii, s-a hotărât să dea contravaloarea (de 9.300 groși anual) celor patru ani, iar pentru al cincilea an să o achite la data de 23 a următorului aprilie.

Original, greacă, nr. 136.

68

(vol. II, doc. 2099: 367)

[1863]⁷⁸

Trei chitanțe pentru suma de 2.325 groși, semnate de către A. Protogheridi, care fac dovada achitării de către acesta (la 14 aprilie 1863- 22 iulie 1863- 22 ianuarie 1864), a arenzii proprietății mănăstirești Căldărari, plătită Mănăstirii Radu Vodă conform contractului, bani care au fost primiți de către arhimandritul Grigorie Raduliotul.

Original, greacă, nr. 1417.

69

(vol. II, doc. 2178: 396)

1866⁷⁹

Act contabil, semnat de către arhimandritul Damaschin Iviritul, în care sunt înregistrate:

a) Cheltuielile, din perioada 23 aprilie 1863-23 aprilie 1866, ale mănăstirilor Ocna (Precista) și Radu Vodă pentru gospodărire, bănci, corespondență, salarii, abonamente, cumpărare de pături, mobilă, taxe poștale, cheltuieli de transport.

b) Sumele primite de la moșia Vlădicina și de la cele două moșii Leiteni și Ocniaco.

Original, greacă, nr. 96.

⁷⁸ Datele extreme ale documentelor sunt 1863, 14 aprilie-1864, 22 ianuarie.

⁷⁹ Datele extreme ale documentului sunt 1863, 23 aprilie-1866, 23 aprilie.

70
(vol. II, doc. 2183: 398)
1869, 9 mai

G. Băseanu scrie că egumenul Mănăstirii Radu Vodă a făcut apel la Curtea de Casație și Justiție împotriva hotărârii adoptate în pricina avută cu N. Niculescu, pentru o proprietate căreia nu îi este menționată denumirea.

Original, română, nr. 1461.

71
(vol. II, doc. 2191: 401)

[1897-1901] (1283 A.H.) sefer 17⁸⁰, [Thesalonic]

Consulul grec la Thesalonic se adresează conducătorului orașului. Îi descrie pe scurt pricina dintre protejatul grec Anton Perteveridi, negustor din București, și egumenul Mănăstirii Radu Vodă (din anul 1863), pentru arendarea proprietăților Călderari (Căldărari) și Vagkna (sau Glina).

În urma procesului, egumenul trebuia să plătească negustorului 40.100 piaștri. Acesta din urmă nu s-a adresat la timp autorităților. În consecință, consulul cere să se dea fiecăreia dintre părți câte o copie certificată.

Copie în franceză a documentului grecesc original, nr. 126.

72
(vol. II, doc. 2193: 402)

(1897-1901) (1283 A.H.) zikadeh 18⁸¹, Thesalonic

Tacir prin care este judecată, în fața Tribunalului Comercial, cauza protejatului grec negustor din București Anton Perteveridi împotriva arhimandritului Grigorie Co(n)tolati, egumenul Mănăstirii Radu Vodă.

Perteveridi a luat cu arendă proprietatea Kaldiraki (Căldăraru) a Mănăstirii Radu Vodă pentru cinci ani (aprilie 1863-aprilie 1868). Egumenul însă nu a respectat condițiile contractului și nu i-a achitat banii stabiliți.

Negustorul cere ca fostul egumen să fie obligat să plătească datoria, dobânzile și cheltuielile de judecată. Tribunalul este informat asupra faptului că, în prezent, proprietatea aparține autorităților locale, în timp ce avocatul lui Perteveridi a cerut anularea contractului.

Hotărârea Tribunalului îl obligă pe Grigorie să plătească reclamantului suma de 35.891 lei, adică doar datoria lui.

Copie, franceză, nr. 125.

73
(vol. II, doc. 2270: 430)

⁸⁰ Document datat după Hegiră.

⁸¹ Document datat după Hegiră.

[sfârșitul sec. al XVIII-lea]

Catalog al documentelor traduse ale Mănăstirii Ivir.

Este vorba de 97 de documente, în limbile greacă, franceză (și română), ale mănăstirilor Radu Vodă, Precista și Răducanu. Documentele se referă la proprietățile mănăstirilor. Concret, este vorba de următoarele proprietăți: Prezesti (n.n. Prejești), Siliște, Lazeni (n.n. Lăzeni), Săcueni, Vogdanesti (n.n. Bogdănești), Movila, Fundeni, Kinpeni (n.n. Cămpeni), Drăgănești, Skiea (Șcheia), Tzertuiane, Kinpeni (n.n. Cămpeni)⁸², Tzimulesti (n.n. Țimulești sau Cimulești), Rustziori (n.n. Rusciori), Votești (n.n. Botești), Pontziesti (n.n. Ponțiești sau Pondiești), Tzara (n.n. Țora), Lugka, Galatzesti (n.n. Gălățești), Gura Racateu (n.n. Gura Răcăteu), Vratila (n.n. Brătila), Nicorești, Deleni, Zevi, Albele, Leiteni, Viforeni, Zlătari, Seminotze (n.n. Seminotce), câmpul Galian, Vetselesti (n.n. Vețeleşti), Bahna, Gura Văi.

Copie, greacă, nr. 1237.

74**(vol. II, doc. 2297: 440)****[mijlocul secolului al XIX-lea]**

Document contabil nesemnat și nedatat, în care sunt înregistrate cheltuielile Mănăstirii Radu Vodă (pentru hrană 25.101,13 gr., pentru salarii 1.399 gr., pentru taxe 4.378 gr., pentru biserică 22.033 gr., pentru cheștiunea lui Averchie 43.811 gr., pentru despăgubiri 71.600 gr., pentru cheltuieli de la București până la Muntele Sfânt 1.940 gr., în total 180.262,13 gr.).

Original, greacă, nr. 30.

75**(vol. II, doc. A 2343: 452-453)****[mijlocul secolului al XIX-lea]**

Catalog cu cinci documente românești ale Mănăstirii Radu Vodă, cu datele extreme 10 februarie 1613 și 1649-1650 (7158).

Copie, română (și traducere în greacă), în documentul nr. 1243.

76**(vol. II, doc. A 2344: 453)****[mijlocul secolului al XIX-lea]**

Catalog cu rezumatele a cinci documente care privesc proprietățile Mănăstirii Radu Vodă. Din punct de vedere cronologic acoperă perioada cuprinsă între 1613 și [1649-1650].

⁸² În rezumat apare de două ori această proprietate.

Original, română (și traducere în greacă), în documentul nr. 1243.

77

(vol. II, doc. 2378: 462-463)

[mijlocul secolului al XIX-lea]⁸³

Document contabil, semnat de către Grigorie Raduliotul, în care sunt înregistrate veniturile (din arendarea proprietăților, încasarea datoriilor, vânzarea vinului, din cotele-părți ale reducerii arenzilor) și cheltuielile (plata impozitului către stat pentru arendarea proprietăților mănăstirești; reparații la biserica mănăstirii; pictură de icoane; picturi în ulei; procurarea lemnului, cadourilor, prescurii, cărților liturgice, anafurei; pentru culesul viilor; sume de bani trimise prin poștă; cheltuieli de transport; pentru depozitarea vinului; vehicule; cai; alimente; sentințe judecătorești; bacșișuri; ajutoare pentru săraci; abonamente la ziare, cărți, traduceri; salarii ale funcționarilor; taxe poștale; cheltuieli de călătorie) Mănăstirii Radu Vodă pentru perioada 23 aprilie 1861-23 aprilie 1862.

Original, greacă, nr. 1708.

BIBLIOGRAFIE

- Balș, Ș. (1975). Restaurarea Bisericii Radu Vodă din București, *Revista Muzeelor și monumentelor "Monumente istorice și de artă"*, nr. 1, pp. 45-52.
- Bădescu, E. (10.05.2013). Alexandru Orăscu, arhitectul Universității din București (II), *Ziarul Financiar*, <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/alexandru-orascu-arhitectul-universitatii-din-bucuresti-ii-de-emanuel-badescu-galerie-foto-10867860/poze/>
- Bălcescu, N. (1908). *România sub Mihai-Vodă Viteazul*, București, Inst. De Arte Grafice Carol Göbl.
- Beza, M. (1934). Bibliotecă mănăstirească la Muntele Athos, *Academia Română. Memorile secțiunii literare*, seria III, tom VII, mem. 3, București.
- Biblioteca Academiei Române, *Colecția Documente Istorice*.

⁸³ Datele extreme ale documentului sunt 1861, 23 aprilie – 1862, 23 aprilie.

- Bodogae, T. (1940). *Ajutoarele românești la mănăstirile din Sfântul Munte Athos, Sibiu*.
- Bogdan, D. P. (1941). Despre daniile românești la Athos, *Arhiva românească*, tom VI, București.
- Boliac, C. (1862). *Monastirile din România (Monastirile închinete)*, București, Typographia lui Stephan Rassidescu.
- Brezoianu, I. (1861). *Mănăstirile zise închinete și călugării străini*, București, Tipografia Statului Sf. Sava.
- București. Rezultatele săpăturilor arheologice și ale cercetărilor istorice din anul 1953*, (1954). I, București, Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Catalogul documentelor referitoare la viața economică a țărilor române în sec. XVII –XIX-lea. Documente din Arhivele Statului din Sibiu* (1966). Dumitru, L., vol. I, București.
- Catalogul documentelor Țării Românești 1369-1600. Secția istorică dela Arhivele Statului din București* (1947). Ion, R. M., București.
- Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Naționale (1654-1656)* (2006). vol. VIII, Ciucă, M.-D., & Vătafu-Găitan, S., & Șesan, D., & Comănescu, M., București.
- Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Naționale (1657-1659)* (2012). vol. IX, Comănescu, M., & Niculescu, L., & Dincă, I., București.
- Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Naționale (1650-1653)* (1999). vol. VII, Ciucă, M. D., & Vătafu-Găitan, S., & Bâzgan, M., București.
- Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului (1601-1620)* (1974). vol. II, Soveja, M., & Duca-Tinculescu, D., & Dragomir, R., București.
- Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului (1621-1632)* (1978). vol. III, Ciucă, M.-D., & Duca-Tinculescu, D., & Vătafu-Găitan, S., București.
- Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului (1633-1639)* (1981). vol. IV, Ciucă, M.-D., & Duca-Tinculescu, D., & Vătafu-Găitan, S., București.
- Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului (1640-1644)* (1985). vol. V, Ciucă, M.-D., & Duca-Tinculescu, D., & Vătafu-Găitan, S., București.
- Catalogul documentelor Țării Românești din Arhivele Statului (1645-1649)* (1993). vol. VI, Ciucă, M.-D., & Vătafu-Găitan, S., București.
- Călători străini despre Țările Române* (1971). vol. III, București, Editura Științifică.
- Călători străini despre Țările Române* (1976). vol. VI, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Chițulescu, P. (2009). *Mănăstirea Radu Vodă*, București, Editura Basilica a Patriarhiei Române.
- Cioran, G. (1947). Mănăstirea Stelea din București, Extras din *Revista istorică română*, vol. XVI, fascicola II, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională.

- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (1996). vol. VIII (1576-1580), Mioc, D., & Constantinescu, I., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (2006). vol. XXXVI (1651), Rizescu, O., & Ciucă, M. D., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (2006). vol. XXXVII (1652), Barbu, V., & Bălan, C., & Constantin, F. M., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (1965). vol. XXI (1626-1627), Mioc, D., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (1969). vol. XXII (1628-1629), Mioc, D., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (1969). vol. XXIII (1630-1632), Mioc, D., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (1974). vol. XXIV (1633-1634), Mioc, D., & Caracaș, S., & Bălan, C., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (1985). vol. XXV (1635-1636), Mioc, D., & Bălan, M., & Cămărășescu, R., & Fotino, C., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (2013). vol. XXVII (1639-1640), Barbu, V., & Lazăr, G., & Vintilă-Ghițulescu, C., & Popescu, O. M., & Olar, O., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (1998). vol. XXX (1645), Barbu, V., & Chiper, M., & Lazăr, G., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (2003). vol. XXXI (1646), Barbu, V., & Chițulescu, C., & Iancu, A., & Lazăr, G., & Rizescu, O., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (2002). vol. XXXIV (1649), Barbu, V., & Lazăr, G., & Rizescu, O., București.
- Documenta Romaniae Historica*, seria B, Țara Românească (2003). vol. XXXV (1650), Barbu, V., & Chițulescu, C., & Iancu, A., & Lazăr, G., & Rizescu, O., București.
- Documente privind istoria orașului București* (1960). Georgescu, F., & Cernovodeanu, I. P., & Cristache Panait I., București, Muzeul de Istorie a orașului București.
- Documente privind Istoria României*, seria B, Țara Românească (1953). veacul XVI, vol. VI (1591-1600), Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Documente privind Istoria României*, seria B, Țara Românească (1951). veacul XVII, vol. II (1611-1615), Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Documente privind Istoria României*, seria B, Țara Românească (1951). veacul XVII, vol. III (1616-1620), Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Documente privind Istoria României*, seria B, Țara Românească (1954). veacul XVII, vol. IV (1621-1625), Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Documente privind Istoria României*, seria B, Țara Românească (1952). veacul XVI, vol. V (1581-1590), Editura Academiei Republicii Populare Române.

- Giurescu, C. C., Matei H. C., Constantiniu, F., Popa, M. D., Nicolescu, N. C., & Rădulescu G. (1971). *Istoria României în date*, București, Editura Enciclopedică Română.
- Giurescu, C. C. (1959). Suprafața moșiilor mănăstirești secularizate la 1863, Extras din *Studii Revistă de Istorie*, anul XII, Editura Academiei Republicii Populare Române, pp. 149-157.
- Ionescu, G. D., & Popescu, G. T. (1992). Complexul monastic Radu Vodă din București, ctitoria Mihneștilor, *Glasul Bisericii*, nr. 1-3, București.
- Ionnesu-Gion, G. I. (1899). *Istoria Bucureștilor*, București, Stabilimentul Grafic I. V. Socecu.
- Iorga, N. (1929). *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, București.
- Leonte, I. (1948). *Actele secției bunuri publice. Mănăstirea Radu Vodă București, Indice nr. 18*, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului.
- Marinescu, F. (1998), *Ποιμαντικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο Ιεράς Μονής Κουτλουμουσίου (Documente românești de la Muntele Athos. Arhiva Sfintei Mănăstiri Kuthumuș)*, Atena, Institutul de Studii Neolenice al Fundației Naționale de Studii.
- Idem. (2007). *Ποιμαντικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο Ιεράς Μονής Ιβήρων (Documente românești de la Muntele Athos. Arhiva Sfintei Mănăstirii Ivir)*, vol. I-II, Atena, Institutul de Studii Neolenice al Fundației Naționale de Studii.
- Idem. (2001). *Ποιμαντικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο Πρωτάτου (Documente românești de la Muntele Athos. Arhiva de la Protaton)*, Atena, Institutul de Studii Neolenice al Fundației Naționale de Studii.
- Idem. (2002). *Ποιμαντικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο της Ιεράς Μονής Αγίου Παύλου (Documente românești de la Muntele Athos. Arhiva Sfintei Mănăstiri Sfântul Pavel)*, Atena, Institutul de Studii Neolenice al Fundației Naționale de Studii, Atena.
- Idem. (1997). *Τα ρουμανικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο της Ιεράς Μονής Εηροποτάμου (Documentele românești de la Muntele Athos. Arhiva Sfintei Mănăstiri Xiropotamu)*, vol. I-II, Atena, Institutul de Studii Neolenice al Fundației Naționale de Studii.
- Memoriu asupra monastirilor române puse sub invocăția Locurilor-Sante din Orient* (1863). București, Ministerul de Externe.
- Mischevca, V., & Marinescu, F. (2012). Anul 1812 sub impactul factorului fanariot: marele dragoman Dimitrie Moruzi, *Tratatul de pace de la București din 1812. 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus. Materialele Conferinței Internaționale, Chișinău, 26-28 aprilie 2012*, Chișinău, Pontos, pp. 53-66, http://antim.md/files/culegere-conferinta_1812-final.pdf
- Moldovan, H. (2013). *Johann Schlatter: cultură occidentală și arhitectură românească (1831-1866)*, Editura Simetria.
- Moldoveanu, I. (2002). *Contribuții la istoria relațiilor țărilor române cu Muntele Athos (1650-1863)*, București.

- Muzeul de Istorie și Artă al Municipiului București, *Colecția Documente*.
- Nicolaescu, Șt. (1939). Istoricul Mănăstirii Sfânta Treime (Radul Vodă) din București, Extras din *Revista Bucureștii*, nr. 1-2/1937, București, „Tirajul” Institut de Arte Grafice Str. Popa Savu 9.
- Panaiteescu, P. P. (1930). Călători poloni în Țările Române, *Academia Română. Studii și cercetări*, XVII, București, Cultura Națională.
- Popescu, O. M. (2011), Pomelnicul Mănăstirii Radu Vodă din București, *Studii Teologice*, seria III, nr. 3, pp. 191-218.
- Popescu-Spineni, M. (1936). *Procesul mănăstirilor închinat. Contribuții la istoria socială românească*, București, Institutul de Arte Grafice „Tiparul Universitar”.
- Potra, G. (1961). *Documente privitoare la istoria orașului București. 1594-1821*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române.
- Idem. (1975). *Documente privitoare la istoria orașului București. 1821-1848*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Idem. (1982). *Documente privitoare la istoria orașului București. 1643-1800*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România.
- Săndulescu-Verna, C. (1930). Biserica Radu-Vodă din București, Extras din *Revista Raze de Lumină*, an II, nr. 2 și 3, București, Tipografia Cărților Bisericești.
- Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale, *Colecțiile: Achiziții Noi, Documente diplomatice, Documente istorice, Condiți mănăstirești, Manuscrise, Catastife mănăstirești, Peceți, Planuri, Suluri*.
- Idem, *Fondurile: Mănăstirea Radu Vodă, Mitropolia Țării Românești*.

Cristian CONSTANTIN*

**DESCHIDEREA ȘI DEZVOLTAREA DUNĂRII MARITIME
PENTRU NAVIGAȚIA INTERNAȚIONALĂ
(1829-1853)**

***The Opening and Development of the maritime Danube
for International Navigation (1829-1853)***

Abstract: *This study aims to present the evolution of the maritime navigation on the Danube after the Treaty of Adrianople (1829). The Sulina channel was still the only gate for commercial ships sailing to and from the Danubian ports. In the second quarter of the nineteenth century, Danube navigation encountered major problems which threatened the growing economies of the Romanian principalities of Moldavia and Wallachia, where the free ports of Galați and Brăila had become important outlets for inexpensive grain.*

The major commercial routes of European and international trade passed through its waters. Western European merchants were extremely interested to trade with the autonomous states of Moldavia and Wallachia, which were under Turkish suzerainty and Russian protection. At the same time, the treaty of 1838 is analysed in the context of the strained British-Russian relations in the Near East, after the conclusion of the treaties of Adrianople and Unkiar Skellesi, when the Russian impositions in the way of the Danube navigation became the object of Britain's diplomatic representations. Within this trade system, Ionian shipping specialized in the transport of bulk cargo from the Black Sea and Eastern Mediterranean to Western Europe. This specialization led to the distribution of commercial and nautical activity within Ionian shipping and the port system during the British occupation of the Ionian Islands (1815-1864). In less than three decades of the 19th century, the Danube trade was transformed beyond recognition, making the area one of the most dynamic commercial areas of the world.

Keywords: *Sulina, Brăila, Galați, Russia, ethnicities.*

* Ph.D. Candidate, "The Lower Danube" University of Galați, Romania; constantin.p.cristian@gmail.com.

Date submitted: 2 April 2015

Revised version submitted: 12 May 2015

Accepted: 24 August 2015

* * *

Evoluția intereselor occidentale pentru comerțul și navigația la gurile Dunării se manifestă intens după 1774 (Pacea de Kuciuk-Kainargi), când Imperiul otoman a fost nevoit să accepte libertatea de navigație a vaselor rusești prin Strâmtoarele Bosfor și Dardanele. Interesul piețelor occidentale, aflate în plină revoluție industrială, a făcut din hinterlandul Rusiei de Sud un veritabil centru al exportului de cereale. După manifestarea expansiunii rusești către strâmtoare și victoria împotriva otomanilor din războiul purtat între 1828 și 1829, marile puteri au încercat să găsească alternative pentru produsele oferite de Rusia. În acest context, economia pastoral-agricolă a Principatelor Române a oferit alternativa la piața rusească după deschiderea navigației pe Dunăre în baza Tratatului de la Adrianopol (1829).

Motorul cu aburii a reprezentat pasul decisiv pentru transformarea Dunării în una dintre cele mai importante artere navigabile ale lumii în epoca modernă. Intrarea acestui fluviu în cadrul rutelor comerciale europene a stimulat interesul occidentalilor pentru piața autohtonă. Ideea lui Robert Fulton de a utiliza navigația cu aburi pentru transportul de persoane și mărfuri pe cursul inferior al fluviului Mississippi a fost preluată în 1819 de Anton Bernhard și cavalerul St. Leon care doreau introducerea acestui procedeu pe Dunăre. Patentele austriece rezervate de ei au expirat în 1828-1829 fără soți de izbândă. Un nou privilegiu a fost acordat inginerilor britanici John Andrews și Joseph Prichard. Aceștia au înființat la Viena *Prima companie austriacă de navigație cu piroscafe pe Dunăre* [*Erste österreichische Donau Dampfschiffahrts Gesellschaft – DDSG*]¹. În următorii ani s-au intensificat relatările și dorința de a transforma Dunărea în principalul drum de acces din Europa Centrală către Orient și, în special, către Constantinopol și Marea Mediterană.

Pentru accesul la șenalul navigabil al Dunării Maritime, căpitanii vaselor trebuiau să opteze pentru una din intrările pe Dunăre. Ruta cea mai des frecventată a fost cea de la Gura Sulina. Cel mai adânc braț al Dunării, dintre cele cunoscute în epoca modernă, oferea posibilitatea abilitilor navigatori ai epocii să-și conducă ambarcațiunile până în porturile Galați și Brăila. Relativ ușor de identificat de navigatori datorită poziționării la 23 de mile vest de Insula Șerpilor, Sulina a fost cheia de acces la bogățiile Țărilor Române. Autoritățile ruse au dat în funcțiune în 1843 un far pe Insula Șerpilor care oferea o vizibilitate la o distanță de 20 de mile². Pe baza articolului VI al convenției ruso-austriece din 1840 rușii s-au angajat să realizeze un far modern la Sulina, care să fie utilizat din martie și până în decembrie. Finalizarea lucrărilor a avut loc în anul 1842, fiind plasat pe partea rusească/ dreapta cu privești dinspre mare). Lumina acestui far era

¹ Beattie 1844: 88.

² Spratt 1857: 220-224.

vizibilitate de la aproximativ 13 mile și oferea un sprijin pentru cei care doreau să indentifice intrarea pe fluviu care avea o lățime de sub 300 de metri. Intrarea era semnalizată de două geamanduri³. Principala problemă a Dunării în epoca modernă a constat în adâncimea de la bara Sulina care de regulă avea cam 9-10 picioare, primăvara putea ajunge chiar la 12 picioare (10-14 picioare în lunile martie-iunie și 9-10 picioare în iunie-august 1838). O altă chestiune a epocii a fost obligația impusă după 1829 de către guvernul țarist de a se efectua carantina⁴.

Pentru a aduce nava în singurață din raza portului Sulina la Galați/Brăila a apărut în această epocă specializarea de pilot. Funcție, extrem de bine plătită, care îndeplinea rolul de a conduce vasele sosite în portul Sulina, pe brațul Sulina și până în porturile Dunării Maritime. Misiunea era atribuită celor mai buni căpitani care activau în acest areal. De cele mai multe ori printre acești indivizi s-au găsit și unii cu adevărate veleități de pirați. Tariful perceput pentru pilotajul pe distanța dintre Sulina – porturile dunărene și retur a variat în funcție de mai multe chestiuni. În anul 1847 tariful pilotajului a fost 90 de dolari, și a ajuns peste doi la 50 de dolari⁵. Prevederile de carantină au impus navelor intrarea pe fluviu să navigeze aproape de malul drept, otoman. Navigația în amonte a fost îngreunată de diferitele impedimente pe care le avea fluviul. Neamenajarea șenalului navigabil, meandrele numeroase, lipsa semnalizării obliga la angajarea, la Sulina, la doi-trei oameni care aveau rolul de a tracta vasul împotriva curentului alături de echipaj. Aceștia erau plătiți cu sume în jurul valorii de 20 de dolari⁶. Navigația putea fi afectată și de celebrele boli transmise de țânțarii, extrem de numeroși, la oameni. Dizenteria, frigurile și febra dunăreană erau des întâlnite la marinarii epocii din regiunea gurilor Dunării⁷.

Când vasele ajungeau la Brăila și Galați trebuiau să ancoreze pe malul opus, unde așteptau o zi, până aveau voie să se apropie de zona de carantină din porturile dunărene. Malul Dunării era secționat de un zid care oferea un perimetru pentru ca navele să efectueze carantina. Lungimea zidului era de aproape un kilometru, distanța care separa zona de carantină de malul apei avea aproximativ 50 de picioare. Pentru descărcarea și încărcarea vasului se folosea un „sistem ingenios”. Zidul despărțitor avea mai multe găuri care ofereau acces în teritoriul carantinei, prin aceste orificii cerealele erau vărsate, după care marinarii le încăreau în saci și le transportau cu ajutorul scripeților la bordul navelor⁸. O ambarcațiune de

³ Marigny 1846: 39; Norie 1831: 204-205.

⁴ Ardeleanu 2012a: 122-124.

⁵ Norie 1831:203-204; Ardeleanu 2014: 32-34.

⁶ Norie 1831: 203-204; Ardeleanu 2014: 32-34.

⁷ Harwood 1852: 48-49.

⁸ Dent 1854: 27-28.

1.200 quarteri [aproximativ 152 de chintale⁹] era încărcată în două zile. Muncitorii erau remunerați cu 0,5 lire pentru fiecare fiecare 13 chintale încărcate [100 de quarteri], banii fiind plătiți în proporție egală de către negustorii de cereale și căpitanul sau armatorul vasului. Pentru a putea discuta cu negustorii de cereale din port căpitanii vaselor, pe timpul șederii în carantină, apelau la intermediari, oameni ai marilor case comerciale internaționale și zarafi de ocazie. În schimbul intermedierei primeau 10% din valoare comenzii, speculând tranzacțiile valutare ajungeau la un profit mult mai mare¹⁰.

În plan diplomatic, după 1829 s-au încheiat mai multe tratate internaționale care au vizat și navigația pe Dunăre și utilizarea Canalului Sulina. Primul tratat comercial și de navigație care a privit și Dunărea în această epocă a fost cel dintre Austria și Grecia din 1835. Articolul XVII a reglementat statutul celor două state în perimetrul gurilor Dunării. Concluzia finală a fost încurajarea și protecția navigației pe Dunăre și prin gurile sale. Presa vremii a prezentat pe larg subtitlurile acestui tratat și a declanșat în spațiul public o primă fază a ceea ce istoriografia a consacrat-o ca fiind „rusofobia” occidentalilor față de interesele și impedimentele puse traficului și comerțului pe Dunăre de către Imperiul țarist, în special pe Canalul Sulina¹¹. Deja la acea dată Rusia lua în calcul concurența pe care porturilor românești o puteau crea porturilor rusești din nordul Mării Negre și, în special, Odesei care se afla la aproximativ 300 km. În 1838 autoritățile țariste deja aveau finalizat un important raport despre concurența exercitată de porturile Galați și Brăila comerțului prin portul Odessa și mijloacele de contracarare pe care ar fi trebuit să le pună în aplicare¹².

În 1838 s-a încheiat între Sfântul Imperiul roman de națiunea germană și Marea Britanie un tratat comercial și de navigație în continuarea celui din 1829. Discuțiile dintre austrieci și englezi au pornit încă din 1836, cancelarul Metternich înțelegând cât de aberante au fost măsurile luate pentru a crea un sistem de tarife vamale prohibitive. Aceste idei austriece veneau și pe fondul creșterii disputei dintre Prusia și Austria pentru supremația în Europa Centrală și spațiul germanic¹³. Articolul încheiat de austrieci și englezi în 1838 avea 14 articole și stabilea reciprocitatea taxelor de navigație pe teritoriul ambelor imperii, tratamentul reciproc al produselor celor două țări (cu tot cu produsele austriece exportate pe fluviile Elba și Dunăre; și chiar egalitatea în privința numărului de vase austriece cu cele britanice în porturile care aparțineau

⁹ Chintaul (egal cu 100 de kilograme) este unitatea de măsură internațională utilizată pentru măsurarea masei cerealelor în statisticile moderne.

¹⁰ Dent 1854: 27-28.

¹¹ Ardeleanu 2014: 164-173.

¹² Tomuleț & Emilciuc 2012: 55-75.

¹³ Ardeleanu 2012: 142.

Austriei (art. 5)¹⁴. Semnarea Tratatului de comerț și navigație austro-britanic la care se adaugă discuțiile ulterioare pe teme similare conduc fără echivoc la ideea unui puternic interes al cercurilor politice și economice din Londra pentru hinterlandul danubian și navigația pe Dunăre. După ce între Rusia și Imperiul otoman s-au încheiat tratatele de la Adrianopol (1828) și Unkiar Iskelessi (1833) regiunea Dunării de Jos părea o simplă afacere a intereselor rusești. În condițiile date, controlul pe care Rusia îl exercita la gura Sulina și diversele mijloace prin care obstrucționa navigația și comerțul (carantină, abuzuri ale canonierelor rusești, serviciul piloților) la care se adugă cauzele naturale (bancurile de nisip) pe care administrația rusă le tolera au fost factorii care au afectat interesele economice engleze în Țările Române¹⁵.

Epoca tratatului austro-britanic a născut numeroase dispute în mediile internaționale, cazul „cavalerului dreptății și libertății” David Urquhart și a navigației pe Dunăre (1833-1837)¹⁶ și implicațiile internaționale ale chestiunii prilejuite de falimentul casei comerciale engleze din Principate *Bell & Anderson* din București, cu filiala sa de la Brăila condusă de vice-consulul englez din localitate¹⁷, și planurile utopice de a construi la acea vreme un canal între Marea Neagră și Dunăre. Canalul propus de englezi urma să aibă aproximativ 32 de kilometri și să scurteze călătoria navelor de toate impedimentele naturale sau ale politicii rusești de pe canalul Sulina¹⁸.

Nefuncționalitatea tratatului din austro-britanic din 1838 a condus Viena la demararea unor tratative directe cu Imperiul țarist, principalul „protector” al gurilor Dunării. Rusia a făcut unele concesii și în iulie 1840 a semnat la Sankt-Petersburg convenția cu privire la navigația pe Dunăre. Se arată încă o dată lumii întregii, cel puțin în aparență, că Rusia dorea păstrarea principiilor internaționale semnate Congresul de la Viena (1815) cu privire la regimul navigației pe fluviile internaționale¹⁹. Chestiunea navigației pe Dunărea devenea astfel o afacere în doi, în care Austria și Rusia dictau politica la gurile Dunării.

Convenția comercială și de navigație ruso-britanică din ianuarie 1843 a stipulat încă o dată liberatea de navigație pentru toate pavilionale pe

¹⁴ Bădulescu *et. alii* 1957: 335; Florescu 1997.

¹⁵ Vezi pe larg date în Constantin Ardeleanu 2011: 41–56. Spiridon G. Focas 1987: 201. Vernon John Puryear considera că „motivele pentru încheierea noului tratat comercial cu Austria erau numeroase, principalele noi prevederi aveau de a face cu comerțul cerealiilor al provinciilor danubiene”. Vernon John Puryear 1935: 141; o prezentare detaliată a politicii Austriei la gurile Dunării în această perioadă vezi și la Manfred Sauer 1987: 185–236; (II), 1990: 72–137.

¹⁶ Problema rusofobiei este dezbătută pe larg se istoriografia românească, vezi atitudinea și acțiunile lui David Urquhart în: Cornelia Bodea 1984: 30–55; Ardeleanu 2010: 337–352.

¹⁷ Cernovodeanu 1998.

¹⁸ Vezi pe larg în V.3.2. *The Danube – Black Sea canal*, în Ardeleanu 2014: 185urm; Ardeleanu 2014: 17–30; Cernovodeanu 1976: 189–209.

¹⁹ Würm 1855: 30.

Dunăre, iar cabinetul de la Sankt-Petersburg își lua încă o dată angajamentul de a garanta (!) un trafic normal pe brațul Sulina, prin amenjări de ordin tehnic²⁰. Situația conflictuală dintre Marea Britanie și Rusia a degenerat după abolirea legii cerealelor și creșterea intereselor engleze pentru grânele din Principate. Tot mai mult s-a pus problema construirii unui canal care să lege Marea Neagră de Dunăre, cu ocolirea gurilor fluviului în scopul de a depăși orice impediment pus comerțul internațional de către Rusia. Influential pamfletar rusofob, David Urquhart, a publicat la Londra în anul 1851 o lucrare cu mare ecou în media britanică anti-rusească, fiind rapid popularizată de publicațiile de scandal²¹.

Animositățile privind dreptul de moștenire la gurile fluviului al „bătrânului” Imperiu otoman aveau să continue până la Războiul Crimeii. Dacă, în mare, aceste tratate au reușit să prevadă și să pună în practică o serie de aspecte fiscale, principalele probleme ale navigației pe Dunăre nu s-au rezolvat. Cu toate angajamentele și taxele încasate guvernul țarist nu a luat măsurile necesare, luate prin angajamentele cu celelalte semnatare ale tratatelor încheiate în epocă, și nu a transformat Canalul și Bara Sulina în arterele necesare traficului maritim internațional. Chestiunea Orientală avea să genereze în 1853 la un conflict în care marile puteri ale vremii au reușit să păstreze suveranitatea otomană asupra celor două Principatele Române și au îndepărtat, în urma Congresului de la Paris din 1856, Rusia de la gurile Dunării.

În termeni cantitativi, navigația pe Dunărea Maritimă a înregistrat o creștere semnificativă după momentul 1829 și înțelegerea e către autorităților române a nevoii de cereale pe piețele occidentale și de infrastructură maritimă în porturile dunărene. În anul 1831, 285 de vase au tranzitat porturile Brăila și Galați. Dintre acestea 182 au ancorat la Galați (63 aparțineau grecilor și turcilor, 54 Rusiei, 31 Franței și Angliei - Insulelor Ioniene, 30 Austriei și 4 erau ale statelor italiene). Cele 105 care au utilizat portul Brăila au avut pavilion greco-turc (38), rus (31), anglo-ionian (19) și austriac (17)²². Anul următor a adus 195 de vase la Galați și 280 la Brăila. În 1833 au ancorat în Galați 193 de vase (87 rusești, 40 turcești, 31 anglo-ioniene, 13 sub pavilion sard, 6 franceze, 4 austriece). Sursele franceze menționează în 1834 un număr de 236 de vase la Galați (60 ioniene, 42 rusești, 36 austriece, 30 grecești, 30 turcești, 18 ale Sardiniei)²³. Peste doi ani sunt consemnate 410 vase, care conform lui Constantin Ardeleanu ar include și vasele care efectuat curse regulate ale companiei austriece. Acestea au aparținut Imperiului otoman (128), grecilor (100), Rusiei (63), Austriei (52) etc²⁴.

²⁰ Pentru problemele tehnice ale Canalului Sulina vezi: Cernovodeanu, 1986, p. 105; Bădulescu *et. alii.* 1957: 110; Ardeleanu 2008: 57-58.

²¹ Urquhart 1851; Bodea 1984 : 49-50.

²² Ardeleanu 2013: 130-141.

²³ Cernovodeanu 1978: 634; Cernovodeanu *et alii.* 1979: 713; Vacalopoulos 1980: 109-110.

²⁴ Ardeleanu 2014: 38.

Dacă primele două decenii de după Tratatul de la Adrianopol și o serie de factori interni și dese perioade de ocupație străină au condus la un export relativ scăzut, perioada de după 1847 și până la declanșare ostilităților anti-rusești din 1853 a condus în porturile dunărene un număr însemnat de vase comerciale. Pe întreagă perioadă portul Galați și-a păstrat un număr mediu de ambarcațiuni care au efectuat activități comerciale în raza acestuia. Cele mai vizibile aplicări benefice ale Tratatului de la Adrianopol care au privit navigația se pot observa din traficul efectuat prin Brăila. Cifra formidabilă la care s-a ajuns în anul 1847, de 1.553 de vase, reprezintă apogeul epocii cuprinsă între două evenimente marcante ale istoriei românilor, Tratatul de la Adrianopol, cu intrarea în vigoare la scurtă vreme a Regulamentelor Organice, și Războiul Crimeii. Avantajul portul Brăila a fost legarea sa la sistemul dunărean al micilor ambarcațiuni care au permis transportul cerealelor din Oltenia până la Brăila și transferarea pe vase maritime occidentale. Cei mai slabi ani au fost 1841-1842 și 1848-1850 când ocupația și slaba producție internă de cereale au afectat inclusiv traficul naval.

Grecii au dominat navigația pe Dunăre obținând o medie de 37,98% din intrările în porturile Brăila și Galați din perioada 1837-1846. urmați de vasele sub pavilion turcesc (28,19%), cele ale Sardiniei (10,10%), rusești (8,42%) și cele sub pavilion austriac (6,02%). Vasele sub pavilion britanic (cu tot cu cele ioniene) și francez au adunat împreună puțin peste 5% din total (Ardeleanu, 2014, p. 39). Perioada 1847-1856 aduce în atenție datele statistice aparținând Comisiei Europene a Dunării și menționează vasele grecești pe prima poziție cu un procent de 48,76/ din total și 51,34% din cel al tonajului. Vasele turcești s-au situat pe poziția secundă cu 13,79% din totalul numărului și 11,28% din cel al tonajului, fiind urmate de cele britanice și austriece cu 8,12% și 7,92% din totalul vaselor și respectiv cu 7,88% și 9,24% din totalul tonajului. Vasele grecești, neutre din punct de vedere al Războiului din Crimeea, au atins un număr de 2.151 în anul 1855 în plin război. Tonajul mediu al vaselor grecești a fost de 1.890 de chintale, fiind urmate de cele otomane cu o medie de 1.460 chintale. Tot în acesta epocă se intensifică relațiile și cu state din vestul Europei și cu statele cu ieșire la Marea Baltică²⁵.

În 1846 cele mai multe nave care au plecat din porturile dunărene către Constantinopol sau către antrepozitele din Mediterana. Din Galați au navigat până la Constantinopol 203 vase, 165 către Trieste 118 către Marsilia, 61 către Genova și 57 către porturile engleze. Abolirea legii cerealelor din Marea Britanie din 1847 a schimbat radical destinația vaselor care achiziționau cereale în porturile românești de la Dunărea Maritimă. Noua stare de fapt a condus la plecarea din Galați a 206 vase care au avut ca destinație Anglia, 145 Marsilia, 123 Constantinopol, 58 au mers la Genova, 39 în Malta etc. În comparație, în 1848 din totalul de vase care au încărcat

²⁵ Ardeleanu 2014: 39.

produse românești la Galați 123 au avut ca destinație antrepozitul otoman de Stambul, 115 Marea Britanie, 44 portul austriac Trieste, 26 Marsilia. Situația portului Brăila arată astfel: În 1846 din totalul de 911 de vase 489 au avut ca punct final Constantinopolul, la Livorno și Marsilia a ajuns 203, la Trieste și Veneța 131 de vase, la Alger 67, în Anglia 11, Malta 10. Anul revoluționar 1848 a schimbat puțin destinația finală a a vaselor plecate cu produse românești din portul Brăila. Dintre acestea 359 au ajuns la Constantinopol, 136 la Trieste și 155 în porturile britanice²⁶.

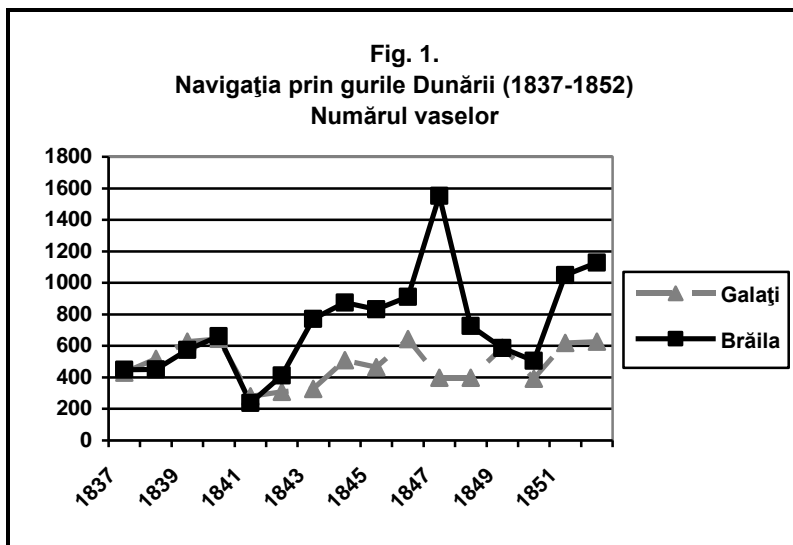
Tratatul de la Adrianopol a marcat intrarea hinterlandului danubian în zona unei piețe concurențiale. Trecerea de la monopolul otoman la capitalismul european este vizibilă din însăși elementele definitorii ale unui port, navigația și comerțul. Încercările, timide la început, ale temerarilor vest-europeni, precum englezii (cu ajutorul ionienilor), au încurajat atât piața autohtonă să se adapteze cerințelor unei producții de cereale pe măsura așteptărilor marilor antrepozite, dar și investiția mediul de afaceri din principalele centre economice europene și din capitalele lor economice și politice. Brăila și Galații anilor 1829-1840 au resimțit transformările Europei moderne. În doar două decenii și jumătate, în porturile hinterlandului dunărean s-au strâns nu numai privilegiile, corăbii și cerealele marilor boieri, cei mai căpătuiți de noua situație, ci și simplii oameni ai mărilor și porturilor, gata să facă din noile așezări casa și afacerea lor.

Tabelul 1.
Navigația prin gurile Dunării (1837-1852)
Numărul vaselor

An	Galați	Brăila	Total
1837	431	448	879
1838	517	451	968
1839	628	575	1.203
1840	645	661	1.306
1841	280	238	518
1842	309	411	720
1843	327	772	1.099
1844	509	875	1.384
1845	464	832	1.296
1846	644	911	1.555
1847	397	1.553	2.215
1848	397	726	1.123
1849	588	587	1.175
1850	391	505	896
1851	619	1.049	1.668
1852	628	1.128	1.756

Sursa: Cernovodeanu *et alii*. 1978: 634;
Cernovodeanu *et alii*. 1979: 713. Ardeleanu 2014: 159.

²⁶ Ardeleanu 2014: 41.

Tabelul 2
Navigația maritimă prin gurile Dunării (1837-1846)
Numărul vaselor

Pavilion	1837	1838	1839	1840	1841	1842	1843	1844	1845	1846
Anglia	15	6	12	8	3	14	7	26	19	52
Austria	84	20	87	92	20	37	77	105	71	58
Franta	-	8	11	1	-	2	3	3	6	7
Grecia	272	259	320	477	196	329	457	561	587	645
Insulele Ioniene	38	40	53	36	23	28	33	38	41	34
Moldova	-	-	-	-	3	7	3	-	9	20
Rusia	53	61	89	103	77	77	149	107	94	101
Sardinia	104	120	194	136	38	71	113	128	97	91
Turcia	282	358	377	412	87	133	216	367	317	500
Valahia	17	12	19	15	9	13	23	17	25	27
Altele	14	14	41	26	14	11	18	32	30	23
Total:	879	896	1.203	1.306	470	722	1.099	1.384	1.296	1.558

Sursa: Cernovodeanu *et alii.* 1978: 634; Cernovodeanu *et alii.* 1979: 713.
Vacalopoulos 1980: 109-110; Ardeleanu 2014: 160.

Tabel 3
Navigația maritimă prin gurile Dunării (1847-1856)
Numărul total de vase și tonaj

Pavilion	Număr	%	Tonaj	%	Media
America	7	0,04	1.604	0,05	229
Austria	1.484	7,61	322.637	9,24	217
Belgia	30	0,15	5.197	0,15	173
Danemarca	64	0,33	7.405	0,21	116
Franta	156	0,80	20.473	0,59	131
Grecia	9.508	48,76	1.793.298	51,34	189
Hanovra	286	1,47	37.971	1,09	134
Insulele Ioniene	332	1,70	47.760	1,37	144
Marea Britanie	1.584	8,12	275.145	7,88	174
Mecklenburg	67	0,34	16.527	0,47	247
Moldova	129	0,66	21.629	0,62	168
Norvegia	106	0,54	14.845	0,43	140
Olanda	286	1,47	37.971	1,09	133
Oldenburg	89	0,46	13.940	0,40	157
Prusia	94	0,48	20.935	0,60	223
Rusia	584	3,00	110.283	3,16	189
Samos	146	0,75	12.911	0,37	88
Serbia	39	0,20	5.088	0,15	130
Sicilia	40	0,21	8.595	0,25	215
Suedia	45	0,23	7.596	0,22	169
Toscana	88	0,45	18.710	0,54	213
Turcia	2.689	13,79	393.896	11,28	146
Valahia	611	3,13	79.109	2,26	129
Fără	30	0,15	4.047	0,12	135
Austrieci	384	1,97	122.947	3,52	320
Francezi	18	0,09	3.865	0,11	215
Total:	19.498	100,00	3.492.800	100,00	179

Sursa: Ardeleanu 2014: 95-162.

BIBLIOGRAFIE

- Ardeleanu, Constantin (2008). *Evoluția intereselor economice și politice britanice la gurile Dunării (1829-1914)*, Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei.
- Ardeleanu, Constantin (2010). „The Danube Navigation in the Making of David Urquhart’s Russophobia (1833-1837)”, *Transylvanian Review*, vol. XIX, supliment nr. 5, pp. 337-352.
- Ardeleanu, Constantin (2011). „Navigația pe Dunăre și Tratatul austro-britanic din iulie 1838”, *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. XXIV, pp. 41-56.
- Ardeleanu, Constantin (2012a). *Gurile Dunării – o problemă europeană. Comerț și navigație la Dunărea de jos în surse contemporane (1829-1853)*, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei.
- Ardeleanu, Constantin (2012b). „James Baillie Fraser’s Memorandum on the Danube Black - Sea Canal (1837)”, *Analele Universității <<Ovidius>> Constanța, Seria Istorie*, vol. IX, pp. 17-30.
- Ardeleanu, Constantin (2013). „The Navigation of the Lower Danube (1829-1853)”, *Transylvanian Review*, vol. XXII, supliment nr. 2, pp. 130-141.
- Bădulescu, Lucia; Canja, Gheorghe; Glaser, Edwin (1957) *Contribuții la studiul istoriei regimului internațional al navigației pe Dunăre. Regimul de drept internațional al navigației pe Dunăre până la Convenția Dunării din 18 august 1948*, București: Editura Științifică.
- Beattie, William (1844). *The Danube: Its History, Scenery, and Topography*, Londra.
- Bodea, Cornelia (1984). „David Urquhart, Principatele și mișcarea națională română”, *Unirea Principatelor și puterile europene*, București, pp. 30-55.
- Cernovodeanu, Paul (1976). „Românii și primele proiecte de construire a canalului Dunăre-Marea Neagră (1838-1856)”, *Revista de istorie*, t. XXIX, nr. 2, pp. 189-209.
- Cernovodeanu, Paul (1986). *Relații comerciale româno-engleze în contextul politicii orientale a Marii Britanii (1803-1878)*, Cluj-Napoca: Editura Dacia.
- Cernovodeanu, Paul (1998). „Implicațiile de ordin politic ale activității și falimentul casei de comerț „Bell & Anderson” din București”, *Studii și materiale de istorie modernă*, vol. XII, pp. 3-21.
- Cernovodeanu, Paul; Marinescu, Beatrice (1979). „British trade in the Danubian Ports of Galatz and Braila between 1837 and 1853”, *Journal of European Economic History*, t. VIII, nr. 3, pp. 707-741.
- Cernovodeanu, Paul; Marinescu, Beatrice; Gavrilă, Irina (1978). „Comerțul britanic prin Galați și Brăila între 1837-1852”, *Revista Istorică*, t. XXXI, nr. 1, pp. 629-650.

- Dent, E.G. (1854). „Sailing Directions from the Archipelago to the Danube, with Remarks on the Voyage”, *The Mercantile Marine Magazine and Nautical Recorde*, Londra, vol. I, ianuarie-decembrie 1854, pp. 23-28.
- Florescu, Radu R. (1997). *The Struggle against Russia in the Romanian Principalities: A Problem in Anglo-Turkish Diplomacy 1821-1854*, Iași: Center for Romanian Studies.
- Focas, Spiridon G. (1987). *The Lower Danube River. In the Southeastern European Political and Economic Complex from Antiquity to the Conference of Belgrade of 1948*, New York: Boulder.
- Harwood, John (1852). *Stamboul and the Sea of Gems*, Londra: Richard Bentley.
- Marigny, de E.T. (1846). „Description des phares russes de la Mer Noire et de la Mer d'Azov”, *Anales maritimes et coloniales*, XXXI, seria III, t. I.
- Norie, J.W. (1831), *New Piloting Directions for the Mediterranean Sea, the Adriatic, or Gulf of Venice, the Black Sea, Grecian Archipelago, and the Seas of Marmara and Azof: Written to Accompany the New Chart of the Mediterranean Sea*, Londra.
- Puryear, Vernon John (1935). *International Economics and Diplomacy in the Near East. A Study of British Commercial Policy in the Levant 1834-1853*, Stanford: Stanford University Press.
- Sauer, Manfred (1987). „Österreich und die Sulina Frage”, (I), *Mitteilungen des Österreichischen Staatarchivs*, XL, pp. 185-236.
- Spratt, T., (1857). „Remarks on Serpent Island”, *Journal of the Royal Geographical Society of London*, Londra, vol. XXVII, pp. 220-224.
- Tomuleț, Valentin; Emilciuc, Andrei (2012). „Un document inedit despre măsurile Guvernului rus de contracarare a concurenței porturilor Galați și Brăila în favoarea comerțului prin portul Odessa (1838)”, *Analele Universității <Dunărea de Jos> din Galați, Seria 19 - Istorie*, t. XI, nr. 11, pp. 55-75.
- Urquhart, David (1851). *The mystery of the Danube: showing how through secret diplomacy that river has been closed, exportation from Turkey arrested, and the re-opening of the Isthmus of Suez prevented*, Londra: Bradbury and Evans.
- Vacalopoulos, Constantin Ap. (1980) „Données statistiques sur la prédominance du potentiel hellénique dans la navigation et le commerce au bas Danube (1837-1858)”, *Balkan Studies*, t. XXI, pp. 109-110.
- Würm, Christian Friedrich (1855) *Vier Brief über die freie Donau Schifffahrt*, Leipzig: Gustav Mayer.
- *** (1857). *A Handbook for Travellers*.

Cristian-Tudor ȘERBAN*

**ACTIVITATEA DE DIVERTISMENT DIN BUCUREȘTI
ÎN TIMPUL OCUPAȚIEI GERMANE DIN 1916-1918.
TEATRUL ȘI CINEMATOGRAFUL**

***Entertainment Activities in Bucharest during the German
Occupation of 1916-1918. Theatres and Cinemas***

Abstract: *This study examines the impact of the German occupation in Bucharest and the vectors used by the German authorities to control the daily life of the civilians by the use of popular forms of entertainment. During wartime, recreational activities played a significant role in modelling the perception of the people, regarding the events that surrounded them, as well as being a mean to escape from the everyday hardships even for a few hours. If the Romanian state acknowledged the importance of theatres and cinemas when it was already too late, the Germans had the experience of two years of war. The occupants used these instruments in order to induce a feeling of internal security towards the local population. At the same time, the German propaganda played a role in this process, and the Romanians were subjects to it. In the same time, it is crucial to say that a large number of officers and soldiers from the Central Powers were present in the Romanian Capital in the analyzed period. And we also want to determine what was the real impact of the theatrical and cinematic activities controlled by the German censorship and how significant was the Romanian audience.*

Keywords: *First World War, German occupation, Entertainment, Theatre, Cinema.*

* * *

Înfrângerea suferită de Armata Română în bătălia de pe Argeș și situația dezastruoasă în care se afla țara în contextul retragerii militare și a exodului către Moldova au generat o stare generală de neliniște și nervozitate în rândul bucureștenilor¹.

* Ph.D. Candidate, University of Bucharest, Faculty of History, Bucharest, Romania; serban.cristian.tudor@gmail.com.

Cercetare finanțată prin proiectul „Rute de excelență academică în cercetarea doctorală și post-doctorală – READ”; POSDRU/159/1.5/S/137926; proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

Date submitted: 9 June 2015

Revised version submitted: 30 June 2015

Accepted: 12 July 2015

În așteptarea trupelor germane, generalul Al. Mustăță, locțiitorul prefectului Poliției, a semnat o „proclamațiune”² în care era precizat că „Sunt oprite reprezentațiile teatrale, cinematografice și cafeurile-cântânde”, începând cu 21 noiembrie 1916, stil vechi³. Documentul îi anunța în mod oficial pe locuitorii orașului de retragerea temporară a administrației, de introducerea mai multor restricții și a pedepsei cu moartea pentru contravenții care nu se pedepseau astfel anterior.

Din cu 23 noiembrie/6 decembrie, trupe ale Puterilor Centrale au început să intre în București. Într-un climat tot mai sufocant de prezența trupelor inamice⁴, cititorii ziarului „Gazeta Bucureștilor”⁵ din 5/18 decembrie 1916 erau informați că „se va da în curând câtorva teatre cinematografe permisiunea de a relua reprezentațiile lor”⁶. Primele proiecții de film în capitala ocupată au fost date în scopuri de binefacere, precum străngeri de fonduri pentru Crucea Roșie. Astfel, Cinema Lux, timp de trei zile de la 3 la 9 seara, a fost deschis cu următorul program: tragedia istorică „Den Leagăn până la Mormânt”, „Jurnalul de Război” și „o comedie de mult humor”⁷.

Activitățile artistice din perioada ocupației s-au desfășurat sub atenta supraveghere a Poliției Militare Germane, în cadrul căreia funcționa Secțiunea Poliției Politice, responsabilă de monitorizarea presei și de gestionarea cenzurii. Din 17 martie 1917 acest birou a fost transferat în cadrul serviciului Statului Major Administrativ⁸. Astfel, începând cu 9 ianuarie 1917, Guvernatorul Militar Tülff von Tscheppe und Weidenbach a emis „Ordonanța relativă la înființarea cenzurii”, departament responsabil de controlul presei și tipăriturilor, precum și de analiza conținutului reprezentațiilor teatrale și a proiecțiilor cinematografice⁹. Prin ordonanță relativă la înființarea cenzurii se preciza că „reprezentațiile teatrale [...] precum și reprezentațiile cinematografice sau asemănătoare cinematografelor, se pot da numai atunci când aceste reprezentații au fost permise prealabil de oficiul de cenzură”. Persoanele care organizau reprezentații scenice fără autorizație sau „care participă oricum la asemenea

¹ Stoenescu 1927: 9; Bacalbașa 1921: 19-20.

² Se vehiculează existența a două versiuni ale proclamațiunii semnate de Al. Mustăță. Vezi Tudorancea 2013: 107-108.

³ Nedelcu 1923: 17.

⁴ Referitor la jafurile și măsurile de restabilire a ordinii în oraș impuse de germani, vezi Torrey 2014: 167-168.

⁵ „Din ordinul comandaturii superioare a armatei von Mackensen, *Gazeta Bucureștilor* va rămâne, până la altele, singura gazetă admisă în România, și, ca atare, organul de publicație a tuturor autorităților militare și administrative”. Cotidianul apărea zilnic în ediție bilingvă și a rămân singura gazetă acceptată în prima parte a ocupației. Vezi, *Ordonanțe pentru populația României în Cuprinsul Administrației Militare* 25 februarie 1917: 6.

⁶ *Gazeta Bucureștilor* 3/16 decembrie 1916: 2.

⁷ *Gazeta Bucureștilor* 5/18 decembrie 1916: 2.

⁸ Decusară 1920: 8.

⁹ Nedelcu 1923: 187.

reprezentări” erau pasibile de închisoare până la 2 ani și de amendă până la 3000 de mărci¹⁰. Despre această instituție a cenzuri, Constantin Kirițescu era de părere că se urmărea o „îndrumarea vieții intelectuale a țării într-o direcție favorabilă și simpatică Germaniei”, proces despre care aprecia că eșuase¹¹.

Trebuie menționat că înainte de înființarea cenzurii, până la sfârșitul anului 1916, 11 cinematografe au fost redeschise cu aprobare directă de la Poliția Militară Germană, care a dispus prezentarea unor filme care serveau interesului german de război și abia apoi vizau răspândirea culturii¹². Astfel, primele filme aprobate și difuzate au fost dedicate victoriilor mareșalului Mackensen împotriva României: „Trecerea lui Mackensen peste Dunăre” și „Victoria lui Mackensen în Dobrogea”. Acestea au fost prezentate în același timp în cinematografele Select-Central¹³, Zaharia¹⁴ și Model¹⁵.

O altă producție mult difuzată la cinema Zaharia în intervalul orar 3-7 a fost „Cucerirea Bucureștilor. 6 decembrie 1916”, programul fiind completat cu o comedie¹⁶. „După cererea generală”, aceste filme care înfățișau victoriile Imperiului German împotriva României au fost distribuite în Select-Central și Cinema Palace în perioada următoare¹⁷. Numeroase filme germane ce urmăreau să inducă populației civile sentimentul că Germania este puternică economic și imbatabilă pe fronturi au rulat în cinematografele europene: „Descoperirea Germaniei”, „Prin centrele industriale germane”, „Pe frontul de vest german”, „La Krupp”, „Submarinul comercial Deutschland cu căpitanul său König”. Spectacolele erau completate cu jurnale de actualități¹⁸.

În privința reprezentațiilor teatrale, operetă sau varieteu, în „Gazeta Bucureștilor” erau publicate reclame ale locaturilor autorizate de noua administrație: Varieté-Theater Majestic-Femina (Calea Victorie nr. 52) și Teatrul Liric (fostul Leon Popescu). Foarte apreciat de ocupanți a fost și Teatrul Alhambra unde „numere de varieteteruri de prim rang debutează în fiecare seară”¹⁹.

La Liric, Compania de Operetă „Grigoriu” pune în scenă piesa germană *Prinț și Bandit (Das Furtenkind)* și anunța în programul viitor: *Alteța sa și Eva*²⁰. Repertoriul companiei a fost completat cu alte operete ale căror denumiri din reclame erau trecute în română și germană:

¹⁰ Nedelcu 1923: 187.

¹¹ Kirițescu 1989: 283.

¹² Rădulescu-Zoner & Marinescu 1993: 142.

¹³ *Gazeta Bucureștilor* 13 ianuarie 1917: 3.

¹⁴ *Gazeta Bucureștilor* 15 ianuarie 1917: 3.

¹⁵ *Gazeta Bucureștilor* 22 ianuarie 1917: 3.

¹⁶ *Gazeta Bucureștilor* 22 februarie 1917: 3.

¹⁷ *Gazeta Bucureștilor* 27 martie 1917: 2.

¹⁸ Rădulescu-Zoner & Marinescu 1993: 158.

¹⁹ *Gazeta Bucureștilor* 12 ianuarie 1917: 3.

²⁰ *Gazeta Bucureștilor* 7 ianuarie 1917: 3.

*Farmecul unui vals, Camarazii, Liliacul*²¹, *Fire de artist, O zi în Paradis, Cow-Boy-ul, Lăutarul, Contele de Luxemburg*²². Ioan Massoff menționa despre compania lirică Grigoriu că își desfășura activitatea în fața unui public neinteresat și deloc numeros²³, în timp ce V. Maximilian, membru al ansamblului, își amintea că „publicului nu-i ardea de teatru. Iarna era grea [...] viscoalele se repetau la două-trei zile, străzi neluminate”²⁴. Această decizie de redeschidere a sălilor de spectacole urmărea să inducă ideea că „că viața orașelor își reia cursul ei obișnuit” în pofida ocupației și a primelor măsuri impuse asupra populației civile²⁵.

În cadrul acestui studiu nu putem ignora una dintre cele mai importante instituții ale culturii românești. Reluarea reprezentațiilor scenice la Teatrul Național din București a fost amânată de autoritățile germane până în momentul în care au reușit să aducă în București o trupă germană²⁶. Activitatea ansamblului german, conform dorinței Guvernământul Imperial trebuia să se rezume la a „familiariza rând pe rând publicul român cu capodopere ale clasicismului [...] și cu frunzași ai dramaturgiei germane moderne”²⁷. Spectacolele nu erau dedicate doar militarilor germani, ci trebuiau să se adreseze și populației civile, în efortul de germanizare a culturii și să ofere impresia că viața se desfășoară normal în teritoriul ocupat.

Ioan C. Filitti, Director General al Teatrelor în primele luni ale ocupației, constata la 10 martie 1917 că „Direcția Generală a Teatrului Național are două subdivizii: una română, alta germană” și mai menționa că „piesele istorice românești cu caracter patriotic sau nepotrivit în împrejurările actuale trebuiau înlăturate”. Piese germane urmau a fi traduse „pentru că dorința Guvernământului Imperial este ca publicul românesc să cunoască produsele cele mai bune ale literaturii germane”. Astfel, Societatea Dramatică Română a Teatrului Național își pregătise un repertoriu format atât din piese românești, cât și germane: *Fântâna Blanduziei*, *Patima Roșie*, *Noaptea Furtunoasă*, *O soacră*, *Prostul*, *Pui de dragoste* și *Sapho*²⁸.

Pe 18 martie, trupa germană a deschis oficial stagiunea teatrală cu piesa *Ifigenia în Taurida* de Goethe, cu un *Prolog* de Grube și muzică compusă de Beethoven, Schubert, Berlioz și Richard Strauss²⁹. Acest act a

²¹ *Gazeta Bucureștilor* 29 ianuarie 1917: 2.

²² *Gazeta Bucureștilor* 19 martie 1917: 3.

²³ Massoff 1974: 136-137.

²⁴ Maximilian 1962: 193.

²⁵ Maximilian 1962: 194.

²⁶ La sfârșitul lunii februarie 1917, șeful secției IV a poliției militare a Capitalei s-a deplasat la Berlin pentru a încheia contracte cu diverse trupe și pentru a obține aprobările necesare înființării și funcționării unui teatru german în București. Vezi Rădulescu-Zoner & Marinescu 1993: 152.

²⁷ T. I. 1917: 2.

²⁸ BAR, f.a., *Acte în legătură...*, nenumărat.

²⁹ *Gazeta Bucureștilor* 19 martie 1917: 3.

văzut considerat ofensator de către politicienii români rămași în Capitală, ei refuzând invitația de a participa³⁰. Theodor Cancicov s-a arătat indignat de situație, considerând că „jocul trupelor germane în Teatrul nostru Național” era o vexațiune³¹. Peste câteva zile, pe 22 martie 1917, era anunțată deschiderea stagiunii române cu piesa *Fântâna Blanduziei* de Vasile Alecsandri³².

Piese românești erau jucate de două sau de trei ori pe săptămână, în timp ce reprezentațiile trupei germane se desfășurau aproape în fiecare zi. Succesul înregistrat de aceste spectacole poate fi apreciat și pe baza analizei unor registre cu numărul de bilete vândute, „Situățiune de venituri și cheltuieli”, întocmite de Direcția Generală a Teatrului Național. De exemplu, pentru prima parte a lunii aprilie, piesele trupei române erau jucate în fața unui public mai numeros decât cele puse în scenă de trupa germană³³. În același timp, în perioada perioada 25 aprilie - 10 iunie au avut loc 60 de reprezentații ale celor două ansambluri³⁴, în majoritatea cazurilor sala Teatrului Național era ocupată într-o proporție mai mare jumătate, fapt ce denotă un oarecare interes al publicului pentru teatru.

În această perioadă, românii au stat departe de teatrul german din mai multe motive, precum necunoașterea limbii, sărăcia, demnitatea și antipatia pe care le-o atrăgea ocupantul prin măsurile adoptate. Astfel, spectacolul de la teatrul german era destinat „militarilor și funcționarilor guvernului de ocupație, al populației de origină sau cu sentimente străine și al unei infirme minorități române de ambele sexe, lipsită de conștiință și de pudoare”³⁵.

Sub pretextul că spectacolele românești nu erau frecventate de public și, astfel, nu puteau să acopere deficitul bugetar al Teatrului Național³⁶, pe 10 aprilie 1917, Societatea Dramatică Română era înștiințată de ordinul rechiziționării Teatrului Național de la 1 mai 1917³⁷. Prin această măsură se urmărea ca ansamblurilor germane să monopolizeze scena doar pentru trebuințele propagandei germane sau a divertismentului trupelor de ocupație.

Începând cu 5 mai în presă se anunța că „măine seară, sâmbătă, Societatea Dramatică Română inaugurează noua serie de reprezentații dela teatrul Comoedia”, cu piesa *Institutorii*, o comedie în 3 acte³⁸. Activitatea

³⁰ Petre P. Carp, Titu Maiorescu, Al. Marghiloman și Al. Tzigara-Samurcaș au refuzat invitația Guvernământul Imperial de a fi prezenți în sala Teatrului Național la reprezentația de debut a trupei germane care deschidea noua stagiune. Vezi Maiorescu 1999: 225 și Marghiloman 1927: 455.

³¹ Cancicov 1921: 38.

³² *Gazeta Bucureștilor* 22 martie 1917: 4.

³³ ANIC, TNB 3/1917: 4-183.

³⁴ BAR, f.a., *Acte în legătură...*, nenumărat.

³⁵ Kirîțescu 1989: 283.

³⁶ Massoff 1974: 140.

³⁷ BAR, Filliti, f.a., nenumărat.

³⁸ *Gazeta Bucureștilor* 4 mai 1917: 3.

Societății Dramatice Române a fost strict controlată de cenzură. La fiecare reprezentație se afla în sală un ofițer însărcinat cu supravegherea spectacolului, iar dacă reprezentația era în limba română, acesta era însoțit de un translator³⁹. În ceea ce privește repertoriul nu a existat o certitudine în această privință: „Sapho, Nora, Hamlet, Institutorii (dacă se aprobă de cenzură, iar de nu Avarul), Falimentul, Alexandra de Woss, Trandafirii roșii (dacă se aprobă de cenzură, iar de nu Ovidiu), Avarul (dacă nu s-a jucat deja), O căsnicie, Lorica noastră” . Pe lângă piesele menționate, la Comoedia au mai fost jucate *O noapte furtunoasă*, *2 ore și 46 minute*, *Prostul și Patima Roșie*.

Principala dificultate în reconstituirea activității artistice din perioada ocupației germane este reprezentată de identificarea compoziției sociale a publicului spectator, militari sau civili. În acest sens, informațiile din memorii și jurnale ajută la completarea acestui peisaj.

Theodor Cancicov a realizat „fizionomia Capitalei între oprele 6-9 seara” pentru sfârșitul lunii august din 1917, de pe calea Victoriei, dintre Ateneu și b-dul Carol: „Peste 30 la sută dintre cei ce se plimbă sunt tineri în vârstă de a purta arma și cari de sigur că n-au venit în Capitală odată cu armatele străine [...] sute de fete și femei, de toate vârstele, mai mult sau mai puțin elegant îmbrăcate, fac promenada întovărășite de grupuri de ofițeri străini [...] localurile publice sunt pline de militari ai puterilor ocupante”⁴⁰.

Peisajul este completat prin descrierea realizată de Constantin Bacalbașa: „Bucureștiul este plin de militari. Pe străzi, prin birturi, prin bodegi, nu întâlnești decât ofițerime și soldați Germani, Austro-Ungari, Turci, Bulgari. Cinematografele sunt pline, femeile mișună pe strade, o lume nouă, cu totul necunoscută, eșită nu se știe de unde, e la suprafață”⁴¹.

O imagine total diferită a orașului a fost văzută de un ofițer român care se îndrepta spre Moldova în aprilie 1917 după ce scăpase din arest: „mișcarea, zgomotul Căii Victoria, a localurilor și a sălilor de spectacol, totul e nefiresc și silit [...] străinii și dușmanii de toate categoriile învăluiesc ca o pânză de păianjen adevărata viață a Bucureștilor”⁴².

Aflat în vizită în București, ziaristul german Bernhard Kellerman relatează că „teatre, varieturi, operete în parcuri deschise, deasupra arzândul cer de vară ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Morții de la Argeș sunt îngropați”, făcând aluzie la soldații germani care petreceau în capitală și la cei căzuți în luptele pentru cucerirea orașului. Acesta menționează că „toate astea însăși [...] este doar suprafața colorată, zgomotoasă a Bucureștilor”⁴³.

³⁹ Rădulescu-Zoner & Marinescu 1993: 158.

⁴⁰ Cancicov 1921: 29.

⁴¹ Bacalbașa 1921: 82.

⁴² Ardeleanu 1918: 33.

⁴³ Ziaristul german prezintă echilibrat imaginea orașului și făcea diferență între civilii pe care îi întâlnea în localuri în compania militarilor și majoritatea populației din capitală. Vezi, Kellerman 1917: 13.

Dacă despre evenimentele de pe front din vara anului 1917 autoritățile ofereau informații sumare, activitatea teatrală continua fără mari probleme, divertismentul atingând punctul culminant în această perioadă, dat fiind și numărul mare de ofițeri și soldați aflați în capitală.

Pe lângă succesul de care se bucurau spectacolele oferite de Societatea Dramatică Română, Compania Lirică „Grigoriu” și ansamblul german de drame, un public numeros umplea în fiecare seară grădinile și teatrele de vară unde aveau loc numeroase spectacole de revistă și varietăți. Virgiliu Drăghiceanu relatează că în acele vremuri, „noi suntem ținuți într-o ameteală de muzici și spectacole. Ies ca ciupercile trupe de teatru, pe lângă cinematografe și trupe de operetă [...], toate prevăzute cu bufete cu bere și carne afumată, pentru a pescui și mai bine pe flămândul [...] de artă care e Bucureșteanul”⁴⁴.

Încă dinaintea intrării României în război, în vederea creșterii numărului de spectatori, proprietarii de săli au improvizat și diversificat spectacolul prin inovația teatru cu cinematograf⁴⁵. În programele sălilor destinate pentru spectacole de varietate, figurau numeroase piese simple de teatru, recreative, scheciuri, cuplete, dansuri, cântece, acrobații, jonglerii și numeroase dansatoare „îmbrăcate numai ca să deștepte dorința desbrăcării - când sunt îmbrăcate”, după cum apreciau unii contemporani înainte de război⁴⁶. Situația nu doar că a fost menținută de autoritățile germane, ci a cunoscut o reală perioadă de apogeu.

Pe lângă trupele permanente de ocupație, în oraș veneau în permisie și militarii din zonele de operațiuni, întrucât Bucureștiul era considerat *eine Vergnugungsstadt* sau un oraș al distracției⁴⁷. Găseau, pe lângă cinematografe și teatre, un număr mare de cazinouri, parcuri și grădini-restaurant. Pe timp de vară, la mare căutare erau cinematografele în aer liber: Arena Amicii Orbilor, Grădina-cinema Peleş, Grădina Zefirul și Grădina-Cinema Astoria, unde rulau filme urmate de diferite spectacole de dansuri exotice și acrobatice⁴⁸.

Cel mai important astfel de local, Teatrul de vară Alhambra, situat pe strada Sărindar, oferea „un mare program de atracțiune”, cu artiști „sosiți din Berlin, Viena și Budapesta [...] împreună cu multe alte atracțiuni de primul ordin”. Localul funcționa în fiecare zi între 8 și 12 noaptea⁴⁹. Totodată „la varietate-ul Alhambra, noile numere din program atrag în fiecare seară un public numeros”⁵⁰, în programul zilnic fiind incluse improvizatii la pian, dansatoare, acrobați, comici, iluzioniști etc. Gerhard Velburg, un ofițer german care a participat la astfel de evenimente relatează în

⁴⁴ Drăghiceanu 1920: 156.

⁴⁵ Cantacuzino 1965: 11.

⁴⁶ Riuleț & Olărașu 1915: 45.

⁴⁷ Drăghiceanu 1920: 98.

⁴⁸ *Gazeta Bucureștilor* 1 iulie 1917: 3.

⁴⁹ *Gazeta Bucureștilor* 22 mai 1917: 3.

⁵⁰ *Gazeta Bucureștilor* 19 iulie 1917: 3.

memoriile sale că Alhambra era un local „unde o artistă din Berlin se împiedică de două ori și nu poate cânta”⁵¹. Cu toate acestea, militarii s-au dovedit a fi mari entuziaști ai cabareturilor și varieteurilor în detrimentul spectacolele de teatru și operetă. Teatrul-Varieté Majestic-Femina, situat sub Teatrul Comoedia, „era plin în fiecare seară de un public compus din militarii celor patru state și prea puțini civili”⁵². La conducerea Teatrului de varietăți Alhambra a fost numit actorul german Arthur Treumann pentru a se asigura de buna desfășurare a spectacolelor zilnice. Virgiliu Drăghiceanu menționa că „la varietouri se petrece bine. Dimineața, mii de butelii de șampanie goale se scot din localuri [...] Spectacolele se închid la douăsprezece noaptea; încep însă dela orale opt”⁵³.

Altă locație populară era Arena Amicii Orbilor, un cinematografteatru administrat de societatea austro-ungară Balkan-Orient. Între filme și spectacole erau transmise „ultimele știri de pe fronturi”⁵⁴. De exemplu, programul din 7 iunie 1917 se compunea din: „România în film”, o comedie într-un act, „Lupta de pe Somme”, o pereche de comici și orchestra simfonică a Teatrului Național⁵⁵. Au urmat alte proiecții de filme artistice de divertisment și jurnale știri de pe front, alături de care erau jucate reviste precum *Dă-i drumul*, *Odată și o să mor*, *Zât*, *Când morții vorbesc*, *Treci la rând*, spectatorii de la primele categorii având inclus în prețul biletului un „bufet ales și bere specială”⁵⁶. În perioada august - septembrie 1917, numărul de spectatori depășea în mod constant jumătate din capacitatea teatrului de vară, spectacole amintite erau puse în scenă în fața câtorva sute oameni, majoritatea cumpărându-și bilete la categoriile inferioare de 1 leu sau 50 de bani⁵⁷.

După închiderea stagiunii de vară din 1917, teatrele de varietăți și-au mutat activitatea în localurile de iarnă, unde era „deschis până la 12 noaptea”. Alături de Alhambra și Majestic, numere de varietouri erau puse în scenă în fiecare seară în localul Wiener Orpheum, redenumit Teatrul Donau-Palast⁵⁸. Aceste trei localuri își vor menține notorietatea în rândul ofițerilor germani până la sfârșitul ocupației⁵⁹.

Această stagiune de vară s-a suprapus cu perioada de pregătiri militare și cu marile bătălii de la Mărășești, Mărăști și Oituz. Theodor Cancicov aprecia la 6 septembrie 1917 că lumea care nu „se cam sinchisește de situațiunea țării [...] umple teatrele și concerturile, cafenelele și

⁵¹ Iorga 1939: 11.

⁵² Stoenescu 1927: 84.

⁵³ Drăghiceanu 1920: 91.

⁵⁴ Massoff 1974: 144.

⁵⁵ *Gazeta Bucureștilor* 7 iunie 1917: 3.

⁵⁶ *Gazeta Bucureștilor* 9 august 1917: 3.

⁵⁷ În medie, pentru fiecare spectacol erau vândute cel puțin 400 de bilete. Vezi ANIC, TNB 19/1917: 288-303.

⁵⁸ *Scena* 22 noiembrie 1917: 4.

⁵⁹ Massoff 1974: 156.

cofetăriile”⁶⁰. Indignarea lui Cancicov viza atitudinea adoptată de o parte a locuitorilor capitalei, în special de unii români. O atitudine foarte critică a fost adoptată de Virgiliu Drăghiceanu la adresa spectacolelor de revistă și a publicului. „Alcătuite între timpul sorbirii a două șvarțuri, ele exhibează o serie de trivalități, pornografii și pretenții de spirit, fără de nicio sare [...] Ele sunt oglinda stării de abrutisare și desorientare a unei lumi demoralizate [...] S-ar părea că pentru noi zărilor deșteptării sunt încă departe”⁶¹. De aceeași părere era și Constantin Bacalbașa, care aprecia că „grădinile de spectacole și sălile de teatru erau pline de un public amestecat, de un fel de pleavă a orașelor mari”, în timp ce „aceia cari purtau în inima lor doliul patriei” își păstrau demnitatea și nu frecventau astfel de localuri⁶².

Revenind la activitatea de divertisment, aceasta a scăzut în intensitate începând cu toamna anului 1918, dar un număr mai restrâns de localuri și-a continuat activitatea nestingherită până în ultimile luni de ocupație. Teatrele-cinema au rămas foarte populare, astfel că la Teatru-Cinema Regal rulau filme ale casei austro-ungare „Apollo” și erau interpretate piese într-un act de Compania Bărcănescu. Publicul prefera comedii sau reviste (*Știri din Moldova*⁶³), programul fiind completat cu jurnale de război. Spectacolele de acest gen urmăreau să întrețină un anumit public, prețul билетelor fiind „obișnuite”, între 1 și 4 lei⁶⁴.

Cinema Orient, fost Bristol, a fost primul care a introdus bufetul în ofertă, reclamele menționând pe lângă filmul din program că „BUFETUL stă la dispoziția onor. spectatorilor”, prețurile fiind „populare”⁶⁵. În condițiile în care restricțiile interziceau circulația la ore târzii, la Orient „se servește bere până la 12 noaptea”⁶⁶. Situația s-a menținut pentru mult timp, astfel că peste 6 luni, la Teatru Cinema Astoria, în cadrul proiecțiilor de film care începeau de la 9 și 10:30 se preciza: „bufet bine asortat se servește și bere”⁶⁷. Consumul de bere este confirmat și de Theodor Cancicov care menționează despre cinematograful Regal ca fiind un local unde se strângeau foarte mulți ofițeri germani pentru a-și petrece timpul liber⁶⁸.

⁶⁰ Cancicov 1921: 37.

⁶¹ Drăghiceanu 1920: 341.

⁶² Bacalbașa 1921: 249.

⁶³ Reviste similare, destinate teatrelor de vară și de varieteu, în care românii erau tratați într-o manieră inferioară și disprețuitoare erau destinate spectatorilor străini al căror amuzament trebuia satisfăcut. Vezi Kiriteșcu 1989: 285; Un alt exemplu în acest sens poate fi cideată revista „Acum ori niciodată” compusă din scenetele „Fetele de pe Lipsani, Armata din Cuba, Care o face de oaie!, Tăietorii de lemne Tănase, Hamlet acasă la nea Boroboață etc etc iar spectacolul se încălzește de minune [...] având în vedere lipsa de lemne ce se resimte în Capitală”. Vezi *Gazeta Bucureștilor* 9 august 1917: 3.

⁶⁴ *Scena* 4 decembrie 1917: 4.

⁶⁵ *Scena* 6 decembrie 1917: 4.

⁶⁶ *Scena* 13 decembrie 1917: 4.

⁶⁷ *Scena* 12 iulie 1918: 4.

⁶⁸ Cancicov 1921: 30, 61.

Pe baza reclamelor din ziarul „Scena”⁶⁹, reiese că în București s-a menținut o activitate cinematografică intensă și destul de variată. De exemplu, la Teatrul Cinema Clasic rula filmul „Garda bulgară pe Egee”, „Jurnal de război” și tragedia „Martira Amourului” acompaniată de o orchestră de 12 artiști⁷⁰, în timp ce la Cinema-Variété Regal aveau loc spectacole ale trupei Al. C. Bărcănescu - D. Mihăilescu-Brăila, comedia cu cântece într-un act de A. de Herz „Boerul Buflea”, drama „Scrisoarea unei moarte”, muzica fiind asigurată de o orchestră de 10 oameni⁷¹.

Dacă înainte de ocuparea capitalei, piața era dominată de producțiile franceze și italiene, la nivelul anilor 1917-1918 aveau să se impună cele germane, dată fiind situația militară și „din cauză că au devenit iubite”. Societăți germane de filme care își prezentau producțiile în spațiul românesc erau: *Balkan-Orient*, *Decla*, *May-Filmgesellschaft*, *Bioscop*, *Eichberg-Filmgesellschaft*. Articolul de popularizare a industriei cinematografiei germane preciza că la mare căutare erau comedii și dramele cu Hella Moja, Henny Porten și Wanda Treumann⁷².

În ceea ce privește activitatea teatrală profesionistă, la Teatrul Național, trupa germană de drame și-a desfășurat activitatea până în iulie 1918. Au pus în scenă numeroase piese ale unor autori ce proveneau din spațiul german, cei mai renumiți fiind: Goethe, Arthur Schnitzler, Gerhart Hauptmann, Karld Sloboda, Hermann Sudermann, Max Dreier, Felix Salten, Paul Lindau etc. La spectacolele de la Teatrul Național asistau și „soldații de pe front, cu ranițele la spinare”, astfel că în toamna anului 1917, „în strălucita sală, luminată a giorno, un sfert din locuri sunt pline de militari”⁷³. În intervalul septembrie - decembrie 1917, numărul de bilete vândute pentru spectacolele de la Teatrul Național variaua în funcție de reprezentare, însă succesul înregistrat în primăvara aceluiași an nu a mai fost atins, sala fiind rareori plină pe jumătate⁷⁴. O schimbare s-a produs în primele luni ale anului 1918, când reclamele spectacolelor de la Teatrul Național s-au făcut exclusiv în limba germană. Renunțarea la traducerea lor poate indica faptul că reprezentațiile se adresau doar unui public cunoscător de germană. Ultimele piese din repertoriul trupei germane de drame au fost: *Die Verloren Tochter*, *Alt heidelberg*, *Der Windhund*, *Maine Frau*, *Jugend*, *Othello* etc⁷⁵.

⁶⁹ Cotidianul, subintitulat *Ziar zilnic de Teatru, Muzică, Literatură, Artă, Sport*, trebuia să țină publicul la curent cu mișcarea teatrală pentru a satisface nevoile unui „public românesc dornic de spectacole”, în special de teatru - „un element trebuincios existenței”. În același timp, arta era văzută ca „un refugiu pentru cei obiduiți”. Vezi *Scena* 27 septembrie 1917: 1.

⁷⁰ *Scena* 7 octombrie 1917: 4.

⁷¹ *Scena* 18 octombrie 1917: 4.

⁷² Lewandowski 1918: 10-11.

⁷³ Drăghiceanu 1920: 149.

⁷⁴ ANIC, TNB 19/1917: 1-241.

⁷⁵ Vezi *Scena* ianuarie - aprilie 1918.

Nu trebuie să oitem prezența unor trupe germane și austriece de teatru și operă de mare valoare care au fost contractate de autorități pentru a susține reprezentații în București. Cele mai promovate au fost „Opera Curții din Darmstadt”⁷⁶ și „Theater an der Wien” în mai 1917⁷⁷. În martie 1918, un „scurt turneu” a fost susținut de „Baletul Charell din Berlin”⁷⁸, urmat de spectacole oferite de alte renumite trupe de o valoare mai mică, dar nu discutabilă. Pe 8 mai, era anunțată vizita „Teatrului Trianon din Berlin” la Teatrul Eforia, în timp ce la Teatrul Național, în mai 1918, spectacole de operă au fost susținute de „Opera Curții din Dessau”⁷⁹. În octombrie 1918, „Compania de comedii din Berlin” a fost ultima trupă germană de prestigiu care a oferit reprezentații pe scena românească, la Teatrul Modern⁸⁰.

Societatea Dramatică Română a Teatrului Național și-a continuat activitatea la Teatrul Comoedia unde a pus în scenă atât piese românești trecute prin cenzură și piese traduse ale clasicilor germani menționați mai devreme. În privința audiențelor înregistrate, în octombrie 1917, au fost date 42 de reprezentații, fiecare fiind susținută în fața a cel puțin 400 de spectatori conform datelor înregistrate în situațiunile de venituri și cheltuieli. Cele mai jucate piese au fost *Vîforul*, *Amorul Veghează*, *Talismanul*, *Azilul de noapte*, *O scrisoare pierdută*, *Apus de soare* și *Jocul apelor*⁸¹. Pe parcursul anului 1918, în fața unui public asemănător cu cel din cursul anului precedent au fost prezentate: *Taifun*, *Păianjenul*, *Fata din Dafin*, *Avarul*, *Un faliment*, *Păpușile*, *Străini*, *Froda*, *Două cumetre* etc.

Cu începere de la 5 octombrie 1917 era anunțată deschiderea Teatrului Modern unde Compania Dramatică „Mărioara Voiculescu” urma să își desfășoare activitatea. În repertoriul acestei companii teatrale erau anunțate 18 piese, majoritatea din literatura germană, dintre care voi menționa: *Seara cea de pomină*, *Raze de lumină*, *Ciclul Anatol*, *Contele de Ferstenberg*, *U 308*, *Beregiss*, *Interpretul* etc⁸². Cenzura germană a adoptat o poziție de forță față de activitatea de la Modern, astfel încât teatrul a fost închis la începutul lunii decembrie 1917. Într-un articol de ziar care anunța închiderea localului, se aprecia că „avem un public care poate rivaliza cu acela din străinătate”, doar că „piesele [...] nu sunt pe placul publicului”⁸³.

La Teatrul Liric, Companiei Lirică „Grigoriu”, devenită din ianuarie 1918 Compania Lirică „Maximilian”, și-a continuat activitatea fără întreruperi. Pe lângă piesele vechi prezentate anterior au fost adăugate în repertoriu mai multe operete germane: *Povestirile lui Hoffmann*, *Soldatul Marinei*, *Vânătorul de păsări*, *Contele Toni*, *Sărmanul Jonathan*,

⁷⁶ *Gazeta Bucureștilor* 7 mai 1917: 3.

⁷⁷ *Gazeta Bucureștilor* 21 mai 1917: 3.

⁷⁸ *Scena* 3 martie 1918: 4.

⁷⁹ *Scena* 8 mai 1918: 4.

⁸⁰ *Scena* 2 octombrie 1918: 4.

⁸¹ ANIC, TNB 60/1918: 2-43.

⁸² *Gazeta Bucureștilor* 26 septembrie 1917: 3.

⁸³ Herz 1917: 1.

Dragoste în zăpadă etc⁸⁴. De un real succes s-a bucurat *Cavalerul Pustei*, o operetă ungurească tradusă și adaptată⁸⁵. O nouă trupă de operetă, Compania Lirică „Gr. Gabrielescu”, a fost aprobată de autoritățile militare. Aceasta și-a desfășurat activitatea la Teatrul Carol cel Mare (fost Eforia) cu un repertoriu compus în mare parte tot din piese germane dintre care voi menționa: *Casa cu 3 fete*, *Fluture de noapte*, *Porunca M.S.*, *Culesul viilor*, etc⁸⁶. Pe de altă parte, V. Maximilian relatează că „nicăieri, bietul bucureștean nu se simțea mai între ai lui decât la teatrul românesc”. Un public puțin la începutul verii din 1917 dar care a devenit tot mai numeros cu fiecare reprezentație⁸⁷, fapt că românii au găsit în arta teatrală un mijloc de evadare din cotidian.

Nu vom continua să înțrăm în detalii cu privire la stagiunea de vară din 1918, deoarece nu a cunoscut amploarea celei din 1917, deși numeroase localuri își aveau deschise porțile pentru spectatori cu posibilități materiale suficiente pentru a-și achita biletul de intrare sau dornici să ia parte la genuri de spectacole prezentate în paginile anterioare.

Situația teatrului românesc s-a îmbunătățit în ultimele luni de ocupație, când autoritățile militare germane își pierduseră interesul în ceea ce privește promovarea culturii germane în rândul populației românești. Un moment important a avut loc în momentul în care Direcția Teatrului German a părăsit clădirea Teatrului Național pe data de 9 iulie 1918 fără a înștiința în prealabil partea română. În această situație, clădirea putea fi folosită din nou de trupa română deși se afla într-o stare precară, reparații urgente fiind necesare⁸⁸. În același timp, Teatrul Eforie a fost și el părăsit de actorii germani, dar clădirea a rămas rechiziționată și folosită în ultimele luni pentru serate dedicate supușilor Puterilor Centrale⁸⁹.

În septembrie 1918, a avut loc al doilea eveniment important, și anume revenirea lui Tony Bulandra și a celorlalți mari actori ai Teatrului Național în București, la Comoedia, după aproximativ 2 ani de refugiu în Moldova. Tony Bulandra afirma că „stagiunea va începe cu *Stane de piatră*”, și se făceau „repetiții pentru *Les Deux Canards* a lui Tristan Bernard [...] Vor urma: *Magistrații* de Brioux, *Medicul în dilemă* și *Nu se poate spune* de Bernard Shaw, *Amicul femeilor* de Dumas, *Trecutul* de Georges de Porto-Riche, o reluare a *Murgului*, *Marchizul* von Keith de Wedekind, *Strigoii* de Ibsen, *Maman Colibri* de Bataille, *Isdrael* de Bernstein, *Weibteufel* de Schöncker”⁹⁰. Includerea unor piese scrise de autori francezi denotă o slăbire a aparatului de cenzură. Pe data de 14 septembrie, Compania Dramatică „Bulandra” și-a deschis oficial stagiunea cu *Stane de*

⁸⁴ Vezi *Scena* ianuarie - aprilie 1918.

⁸⁵ *Gazeta Bucureștilor* 19 septembrie 1917: 3.

⁸⁶ *Gazeta Bucureștilor* 28 septembrie 1917: 3.

⁸⁷ Maximilian 1962: 195.

⁸⁸ ANIC, TNB 34/1918: 1-3.

⁸⁹ Massoff 1974: 166.

⁹⁰ *Scena* 4 septembrie 1918: 2.

piatră de Sudermann⁹¹. Au urmat *Două pamflete (Les Deux Canards)* și *Hilderbergul de altădată* cu Tony Bulandra și Marietta Rareș în rolurile principale⁹².

Între timp, Societatea Dramatică Română revenise în sala Teatrului Național cu piesa *Viforul* în fața unei săli pline, spectacolul fiind dat în memoria lui Delavrancea. În zilele următoare s-au jucat: *O scrisoare pierdută*⁹³, *Amorul veghează*⁹⁴, *Azilul de noapte*⁹⁵. Despre aceasta din urmă, în ziarul *Scena* se afirma că publicul a „aplaudat călduros *Azilul de noapte* care nu e piesă de bulevard”⁹⁶. După cum am încercat să demonstrez pe parcursul acestui studiu, chiar și în ultimele luni de ocupație, publicul român a rămas rezervat în privința participării la spectacole chiar dacă situația pe plan artistic era mai detensionată. Sălile se umpleau pe jumătate la spectacolele amintite mai sus conform informațiilor din registrele de venituri și cheltuieli întocmite de administrație Teatrului Național⁹⁷.

Autoritățile germane au permis companiilor teatrale și sălilor de spectacole să își desfășoare activitatea atât pentru buna dispoziție a propriilor soldați și supuși, dar și pentru a induce populației românești un sentiment că viața se desfășoară în condiții normale sub noua administrație. Dacă preferințele militarilor erau clare în ceea ce privește spectacole pe care le preferau, în legătură cu spectatorilor români, opiniile în epocă au fost împărțite, asemenea alegerilor făcute de aceștia. Un element care a influențat acest peisaj cultural și de petrecere a timpului liber a fost cenzura germană. Nu putem lua în calcul existența unui program de propagandă care să vizeze populația românească, ci mai degrabă satisfacă dorința propriilor supuși și ofițeri, teatrul german având un public țintă restrâns. În același timp, teatrul românesc nu a avut posibilitatea de a transmite sentimente naționale și nu a beneficiat de ajutor din partea autorităților. Redus la câteva companii de dramă, de revistă și de operetă controlate strict de cenzură, teatrul s-a văzut obligat să-și limiteze și adapteze repertoriul pentru a corespunde condițiilor politice.

⁹¹ *Scena* 14 septembrie 1918: 1.

⁹² Massoff 1974: 171.

⁹³ *Scena* 8 octombrie 1918: 4.

⁹⁴ *Scena* 13 octombrie 1918: 4.

⁹⁵ *Scena* 17 octombrie 1918: 4.

⁹⁶ Mill 1918: 2.

⁹⁷ ANIC, TNB 11/1918: 1-87.

BIBLIOGRAFIE

- Ardeleanu, N. Russu (1918), *Prizonier în țara ta. 8 luni în teritoriul ocupat. Povestirile locotenentului Florin M. Rădulescu*, Botoșani.
- Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond *Teatrul Național din București*, 3/1917, f. 4-183; 19/1917, f. 1-241, 288-303; 11/1918, f. 1-87; 34/1918, f. 1-3; 60/1918, f. 2-43.
- Bacalbașa, Constantin (1921), *Capitala sub ocupația dușmanului 1916-1918*, Brăila, Editura Ancora.
- Biblioteca Academiei Române, f.a., *Acte în legătură cu activitatea TN din București (1917)*, ms., nenumerotat.
- Biblioteca Academiei Române, f.a., FILLITI, Ioan C., *Activitatea Teatrului Național din București în timpul ocupației germane - 1917*, ms., nenumerotat.
- Cancicov, Theodor (1921), *Impresii și păreri personale din timpul războiului României*. vol. II: *Jurnal zilnic 13 august 1916 - 31 decembrie 1918*, București, Atelierele Societății „Universul”.
- Cantacuzino, Ion I. (1965), *Momente din istoria filmului românesc*, București, Editura Meridiane.
- Decuseară, E.C. (1920), *România sub ocupațiune dușmană. (Fascicola I). Organizarea și activitatea Poliției Militare*, București, Tipografia Curții Regale F. Göbl.
- Drăghiceanu, Virgiliu N. (1920), *707 zile sub cultura pumnului german*, București, Editura Cartea Românească.
- Herz, A. de (1917), „Un teatru mai puțin”, *Scena* 15 decembrie, p. 1.
- Iorga, Nicolae (1939), *Cum a fost ocupație din 1916-18. O mărturie germană*, Vălenii de Munte, Editura Datina Românească.
- Kellerman, Bernhard (1917), „Bucureștii sub ocupație”, *Gazeta Bucureștilor* 10 iulie, p. 1, 3.
- Kirițescu, Constantin (1989), *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916-1919*, vol. II, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Lewandowski, Herbert (1918), „Cinematograful în România”, *Săptămâna ilustrată* 23 ianuarie, p. 10-11.
- Maiorescu, Titu (1999), *România și Războiul Mondial. Însemnări zilnice inedite*, București, Editura Machiavelli.
- Marghiloman, Alexandru (1927), *Note politice*, vol. II 1916-1917, București, Editura Institutului de Arte Grafice Eminescu.
- Massoff, Ioan (1974), *Teatrul românesc. Privire istorică*, vol. V: *Teatrul românesc în perioada 1913-1925*, București, Editura Minerva.
- Maximilian, V. (1962), *Evocări*, București, Editura Meridiane.
- Mill, K. (1918), „Publicul românesc și Teatrul”, *Scena* 11 noiembrie, p. 2.
- Nedelcu, George D. (1923), *Justiția română sub ocupațiune. 1916-1918*, București, Atelierele Grafice Socec & Co. Soc. Anonimă.

- Rădulescu-Zoner, Șerban & Marinescu, Beatrice (1993), *Bucureștii în anii Primului Război Mondial 1914-1918*, București, Editura Albatros.
- Rîuleț, Const. & Olărașu, George (1915), *Chiemarea Cinematografului. De ce trebuie să fie moral cinematograful*, București.
- Stoenescu, Anibal (1927), *Din vreme ocupației*, București, Atelierele grafice Socec & Comp. S.A..
- T., I. (1917), „Stagiunea teatrală”, *Săptămâna ilustrată* 17 mai, p. 2.
- Torrey, Glenn E. (2014), *România în Primul Război Mondial*, București, Editura Meteor Publishing.
- Tudorancea, Radu (2013), „Ocupația Germană în România Primului Război Mondial. Mecanisme de control, vectori de imagine”, *Studii și Materiale de Istorie Contemporană*, nr. 1(12): 107-129.

*Alexandra RADU**

**REDEFINIREA OPȚIUNILOR POLITICII DE SECURITATE
NAȚIONALĂ A STATELOR UNITE ALE AMERICII ÎN
CONTEXTUL AMENINȚĂRII TERORISTE (2001)**

***Redefining the National Security Policies of the United States of
America in the Context of the Terrorism Threats***

Abstract: *This study examines the impact of terrorism in the United States of America, especially after 9/11. In this context, the Bush administration adopted a series of documents which aimed to stop the terrorist threat, to protect their own citizens and to promote their core values. At the same time, it is important to see how Bush's discourses and The National Security Strategies will be named "The Bush Doctrine". This Doctrine concentrated the way of reaction in a crisis situation, the new way of thinking and even the redefining two military concepts, preemptive and preventive, into a new one, the anticipative war.*

Keywords: *Terrorism, Bush Doctrine, anticipative war, national security, neo-conservatism.*

* * *

La data de 11 septembrie 1990, ca o prefigurare a evenimentelor viitoare, președintele George H. W. Bush rostește în fața Congresului american un discurs referitor la prima criză post-război rece, și anume criza din Golf, prin intermediul căruia evidențiază că „un al cincilea obiectiv al nostru – o nouă ordine mondială – poate apărea: o nouă eră – lipsită de amenințarea teroristă, mai puternică în exercitarea justiției și având mai multă securitate, prin căutarea păcii”¹. Ca o ironie, exact unsprezece ani mai târziu, Statele Unite ale Americii sunt supuse unui atac terorist teribil, un atac ce are consecințe atât în interiorul statului cât și în exteriorul acestuia, întrucât se poate observa că Statele Unite nu sunt infailibile.

* Ph.D. Candidate, University of Bucharest, Faculty of History, Bucharest, Romania; alexa_radu_3@yahoo.com.

Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/140863, proiect strategic ID 140863 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013.

Date submitted: 5 May 2015

Revised version submitted: 10 June 2015

Accepted: 8 July 2015

¹ Bush 1990: 1218-1222.

Nu a fost însă pentru prima dată când Statele Unite au suferit un atac pe propriul teritoriu, iar la data de 11 septembrie 2001 mulți au rețrăit imaginea atacului din anul 1941. Astfel, pentru a doua oară într-un interval de șaiszeci de ani, cele două atacuri, atât cel asupra Turnurilor Gemene de la 11 septembrie cât și din 1941 de la Pearl Harbor au avut puterea să-i demonstreze Americii că nu este invincibilă și că state sau organizații teroriste din orice colț al lumii îi pot pune în pericol securitatea, iar în timp ce „Pearl Harbor a sugerat că oceanele nu garantează securitatea, 9/11 a dovedit-o”². Puternicul sentiment de umilință rețrăit de Statele Unite în urma celor două evenimente nu a făcut decât să mobilizeze atât opinia publică cât și liderii politici, astfel încât să încerce o redefinire a politicii de securitate națională, cu scopul de a proteja viața propriilor cetățeni. Așa cum afirma și președintele Bill Clinton în anul 1996 că „există momente în care doar America poate să facă diferența dintre război și pace, dintre libertate și represiune, dintre speranță și teamă”³, acum, pentru a doua oară în istoria recentă, Statele Unite trebuiau să dovedească acest lucru.

Este evident că atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra New York-ului și a Pentagonului au constituit acte de război împotriva Statelor Unite ale Americi, a aliaților acestora și chiar împotriva ideii de societate civilizată. Este un adevăr de necontestat că nicio cauză nu justifică terorismul. Omenirea trebuie să răspundă și să lupte împotriva acestui flagel destinat să amenințe și să distrugă libertățile fundamentale, grila valorilor democratice, stilul de viață. Libertatea și teama sunt valori antinomice, acestea aflându-se într-o perpetuă stare de război⁴.

În timp ce atacul de la Pearl Harbor a reprezentat opera unei regim și a unei țări identificabile, Japonia, atacul de la 11 septembrie nu a fost opera unui stat, deși gruparea teroristă Al Qaeda își avea baza operațională în Afghanistan. Astfel, putem afirma că aceste grupări teroriste exacerbează tensiunile la nivel internațional și au capacitatea de a submina autoritatea și puterea unui stat suveran. Așadar, o definiție a terorismului, în viziunea lui David Carlton, se referă la faptul că acesta presupune „niveluri semnificative de violență, motivată politic, generată de actori sub-statali care pot sau nu să fie, într-o anumită măsură, sponsorizați, dar care nu sunt în mod normal controlați, de un stat suveran”⁵. Altfel spus, teroriștii pot fi definiți ca și grupuri care încearcă, prin amenințarea cu forța sau chiar prin recursul la forță, să-și atingă propriile obiective, de regulă, acesta fiind opuse guvernelor. Pe de alta parte, potrivit lui Atran, Al Qaeda are ca scop principal dobândirea puterii prin creșterea bazei de popularitate printre potențialii suporteri și controlul puterii în detrimentul organizațiilor rivale⁶.

² Renshon 2010: 20.

³ Wittkopf & Kegley 2003: 3.

⁴ Smith 2002: 8.

⁵ Wittkopf & Kegley 2003: 167.

⁶ Artan 2006: 127–147.

Încă din anul 1997, președintele Bill Clinton a creat Comisia Statelor Unite pentru Securitate Națională, aceasta dovedindu-se de-a lungul timpului eficientă în a anticipa viitoarele crize, totuși predicțiile se bazau pe precedente, iar cum aceste precedente lipseau în cazul de față, surpriza a fost totală, mai ales prin prisma faptului că teroriștii dețin un avantaj considerabil, ei determinând timpul, locul, dar și metoda de acțiune. Cu toate acestea, raportul Hart-Rudman a stabilit o anumită vulnerabilitate națională, dar nu a putut să precizeze cum sau unde o să fie testată această vulnerabilitate⁷ și deși putem afirma cu certitudine că aceste atacuri nu au destabilizat regimul Statelor Unite, efectul fiind chiar contrar, ele au zguduit totuși societatea, întrucât „nu este vorba doar despre faptul că Turnurile Gemene s-au prăbușit în dimineața zilei de 11 septembrie 2001: s-au prăbușit și unele dintre ipotezele noastre fundamentale despre securitate națională, internațională și personală”⁸. Așadar, Statele Unite aveau nevoie de o nouă strategie.

În acest context, la sfârșitul lunii septembrie a anului 2001, sub coordonarea secretarului apărării Donald Rumsfeld, apare un al doilea *Quadrennial Defense Review*, iar în timp ce primul, din perioada administrației Clinton, identificase cinci viitoare pericole, printre care și terorismul, acest al doilea raport caută să identifice resursele necesare pentru o mai bună apărare în fața acestor amenințări asimetrice, cum ar fi terorismul, atacurile biologice, chimice și nucleare⁹. Nu este pentru prima oară când sunt identificate aceste amenințări și, deși în campania electorală viitorul președinte George W. Bush îl critica pe predecesorul său, în discursul din luna octombrie de la Universitatea Concordia Wisconsin argumentând că „noi vom face mult mai mult decât au făcut ei în ultimii zece ani și o să o facem într-un timp mai scurt”¹⁰, s-a dovedit că aceste atacuri teroriste l-au luat pe nepregătite și că cea mai capabilă națiune din punct de vedere militar, cu multiple agenții pentru prevenirea acestor acte și numeroase rapoarte pentru identificarea atât a amenințărilor cât și a resurselor necesare, s-a dovedit de fapt incapabilă să prevină un atac asupra propriului teritoriu și, mai mult, asupra propriilor valori și simboluri.

Așa cum afirma Samuel Huntington încă din anul 1993: „O lume fără supremația Statelor Unite va fi o lume cu mai multă violență și dezordine și cu mai puțină democrație și creștere economică decât o lume în care Statele Unite continuă să aibă mai multă influență decât orice altă țară în rezolvarea chestiunilor mondiale. Supremația internațională de durată a Statelor Unite este esențială pentru bunăstarea și securitatea

⁷ Hurt-Rudman Commission 1997.

⁸ Gaddis 2005: 80.

⁹ Quadrennial Defense Review Report 2001: 13.

¹⁰ Wittkopf & Kegley 2003: 80.

americanilor și pentru viitorul libertății, democrației, economiei deschise și ordinii internaționale în lume”¹¹.

Astfel, se consideră că rolul Statelor Unite este acela de a conduce, de a promova pacea și democrația în lume, iar „America va continua să încurajeze progresul democrației, deoarece aceasta este cea mai bună fundație pentru stabilitatea internă și pentru ordinea internațională”¹². Acesta este momentul în care Statele Unite trebuie să-și redefinească politica de securitate națională, să reevalueze potențialul terorist, „să folosească fiecare armă din arsenalul propriu – puterea militară, aplicarea legii, servicii de informații, eforturi vigoase – pentru a tăia finanțarea terorismului”¹³, să restructureze politicile de apărare și să-și reorienteze relațiile externe, astfel încât aceasta să se poată adapta noului context.

Și totuși, „deși victorioasă în războiul rece, în ciuda unui buget de apărare post-război rece care îl depășește pe al oricărui alt stat, în pofida unei dominații economice și culturale deținute de Statele Unite, în cuvintele unora dintre criticii ei, o «megaputere», această țară și-a dovedit incapacitatea de a-și proteja proprii cetățeni de pe propriul teritoriu, care s-au dus la activitățile lor zilnice”¹⁴.

Au reușit însă Statele Unite să își redefinească cu adevărat opțiunile politicii de securitate națională? Și-au dovedit acestea eficiența? Au avut capacitatea necesară de a face schimbări nu doar la nivel discursiv? Acestea sunt doar câteva întrebări asupra cărora merită să ne oprim atenția. Așa cum am putut observa, atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 reconfigurează orientarea Statelor Unite în materie de politică de securitate națională, însă măsurile propriu-zise pe care decidenții politici vor hotărî să le adopte necesită o abordare separată. Totuși, 11 septembrie 2001 reprezintă data la care securitatea națională a căpătat noi accente, existând necesitatea de reforme în birocrațiile federale, iar imperativul a fost și rămâne în continuare acela de a sporii cooperarea între stat, guvernul federal și nivelele locale de guvernare.

Astfel, la data de 20 ianuarie 2001, atunci când administrația Bush a preluat primul său mandat la Casa Albă, noul președinte, George W. Bush, rostea binecunoscutul *Discurs Inaugural*, mulțumind în primul rând predecesorilor săi, „vă mulțumesc vouă tuturor, președinte Carter, președinte Bush, președinte Clinton”¹⁵, dar adresându-se în același timp poporului american. În acest prim discurs inaugural al președintelui Bush putem observa modul în care acesta alege să își argumenteze ideile, folosind de fiecare dată pronumele personal la persoana I – „we”, precum și verbul

¹¹ Huntington 1993: 83.

¹² Renshon 2010: 33.

¹³ Bush 1999.

¹⁴ Gaddis 2005: 72.

¹⁵ Bush 2001.

modal – „must”, indicând astfel siguranță și totodată nepermițând interpretări.

Însă, la acea dată nu era cunoscut nici cel mai mic indiciu potrivit căruia în următoarele opt luni de mandat, terorismul va ajunge să reprezinte principala îngrijorare a politicii de apărare americane. Totuși este un lucru obișnuit acum ca americanii să afirme că „totul s-a schimbat după 11 septembrie”, mai precis, ei au definit noua amenințare la adresa politicii de securitate națională ca revendicând un nou set de politici, întrucât „problema de securitate pe care o lansează este una fără precedent”¹⁶, iar Statele Unite trebuie „să fie gata să lupte pentru speranță”¹⁷. Așadar, cu și pentru cetățenii Americii, „vă cer vouă să fiți cetățeni: Cetățeni, nu spectatori; cetățeni, nu doar persoane”¹⁸, decidenții politici trebuie să își asume răspunderea și să adopte cele mai bune decizii, astfel încât speranța pentru o viață mai bună și credibilitatea oferite de către Statele Unite să rămână repere esențiale ale influenței americane.

Astfel, discursurile rostite de președintele George W. Bush la West Point și la American Enterprise Institute, din iunie 2002 și februarie 2003, discursul despre starea națiunii, cât și discursul inaugural, dar și *Strategia de Securitate Națională* din anul 2002, toate acestea au primit denumirea de *Doctrina Bush*. Cu toate acestea, unul dintre cele mai controversate elemente ale *Doctrinei Bush* se referă la doctrina războiului anticipativ, expusă pentru prima dată în discursul de la West Point din luna iunie 2002, iar ulterior idee inclusă în *Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite* din septembrie 2002. Astfel, Statele Unite vor alege să acționeze înainte ca „dovada să fie un nor al unei ciuperci”¹⁹.

În discursul despre Starea Națiunii din anul 2002, președintele George W. Bush plasează Iranul, Irakul și Coreea de Nord pe o așa-numită „axă a răului”²⁰, după discurs toată atenția urmând să se concentreze însă asupra Irakului și bineînțeles asupra lui Saddam Hussein, întrucât „trebuie să invadăm, să distrugem și să dezarmăm acest regim al răului; doar în acest mod noi putem să fim în siguranță”²¹. Așa cum afirma președintele Bush și în cadrul discursului de la Whitehall Palace că „libertatea, prin definiție, trebuie să fie aleasă și apărată de către cei care o aleg”²², această temă este prezentă și în cadrul acestui discurs. Bush punctează în acest discurs că „Statele ca acestea și aliații lor teroriști constituie o axă a răului, înarmându-se pentru a amenința pacea în lume. Căutând să obțină arme de distrugere în masă, aceste regimuri politice prezintă un pericol în creștere. Ele ar putea să pună la dispoziția teroriștilor armele de distrugere în masa,

¹⁶ Fukuyama 2006: 60.

¹⁷ Gaddis 2005: 116.

¹⁸ Bush 2001.

¹⁹ Walker 2009: 281.

²⁰ The National Security Strategy of the United States 2002.

²¹ Buchanan 2005: 201.

²² Bush 2003.

dându-le astfel mijloacele de a-și pune în practică ura. Ar putea să atace țările aliate nouă sau ar putea încerca să șantajeze Statele Unite. În oricare din aceste cazuri, prețul pentru indiferență ar putea fi catastrofal.[...] Statele Unite ale Americii nu vor permite celor mai periculoase state din lume să ne amenințe cu cele mai periculoase arme din lume”²³.

Astfel, *Discursul despre Starea Națiunii* din anul 2002 este considerat ca fiind unul dintre cele mai bune discursuri ale lui Bush, el amplificând acest punct al libertății: „Toți tații și toate mamele, din toate societățile, doresc ca și copiii lor să fie educați și să trăiască liberi departe de sărăcie și violență. Nici un om de pe pamânt nu își dorește să fie oprimat, nu aspiră la sclavie și nici nu așteaptă cu nerăbdare să îi bată la ușă în miezul nopții poliția secretă”²⁴. Ceea ce nu precizează de fapt președintele Bush este și faptul că „toți acești oameni” trebuie să respecte la rândul lor democrația, drepturile omului și egalitatea, iar fără libertate nu putem să afirmăm că va exista securitate pe termen lung.

Scrisoarea care însoțește *Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite* reia limbajul pe care președintele Bush l-a folosit în timpul discursului de la West Point din iunie 2002, atunci când declara: „O mare parte din ultimul secol, apărarea Americii s-a bazat pe doctrinele descurajării îngrădirii, elaborate în timpul războiului rece. În unele cazuri, aceste strategii se aplică și acum. Dar noile amenințări necesită un nou mod de gândire. Descurajarea – promisiunea unei riposte masive împotriva altor state – nu înseamnă nimic pentru rețelele teroriste din umbră, care nu au națiuni sau cetățeni de apărat. Îngrădirea nu este posibilă atunci când dictatori dezechilibrați cu arme de distrugere în masă pot transporta la țintă acele arme sau rachete ori le pot încredința teroriștilor aliați”²⁵, subliniind de asemenea „Dacă așteptăm ca amenințările să se materializeze complet, se va dovedi că am așteptat prea mult. [...] Trebuie să angajăm inamicul în luptă, să-i stricăm planurile și să contracărăm cele mai grave amenințări înainte ca acestea să apară”²⁶.

Apărarea împotriva agresorilor și a tiranilor nu are ceva nou, însă abordarea administrației Bush reprezenta o noutate în acest sens și, deși la o primă vedere, *Strategia de Securitate Națională* din anul 2002 nu face decât să repete obiectivele clasice ale politicii de securitate națională, cum ar fi promovarea guvernării democratice libere în întreaga lume și a unui sistem global al comerțului liber²⁷, de fapt, noua strategie îmbină și cele două elemente ale atacului de prevenire și de preîntâmpinare. Astfel, noul război anticipativ a căpătat greutate în noua strategie, îmbinând folosirea forței de preîntâmpinare, care însemna că „noi atacăm adversarul, deși el

²³ Bush 2002a.

²⁴ The National Security Strategy of the United States 2002.

²⁵ Bush 2002b.

²⁶ The National Security Strategy of the United States 2002.

²⁷ The National Security Strategy of the United States 2002.

nu ne-a atacat pe noi, însă a început să se pregătească deja pentru acest lucru, dar atacul fizic încă nu s-a întâmplat”²⁸, cu cea de prevenire ca și „un atac unilateral care neutralizează ceea ce este la momentul prezent doar o simplă posibilitate a unui atac viitor de la un potențial adversar”²⁹, deși a doua formă de atac nu era justificată, nu avea o justificare morală, plecând de la ipoteza unor intenții viitoare.

Strategia de Securitate Națională din anul 2002 surprinde un alt aspect interesant, mai precis, în primele trei pagini ale documentului cuvintele *liberty* și *freedom* sunt menționate de nu mai puțin de douăzeci și cinci de ori, în timp ce cuvântul *interest* de doar două ori³⁰, specificând încă de la început viitoarele obiective ale politicii de securitate națională americană, întrucât „oamenii de pretutindeni preferă libertatea în fața sclaviei, prosperitatea în fața mizeriei, auto-guvernarea față de regula terorii și a torturii”³¹. Un alt obiectiv este definit mult mai clar chiar pe parcursul documentului, sintagma „vom folosi acest moment ca și oportunitate pentru a extinde beneficiile libertății pe tot parcursul globului [...] vom lucra activ pentru a menține speranța democrației, a dezvoltării, a piețelor libere pentru fiecare colț al lumii”³² sintetizează dorința de a favoriza libertatea umană și de a crea condiții în care fiecare națiune să își poată alege propriile valori democratice și să se reorienteze spre libertățile economiei și ale democrației. Totuși, Carl von Clausewitz accentuează că este doar „o problemă de perspectivă: ce poate să apară ca un triumf pentru contemporani, poate să arate foarte diferit pentru urmași”³³.

Potrivit acestei strategii, motivul pentru care au și invocat atacul anticipativ ca formă de apărare a propriei politici de securitate națională, „cel mai mare pericol cu care se confruntă națiunea noastră se găsește la intersecția dintre radicalism și tehnologie. Inamicii noștri au declarat deschis că încearcă să obțină arme de distrugere în masă, iar dovezile arată că procedează în acest sens cu o hotărâre neclintită. Statele Unite nu vor îngădui ca aceste eforturi să reușească”³⁴. De asemenea, Panelul la Nivel Înalt ONU sprijinea ideea potrivit căreia un stat poate să utilizeze atacul anticipativ, astfel încât să împiedice ca amenințările iminente să se materializeze, astfel: „Dacă o țară se confruntă în mod clar cu o amenințare catastrofală din partea unui actor nestatal sau a unui stat problemă și dacă nu poate să obțină ajutor de la instituțiile internaționale existente pentru a face față acelei amenințări, ea poate în mod legitim, să acționeze pe cont

²⁸ O’Huallachain & Sharpe 2007: 214.

²⁹ O’Huallachain & Sharpe 2007: 214.

³⁰ The National Security Strategy of the United States 2002.

³¹ Mral 2004: 51.

³² The National Security Strategy of the United States 2002.

³³ Gaddis 2005: 95.

³⁴ The National Security Strategy of the United States 2002.

propriu și să întreprindă măsuri anticipative pentru contracararea respectivei amenințări”³⁵.

Potrivit lui John Lewis Gaddis, Strategia lui Bush prezintă două răspunsuri convingătoare referitoare la teoria lui Huntington despre *Ciocnirea civilizațiilor*. Astfel, primul răspuns afirmă că în lumea post-război rece, vechiul model al războiului rece de coexistență nu ar funcționa pentru că acești adversari au arătat că nu sunt pregătiți să coexiste alături de Statele Unite. Al doilea răspuns reamintește confruntările care au loc în interiorul lumii islamice, menționând faptul că musulmanii au fost divizați de virtuțile modernității și afirmă îndoiala că democrația ar putea să funcționeze pentru ei³⁶. Marele merit al administrației Bush a fost faptul că imediat după 9/11 s-a împotrivit în mod categoric atât terorismului ca amenințare asupra securității naționale și nu numai, dar și a interpretării ca război al civilizațiilor, contrazicându-l în mod categoric pe Huntington.

Doctrina Bush a fost dezvoltată de influența neoconservatorismului și deși, așa cum prezintă și F. Fukuyama³⁷, rădăcinile acestei teorii nu sunt legate de administrația Bush, ele chiar suferind unele transformări în timpul acesteia, istoria reține totuși această perioadă ca fiind una profund neoconservatoare. Neo-conservatorismul este „o doctrină curentă a hiper-realismului, deoarece a încorporat rolul ideilor în nevoia de a fi vigilenți împotriva amenințărilor la adresa securității naționale”³⁸, astfel încât conceptele de preemțiune, schimbare de regim, unilateralism au devenit astăzi inevitabil legate de această abordare. Neoconservatorismul american face apel la ideea de măreție națională și reclamă o virtute politică, dar și un spirit eroic, în timp ce „singura politică externă realistă și adevărată a Americii este una ideologică, ce caută să devanseze revoluția democratică oriunde și oricând este posibil”³⁹. De asemenea, Statele Unite au considerat în repetate rânduri Națiune Unite ca fiind ineficiente și au demonstrat că acest organism nu are nicio autoritate pentru a limita intervenția în problemele altor state, după cum evidențiază și o declarație din anul 2004: „Neoconservatorii l-au considerat pe Wilson naiv. În schimb, ei sunt wilsonieni <<adevărați>>, care se încred nu în bucăți de hârtie, ci în putere, în special în puterea Statelor Unite. [...] Aceștia cred că Statele Unite ar trebui să folosească forța atunci când este necesar, pentru a-și îndeplini interesele și idealurile”⁴⁰.

În cel de-al doilea Discurs Inaugural, cadrul retoric al președintelui George W. Bush a suferit anumite mutații, astfel încât, deși se păstrează adresarea la persoana I plural, verbul trebuie este deseori înlocuit de verbul

³⁵ Report of the Secretary-General's High-Level Panel on Threats, Challenges and Change 2004: 63-64.

³⁶ Gaddis 2005: 104.

³⁷ Fukuyama 2006: 2-57.

³⁸ Kesler 2005: 61.

³⁹ Williams 2005: 199.

⁴⁰ Boot 2004: 49.

a putea. Așadar, un discurs mai moderat, în care nu menționează nimic despre terorism sau despre securitate și se concentrează pe universalitatea valorilor democratice „în ultimă instanță, chemarea libertății ajunge la fiecare minte și la fiecare suflet”⁴¹, evidențiind și legătura dintre politica de securitate națională și cea internă, „supraviețuirea libertății în țara noastră depinde din ce în ce mai mult de succesul ei în alte țări”⁴².

Și în cel de-al doilea mandat, Bush își menține viziunea despre „lume ca fiind periculoasă, așa cum ar spune realității că este anarhică”⁴³, motiv pentru care în anul 2006 este elaborată, iar la data de 16 martie 2006 este prezentată o nouă Strategie de Securitate Națională, care redefineste elementele majore ale precedentei strategii. Această Strategie este elaborată după victoria Hamas în teritoriile Palestiniene, astfel încât administrația Bush este nevoită să definească diferența între continuarea luptei împotriva terorismului și a doar a declara că ești democrat.

O noutate adusă de strategia din 2006 este reprezentată de „diplomația transformațională, care include o implicare activă și creșterea suportului acordat sectorului privat”, ceea ce va reprezenta un punct strategic al viitoarei politici de securitate a Statelor Unite.⁴⁴ De asemenea, *Strategia de Securitate Națională a Statelor Unite* din anul 2006 a rearanjat universul politicii externe în ceea ce privește aliații, rivalii și inamicii. Astfel, Al Qaeda rămâne principalul inamic, Coreea de Nord este o putere care destabilizează regiunea, China este pregătită să treacă de la un competitor strategic la un jucător global cu un important rol de jucat.⁴⁵

Este pentru prima oară când administrația Bush își concentrează eforturile în domeniul securității interne, și, deși această acțiune nu este una perfectă, apar o serie de documente ca și viitoare instrumente pentru politica de securitate națională, cum ar fi: o *Strategie Națională pentru Securitatea Internă*⁴⁶, o *Strategie Națională pentru Combaterea Armelor de Distrugere în Masă*, o *Strategie Națională pentru Diplomația Publică*, dar și prima revizuire importantă a *Manualului Armatei SUA pentru Contrainsurgenți*. Pentru a sintetiza, putem afirma că *Doctrina Bush* revendică „operațiuni ofensive, incluzând războiul preventiv împotriva teroriștilor și a susținătorilor lor – mai exact, împotriva regimurilor care îi sponsorizează, încurajează sau pur și simplu tolerează orice grup terorist la nivel global”⁴⁷. Toate aceste documente concentrează modul de reacție al Statelor Unite în diferite situații și reorientează politica de securitate, importante fiind însă și modificările instituționale pe care le va aduce administrația Bush în decursul celor două mandate.

⁴¹ Bush 2005.

⁴² Bush 2005.

⁴³ Grieco 1988: 493.

⁴⁴ The National Security Strategy of the United States 2006.

⁴⁵ The National Security Strategy of the United States 2006.

⁴⁶ First National Strategy for Homeland Security 2002.

⁴⁷ Kesler 2005: 227.

Însă concluzia nu poate să fie decât una extrem de clară, mai precis, în cazul în care valorile centrale ale Statelor Unite ale Americii sunt puse în pericol, reacția americană nu va întârzia să apară, nefiind una de repliere sau defensivă, ci o reacție dură, de ofensivă, de expansiune, o reacție ce are ca scop tocmai apărarea acestor valori centrale. Astfel, După atentatele din septembrie 2001, deciziile președintelui George W. Bush au fost amplu dezbătute și deseori criticate, atât în context american cât și în context global, iar susținerea de care s-a bucurat inițial a început să scadă treptat. Cu toate acestea nu putem să nu observăm solidaritatea națională, care a determinat un fel de raliere în jurul conducătorului poporului american, conform unui sondaj Gallup. În contextul atentatelor teroriste, Bush a înregistrat cea mai ridicată rată de susținere publică înregistrată vreodată de un președinte, și anume 90% la data de 21-22 septembrie 2001.

Fig. 1. Trendul de aprobare a mandatului președintelui George W. Bush's de către populație pe parcursul celor două mandate 2001-2009.
Sursa: Presidential Approval Ratings - George W. Bush, f.d.

BIBLIOGRAFIE

- Artan, Scott (2006), „The Moral Logic and Growth of Suicide Terrorists”, *The Washington Quarterly Center for Strategic and Int'l Studies*, MIT, vol. 29, pp. 127–147.
- Boot, Max (2004), „Myths about Neo-conservatism” în *Neoconservatism*, ed. Irwin Stelzer, Atlantic Books, Londra.
- Buchanan, Patrick J. (2005), „Stay the Course! Is not enough” în *The right war? The Conservative Debate on Iraq*, ed Gary Rosen, Cambridge University Press, New York.
- Bush, George H. W. (1990), „Toward a New World Order”, *The Public Papers of the Presidents of the United States: George Bush*, Vol. 2, University of Michigan Library, Ann Arbor.
- Bush, George W. (1999), „A Distinctly American Internationalism”, *Ronald Reagan Presidential Library*, Simi Valley, California. Disponibil pe <<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/wspeech.htm>>. [15 iunie 2015].
- Bush, George W. (2001), „Inaugural Address”, The White House, Washington D.C. Disponibil pe: <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/inaugural-address.html>>. [15 iunie 2015].
- Bush George W. (2002a), „State of the Union Address”, The White House, Washington D.C.. Disponibil pe: <<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>>. [15 iunie 2015].
- Bush, George W. (2002b), „Remarks by the President at 2002 Graduation Exercise of the United States Military Academy”, West Point, New York. Disponibil pe: <<http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&folder=339&aper=380>>. [15 iunie 2015].
- Bush, George W. (2003), „Whitehall Palace Address on Iraq Policy”, Whitehall Palace, London. Disponibil pe: <<http://www.americanrhetoric.com/speeches/wariniraq/gwbush3pillarsofsecurity.htm>>. [15 iunie 2015].
- Bush, George W. (2005), „Inaugural Address”, The White House, Washington D.C.. Disponibil pe: <<http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=4460172>>. [15 iunie 2015].
- First National Strategy for Homeland Security (2002), The White House, Washington D.C.. Disponibil pe <<http://www.dhs.gov/publication/first-national-strategy-homeland-security>>. [15 iunie 2015].
- Fukuyama, Francis (2006), *America la răscruce. Democrația, puterea și moștenirea neo-conservatoare*, EdituraAntet, Filipeștii de Târg.

- Gaddis, John Lewis (2005), *Surprise, Security, and the American Experience*, United States of America, Harvard University Press, p. 80.
- Grieco, Joseph (1988), „Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism”, *International Organization*, Vol. 42, No. 3, pp. 485-507.
- Huntington, Samuel P. (1993), “Why International Primacy Matters?”, *International Security*, Vol. 17, No. 4, pp. 68-83.
- Hurt-Rudman Commission (1997), *New World Coming: American Security in the 21st Century*, U.S. Commission on National Security. Disponibil pe: <<http://www.fas.org/man/docs/nwc/index.html>> [15 iunie 2015].
- Kesler, Charles R. (2005), „Democracy and the Bush Doctrine” in *The right war? The Conservative Debate on Iraq*, ed Gary Rosen, Cambridge University Press, New York.
- Mral, Brigitte (2004), „We’re a peaceful nation” - *War rhetoric after September 11*, SEMA, Stockholm.
- O’huallachain, D. L. & Sharpe, J. Forrest (2007), *Neo-Conned! Just War Principles: A Condemnation of War in Iraq*, Light in the Darkness Publication, Norfolk.
- Presidential Approval Ratings - George W. Bush*, f.d.. Disponibil pe <<http://www.gallup.com/poll/116500/presidential-approval-ratings-george-bush.aspx>>. [15 iunie 2015].
- Quadrennial Defense Review Report (2001), U.S. Department of Defense. Disponibil pe: <<http://www.defense.gov/pubs/qdr2001.pdf>> [11 iunie 2015].
- Renshon, Stanley A. (2010), *National Security in the Obama Administration*, Routledge, New York.
- Report of the Secretary-General’s High-Level Panel on Threats, Challenges and Change (2004), „A More Secure World: Our Shared Responsibility”, United Nations, New York.
- Smith Paul (2002), “Transnational Terrorism and the Al-Qaeda Model: Confronting New Realities”, *Foreign Affairs*, vol. 81, no. 1, pp. 8-11.
- The National Security Strategy of the United States 2002, U.S. Government Printing Office, Washington D.C.. Disponibil pe: <<http://www.state.gov/documents/organization/63562.pdf>>. [15 iunie 2015].
- The National Security Strategy of the United States 2006, U.S. Government Printing Office, Washington D.C.. Disponibil pe: <<http://www.comw.org/qdr/fulltext/nss2006.pdf>>. [15 iunie 2015].
- Walker, William O. (2009), *National Security and Core Values in American History*, Cambridge University Press, New York.
- Williams, Michael C. (2005), *The Realist Tradition and the Limits of International Relations*, Cambridge University Press, New York.
- Wittkopf, Eugene R. & KEGLEY, Charles W. (2003), *American Foreign Pattern and Process*, 6th ed., Wadsworth, United States of America.

Daniel DOJAN*

**CONSIDERATII CU PRIVIRE LA STATUL
ISLAMIC DIN IRAK SI LEVANT**

***Considerations Regarding the Islamic State
of Iraq and the Levant***

Abstract: *The birth of this terrorist group was determined by the socio-political realities of the Middle East. This paper attempts to present ISIS developments as seen by the media, specialized studies and political analysts. It presents the facts as they happened, not based on political orientations, as well as their profound implications at the level of intelligence, unseen wars and files secret.*

Keywords: *Iraq, Siria, USA, Abu Bakr al-Bagdadi, terrorism.*

* * *

În secolul XXI, marea provocare pentru lumea contemporană este terorismul, fie el de stat, fie individual sau de grup. De-a lungul istoriei, omenirea s-a confruntat cu diverse provocări: războaie, epidemii, genocide, crize alimentare etc. După cele două deflagrații mondiale, când diferitele dictaturi europene au fost eliminate de pe scena politică internațională, idei precum antisemitismul și apartheid-ul au dispărut, lumea părea a fi ușurată. În perioada postbelică crizele mondiale au ținut de cele două superputeri, SUA și URSS, chiar dacă exista mereu frica generală ca un conflict atomic să izbucnească; totuși, balanța era echilibrată de greutatea influențelor ambelor blocuri.

O însemnătate aparte, o are regiunea Orientului Mijlociu, unde în anul 1948 puterile învingătoare (SUA, URSS, Anglia și Franța) oferă posibilitatea poporului evreu de a-și proclama propriul stat. Nu era numai o despăgubire oferită israeliților pentru genocidul îndurat în lagărele de exterminare naziste, ci și îndeplinirea unui vis milenar al națiunii evreiești. Realitatea demografică în regiune era diferită decât cea din vremurile Imperiului Roman; un factor esențial se pare, că nu fusese luat în considerare sau a fost trecut cu vederea, poporul arab. Arabii populau Palestina și religia islamică era cea dominantă. Rezoluția 181 din 15 mai 1948 a ONU, prin care se decreta partajarea Palestinei în două state, este

* B.A. Student, "The Lower Danube" University of Galați, Romania; danieldojan1918@gmail.com .

Date submitted: 11 April 2015

Revised version submitted: 14 May 2015

Accepted: 13 June 2015

categoric respinsă de statele arabe; acestea intrând imediat în conflict cu fragilul stat Israel. Acesta este momentul cheie în care s-au pus bazele unor nemulțumiri din partea arabilor și în care aceștia s-au simțit excluși. Refugiații palestinieni și numeroasele nedreptăți suportate de populația arabă, cât și spijinul politico-economico-militar oferit evreilor din partea Occidentului, creează un sentiment puternic de răzbunare și răzvrătire în mentalul colectiv al lumii arabe. În următorii ani, războaiele dintre arabi și evrei vor fi în număr de patru și situația de tensiunea se va menține până în astăzi. Plecând de la acest act istoric, a fost ușor pentru mulți lideri arabi să îmbine naționalismul, antisemitismul și fundamentalismul religios¹; pentru a creea acea senzație și îndatorire în rândul tinerelor generații, de luptă în numele lui Allah, numită *Jihad*. O luptă dusă împotriva necredincioșilor, mutând problema de pe un plan politic și social pe unul religios.

Terorismul islamic

O analiză obiectivă presupune o conștientizare a limitei între adevăratele probleme ale Orientului Mijlociu și începerea acelei psihoze aberante a violenței nejustificate. Pentru a cunoaște mai bine ce este terorismul, ne putem referi la definiția oferită de titlul 22 al Codului Statelor Unite: „Termenul de terorism înseamnă violența premeditată, politic motivată, direcționată împotriva unor ținte non combatante de către grupuri subnaționale sau agenți clandestini, având de obicei intenția de a influența audiența²”. Această definiție oferă o dimensiune clară a începutului terorismului, argumentația sa și țintele sale, însă nu ne trimite la o înțelegere amănunțită a psihicului unui lider terorist.

În lumea globalizată, terorismul islamic s-a extins, acest fapt este cauzat de tehnica și informatica modernă. Modul în care vin propagate ideile jihadiste este unul simplu pentru liderii teroriști, datorită internetului. Devine foarte ușor să comunicăm din Afganistan și să transmitem ideile propagandistice tinerilor musulmani din occident, să-i radicalizăm și apoi să-i inducem la comiterea unor atentate. În acest sens un grup terorist foarte cunoscut este al-Qaeda, prima grupare care a fost transnațională și globală. „Acesta poate fi definită ca o grupare fundamentalistă islamică, salafistă, în sensul în care predică revenirea la un islam strict, curățat de toate elementele locale și radicală deoarece alege jihadul ca singurul mod de impunere a valorilor³”. Al-Qaeda moștenită de la Abdullah Azzam și dezvoltată de bin-Laden reprezintă un paradox; ea poate fi cu ușurință încadrată în curentul numit revivalist, o manifestare târzie survenită în lumea islamică, a modernismului. „Pentru al-Qaeda, lumea se află într-o

¹ Sitaru 2009: 255.

² Mihai 2010: 47.

³ Mihai 2010: 48.

continuă stare de război, în care violența nu are doar o dimensiune a legitimității ci și una profund religioasă, metoda jihadului⁴”.

Jihadul în teologia islamică este înțeles în primul rând ca un „efort”, „strădanie”, „luptă”, toate acestea sunt depuse pentru a atinge un țel. Este în primul rând un act de voință interioară, de mobilizare a energiilor fizice pentru autoperfecționare, o opoziție față de propria voință, acesta fiind *jihadul mic*. Războiul sfânt sau lupta pentru apărarea credinței și proliferarea acesteia prin recusal la forța brută, este definit ca *jihadul mare*. În zilele noastre îndeosebi după atentatele de la 11 septembrie 2001, latura militară și militantistă a jihadului a fost în așa măsură vehiculată în discursul oficial, încât celalate înțelesuri ale jihadului au fost voit trecute într-un con de umbră. Islamul oferă neîndoielnic și o latură a violenței pusă sub semnul iraționalului⁵, al terorismului orb și al crimei ce ține de fapta penală. În același timp nu trebuie să se ignore adevărul istoric, că revelația islamică s-a petrecut în veacul al –VII-lea, o perioadă în care războiul, fie sfânt sau laic, a constituit o coordonată existențială.

Al-Qaeda, Abu Musab al-Zarqawi și gruparea Jama'at al-Tawhid wal Jihad-a

Începutul grupării Statul Islamic [S.I.] este legat de fondatorul acesteia, Abu Musab al-Zarqawi, un jihadist de origine palestiniană, din orașul Zarqa, Iordania. În anul 1989, Abu Musab s-a deplasat în Afganistan pentru a lupta alături de talibani, însă, în același an trupele sovietice tocmai fuseseră retrase de pe teritoriul afgan. În Afganistan, a luat contact pentru prima oară cu Osama bin Laden. Singura activitate depusă de Zarqawi în teritoriul afgan, a fost aceea de reporter pentru un buletin informativ islamist. De remacat, este că aici își dezvoltă cunoștințele de luptă și capacitatea de organizare a celulelor teroriste. Nefiind un orator însemnat, folosește carisma și cruditățile pentru a se impune în rândul jihadiștilor⁶.

În anii '90, Zarqawi a fost arestat în Iordania pentru deținerea ilegală de arme și muniție de război; după eliberarea din închisoare întreprinde mai multe călătorii în Pakistan și în apropierea graniței cu Afganistanul. Aici, stabilește o tabără de antrenament pentru militanți jihadiști lângă orașul Herat în nord-estul țării. Se reîntâlnește cu Osama bin Laden și Saif al-Adel informându-i de înființarea grupării de militanți iordanieni. Serviciile de informații iordaniene descoperă înființarea grupului Jund al-Sham, finanțat direct de bin-Laden cu 200.000 de dolari. Această celulă teroristă număra în jur de 150 de membri. Prin eficiența serviciilor de intelligence iordaniene și prin infiltrarea de agenți, Jund al-Sham, a fost destrămată.

⁴ Chican 2011: 55.

⁵ Chican 2011: 49.

⁶ Vezi <http://www.theguardian.com/world/2006/jun/08/iraq.alqaida1>.

În Afganistan în 1999 a fost înființată gruparea Jama'at al-Tawhid wal Jihad-a (Gruparea Moteismului și a Jihadului). Al-Tawhid se dezvoltă pe baza sciziunii ideologice între Zarqawi și bin Laden. Al-Qaeda aspira la un islam de tip „legiunea străină”, la un jihadism internațional, însă Zarqawi credea că este nevoie de un califat islamic într-un singur stat care să conducă jihadul și să se extindă. Un alt punct de ruptură între bin Laden și Zarqawi a fost interpretarea acestuia asupra „takfir” ceea ce în islam este apostazia, dând putere autorității (califatului) să extermine pe oricine este considerat apostaz. Zarqawi credea că toți șiiți sunt apostazi și trebuie eliminați, interpretare, pe care bin Laden o consideră mult prea radicală⁷. Pe de altă parte, există și o diferență socială între bin-Laden și Zarqawi, influența liderului al-Qaeda venea din statutul său social elevat, iar apropiații săi erau cu toții șeici cu resurse financiare imense ce au influențat organizația. Zarqawi reprezenta o părură socială inferioară, lipsită de o pregătire intelectuală și depârghii financiare, aceste diferențe, făceau ca iordanianul să reprezinte grupul de militanți jihadiști din prima linie, astfel atrăgând simpatia multora dintre militanți⁸. Zarqawi declara că nu sunt reprezentativi cei care luptă în spatele frontului, intelectuali și ideologi, importanți sunt cei din linia întâi, aceste afirmații produc o ruptură decisivă.

După invadarea Irakului din anul 2003, și răsturnarea regimului lui Saddam Hussein, în Irak se formează forțe de rezistență, grupuri alogene ce încearcă pe orice cale să se opună oricărei influență americane, și oricărui proces de ocuparea politico-militară⁹. Situația era una gravă în Irak, o țară măcinată de lupte politice în sânul regimului baasist, numeroasele sancțiuni economice și embargouri, au creat generații de tineri lipsiți de o viață normală. Toate aceste lipsuri și nevoi ale populației creeau mari nemulțumiri, față de Saddam care tocmai fusese răsturnat dar mai ales față de acei invazori care au atras imediat antipatia populației autohtone. Mulți tineri neavând de ales, s-au înrolat în aceste grupări și au pornit un război de rezistență împotriva trupelor Coaliției. Printre combatanți se aflau și o bună parte a corpului de ofițeri ai armatei fostului regim, militari în termen și oameni abți de luptă; neunindu-i un crez politic, ci unul religios și un “jihad legitim” dus împotriva invazorilor. Intervenția lui Zarqawi în Irak a fost decisivă¹⁰, el reușind să găsească aici un teren fertil pentru a-și dezvolta gruparea și pentru lupta împotriva “necredincioșilor”, prin propagandă și influență armată reușește să revigoreze gruparea al-Tawin dându-i o valență autohtonă în anul 2004, astfel ia naștere, Tanzim Qaidat al-Jihad fi Bilad al-Rafidayn (Organizația a Bazei Jihadului în Mesopotamia,

⁷ http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/ResearchNote_20_Zelin.pdf

⁸ The Clarion Project, *Special Report The Islamic State, 2014*

<http://www.clarionproject.org/sites/default/files/islamic-state-isis-isil-factsheet-1.pdf>.

⁹ Ross 2011: 223.

cunoscută ca al-Qaeda în Irak). Această denumire de reprezentant al-Qaeda, este acceptată de Zarqawi mai ales ca o convivență de conveniență, dar cu trecerea timpului, gruparea va căpăta o personalitate proprie. În acest sens lupta grupului A.Q. I. este dusă nu numai împotriva trupelor americane, ci și împotriva sunniților apostazi sau a șiiților, un obiectiv esențial promovat de această celulă fiind acela de îndepărtare a Șiiților de la putere, a celui guvern considerat ostil de către jihadiști. În încercarea de a da grupării o latură naționalistă, în anul 2006 se formează, Majlis Shura al-Mujahedin (Consiliul Mujahedin al Shurei) , fiind o fuziune cu alte patru grupări rebele, făcându-se un jurământ, numit Hilf al-muṭayyabīn¹¹. După ce prin numeroase atentate și diferite lupte se legitimează puterea Majlis Shura al-Mujahedin, în aceste lupte își pierde viața Musab al-Zarqawi, acesta creind o problemă de succesiune.

În anul 2006 a luat ființă *Dawlat al-Irāq al-Islāmiyya* (Statul Islamic din Irak), comandantul S.I.S., se autoproclamă Abu Omar al-Baghdadi. Proclamarea S.I. este criticată aspru de mulți dintre lideri jihadiști și de foarte mulți militanți din interiorul și exteriorul Irakului. După uciderea lui Zarqawi grupul pierduse din unitate și credibilitate. O altă gafă politică comisă de grupare a fost aceea de a ataca foarte mulți civili inocenți din rândul sunniților, ceea ce a șcindat gruparea, foarța mulți părăsind celula teroristă și colaborând cu forțele americane pentru anihilarea acesteia. Astfel în anul 2008 în area orașului Mosul din Nordul Irakului, raidurile armatei americane reușesc să izgonească mulți dintre susținătorii Statului Islamic Irakian. În anul 2009 succesul atacurilor forțelor armate irakiene și americane crește; lângă orașul Tikrit au fost uciși liderul Abu Omar al-Baghdadi și Abū Ayyūb al-Maṣrī. Forțele americane au declarat că 80 % din lideri Statului Islamic au fost exterminați sau capturați și finanțori acestuia, gruparea părea să fie anihilată definitiv.

Abu Bakr al-Baghdadi, renașterea și expansiunea Statului Islamic

În anul 2009 Abu Bakr al-Baghdadi¹² a fost eliberat din închisoarea Camp Bucca. Baghdadi este un lider terorist, ce pare că înainte de anul 2003 ar fi absolvit studiile de teologie islamică în Baghdad și ar fi fost imam. Mulți în interiorul A.Q.I. îl defineau drept “emirul din Rawa”, sau judecător al “tribunalelor islamice” ce condamnau pe cei ce încălcau Sharia. Informațiile asupra lui Baghdadi sunt sporadice din pricina lipsei unei documentații adecvate. În anul 2009 a fost eliberat din închisoare în condiții suspecte, Camp Bucca părea a fi mai mult o tabără de antrenament a teroriștilor decât o închisoare. În anul 2010 al-Baghdadi a fost proclamat liderul Statului Islamic al Irakului. Acesta a revitalizat gruparea înrolând în

¹¹ Acesta era un pact făcut în secolul VI între diferitele facțiuni care făceau parte din tribul Quraysh de lângă Mecca.

¹² <http://www.clarionproject.org/sites/default/files/islamic-state-isis-isil-factsheet-1.pdf>.

rândul acesteia mai mulți ofițeri ai serviciilor secrete irakiene din regimul lui Saddam, refăcând astfel liderșipul S.I. În anii următori Statul Islamic, va ataca mai multe închisori unde erau deținuți mulți veterani ai insurgenței irakiene, ce vor fi înrolați în rândul militanților S.I. Prin aceste mișcări strategice organizația recapătă credibilitatea din trecut și mulți luptători se înrolează.

În anul 2011 în Siria încep protestele împotriva regimului lui Bashar al-Assad, “în rândul opoziției există foarte multe grupări”¹³. În contextul tulburărilor politice siriane (a se vedea anexa 2), al-Baghdadi întreprinde o altă mișcare tactică pentru a-și măria influența, astfel finanțează jihadiști sirieni și trimite în teritoriul sirian mai multi lideri și militanți ai Statului Islamic Irakian. În același an se înființează în Siria Frontul al-Nushra, creat cu ajutorul lui Baghdadi. Intențiile “califului” sunt exprimate imediat și acesta declară în presa arabă în 2012 că Statul Islamic Irakian și Frontul al-Nushra vor fuziona, dar liderul grupării siriene Abū Muḥammad al-Jawlānī refuză orice contopire. După moartea liderului al-Qaida Osama bin-Laden, noul lider Alman al-Zawahiri va renega legitimitatea Statului Islamic Irakian, în lupta civilă siriană, oferind astfel credibilitatea Frontul al-Nushra. Astfe influențele Statului Islamic în Siria se intensifică până la o ocupare totală a zonei centrale și setentrionale siriane si a mai multor orașe: Atmeh, al-Bab, Azaz e Jarablus, iar în 2013 marele oraș Raqqa ce va deveni capitala Califatului.

Statul Islamic în 2014 și proclamarea Caifatului

După ce Abu Bakr al-Bagdadhi proclamă, Califatul, reacțiile multor jihadiști rivali nu întârzie, aceștia definind noul Califat, drept unul imaginar și virtual, un Califat Twiter, făcându-se referire la rețeaua de socializare folosită des de jihadiști pentru a transmite varii mesaje. Dar amuzamentul asupra Statului Islamic al jihadiștilor adversari și al populației arabe în ansamblul său s-a sfârșit cu creșterea rapidă a SI din toate punctele de vedere. Cu o săptămână înaintea proclamării Statului Islamic, trupele ISIS au intrat în orașul iordanian Tribal, această victorie reprezenta un precedent, deoarece niciodată nu a fost depășită frontiera iordaniană. În aceeași perioadă Raghad Hussein fiica lui Saddam a declarat întreaga sa susținere pentru SI, fiind o alianță între adepți Partidului Baas și SI. Rând pe rând au căzut în fața SI multe orașe irakiene și siriene(a se vedea anexa nr.3), din cauza lipsei de opoziție a populației autohtone ce de foarte multe ori îi percep pe jihadiști ca eliberatori. Pe 25 iulie moscheea din Mosul a fost dinamitată de jihadiști fiind considerată un loc unde intrau creștinii și unde erau “blestamate” orice fel de activități religioase islamice. În Mosul foarte mulți creștini au fost sfătuiți de lideri SI să abandoneze

¹³ Cioculescu 2013: 63-86.

orașul¹⁴, altfel vor fi nevoiți să plătească o taxă dacă nu se convertesc la islam, o altă variantă fiind decapitarea. “În timpul avansării milițienilor ISIS spre nordul Irakului, au fost luați drept țintă minoritatea Yazidă, numai în prima zi fiind executați 500 de yazizi, în timp ce alți 20000 erau blocați pe munți”. Președintele Barack Obama a ordonat armatei primele atacuri asupra SI, și pentru a-i elibera pe yazizi au fost mobilizați 100 de militari.

Strategia armatei SUA în Irak împotriva ISIS a fost una dificilă și lipsită de eficiență. În contextul în care populația locală este reticentă față de americani, armata irakiană lipsită de organizare și confruntată cu multe dezertări, opinia publică occidentală este contrarie unei intervenții terestre în Irak, singura cale era aceea a înarmării unora dintre adversarii ISIS. Minoritatea kurdă a fost afectată de atrocitățile comise de jihadiști, astfel prin organizarea eficientă a kurzilor și înarmarea lor de către puterile occidentale, s-a reușit o contrapunere militară terestră în fața jihadiștilor, ofensiva terestră este sprijinită de atacurile aeriene ale armatei SUA. În perioada iulie-august 2014 au fost uciși de către SI între 5000 și 7000 de yazizi. O altă minoritate persecutată a fost cea a turcmenilor, peste 700 de turcmeni fiind executați de jihadiști între 11 și 12 iulie. În orașul Mosul 670 de șiiți au fost executați după ce au fost întemnițați. Tot în această perioadă peste 1500 de soldați irakieni au fost executați și 500 de soldați sirieni¹⁵. La sfârșitul lunii august, mai multe masacre au fost săvârșite de jihadiști, toate acestea stârnind reacția kurzilor, care prin efortul lor militar au eliberat digul din orașul Mosul, un punct strategic militar.

O bătălie importantă dusă de jihadiști a fost cea din orașul sirian Kobane(a se vedea anexa nr.4). “O întreagă istorie a acestei bătălii complicate a ținut opinia publică internațională cu sufletul la gură”¹⁶. Contextul era și este unul complicat, minoritatea kurdă din Siria și Turcia este unită de un sentiment național profund, membri ai acestei comunități etnice se află pe teritoriul mai multor state, precum Irak, Iran sau Turcia. În orașul Kobane situat la granița Siriei cu Turcia, minoritatea Kurdă constituie majoritatea, trupele jihadiștilor au atacat orașul Kobane pentru a controla granița cu Turcia și pentru a extermina toată populația kurdă. Turcia era obligată să ofere sprijin kurzilor, o minoritate care totuși a creat statului turc destule probleme, din cauza revendicărilor autonomiste, astfel reacția statului turc a fost întârziată. În timp ce populația în număr de 40000 era asediată în interiorul orașului, statul turc refuza să creeze o zonă tampon prin care să fie evacuată, această reacție venind mult mai târziu. Milițienii Statului Islamic păreau de neoprit, astfel printr-o mobilizare generală a kurzilor susținuți de bombardamentele aviației SUA, s-a reușit

¹⁴ <http://www.ilfattoquotidiano.it/2014/07/21/iraq-pulizia-religiosa-contro-i-cristiani-o-ti-converti-allislam-o-ti-uccidiamo/1067188/>

¹⁵ <http://www.theguardian.com/world/2014/jul/18/iraqi-civilian-death-toll-5500-2014-isis>

¹⁶ “Raid coalizione su Kobane, ma l'IS non molla l'assedio. La Turchia zona-cuscinetto per accogliere profughi”, www.repubblica.it

pe 16 septembrie să se lovească în forța militară a jihadiștilor care au pierdut peste 600 de jihadiști. Rezistența kurzilor¹⁷(a se vedea anexa 5) în fața atacului SI și respingerea asediului a fost prima lovitură puternică aplicată Statului Islamic, o lovitură care a dovedit că SI nu este invincibil. După acest episod mai multe minorități s-au răscolat împotriva SI această intrând într-un lent declin.

Marea forță a Statului Islamic este cea financiară, după ce a cucerit orașul Mosul, a jefuit Banca Centrală, intrând în conturile SI 425 de milioane de dolari¹⁸. Alte încasări provin din traficul cu petrol, exploatarea puțurilor petroliere, rafinăriilor fiind unul sub prețul pieței și ridicând bugetul anual al Statului Islamic estimat între 1 și 3 miliarde de dolari. Mai multe studii ale experților în terorism au arătat că Statul Islamic își mărește câștigurile financiare făcând trafic de sclavi. O parte din încasări provin și din donațiile primite din partea șeicilor care spijină SI, dar acestea nu depășesc 10% din bugetul anual. Toate încasările sunt folosite pentru achiziția de armament și plata jihadiștilor care estimată la 600 de dolari pe lună, plus anumite bonusuri din traficul de sclavi.

Obiectivele pe termen lung al Statului Islamic sunt acelea de a a-și mării teritoriul, mulți dintre lideri SI au declarat că nu se va opri niciodată războiul până când întreaga lume nu va face parte din Califat. Un alt obiectiv este acela de a converti lumea la islam și de a extermina orice formă de “eretism și necredință”. Prin aceste forme extreme de interpretare a Coranului se elimină orice cale de dialog și orice viziune asupra stabilității în regiune. Obiectivele militare ale SI sunt acelea de a cuceri Bagdadul acesta fiind capitala fostului Califat Abbasid, o lovitură simbolică ce ar oferi o mai mare credibilitatea Statului Islamic, astfel Califatul ar fi complet, capitala actuala fiind orașul sirian Raqqa.

Concluzii

Evoluția Statului Islamic a fost una dificilă și alimentată în special de erorile politico-militare comise de armata SUA în Irak. După invazia Irakului, obiectivele reale ale americanilor în regiune nu au fost cele anunțate: de stabilitate și pace; ci au fost resurselor petroliere. Violența folosită de armata SUA a fost percepută de populație ca o invazie nu ca o eliberare.

Securitatea în Orientul Mijlociu nu poate fi concretizată prin război continuu, când două țări precum Irakul și Siria sunt destabilizate cu forța pentru a servi intereselor SUA în regiune, reacțiile populației nu pot fi pozitive. Grupuri mici de teroriști pot astfel profita de lipsa de interes social

¹⁷ <http://www.balcanicaucaso.org/aree/Turchia/Turchia-si-riacutizza-la-questione-curda-123365>

¹⁸ http://adevarul.ro/international/in-lume/statul-islamic-cea-mai-bogata-organizatie-terorista-lume-In-spatele-ideologieise-ascunde-avere-impresionanta-1_53bbb8140d133766a83db1c8/index.html

al SUA și pot manipula populația săracă și lipsită de alternativă. Este departe o rezolvare a problemelor Orientului Mijlociu, și un sfârșit al Statului Islamic este la fel de departe, o altă intervenție terestră a armatei SUA ar crea noi controverse și ar alimenta indignarea opiniei publice internaționale. O atenție sporită la educarea tinerei generații și o impicare activă în procesul de pace ar rezolva marile lacune ale Orientului Mijlociu.

BIBLIOGRAFIE

Lucrări de specialitate:

- Chican, Dumitru (2011). *Jihad sau drumul spre Djanna*. București, Editura Corint.
- Cioculescu, Șerban F. (2013). Evoluții ale războiului civil din Siria: factorii interni și externi. Rolul Iranului și al Turciei. *Monitor Strategic, 2010 (3-4)*, 63-89.
- Geiss, Imanuel (2012). *Istoria lumii, din preistorie până astăzi*. București, All.
- Lewins, Bernard (2014). *Istoria Orientului Mijlociu, de la apariția creștinismului până în prezent*. Iași, Polirom.
- Mihai, Andreea-Cristina (2010). Noul terorism și dilemele sale. Incursiune în rațiunea teroristă. *Monitor Strategic, 2010 (1-2)*, 47-58.
- Rondot, Philippe (2003). *Istoria Irakului*. București, Corint.
- Ross, Stewart (2011). *Orientul Mijlociu în flăcări*. București, Editura Niculescu.
- Sitaru, Laura (2009). *Gândirea politică arabă, concepte-cheie între tradiție și inovație*. Iași, Polirom.

Resurse web:

- <http://www.mapn.ro/diepa/ispaim/files/ms122010.pdf> accesat la data de: 10.01.2015.
- <http://www.theguardian.com/world/2006/jun/08/iraq.alqaida1> accesat la data de: 10.01.2015.
- <http://www.dawn.com/news/1146351> accesat la data de: 10.01.2015
- <http://www.antiwar.com/orig/napoleoni.php?articleid=7988> accesat la data de: 10.01.2015.
- http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=27305 accesat la data de: 10.01.2015.
- http://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/ResearchNote_20_Zelin.pdf accesat la data de: 10.01.2015.
- <http://www.dailymail.co.uk/indiahome/indianews/article-2664637/Threat-partition-Iraq-caught-jihadi-line-fire.html> accesat la data de: 12.01.2015.
- <http://www.ilfattoquotidiano.it/2014/07/21/iraq-pulizia-religiosa-contro-i-cristiani-o-ti-converti-allislam-o-ti-uccidiamo/1067188/> accesat la data de: 12.01.2015.
- <http://www.mapn.ro/diepa/ispaim/files/ms342013.pdf> accesat la data de: 12.01.2015.

- http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/al-qaeda-disavows-any-ties-with-radical-islamist-isis-group-in-syria-iraq/2014/02/03/2c9afc3a-8cef-11e3-98ab-fe5228217bd1_story.html accesat la data de: 12.01.2015.
- <http://www.theguardian.com/world/2014/jul/18/iraqi-civilian-death-toll-5500-2014-isis> accesat la data de: 12.01.2015.
- <http://www.bloomberg.com/news/2014-06-23/militants-seize-iraqi-town-near-border-with-jordan.html> accesat la data de: 12.01.2015.
- http://adevarul.ro/international/in-lume/jihadul-total-anihilam-distrugem-urma-trecerii-pamant-1_53f853890d133766a8823d94/index.html accesat la data de : 17.01.2015.
- http://www.repubblica.it/esteri/2014/08/09/news/gli_yazidi_gli_adoratori_d_ell_angelo_pavone_parla_un_loro_deputato_questo_un_genocidio_v_oglionio_sterminarci_tutti-93474114/ accesat la data de : 17.01.2015.
- http://www.corriere.it/esteri/14_agosto_13/iraq-consiglieri-militari-usa-blocco-compagnie-petrolifere-3b9634b8-22ca-11e4-9eb4-50fb62fb3913.shtml accesat la data de : 17.01.2015.
- <http://www.panorama.it/news/esteri/iraq-armi-curdi-chi-sono/> accesat la data de : 17.01.2015.
- http://www.repubblica.it/esteri/2014/10/08/news/isis_siria_turchia_is_kobane-97616949/ accesat la data de : 17.01.2015.
- <http://www.peacelink.it/conflitti/a/14329.html> accesat la data de : 17.01.2015.
- <http://www.balcanicaucaso.org/aree/Turchia/Turchia-si-riacutizza-la-questione-curda-123365> accesat la data de : 17.01.2015.
- http://www.ilmessaggero.it/PRIMOPIANO/ESTERI/isis_iraq_australia_usa_medicine_consiglieri_curdi/notizie/965836.shtml accesat la data de : 17.01.2015.
- <http://www.mediafax.ro/externe/peste-1-000-de-persoane-au-fost-ucise-in-luptele-de-la-kobane-a-anuntat-osdo-13520137> accesat la data de : 17.01.2015.
- http://adevarul.ro/international/in-lume/statul-islamic-cea-mai-bogata-organizatie-terorista-lume-In-spatele-ideologieise-ascunde-avere-impresionanta-1_53bbb8140d133766a83db1c8/index.html accesat la data de : 17.01.2015.
- <http://www.internazionale.it/opinione/bernard-guetta/2014/09/03/i-veri-obiettivi-dello-stato-islamico> accesat la data de : 17.01.2015.
- <http://www.clarionproject.org/sites/default/files/islamic-state-isis-isil-factsheet-1.pdf> accesat la data de 06.02.2015.

Miruna-Maria COCOLAN*
Cristina-Georgiana IVAN**

**TRANSFORMAREA SECURITĂȚII ÎN SECOLUL XXI.
IMPACTUL ASUPRA INFRASTRUCTURILOR CRITICE**

***Security Transformation in the 21st century.
The Impact on Critical Infrastructures***

Abstract: *The 21st century can be defined by the increase in asymmetric threats to global security, in direct relationship with the technological progress and the development of virtual networks. The unprecedented level of technological evolution has led to a society change. The virtual space has an important influence on human behaviour, but it also generates a shift in the area of risks and vulnerabilities. Can we say that nowadays the threats to security have changed deeply or should we say that they have evolved? In the knowledge society, security suffers a continuous development. Due to technological advances, the traditional threats have gained new faces. Conflicts have become asymmetric, and threats have become transnational. Modernity, through integrated technological systems, leads to more efficient social processes. The problem is that the dependency on information systems increases the probability of an attack on critical infrastructures.*

Keywords: *security, traditional threats, asymmetric threats, technological progress, modernity, critical infrastructures, vulnerabilities.*

* * *

Introducere

Statul națiune a fost, pentru mult timp, unicul subiect al conceptului de *securitate*. În prezent însă, contextul internațional s-a modificat, frontierele excedând granițele statelor. De la amenințările tradiționale, care afectau statul-națiune, accentul s-a deplasat spre amenințările transnaționale. Extinderea amenințărilor se datorează caracterului

* Ph.D. Candidate, Doctoral School of Sociology, University of Bucharest, Romania; cocolan.miruna@yahoo.com.

** Ph.D. Candidate, Doctoral School of Sociology, University of Bucharest, Romania; Research Assistant, Institute of Political Sciences and International Relations, Romanian Academy; cristinaivan9@yahoo.com.

Date submitted: 23 May 2015

Revised version submitted: 18 June 2015

Accepted: 16 August 2015

asimetric al conflictelor din secolul XXI, caracter care este conferit atât de asimetria resurselor utilizate, de caracteristicile valorilor atacate, cât și de tipologia atacatorilor.

Lucrarea de față realizează o analiză succintă a mediului de securitate, respectiv relația amenințări tradiționale - amenințări transnaționale în contextul asimetriei conflictelor, punând însă accent pe implicațiile acestui proces pentru un element strategic al statului: infrastructurile critice naționale. Dezvoltarea tehnologică, pe lângă multitudinea de beneficii aduse progresului națiunilor, include o serie de dezavantaje, facilitând complexitatea atacurilor cibernetice și făcând infrastructurile critice ale unui stat din ce în ce mai vulnerabile.

Pentru a înțelege rolul infrastructurilor în cadrul statului, precum și rațiunea în virtutea căreia acestea sunt considerate un element critic, în prezentul studiu va fi reliefată emergența acestora și importanța lor din punct de vedere al securității naționale. În acest sens, considerăm utilă trecerea în revistă atât a abordărilor NATO și UE, cât și perspectiva României asupra problematicii analizate.

Scopul lucrării este ca, în final, să fie înțeles impactul conflictelor asimetrice, respectiv al dezvoltării tehnologice, asupra infrastructurilor critice. Astfel, în urma analizei legislației în domeniu, vor fi reliefate principalele amenințări asupra infrastructurilor critice, precum și necesitatea existenței unui cadru legislativ funcțional de prevenire și anticipare a acestora. Nu în ultimul rând, vor fi avute în vedere o serie de modalități de protecție a elementului strategic pe care infrastructurile critice îl reprezintă în societatea globalizată.

1. De la amenințări tradiționale la amenințări asimetrice

Conform lui Arnold Wolfers „securitatea, în sens obiectiv, măsoară absența amenințărilor la adresa valorilor dobândite, iar într-un sens subiectiv, absența temerii că asemenea valori vor fi atacate”¹. Întrucât amenințările la adresa securității naționale sunt diversificate, când vorbim de subiectul conceptului de *securitate* nu mai putem lua în calcul doar statul-națiune.

În prezent, provocarea majoră este dată de diversificarea pericolelor la adresa securității naționale. Nu putem vorbi despre o modificare a amenințărilor în esența lor, ci mai precis despre o extindere a acestora. La amenințările clasice, fundamentale în luarea unei decizii de politică internațională, se adaugă noi domenii de interes strategic, precum amenințări cibernetice, securitatea mediului, crize economice, activități teroriste ori siguranță alimentară.

¹ Vezi date suplimentare la: Institutul de Politici Publice, *Informational brief for journalists. Concept of security. Security sector*: 1; http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/Info_Brief_no._1_-_Concept_of_Security_Security_Sector.pdf, [Accesat la data de 20.03.2015].

Globalizarea aduce cu sine un flux abundent de informații, disponibile în timp real, ceea ce face greu de identificat într-o perioadă scurtă de timp informațiile relevante din prisma securității naționale. În era cunoașterii, accesul la mijloacele de comunicare este neîngrădit. Astfel, intențiile adversarilor sunt mult mai greu de identificat, acțiunile potrivnice statului pot fi puse la cale în timp real, într-o manieră conspirată, atacatorii aflându-se sub protecția anonimatului ori a identităților false. Totodată, accesul neîngrădit la mediile de comunicare diversificate presupune și posibilitatea desfășurării unor activități de propagandă, de intoxicare ori de atragere la înfăptuirea unor activități contrare principiilor securității naționale.

Activitatea de spionaj se realizează din ce în ce mai des prin mijloace tehnologice, fiind mult mai greu de identificat și de probat. Atacurile cibernetice sunt tot mai frecvente, în spațiul virtual fiind realizate și activități de terorism ori conexe acestora.

Dezvoltarea mijloacelor de comunicare și constituirea unor comunități virtuale într-un spațiu cibernetic lipsit de frontiere, a generat o nouă dimensiune de putere și un nou câmp de luptă. Odată cu evoluția noilor mijloace media, platformele de socializare online au permis facilitarea interacțiunilor între oameni. Revoluțiile Twitter și Facebook și-au pus amprenta asupra modului în care se pot coagula grupuri de indivizi, prin intermediul internetului, în scopul planificării unor acțiuni de destabilizare a puterii de stat.

În acest context, putem menționa importanța infrastructurilor critice ale unui stat, necesar a fi protejate, întrucât orice amenințare la adresa acestora, dacă este materializată, aduce atingere desfășurării în condiții de funcționalitate a vieții sociale. Odată cu dezvoltarea criminalității informatice, care influențează toate domeniile relevante pentru securitatea cetățenilor și statului, orice atac la adresa infrastructurilor critice poate fi efectuat mult mai rapid și poate avea consecințe catastrofale.

Datorită dinamicii mediului actual de securitate, instituțiile responsabile ale statului vor fi nevoite să pună accentul pe prevenirea și anticiparea amenințărilor la adresa securității, în detrimentul acțiunilor întreprinse în urma materializărilor amenințărilor în cauză. Acestea trebuie să se adapteze constant la noile evoluții sociale și economice, revoluția tehnologică la care asistăm în prezent fiind una dintre ele. Odată cu aceste schimbări cresc vulnerabilitățile și riscurile la adresa securității naționale, din cauza modificării modului în care instituțiile statului trebuie să răspundă noilor provocări.

Pentru a înțelege complexitatea mediului de securitate, este esențială extragerea informațiilor relevante din fluxul informațional abundent și analiza corectă a acestor informații. Însă, de vreme ce paradigma tradițională are ca obiect de activitate amenințările statale, trebuie ținut cont de faptul că, în prezent, amenințările au atins o nouă

dimensiune, cea transnațională. Totuși, atât garantarea propriei securități, cât și atingerea obiectivelor diplomatice se realizează în mod individual de către fiecare națiune în parte, excedând cadrul alianțelor din care face parte².

2. Revoluția tehnologică

Globalizarea, în esență, nu reprezintă un pericol la adresa securității națiunilor. Acest pericol este dat de implicațiile globalizării. Astfel, „globalizarea comunicațiilor și dezvoltarea exponențială a tehnologiilor au generat manifestarea unor riscuri „clasice” de securitate într-un mediu nou, cel virtual: de la criminalitate organizată la crimă informatică, la spionajul electronic sau multiplicarea capacităților de acțiune teroristă, prin utilizarea Internetului ca vehicul de radicalizare sau pregătire a grupurilor extremiste”³.

În acest context, prezintă relevanță emergența dimensiunii cibernetice a securității, cu precădere în domeniul protejării infrastructurilor critice. Securitatea cibernetică reprezintă „starea de normalitate rezultată în urma aplicării unui ansamblu de măsuri proactive și reactive prin care se asigură confidențialitatea, integritatea, disponibilitatea, autenticitatea și ne-repudierea informațiilor în format electronic, a resurselor și serviciilor publice sau private din spațiul cibernetic. Măsurile proactive și reactive pot include: politici, concepte, standarde și ghiduri de securitate, managementul riscului, activități de instruire și conștientizare, implementarea de soluții tehnice de protejare a infrastructurilor cibernetice, managementul identității, managementul consecințelor”⁴.

În spațiul cibernetic, rapiditatea evoluțiilor este un element cheie. Totuși, trăim într-o societate a cunoașterii, iar avantajele conferite de tehnologie nu pot fi neglijate. Din ce în ce mai mult vor fi evidențiate beneficiile serviciilor digitale în orice domeniu al vieții sociale. Revoluția tehnologică, pe lângă beneficii, implică și dezavantaje. Dependența crescută de sistemele informatice și utilizarea din ce în ce mai frecventă a internetului au condus la definirea problematicii securității cibernetice ca fiind prioritară.

În prezent, putem afirma că spațiul cibernetic constituie o valoare critică pentru orice element al societății contemporane. Astfel, amenințările generate prin mijloace tehnologice pot fi efectuate asupra unor domenii cu valoare strategică.

Spațiul cibernetic, conform articolului 2 din Hotărârea nr. 494 din 11.05.2011 privind înființarea *Centrului Național de Răspuns la Incidente*

² Mihaela Matei 2013: 40.

³ Mihaela Matei 2013: 41.

⁴ Hotărârea nr.494 din 11.05.2011 privind înființarea *Centrului Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică - CERT-RO*, art. 2, alin. e).

de Securitate Cibernetică - CERT-RO reprezintă „mediul virtual, generat de infrastructurile cibernetice, incluzând conținutul informațional procesat, stocat sau transmis, precum și acțiunile derulate de utilizatori în acesta”⁵.

Spațiul cibernetic a devenit frontul dezvoltării unui nou tip de război, asimetric. Accentul s-a deplasat de la actorii statali la cei non-statali. Caracterul asimetric al conflictelor derulate prin mijloace tehnologice este dat atât de disproporționalitatea resurselor utilizate, cât și de impactul generat. Totodată, vorbind despre asimetrie, este necesar să ne referim la gradul scăzut de predictibilitate al conflictelor derulate în spațiul virtual, precum și la dificultatea existentă în ceea ce privește modalitatea de atribuire a incidentelor.

Întrucât infrastructurile critice constituie o valoare strategică a unui stat, contribuind la desfășurarea vieții în condiții de funcționalitate, apărarea acestora devine obligatorie. Acțiunile ostile trebuie prevenite ori efectele lor limitate.

Atacul cibernetic reprezintă acțiunea ostilă derulată în spațiul cibernetic de natură să afecteze „disponibilitatea, integritatea, autenticitatea, ne-repudierea și confidențialitatea sistemelor informatice”⁶. Atacurile cibernetice se pot manifesta în mai multe moduri, de la obținerea informațiilor personale ale utilizatorilor la obținerea informațiilor deținute de companii private ori atacurile asupra infrastructurilor critice naționale.

Amenințările pot lua forme diverse, inclusiv accesul neautorizat la date cu intenția de a comite fraude asupra unor indivizi ori companii. În situații critice, există riscul unor întreruperi sistematice în cadrul rețelelor și serviciilor virtuale, în așa manieră încât amenințarea cibernetică poate fi încadrată în aceeași categorie cu terorismul. Noi amenințări sunt descoperite constant, iar acestea pot afecta orice sistem de operare⁷.

În vederea limitării impactului amenințărilor generate de spațiul virtual în România, este necesară consolidarea cadrului legislativ și instituțional în domeniul de referință. Totodată, este indicată responsabilizarea structurilor guvernamentale și a societății civile, interconectarea structurilor statale cu organizațiile non-guvernamentale, cu entitățile private și cu cetățenii statului⁸.

Întrucât evoluția contextului internațional a dus la un proces de modernizare rapidă a activității instituțiilor cu rol în asigurarea securității naționale, prin ralierea la standardele europene și internaționale în domeniu, provocările de securitate s-au intensificat, iar rolul interdependențelor între stat și societatea civilă devine din ce în ce mai important. Astfel, cultura de securitate existentă la nivelul cetățenilor statului trebuie să atingă un nivel din ce în ce mai ridicat, iar înțelegerea

⁵ Hotărârea nr.494 din 11.05.2011 art. 2, alin. d).

⁶ Curculescu & Ștefan 2013: 98.

⁷ Shanker 2007.

⁸ Maior et alii 2010: 8.

corectă a noțiunilor de *risc* și *securitate* reprezintă punctul de plecare al acestui proces.

3. Infrastructurile critice în contextul modernității

3.1. Delimitări conceptuale

În momentul inițierii unei discuții despre *securitate*, este necesar să clarificăm contextul la care facem referire, întrucât acest concept este folosit și în limbajul uzual și trebuie înlăturate confuziile, deoarece în relațiile internaționale acesta capătă o nuanță cu totul diferită. Astfel, când facem referire la o *problemă de securitate*, aceasta este prezentată „ca o amenințare la adresa obiectului de referință (în mod tradițional, dar nu necesar, statul, guvernarea, teritoriul, societatea)⁹”, *securitatea* fiind sentimentul de încredere prezent în lipsa amenințărilor, respectiv certificarea ținerii acelor pericole sub control¹⁰. Însă în contextul dinamicii mediului de securitate, este dificil să trecem cu vederea complexitatea noilor amenințări, respectiv valența pe care o câștigă infrastructurile critice în această confruntare.

Iar când discutăm despre securitatea statelor, respectiv dinamica politicilor internaționale, trebuie să luăm în calcul și ceea ce Buzan consideră ca fiind important de punctat în acest sens. Acesta pune accent pe teoria construită de John Hertz încă din anii '50, o „dilemă a securității” conform căreia, statul, în încercarea asigurării nevoilor de securitate, tinde să conducă la creșterea insecurității celorlalte state, în cazul nostru, la slăbirea infrastructurilor vitale ale potențialilor adversari de pe scena relațiilor internaționale.

În urma Războiului Rece și mai curând, în urma atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, precum și a celor din Londra și Madrid (2004), dar și după Octombrie Roșu și revoluția informațională, modalitățile de gestionare a elementelor vitale din toate aspectele socialului, sau ale mediilor militar, economic sau politic, suferă transformări majore. Restructurările pe aceste planuri aduc cu ele și vulnerabilități care expun securitatea unui stat și îl fac susceptibil amenințărilor venite din exterior. Astfel, putem spune că modernitatea vine odată cu o serie de amenințări asimetrice.

În linii mari, atunci când discutăm despre *infrastructuri*, ne referim la ansamblul elementelor care susțin legăturile necesare ale unui sistem, iar în cazul *infrastructurilor critice*, la cele care au o importanță majoră pentru securitatea unui stat, destabilizarea lor conducând la incapacitatea asigurării securității statului, cu daune considerabile pe diferite paliere.

Definim *infrastructurile* ca având rolul de „verigă strategică în procesul care reunește funcțional două domenii vitale ale vieții economico-

⁹ Buzan *et alii* 2011: 42.

¹⁰ Bădălan 2001: 39.

sociale, producția și consumul¹¹ și precizăm că, din punct de vedere comunicațional și informațional, o privim ca fiind „influențată de idei, dar, mai mult decât atât și alcătuită din idei¹²”, fapt care reprezintă „consecința revoluționară a inventării calculatorului și a expansiunii rețelelor informatice¹³”.

Dat fiind că multiplicarea amenințărilor asimetrice la adresa securității globale, facilitată de progresul tehnologic, conduce la multiple atacuri cibernetice, trebuie analizat impactul noilor tehnologii informatice asupra securității infrastructurilor critice. În acest sens, vom lua în calcul legile și strategiile formulate, cu precădere *Programul European pentru Protecția Infrastructurilor Critice, Directiva 114/08/EC, Ordonanța de urgență nr. 98 din 3 noiembrie 2010* privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice, precum și *Strategia Națională privind Protecția Infrastructurilor Critice*, în vigoare de la 04.08.2011 din *Hotărârea nr. 718/2011*, însă nu înainte de prezentarea evoluției conceptului de infrastructură critică.

3.2. Caracteristici ale infrastructurilor critice

3.2.1. Evoluția conceptului de infrastructură critică

Într-o primă clasificare a infrastructurilor, le putem împărți în obișnuite, speciale și critice. Cele obișnuite sunt definite ca „o structură, un cadru, care asigură construcția și funcționarea sistemului¹⁴”, fără caracteristici deosebite. Când discutăm despre cele speciale ne vom referi la cele care „au un rol deosebit în funcționarea sistemelor și proceselor, asigurându-le acestora o eficiență sporită, calitate, confort, performanță¹⁵”, iar pe cele critice le încadrăm în categoria celor „de care depind stabilitatea, siguranța și securitatea sistemelor și proceselor¹⁶”.

Inițial (încă din anii '80), s-a pornit de la încadrarea unor obiective considerate vitale ale statelor sau organismelor internaționale ca fiind critice, însă conceptul de infrastructură critică a fost introdus în 1996 prin *Ordinul Executiv pentru Protecția Infrastructurilor Critice*¹⁷, acestea semnificând elemente ce țin de infrastructura națională având o funcție atât de vitală „încât distrugerea sau punerea lor în incapacitate de funcționare poate să diminueze grav apărarea sau economia SUA¹⁸”. Același ordin încadra în această categorie telecomunicațiile, sistemele de energie electrică, depozitele de gaze și petrol, băncile și finanțele, transportul, aprovizionarea cu apă, serviciile de urgență și guvernarea.

¹¹ Victor Matei 2012: 83.

¹² Victor Matei 2012: 86.

¹³ Victor Matei 2012: 86.

¹⁴ Alexandrescu & Văduva 2006: 6.

¹⁵ Alexandrescu & Văduva 2006: 6.

¹⁶ Alexandrescu & Văduva 2006: 6.

¹⁷ *Executive Order Critical Infrastructure Protection.*

¹⁸ *Executive Order Critical Infrastructure Protection.*

Ulterior atentatului din 11 septembrie 2001 și fixării unor noi preocupări în privința vulnerabilităților naționale, Casa Albă a formulat un nou *Ordin Executiv pentru Protecția Infrastructurilor Critice* ce viza elementele „de natură umană, economică, informațională, din cadrul serviciilor guvernamentale principale și a securității naționale a SUA¹⁹”, iar elementele au continuat să fie revizuite.

3.2.2. Abordări ale problematicei infrastructurilor critice la nivelul Uniunii Europene și NATO

Proliferarea amenințărilor asimetrice conduce la nevoia unor măsuri concrete în planul gestionării riscurilor, respectiv al protecției infrastructurilor critice. Astfel, cu scopul evitării periclitării securității statelor, s-a recurs la mai multe interpretări ale acestor riscuri, care au condus la raportări specifice ale acestei problematicei în funcție de profilul statelor, respectiv, în faza aceasta, a organizațiilor internaționale.

Aducând în discuție problematica *infrastructurilor critice* de la nivelul Alianței Nord-Atlantice, acestea se vor caracteriza prin acele „facilități, servicii și sisteme informatice care sunt atât de vitale pentru națiuni, încât scoaterea lor din funcțiune sau distrugerea lor poate avea efecte de destabilizare a securității naționale, economiei naționale, stării de sănătate a populației și asupra funcționării eficiente a guvernului²⁰”.

În încercarea realizării unei uniformități la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene, s-a recurs la *Directiva 114/08/EC*, care privea identificarea infrastructurilor critice ale UE și evaluarea necesității îmbunătățirii protecției acestora, folosind o metodă comună. Aceasta clarifica și concepte precum infrastructura critică, infrastructura critică a UE, analiza riscului, și încadra în *infrastructura critică a Europei*, „infrastructura critică localizată în cadrul statelor membre a cărei întrerupere sau distrugere ar avea un impact semnificativ asupra a cel puțin două state membre. Evoluția acestui impact va trebui evaluată după criteriile transversale²¹”. În continuare, oferea o serie de abordări care urmăreau să furnizeze soluții împotriva unor atacuri similare celor din Madrid și Londra, dar și în cazurile unor calamități naturale sau a destabilizării sistemelor informatice.

Protecția infrastructurilor critice în fața amenințărilor cibernetice a devenit o prioritate influențată și de cazul Estoniei din 2007, care a „afectat sistemele de comunicații, site-urile de internet, sectorul bancar și integritatea sistemelor informatice ale cetățenilor, pagubele financiare suferite fiind estimate la zeci de milioane de euro²²” paralizând aproape

¹⁹ Victor Matei 2012: 87.

²⁰ Victor Matei 2012: 88.

²¹ Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008, on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection.

²² Atacurile cibernetice din Estonia 2007.

întreaga infrastructură informațională a țării și a continuat și cu faimosul „Octombrie Roșu”. În acest context, pentru protecția infrastructurii critice care utilizează sisteme tehnologice, s-a inițiat și în România *Centrul Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică - CERT-RO*, iar din 2013 a fost adoptată *Strategia de Securitate Cibernetică a României*. Existența acestora însă, nu este suficientă pentru asigurarea unui mediu virtual sigur.

3.2.3. Abordări ale problematicii infrastructurilor critice în cazul României

Dat fiind că securitatea națională este dependentă de infrastructurile sale strategice, respectiv tot mai vulnerabilă din cauza evoluției tehnologice, analiștii acordă o importanță din ce în ce mai accentuată protecției infrastructurilor critice, respectiv instituționalizării unor aspecte ce țin de aceasta, chiar dacă nu fac posibilă atingerea la o soluție universală care să reușească în proporție de 100% protecția lor.

Relevante în acest sens sunt demersurile luate în formularea unor acte legislative, respectiv a unei *Strategii Naționale privind Protecția Infrastructurilor Critice*, însă vom începe cu introducerea *Ordonanței de Urgență nr. 98 din 3 noiembrie 2010* privind identificarea, desemnarea și protecția infrastructurilor critice, publicată în *Monitorul Oficial Nr. 757 din 12 noiembrie 2010*. Aceasta venea ca urmare a inițiativei de la nivelul Uniunii Europene, *Directiva 114/08/EC*. Pe acest palier, în încercarea de a schița elementele din cadrul *OUG98/2010*, Alessandro Lazari transpune principalele idei în figura de mai jos:

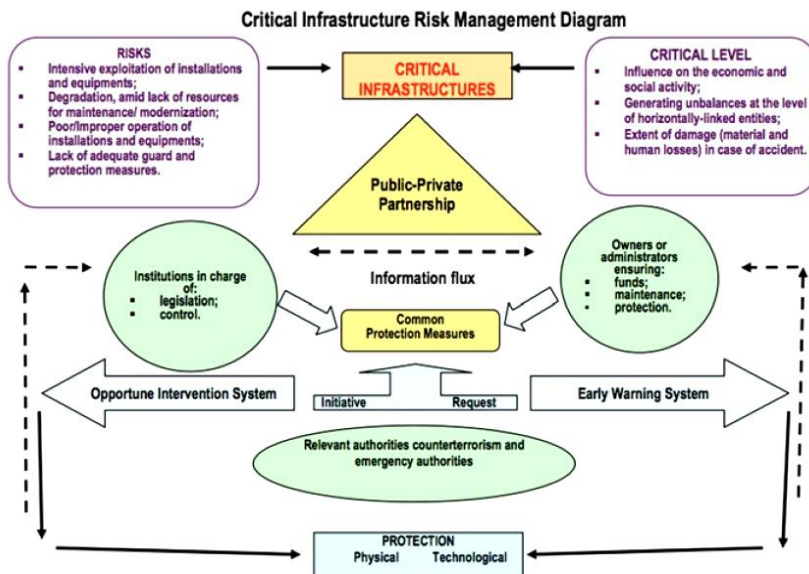

Fig. 1 – Diagrama managementului infrastructurilor critice în cazul României

Sursa: Lazari 2014: 79.

În imaginea de mai sus, Alessandro Lazari urmărește și managementul riscului, respectiv necesitatea unor sisteme de avertizare timpurie care trebuie monitorizate constant. În același plan, autorul schemei²³ face și o paralelă cu Marea Britanie, despre care consideră că poate fi luată drept exemplu de măsuri minore de conformitate, pe când România e privită ca un exemplu pozitiv care nu numai că îndeplinește cerințele minimale ale *Directivei 114/08/EC*, ci le și introduce cu succes²⁴.

Întrucât s-a considerat necesar să se introducă și un cadru strategic care să faciliteze dezvoltarea măsurilor precizate în *Directiva 2008/114/CE* din 8 decembrie 2008, a fost elaborată și *Strategia Națională privind Protecția Infrastructurilor Critice* „în concordanță cu prevederile Strategiei Naționale de Apărare a României, ale Cartei Albe a Securității și Apărării Naționale și cu delimitările conceptuale instituționale în domeniu, atât de la nivel național, cât și internațional, stabilind astfel politicile și direcțiile de acțiune din domeniu, necesare dezvoltării și completării cadrului normativ național²⁵”.

3.3. Protecția infrastructurilor critice

Pentru asigurarea funcționalității infrastructurilor critice, respectiv pentru diminuarea riscurilor, sunt necesare demersuri corespunzătoare întreprinse în vederea protecției acestora. Însă ce trebuie luat în calcul atunci când discutăm despre această activitate și ce semnifică ea?

Pe lângă identificarea acestui tip de infrastructuri, în concordanță cu legislațiile naționale și europene în vigoare, trebuie abordate o serie de dimensiuni, evaluarea riscului constituind un element fundamental în dezvoltarea unui program de protecție al infrastructurilor critice. De asemenea, este important să se acorde atenție principiilor *Programului european pentru protecția infrastructurilor critice (PEPIC)*, între care amintim necesitatea unor proceduri specifice de identificare și clasificare a infrastructurilor critice europene, asigurarea protecției informațiilor clasificate din acest domeniu, identificarea interdependențelor de la acest nivel, sprijin financiar între statele membre UE, formarea unei rețele de alertă și elaborarea unor studii de caz care să vizeze identificarea dependențelor și reducerea vulnerabilităților, iar acest lucru în funcție de o serie de indicatori de performanță²⁶, la care se adaugă și parteneriatul public-privat. Programul european pentru protecția infrastructurilor critice însă, vizează acele sisteme ale căror atingere produce daune în cel puțin două state membre. Acest program are ca instrument *Directiva 114/2008*, care momentan ia în calcul doar sectorul de transporturi și pe cel energetic,

²³ Alessandro Lazari este responsabil pe proiecte în domeniul protecției infrastructurilor critice la Comisia Europeană.

²⁴ Lazari 2014: 76.

²⁵ Hotărârea nr. 718/2011.

²⁶ Vezi *Communication from the Commission on a European Programme for Critical Infrastructure Protection COM/2006*.

necuprinzând nici aspecte importante precum evaluarea riscului sau alocarea clară a responsabilităților între părțile implicate.

Pentru ca aceste măsuri de protecție să fie direcționate corespunzător, este necesară o analiză a amenințărilor la adresa infrastructurilor critice, indiferent dacă vorbim despre amenințarea teroristă, vulnerabilitățile tehnologice sau diversitatea dezastrelor naturale, prin protecția lor înțelegând măsurile considerate necesare pentru a reduce riscul de distrugere sau de trecere în incapacitate de funcționare a acestora. Protecția infrastructurilor critice este mult mai importantă chiar și decât furnizarea de servicii sociale eficiente, întrucât fără prima, nu există speranțe pentru cea din urmă. În zilele noastre, protecția infrastructurilor critice nu mai vizează doar reacția defensivă împotriva pericolelor iminente, ci și măsuri preventive, deoarece societățile au devenit din ce în ce mai vulnerabile, cauzele crizelor fiind mai extinse și mai difuze.

La aceste dimensiuni se adaugă și aspectul că, dacă în mod tradițional securitatea națională era preocupată de amenințările din exterior, în prezent este nevoită să dezvolte reziliența în infrastructura națională, iar acest lucru printr-o multitudine de măsuri printre care și cele care țin de securitatea cibernetică²⁷. Protecția infrastructurilor critice este încă bazată pe interesul național, iar acesta devine tot mai dificil de definit. Este necesară cooperarea internațională, întrucât ca și în cazul Uniunii Europene, deteriorarea sau pierderea unei părți din infrastructura unui stat membru poate avea repercusiuni și asupra economiei Europei în ansamblul ei. Pe fondul dezvoltării tehnologiei, acest aspect devine din ce în ce mai probabil, infrastructura fiind parte dintr-o rețea mai largă.

Maitland Hyslop face o sinteză a principiilor protecției infrastructurilor critice elaborate de G8 (Grupul celor 8)²⁸, enumerând următoarele²⁹:

- Crearea unor rețele de avertizare
- Promovarea parteneriatelor
- Menținerea unor rețele de comunicare pe timp de criză
- Facilitarea detectării urmelor atacurilor
- Formarea și antrenarea
- Dezvoltarea unui cadru legislativ corespunzător și a unui personal instruit
- Cooperarea internațională
- Dezvoltarea cercetării în domeniu

Parte din acestea au fost incluse și în *Strategia Națională privind Protecția Infrastructurilor Critice*, unde mai regăsim și aspecte precum *Principiul confidențialității* care vizează că diseminarea informațiilor care

²⁷ Caveltly & Suter 2012: 16.

²⁸ Vezi date suplimentare pe: <http://www.cfr.org/international-organizations-and-alliances/group-eight-g8-industrialized-nations/p10647>.

²⁹ Hyslop 2007: 186.

privesc protecția infrastructurilor critice „se va realiza într-un cadru care să asigure protejarea acelor informații specifice a căror divulgare ar putea genera vulnerabilități de securitate la nivelul respectivelor infrastructuri³⁰”, sau *Principiul proporționalității*, caracterizat prin faptul că „măsurile de protecție vor fi proporționale cu nivelul de risc acceptat”. În această direcție și pentru că în *Strategie* este menționat și *Principiul securizării funcțiilor vitale*, considerăm necesară dezvoltarea evaluării și analizei riscurilor, demers început în partea următoare a lucrării de față.

3.3.1. Evaluarea riscurilor la adresa infrastructurilor critice

Pentru ca programele de protecție ale infrastructurilor critice să se dovedească eficiente, un rol important îl joacă procesul de evaluare a riscului, fapt ce reiese prin existența multitudinii de metodologii ale evaluării de risc dedicate acestui segment. Acest lucru se datorează caracterului nesigur și transnațional al vulnerabilităților și amenințărilor aferente domeniului, care generează o preocupare permanentă atât pe plan local, cât și național ori internațional de gestionare promptă și corectă a riscului la adresa infrastructurilor critice.

Procesul evaluării riscului este înțeles ca posibilitatea producerii unor rezultate pozitive ori negative, precum și probabilitatea ca acestea să aibă loc într-un interval de timp determinat. Această definiție se raportează la conceptul de risc ca având atât elemente pozitive cât și negative și introduce limita temporală a estimării riscului.

În mediul privat, evaluarea riscului reprezintă doar o parte dintr-un set complex de factori pentru înțelegerea cărora este necesar a se aloca timp și resurse³¹.

Evaluarea riscului este indispensabilă în vederea identificării amenințărilor, estimării vulnerabilităților și impactului asupra componentelor individuale, infrastructurilor ori sistemelor, luând în calcul probabilitatea materializării amenințărilor în cauză. Acesta este un element esențial în ceea ce privește diferențierea unei metodologii clasice de evaluare a impactului de metodologiile specifice evaluării riscului.

În prezent există un număr mare de metodologii pentru evaluarea riscului la adresa infrastructurilor critice. La nivel global, excluzând anumite segmente precum băncile sau societățile de asigurări, nu a fost creată o metodologie comună după care riscurile pot fi evaluate. În general însă, metodologiile au în comun o serie de elemente: identificarea și clasificarea amenințărilor, identificarea vulnerabilităților, evaluarea impactului. Referitor la diferențele dintre aceste metodologii, ele constau, în principal, în scopul acestora, publicul țintă (factori de decizie, politicieni, institute de cercetare etc.), ori domeniul de aplicare (nivelul componentelor, nivelul infrastructurii, nivelul sistemului).

³⁰ *Strategia Națională privind Protecția Infrastructurilor Critice*.

³¹ Fischhoff 1995: 139.

Metodologiile care privesc doar componente strategice individuale includ, cu precădere, elementele comune enumerate anterior. Totodată, ele se bucură de un anumit grad de stabilitate, sunt bine definite, testate și validate. Pe de altă parte, cele care au ca obiectiv evaluarea riscului la un nivel mai înalt, respectiv în cadrul unui sistem, au un nivel de complexitate sporit³².

Dintre caracteristicile esențiale ale infrastructurilor critice regăsim interdependența acestora și caracterul lor transnațional. Plecând de la această afirmație, Rinaldi consideră că un element esențial în procesul de evaluare a riscului îl reprezintă rolul interdependențelor infrastructurilor critice, respectiv faptul că funcționarea unei infrastructuri are o influență directă asupra alteia. În acest sens, autorul enunță 4 tipuri de interdependențe³³ pe care le consideră esențiale:

- Interdependența fizică: Funcționarea unei infrastructuri depinde de rezultatele materiale ale alteia;
- Interdependența cibernetică: Funcționarea unei infrastructuri este dependentă de informațiile transmise alteia prin infrastructurile informatice;
- Interdependența geografică: Funcționarea unei infrastructuri este influențată de efectele produse de un eveniment local;
- Interdependența logică: Reprezintă orice fel de interdependență între componentele infrastructurilor care nu face parte din categoriile enumerate anterior, fiind determinată de factorul uman.

Pe parcursul timpului, abordarea infrastructurilor critice și a metodelor de protecție ale acestora s-a realizat în diferite moduri, în funcție de specificul fiecărui domeniu, stat ori organizație. Datorită importanței dobândite de acest segment în ultimul timp, buna funcționare și eficacitatea procesului de evaluare a riscului depind de existența unui cadru legislativ adecvat, de o organizare unitară și de elaborarea unor strategii convergente. Totodată, din cauza necesității de a ține cont de riscurile și amenințările la adresa securității naționale cu impact asupra infrastructurilor critice, a fost reliefată necesitatea implicării factorilor de decizie din acest domeniu în realizarea activităților conexe domeniului. În vederea gestionării eficiente însă, este esențială cunoașterea adecvată a conceptului și caracteristicilor infrastructurilor critice, a tipurilor de interdependențe dintre acestea, a cadrului legislativ aferent domeniului precum și a modalităților de implementare a acestuia, scopul urmărit constând în întreprinderea unor măsuri preventive și proactive, nu numai de reacție.

³² Giannopoulos *et alii* 2012: 3.

³³ Giannopoulos *et alii* 2012: 4.

Concluzii

În contextul globalizării, respectiv în urma trecerii de la amenințările tradiționale la cele asimetrice și la un flux complex de informații, intențiile adversarilor devin din ce în ce mai greu de identificat, iar dezvoltarea mijloacelor de comunicare facilitează complexitatea atacurilor cibernetice, făcând infrastructurile critice ale unui stat tot mai vulnerabile.

De asemenea, este important ca instituțiile responsabile să urmărească prevenirea și anticiparea amenințărilor la adresa securității statului, să extragă acele informații relevante și verificate, cu accent pe dimensiunea cibernetică a securității în domeniul protejării infrastructurilor critice, întrucât revoluția tehnologică a dus la o dependență crescută de sistemele informatice. Acest lucru conduce la un grad mai scăzut de predictibilitate a riscurilor, aspect care le face vulnerabile. Pentru a contracara implicațiile negative ale globalizării, respectiv faptul că în vederea asigurării securității lor, statele ajung să crească insecuritatea altor state, considerăm că este necesară responsabilizarea structurilor guvernamentale și a societății civile, precum și cooperarea acestora.

Scopul acestei lucrări a fost să reliefeze impactul noilor tehnologii informatice asupra securității infrastructurilor critice, întrucât dependența de sistemele informatice sporește un atac asupra infrastructurilor acestora și le face mai vulnerabile și în cazul dezastrelor naturale. Cu toate că în planul legislativ, măsurile abordate de România sunt considerate un exemplu și pe plan internațional, respectiv măsurile preventive indicate în *OUG 98/2010*, nu putem spune același lucru și despre acțiunile de implementare în scopul diminuării daunelor produse după un eveniment sau gestionarea unui posibil dezastru, respectiv capacitatea sistemului de a redeveni funcțional într-un timp cât mai scurt, aspecte aflate într-o stare incipientă.

În scopul protejării infrastructurilor critice, este necesar ca România să-și dezvolte nivelul de reziliență și să se adapteze permanent avansului tehnologic, respectiv să încurajeze conștientizarea riscurilor și cooperarea societății civile cu instituțiile abilitate, cu atât mai mult cu cât o vulnerabilitate se transformă în amenințare tocmai din cauza „porților” lăsate deschise. În acest caz, vulnerabilitățile care survin din cauza interconectării infrastructurilor, facilitează atacuri cibernetice care sunt capabile să destabilizeze sistemul chiar și de la distanță. În continuare, considerăm necesar a se pune accent pe îmbunătățirea procesului de evaluare a riscurilor la adresa infrastructurilor critice, pe managementul eficient al crizelor, parteneriatul public-privat, cercetare-dezvoltare în domeniu și pregătirea persoanelor cu expertiză în realizarea analizelor prospective, respectiv în elaborarea de sisteme de avertizare timpurie și monitorizarea permanentă a indicatorilor acestor sisteme.

BIBLIOGRAFIE

- Alexandrescu, Grigore; Văduva, Gheorghe (2006). *Infrastructuri critice. Pericole, amenințări la adresa acestora. Sisteme de protecție*. București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”.
- Bădălan, Eugen (2001). *Securitatea României: Actualitate și perspectivă*, București, Editura Militară.
- Buzan, Barry; Waeber, Ole; Wilde, Jaap de; Jilău, George (Trad.) (2011). *Securitatea: un nou cadru de analiză*, Cluj-Napoca, Editura CA Publishing.
- Cavelty, Dunn & Suter, M, in Lopez, Javier, Setola, Roberto, Wolthusen Stephen (2012). *Critical Infrastructure Protection. Information Infrastructure Models, Analysis, and Defense*. Berlin Heidelberg, Springer-Verlag.
- Centrul de la Sibiu pentru Studii de Pace, *Atacurile cibernetice din Estonia(2007)*. Disponibil la <http://www.cssp.ro/analize/2012/10/01/atacurile-cibernetice-din-estonia-2007/>.
- Council Directive 2008/114/EC of 8 December 2008, on the identification and designation of European critical infrastructures and the assessment of the need to improve their protection, Disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:345:0075:0082:EN:PDF>.
- Communication from the Commission on a European Programme for Critical Infrastructure Protection /* COM/2006/0786 final, Disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex:52006DC0786>.
- Curculescu, Gabriel; Ștefan Mircea (2013). *Capabilitatea CERT vs. agresiunea cibernetică în spațiul euro-atlantic în Intelligence - număr aniversar - 5 ani*, București, pp. 96-109.
- Executive Order Critical Infrastructure Protection, Disponibil la <http://fas.org/irp/offdocs/eo13010.htm>.
- Fischhoff, Baruch (1995). „Risk Perception and Communication Unplugged: Twenty Years of Process” în *Risk Analysis*, XV/2.
- Giannopoulos, Georgios; Filippini, Roberto; Schimmer, Muriel (2012). „Risk assessment methodologies for Critical Infrastructure Protection. Part I: A state of the art, European Commission”, *Joint Research Center Technical Notes*, Disponibil la http://ec.europa.eu/home-affairs/doc_centre/terrorism/docs/RA-ver2.pdf.
- Hyslop, Maitland (2007). *Critical information infrastructures. Resilience and protection*, Springer.
- Hotărârea nr.494 din 11.05.2011 privind înființarea Centrului Național de Răspuns la Incidente de Securitate Cibernetică - CERT-RO.
- Hotărârea nr.718 din 2011 pentru aprobarea Strategiei naționale privind protecția infrastructurilor critice, Disponibil la <http://lege5.ro/Gratuit/gj2tsnjtgu/hotararea-nr-718-2011-pentru-aprobarea-strategiei-nationale-privind-protectia-infrastructurilor-critice?pld=178186180#p-178186180>.

- Institutul de Politici Publice, *Informational brief for journalists. Concept of security. Security sector*, Disponibil la http://www.ipp.md/public/files/Proiecte/Info_Brief_no_1_-_Concept_of_Security_Security_Sector.pdf.
- Lazari, Alessandro (2014). *European Critical Infrastructure Protection*. Switzerland, Springer International Publishing.
- Maior, George Cristian *et alii.* (2010), *Un război al minții – intelligence, servicii de informații și cunoaștere strategică în secolul XXI*. București, RAO.
- Matei, Mihaela (2013). „Transformarea sistemelor de intelligence și procesul de modernizare a Serviciului Român de Informații” în *Intelligence - număr aniversar - 5 ani*, București, pp. 38-45.
- MATEI, Victor (2012), *Importanța strategică a infrastructurii naționale*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale.
- Shanker, Thom (2007). *Defense Secretary Urges More Spending for U.S. Diplomacy*, New York Times, 27 Noiembrie 2007, Disponibil la http://www.nytimes.com/2007/11/27/washington/27gates.html?_r=0.

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie
The Journal of BA, MA and PhD Students in History

STUDIUM is an online academic journal edited by the Faculty of History, Philosophy and Theology – “The Lower Danube” University of Galati. STUDIUM publishes studies, articles, notes, debates, book reviews and bibliographical notes relative to different aspects of world, national and local history. Without limiting its scope to a particular geographical area or historical period, the Journal covers a wide range of interdisciplinary approaches and analyses on topics related to Archaeology, Social History, Economic History, Military History, Political History and Cultural History, etc.

The authors who intend to publish in our Journal will send their papers, in electronic form, to the editors, respecting the Guidelines. The quality control criteria for published papers is based on a peer-review procedure, similar to those used by prestigious international and Romanian journals. The evaluation is done by experts in history, members of the Scientific Board or collaborators of our Journal.

Submission

STUDIUM accepts submissions of original articles for inclusion in the journal.

Please send a brief email about your proposal, along with a few lines about your career / academic background, to the e-mail: **studium.ugal@gmail.com**

For detail, see: <http://studium.ugal.ro/FOR%20AUTHORS.html>

STUDIUM

Revista studenților, masteranzilor și doctoranzilor în istorie

The Journal of BA, MA and PhD Students in History

Volume VIII / 2015

CONTENTS

Arheologie / Archaeology

Mihai CHIRIAC

The anthropomorphic plastic from the cult complexes serving as sanctuaries in the area of the Precucuteni-Cucuteni culture..... 5

Cronica / Chronicle

Mihai SAFTA

Study on the economical, juridical, and social structural changes in the Republic of Florence during the second half of the 13th century..... 19

Marinela-Diana MARINESCU

The Successoral Devolution on the Female Line during the Middle Ages..... 33

Sergiu CIOBANU

The Landed Estate of Andrei Corcodel..... 45

Florența TELEMĂN & Teodora LAZĂR

A Documentary Contribution to the History of the Radu Vodă Monastery... 61

Cristian CONSTANTIN

The Opening and Development of the maritime Danube for International Navigation (1829-1853)..... 107

Cristian-Tudor ȘERBAN

Entertainment Activities in Bucharest during the German Occupation of 1916-1918. Theatres and Cinemas..... 119

Paradigme / Paradigms

Alexandra RADU

Redefining the National Security Polices of the United States of America in the Context of the Terrorism Threats..... 135

Daniel DOJAN

Considerations Regarding the Islamic State of Iraq and the Levant..... 147

Miruna-Maria COCOLAN & Cristina-Georgiana IVAN

*Security Transformation in the 21st century.
The Impact on Critical Infrastructures.....* 157

ISSN 2248 – 2164